

ΑΝΤΑΙΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ — ΤΕΧΝΙΚΗ — ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΧΟΜΕΝΑ

1
Η ΚΑΠΝΙΚΗ Κ... απόψεις του κ. Δ.
Φιλάρετου... ονομική κρίση και
έλληνική οίκονο... JOHN KENNEDY
και CHARLES... D: 'Επιστήμη και
πόλεμος. — Τά... ατα του ανθρώπου
και ή βία. — Η... ΟΦΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.
— ΓΥΡΩ ΑΠΟ... ΒΙΟΛΟΓΙΑ: κρι-
τική στη μελέτη... PRENANT. — 'Ο
νέος ποινικός κ... ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ.—... ΘΜΟΙ.—ΜΙΣΘΟΙ.
— ΕΡΓΑΤΙΚΗ... ΡΗΣΗ. — ΧΡΟ-
ΝΙΚΑ. — ΔΙΑ... — ΒΙΒΛΙΑ. —

"ΑΝΤΑΙΟΣ"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΘΗΝΑ—ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 3.— ΤΗΛ. : 21.018

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'. — ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΑΡΙΘ. 1.—ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1951

Στὴ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ :

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΚΚΑΣ, βουλευτὴς π. Ὑπουργοῦ
ΝΙΚΟΣ ΚΙΤΣΙΚΗΣ, καθηγ. Πολυτεχνείου
ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, Μηχανικός
ΚΩΣΤΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ, Παιδαγωγός
Ἰδρυτὴς—Διευθυντὴς : Δ. ΜΠΑΤΣΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Γιὰ ἓνα χρόνο ..... Δρχ. 60.000
Γιὰ ἕξι μῆνες ..... » 30.000
Γιὰ ὁργανισμοὺς, γιὰ ἓνα
χρόνο ..... » 120.000
Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ ..... Δολλ. 30

—Ὅσοι ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες ζητᾶνε φύλλα νὰ
λογαριάζουν στὴν τιμὴ καὶ τὰ ταχυδρομικά.

Οἱ ἡμίτομοι τοῦ «Ἀνταίου» στοιχίζουν
50.000 δρχ. ὁ Α' καὶ 40.000 δρχ. ὁ Β'.
Ὁ δεῦτερος τόμος στοιχίζει 40.000 δρχ. Τεύ-
χη χωριστὰ πρὸς 5.000 δρχ.

—Ζητήστε στὶς ἐπαρχίες τὸ περιοδικὸ ἀπὸ τὸ
πρακτορεῖο ἐφημερίδων :

«Σπύρος Τσαγγάλης»

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ζητήματα	Σελ. 1
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ «ΑΝΤΑΙΟΥ»	
Ἡ Καπνικὴ κρίση. Ἀπόψεις τῶν κ.κ. Δ. Φιλάρετου καὶ Χ. Θυμιογιάννη	» 3
Γ. Ἀγγέλου: Ἡ κρισιμότητα τοῦ καπνικοῦ μας προβλήματος	» 6
Δ. Μπατσῆ: Οἰκονομικὴ ὑπότεια καὶ οἰκονομικὴ κρίση	» 10
ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	
JOHN KENNEDY—CHARLES MACLEOD: Ὁ προσανατολισμὸς τῆς ἐπιστήμης σὲ πολεμικοὺς σκοποὺς	» 17
Μάρκου Ἀύγουστου: Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ βία	» 24
Γύρω ἀπὸ τὴ νέα βιολογία. Κριτικὴ στὴ μελέτη τοῦ καθηγητῆ M.Prenant ἀπὸ τὸν Fr. Cohen	» 27
ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	
Γ. Σπηλιόπουλου: Ἡ διατροφή τοῦ λαοῦ	» 31
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ & ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ	
Ἀπὸ τὸ ποινικὸ νόμο τοῦ Guyon Mauger στὸ νέο ποινικὸ μας νόμο (Γρ. Παναγιωτίδης) σ. 37. — Ὁ «Πρωτοδημοτικισμὸς», ἓνα νέο φαινόμενο γλωσσικοῦ φορμαλισμοῦ (Τ. Βοουρνά)	Σελ. 39
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ	
Διαλέξεις, σ. 41, Ὁσκαρ Ουάιλντ σ. 41 — Στὸ θάνατο τοῦ Σώου, σ. 42 Βλαδίμηρος Μπένσης, σ. 43 Ἰωσήφ Κώπ.	» 44
ΑΝΩΤΕΡΗ ΠΑΙΔΕΙΑ — ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	
Ἡ ἀνώτερη παιδεία σ. 45. — Οἱ φοιτητὲς σὲ διωγμό, σ. 47.—Φοιτητικὰ αἰτήματα	» 48
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ	
Μισθοὶ καὶ διωτικὸ ἐπίπεδο, σ. 51.—Ὁ Τιμάρθμος, σ. 51.—Ἡ Βιομηχ. παραγωγή	» 52
ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ	
Διαπιστώσεις ἀπὸ μιὰ ἐπίσημη ἐρευνα	» 53
Οἱ ἀπολυθέντες καὶ ὁ 13ος μισθὸς	» 54
Ὁ ἀντίκτυπος τῶν ἀπεργιῶν	» 55
ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ	
Εἰσελὶς: Κ. Ἀμαντοῦ «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴ Ἱστορίαν» (Γ. Κορδάτου)	» 56
Περιοδικὰ: «Ἐκλογὴ», σ. 57.—«Χημικὰ Χρονικά», σ. 61. — «Νέα Οἰκονομία» σ. 63.—«Ἑλληνικὴ Δημιουργία», σ. 63.—«Ἀγροτικὴ Ἐπιθεώρηση», σ. 64.— Βιβλιογραφικὸ δελτίο	» 64

ΑΝΤΑΙΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ - ΤΕΧΝΙΚΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΜΙΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ - ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 1	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1951	ΑΘΗΝΑ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 3
-----------------------------	-------------------	-----------------	-----------------------

Ζητήματα

Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΙΟΥ όπως αναγγέλλθηκε στο περασμένο τεύχος έχει για σκοπό να πάρει από τούτο το τεύχος το περιοδικό μία καινούρια μορφή.

Να γίνει ή μηνιαία οικονομική, κοινωνική και επιστημονική επιθεώρηση. Για κάθε επιστήμονα, για κάθε διανοούμενο, για κάθε σπουδαστή, για κάθε εργαζόμενο.

Σκοπός της να ενημερώνει κριτικά, και να δια φωτίζει πάνω στα βασικά οικονομικά, κοινωνικά, επιστημονικά και τεχνικά προβλήματα της χώρας. Ιδιαίτερη φροντίδα θα αφιερώνει σε ειδικές σελίδες για την οικονομική κατάσταση, για τα προβλήματα των εργαζομένων και το βιοτικό επίπεδο του λαού. Για τους μισθούς, για τον τιμάρημο, για την εργατική κατοικία, για τη δημόσια υγεία και την παιδεία.

Τα ζητήματα των φοιτητών και των σπουδαστών των Ανωτέρων Σχολών Πανεπιστημίου, Πολυτεχνείου και όλων των άλλων Σχολών θα εξετάσονται, θα αναπτυχθούν και θα συζητηθούν σε μόνιμες στήλες.

Τα προβλήματα του λαού βρίσκονται όλα σε αδιάσπαστη ενότητα και συνέχεια. Δεν ξεχωρίζουμε την «καθαρή» επιστήμη από την κοινωνική πράξη ούτε περιορίζουμε τον κύκλο του άγνωστου σε μιά «έκλεκτη» μερίδα φωτισμένων.

Για μας η επιστήμη είναι για το λαό. Για την προκοπή του κοινωνικού συνόλου.

Η επιστήμη για το κέρδος των ισχυρών κύκλων της οικονομίας και η επιστήμη για την τελειοποίηση των όπλων της πολεμικής καταστροφής, είναι δυο είδη που πραγματικά ταυμάζουν στους λίγους.

Ο «Ανταίος» λοιπόν δεν είναι όργανο της αλιγάρχεις επιστημονικής δραστηριότητας.

ΚΙ' ΑΚΟΜΑ, δεν βλέπουμε, ανάμεσα στους ειδικούς κλάδους της επιστήμης και της τεχνικής, φραγμός και πανώλη τείχη που να εμποδίζουν τη συνεννόηση και την αντιμετώπιση των γενικών προβλημάτων και κατευθύνσεων της προοδευτικής επιστήμης, της επιστήμης για την ανθρωπότητα.

Τέτια τείχη στήνουν οι όπαδοι ενός εκλεκτικισμού και μιάς τεχνοκρατικής αντίληψης στο διαχωρισμό των επιστημονικών κλάδων, που καταλήγει στο μυστικισμό, στην αυθαίρετη χάραξη σκοπών και στο άριστοκρατικό απότράβηγμα της επιστήμης, μακριά από το κοινωνικό της χρέος.

Οι φραγμοί αυτοί όμως δεν κρύβουν τίποτ' άλλο παρά τους ανασταλτικούς συντελεστές για την κοινωνική πρόοδο, τους συντελεστές της πνευματικής αντίδρασης και του σκοταδισμού.

Ούτε και νομίζουμε πως ο βαθμός της συμβολής στην επιστήμη και στην τεχνική εξαρτιέται από τυπικά μόνο γνωρίσματα, από τα διπλώματα και τις περιγραφές.

Ο επιστημονικός εργάτης παντού και πάντοτε θα είναι έκαστος που ουσιαστικά συντελεί στην προκοπή της τεχνικής και της επιστήμης. Κάθε εργαζόμενος, κάθε τεχνίτης, κάθε σπουδαστής για μας είναι λοιπόν και συνεργάτης μας όσο θέλει και μπορεί να δουλέψει για το σκοπό αυτό.

Μέσα στις σημερινές σκληρές συνθήκες για την επιστημονική δραστηριότητα, όπου όχι μόνο τα τεχνικά μέσα λείπουν μα και ο ίδιος ο έμπυχος παράγοντας της επιστήμης σάρκα και αίμα από τον εργαζόμενο λαό βρίσκεται η μεσαιωνική μεταχείριση και το διωγμό από τις αντιπροοδευτικές δυνάμεις, ή τακτική έκδοση του περιοδικού δεν μπορεί να στηριχτεί παρά στη θερμή υποστήριξη κάθε επιστήμονα, κάθε τεχνικού, κάθε εργαζόμενου και κάθε νέου που πονούν για τον τόπο και τα προβλήματα του, που θέλουν τη λύτρωση και την ανεξαρτησία της χώρας και την ειρήνη για όλη την ανθρωπότητα.

Ο «Ανταίος» καλεί συνεργάτες και άγνωστες του να βοηθήσουν με όλες τις δυνάμεις τους, για την τακτική και καλύτερη έκδοσή του, για να σταθεί έτσι άξιος στην έπαλη του αγώνα για το μεγάλο χρέος του επιστήμονα, που αγωνίζεται για την κοινωνική πρόοδο, για την πνευματική και πολιτιστική λύτρωση του εργαζόμενου λαού.

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΥΣΤΕΡΙΑ έχει άπλωθεί και στην επιστήμη. Αυτό μας ανησυχεί ή μελέτη των John Kennedy και Charles Mac

Lead, που δημοσιεύουμε τα κυριότερα μέρη της σε αυτό το τεύχος.

Προκαλεί στ' αλήθεια θέος ή άδυσσος που μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο ή ίδια ή έπιστήμη, άμα ο προσανατολισμός της διαστρεβλωθεί. "Αμα μπει στην υπηρεσία των καταστροφικών δυνάμεων, άμα φτάσει να έξυπηρετεί όχι την υλική ευημερία μα την τελειοποίηση των όπλων για την καταστροφή της. Η ίδια ή έπιστήμη τότε οδηγείται στο μαρasmus και στην όπισθοδρομηση. Στην έξαιρετικά φροντισμένη εργασία που δημοσιεύουμε και που στηρίζεται σε άκλόνητα στατιστικά στοιχεία και παρατηρήσεις βλέπουμε ν' αναστηδά το συμπέρασμα πως προϋπόθεση για την ίδια την ύπαρξη της έπιστήμης είναι η ανάγκη να έξυπηρετεί πρώτ' απ' όλα ειρηνικούς σκοπούς.

Το βασικό λοιπόν αίτημα της ανθρωπότητας για την ειρήνη, σήμερα περισσότερο από ποτέ άλλοτε, δεν μπορεί παρά να είναι και το μοναδικό πλαίσιο όπου μέσα θα ξετυλιχτεί ή έπιστημονική δραστηριότητα. Η σταση των έπιστημόνων μπρος στο δίλημμα: είρήνη ή πόλεμος καθορίζει την ίδια τους την τοποθέτηση μέσα ή έξω από την περιοχή της άληθινής έπιστήμης.

ΑΠΟ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ο «'Ανταίος» άρχίζει δυο καινούριες στήλες: τη φοιτητική σπουδαστική και την εργατική επιθεώρηση. Δε θα δώσει μόνο πληροφορίες χρήσιμες στις σελίδες αυτές για τους εργαζομένους και τους σπουδαστές. Μα θα αναλύει κριτικά και θα βοηθήσει για την αντιμετώπιση των ζωντανών και καθημερινών τους προβλημάτων.

Η τακτική μηνιαία έκδοση του θα επιτρέψει να εκπληρωθεί ο σκοπός αυτός που υπάρχει πάνω στο πρόγραμμα του περιοδικού μας. Η έπιστήμη για τον εργαζόμενο λαό πρέπει να άγγίζει σ' όλη την κλίμακα τα προβλήματά του.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ παρακαλούμε θερμά να μας στέλνουν στη διεύθυνση του περιοδικού οι αναγνώστες μας και οι επαγγελματίες και εργατικές οργανώσεις κάθε στοιχείο χρήσιμο, κάθε ζήτημα, κάθε άπορία, κάθε μελέτη ειδική για τον κλάδο τους, για την ανεργία, τις άπεργίες, την εργατική κατοικία, τη διαβίωση και την υγεία. Η ύλη της εργατικής επιθεώρησης θα γράφεται καλύτερα άμα μας βοηθήσετε στην άμεση ενημέρωση με τα εργατοϋπαλληλικά και τα επαγγελματικά ζητήματα. "Αμα δοθούν σαφείς απαντήσεις στα ερωτηματολόγια που θα δημοσιεύουμε για τον τιμωρίsmo, την εργατική κατοικία και τους μισθούς. Ο «'Ανταίος» δημοσιεύει κι' όλες ένα δείκτη για τους πραγματικούς μισθούς που μπορεί να χρησιμοποιηθεί βασικά στις διεκδικήσεις της από την εργατική τάξη.

ΣΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ θα έξεταστούν όχι μόνο τα γενικά ζητήματα της σπουδάζουσας νεολαίας μα και τα ειδικά μορφωτικά θέματα. Οι όροι της φοίτησης, τα οικονομικά αίτήματα, ο τρόπος της εργασίας στις Σχολές και τα εργαστήρια όλα πρέπει να τα περικλείσει ή στήλη αυτή.

Κι' άκόμα ή καθιέρωση ενός έπιστημονικού φροντιστηρίου όπου θα βρίσκει άπάντηση άπό τους συνεργάτες μας ειδικούς για κάθε

κλάδο, κάθε άπορία, κάθε πρόβλημα, κάθε έρώτημα από τις σπουδές σας, θα πραγματοποιηθεί άμα μας βοηθήσετε γράφοντας μας σχετικά, έκθέτοντας τις άπόψεις σας για κάθε ζήτημα από τη σπουδαστική ζωή.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ συγκλονίζει την έλληνική οικονομία. Και όμως οι πρωτεργάτες της άδυσσαλέας οικονομικής πολιτικής που άκολουθεί ή χώρα, έναβρύνονται να άσχολούνται με θεωρητικές τοποθετήσεις για τη μορφή και το μέλλον της έλληνικής οικονομίας. Και αυτά για να μη μιλήσουν για το άδυσώπητο παρόν που βγήκε από ένα κακό παρελθόν και που προετοιμάζει ένα χειρότερο μέλλον όσο ή άποικιακή ύποπτεία και ή ληστρική εκμετάλλευση της εθνικής εργασίας εντείνεται. Για τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης πάνω στη χώρα μας και της πολιτικής που άκολουθούν οι ίσχυροί κηδεμόνες της δημοσιεύουμε σχετική εργασία. Για την πορεία της οικονομικής κρίσης στην περιοχή της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας θα δημοσιεύουμε στο έρχόμενο τεύχος μια έξαιρετικά κατατοπιστική εργασία πάνω στο θέμα αυτό που ούτε καν θέλει να το υποψιάζεται ο τύπος και άκόμα και τα έπιστημονικά έντυπα των όλιγαρχικών συμφερόντων και της «καθαρής» οικονομολογίας.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ, το διατικό τους επίπεδο και οι όροι της διαβίωσης των, παρουσιάζονται με τα πιο μελανά χαρακτηριστικά με την πιο άπελπιστική μορφή άκόμα και από μια έκθεση που έχει «αύστηρά έπίσημη» προέλευση —άμερικανική ειδική έπιτροπή της άποστολής— και που άποτελεί άδιάψευστο τεκμήριο για τον έξανδραποδισμό του εργαζομένου λαού μέσα στις σημερινές συνθήκες. Οι κυνικές δίβλοι των επιθεωρητών εργασίας στην Άγγλία τον περασμένο αιώνα είναι το μόνο ντοκουμέντο που θα μπορούσε να συγκριθεί με το κείμενο αυτό.

Την έκθεση αυτή δημοσιεύουμε στη σελίδα των εργατικών ζητημάτων και άφήνουμε τον αναγνώστη να κρίνει πάνω στα ίδια τα γεγονότα και τα στατιστικά στοιχεία.

Σ ΥΝΑΚΟΛΟΥΘΗ Η ΚΑΠΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ προς την οικονομική έξάρθρωση. "Από αυτό το τεύχος άρχίζουμε μίαν ειδική έρευνα στον οικονομολογικό, τον επαγγελματικό, τον παραγωγικό και τον εργατικό κόσμο, για ν' άκουστούν όλες οι γνώμες πάνω στο ζωτικό αυτό πρόβλημα για την εθνική οικονομία.

Κ ΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ όπως ή διατροφή του λαού, άποτελούν τη ραχοκοκαλιά για τη διερεύνηση της κοινωνικής και της οικονομικής πραγματικότητας στον τόπο μας. Ειδικός και διακεκριμένος συνεργάτης μας, άσχολείται με το θέμα αυτό σε αυτό το τεύχος.

Ο «'Ανταίος» θα δημοσιεύσει μια μελέτη με βασική έπίσης σημασία πάνω σε ένα άλλο θέμα που το ζούμε όλοι χωρίς όμως και να έχουμε μπροστά τα έπιστημονικά στοιχεία για την έξέτασή του. Πρόκειται για τη νοθεία στα τρόφιμα που άποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα στην οικονομική ζωή, μα ταυτόχρονα και μια βαθειά κοινωνική πληγή, που οι αίτιες της, ή προέλευσή της και οι ειδικές της έκδηλώσεις, είναι το θέμα της ειδικής αυτής μελέτης.

Η οικονομική μας κρίση

Η ΚΑΠΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Ο «ΑΝΤΑΙΟΣ» υπέβαλε τα πιο κάτω ερωτήματα σε προσωπικότητες και οργανισμούς, τις απαντήσεις των οποίων αρχίζει να δημοσιεύει :

1. Ποιά είναι ή γνώμη σας για την Καπνική Πολιτική των μεταπολεμικών Κυβερνήσεων, ποιά τ' αποτελέσματά της για την εξασφάλιση εξωτερικών αγορών με ανάκτηση των παλαιών και απόκτηση νέων και για τοποθέτηση των καπνών μας σε ικανοποιητική τιμή;
2. Με τις συμφωνίες με τη Γερμανία (δυτική ζώνη) και ιδίως με την τελευταία συμφωνία αντιμετώπιστηκε με επιτυχία το καπνικό σε τρόπο που ο καπνός ν' ανακτήσει την προπολεμική του θέση στο ισοζύγιο των εξωτερικών λογαρασμών; Είναι ευνόικοι οι όροι της συμφωνίας με τη Γερμανία; Ποιό το παθητικό και ποιό το ενεργητικό;
3. Ο ανταγωνισμός των ξένων καπνών στη γερμανική αγορά ποιές συνέπειες έχει σε βάρος των ελληνικών καπνών και πώς κρίνετε το γεγονός ότι δεν έγιναν προσπάθειες διάθεσης καπνών και σε άλλες χώρες. Η αποκλειστική συναλλαγή με τη δυτική Γερμανία έχει βλαβερές συνέπειες από την άποψη τούτης και ποιές;
4. Είναι ζήτημα εξασφάλισης ξένων αγορών σε εύρεια κλίμακα ή αντιμετώπιση του καπνικού ή μήπως λύεται το πρόβλημα με τον «υποβιβασμό του κόστους» των; Και ποιό μέτρο προτείνετε για την προστασία των καπνοπαραγωγών και καπνεργατών που πλήττονται ιδιαίτερα απ' την κρίση του καπνού με την άζητησία του προϊόντος της δουλειάς τους και με την ανεργία;

1. Μεταπολεμικώς, πλήν της απώλειας της γερμανικής αγοράς, περί ης τα έλλα σας ερωτήματα, υπέστη μείωσιν ή θέσις των καπνών μας και εις 'Ην. Πολιτείας υπέρ των τουρκικών, αφθόνων και έφθνών. Αί ελληνικάι κυβερνήσεις εδράδυναν πολύ ν' αναπροσαρμόσουν τα καθ' ήμάς νομισματικώς ώστε αί τιμαί μας νά παρακολουθήσουν τόν συναγωνισμόν. Τας αμερικανικάς εταιρείας καθοδηγεί μόνον τó συμφέρον. Δέν έπηρεάζονται πολιτικώς. Έξ άλλου ή παρατεταμένη αναστάτωσις ύφ' ήν διετέλεσεν ή ελληνική ηπαίθρος, και ιδίως αί δόρειοι έπαρχίαι, έν συνδυασμώ με τας καταστροφάς ας υπέστησαν εις διαφόρους περιόδους διαρκούσης της τελευταίας δεκαετίας τα καπνοχώρια μας, έλλαι αύται αί συμφοραί δέν συνετέλεσαν εις συνθήκας ύποδοθηθικας περιποιημένης χωρικής έπεξεργασίας των καπνών μας, πράγμα που έπηρέασε μεταπολεμικώς την έμπορικην

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ.
Δ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ

καπνών μας, μάς έδόθη μεταπολεμικώς ή εύκαιρία νά τά εισαγάγωμεν εις Ευρωπαϊκάς χώρας, ένθα δέν κατηναλίσκοντο άλλοτε και αί όποίαι τώρα χάριν οίκονομίας δολλαρίων αντικαθιστούν έν μέρει την χρήσιν αμερικανικών καπνών δι' άλλων έξω της ζώνης του δολλαρίου. Τοιαύται χώραι είναι ιδίως ή Γαλλία και ή Μεγ. Βρετανία. Και εις μέν την Γαλλίαν εκκινήσαντες σχεδόν εκ του μηδένος, έπετύχαμεν άρκετά καλήν θέσιν, χάρις εις εύστοχον χειρισμόν της ύπηρεσιακής έμπορικής αντιπροσωπείας μας υπό τόν γενικόν διευθυντήν κ. Άθαν. Τριανταφύλλην, εις ήν αρχήθεν άφέθη εύτυχώς πρωτοβουλία τις κατά τας έκάστοτε διαπραγματεύσεις συνάψεως και άνανέωσης της έμπο-

την αξίαν και αύτην την φήμην των ήρχισε νά σκιάζει.

Εις μερικην αναπλήρwsιν των απωλειών μας εις τας μεγάλας προπολεμικάς καταναλωτρίας αγοράς των

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΑΣ ΕΡΕΥΝΑ

ρικής συμβάσεως. Είς την Μεγ. Βρετανίαν όμως έχασαμε άτυχώς την ανέλπιστον εύκαιρίαν επανεσθύσεως, την όποιαν από τριακονταετίας ματαίως επεδιώκαμεν. Παρά την έκδηλον επιθυμίαν των Άγγλων να στραφούν εν μέρει και προς τα έλληνικά καπνά, έχασαμε την εύκαιρίαν ταύτην λόγω άδεξίου δισταγμού των κατά καιρούς έλληνικών κυβερνήσεων, αίτινες δέν παρεχώρησαν έπικαίρως την ένδεικνυομένην πρίμ, χάριν τόσον ουσιώδους ώφελιμότητος. Καί ούτω τα τουρκικά καπνά ως συμφερώτερα προετιμήθησαν κατά τὸ πλεῖστον ὑπὸ των Άγγλων βιομηχάνων, εἰς οὓς ἡ ἐξησθενημένη θέσις τῆς Άγγλίας ὑπηγόρευε πῶσαν δυνατὴν οἰκονομίαν. Μόνον ἐπ' ἐσχάτων ἐδέησε νὰ χορηγηθῇ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἡ προσήκουσα ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς καπνοβιομηχανίας πρίμ, ὅλλα καὶ αὕτη συνέπεσε μὲ ἐσοδείαν μας ἥτις περιορισμένης διέθετε ποσότητος ἐκ των κατ'ἀλλήλων διὰ τὴν ἀγγλικὴν σιγαρεττοποιίαν.

Εἰς τὴν μεταπολεμικὴν καπνικὴν μας θέσιν αἰσθητὴ εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις των παλαιῶν ἀγοραστῶν μας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, τοῦ Ρουμανικοῦ, τοῦ Πολωνικοῦ καὶ τοῦ Τσεχοσλοβακικοῦ μονοπωλείου, ἐτι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς Ρωσίας καὶ φυσικὰ καὶ τῆς Ἀνατολ. Γερμανίας. Ἀνταλλαγαὶ τινες μὲ τινὰς ἐπιχειροῦνται. Οὐχ ἦττον περισσότερα εὐρύτης διευκολύνσεων ἐκ μέρους των ἑκατέρωθεν ἀρμοδίων, μόνον ἐπ' ἀγαθῶ των πληθυσμῶν θὰ ἀπέβαινε.

Ἡ πολιτεία ἐνθαρρύνει ἐσχάτως καὶ ὀφείλει πάσης θυσίᾳ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν διανοίξιν νέων ἀγορῶν καταναλώσεως εἰς Νότιον καὶ Κεντρικὴν Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας χώρας ἀκόμη καὶ εὐρωπαϊκάς, μὴ χρησιμοποιούσας ἔως τώρα ἑλληνικά καπνά, δέν πρέπει ἡ κυβέρνησις νὰ διστάσῃ νὰ ἐγκρίνῃ ἐνθαρρυντικὰ ἀνταλλαγὰς μὲ θυσίαν τῆς, ἀρκεῖ νὰ θεβαιούται περὶ τῆς καταναλώσεως των καπνῶν εἰς τὸν τόπον προορισμοῦ.

2. Ἡ πρόσφατος συμφωνία Παπανδρέου—Έρχαρτ μὲ τὴν Δυτ. Γερμανίαν μᾶς ἤνοιξε ἐκ νέου τὰς θύρας τῆς μεγαλυτέρας ἄλλοτε καταναλωτρίας ἀγορᾶς των καπνῶν μας, ἃτινα εἶχεν ἐκτοπίσει ἡ στρόφις πρὸς τὰ ἀμερικανικά καπνὰ εὐνοηθεῖσα ἀπὸ εἰδικὰς τινας συνθήκας. Ἡ εὐρεία ἐπανεἰσδησίς μας εἰς Γερμανίαν, ἡ ὅποια προπολεμικῶς κατηνάλισκε τὰ 50 ἑκατοστὰ τῆς παραγωγῆς τῆς Β. Ἑλλάδος, θέτει τέρμα εἰς τὴν ὁριστικὴν ἀπαθλίωσιν πρὸς τὴν ὅποιαν ἐφέροντο αἱ μυριάδες των καπνοπαραγωγῶν μας, ἥδη πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς ἀπὸ τοὺς ταλανισμοὺς τῆς δεκαετίας. Εἴμαι εὐτυχὴς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτό, ἐργασθεῖς ὡς θὰ γνωρίζετε ἐπὶ διετίαν ἀνευδότης διὰ νὰ ἐμπνεύσω θάρρος εἰς τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν μας ὅπως ἀποκρούσῃ τὴν ἀνυπόφορον αὐτὴν ἀδικίαν καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῆς ἀμερικανικῆς ἡγεσίας ἐπὶ τοῦ ἀκουσίου αὐτοῦ σφάλματος εἰς βάρος των γενναίων ἀκριτικῶν πληθυσμῶν μας. Εὐστοχώτατα ἡ ἀποστολὴ Παπανδρέου

ὑπεσχέθη ἔναντι των ἐκεῖ ἐξαγωγῶν μας διπλάσιος ἀξίας εἰσαγωγᾶς μας ἐκ Γερμανίας, εἰδὼν βιομηχανικῶν ἄλλως χρησιμωτάτων καὶ εἰς τιμὰς συμφερούσας. Ἐδῶσεν οὕτω ἀποφασιστικὸν ἐπιχείρημα ἀποσπάσαν τὴν Δυτ. Γερμανίαν ἀπὸ τὴν συστηματικὴν χρῆσιν τοῦ ἀμερικανικοῦ καπνοῦ εἰς ἣν ἐκινδύνευε νὰ ἐθισθῇ ὁριστικῶς. Ἀπόδειξις τοῦ μεγέθους τῆς ἑλληνικῆς ἐπιτυχίας εἶναι αἱ ἐκδηλωθεῖσαι εἰς τὸ Κογκρέσσον καὶ πρὸς τὴν Δ.Ο.Σ. ζωηρόταται διαμαρτυρίαι, περὶ ἀποκλεισμοῦ των ἐκ Γερμανίας, των ἀμερικανικῶν καπνικῶν ὁργανώσεων, ἐκπροσωποῦσων πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων ἐνδιαφερομένων μὲ μεγάλην ἐπομενῶς πολιτικὴν ἐπιρροήν. Ὄφειλε οὐχ ἦττον νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἀφ' ἥς εὐρέθη ἑλληνικὴ ἡγεσία νὰ ἐκθέσῃ μὲ παρρησίαν καὶ πειθῶ τὸ ζήτημα καὶ τὰς μοιραίας συνεπείας του οἱ Ἀμερικανοὶ ἀρμόδιοι συνέτρεξαν τὰς ἑλληνικάς ἀπόψεις. Οὕτω, τελευταία καὶ ἡ γερμανικὴ καπνοβιομηχανία ἥτις ἀνθίστατο διότι εἶχεν εὐρεῖ συμφέρον εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀμερικανικοῦ καπνοῦ, ἀντελήφθη καὶ αὕτη ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποφασίσῃ εἴτε νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν σημερινὴν περιορισμένην κατανάλωσιν —τῆς ὁποίας ὅμως ὁ μικρὸς τζίρος δέν καλύπτει πλέον τὸ βιομηχανικὸν τῆς κόστος— εἴτε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ἀμερικανικά καπνὰ δι' ἔλλειψιν δολλαρίων καὶ νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἀνατολικά σιγαρέττα (κατὰ 50% δηλ. πρὸς τὰ ἑλληνικά καπνὰ μὲ τὰ ὅποια προμηθευομένη τὰ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα χάρις εἰς τὴν νέαν ἐμπορικὴν συμφωνίαν μὲ τὴν Ἑλλάδα ἣν θὰ μιμηθῇ καὶ ἡ Τουρκία, δύναται ἡ γερμανικὴ καπνοβιομηχανία νὰ ἐξυπηρετήσῃ εὐχερῶς διπλάσιαν τῆς σημερινῆς κατανάλωσιν σιγαρέτων. Τὴν τελευταίαν θὰ ἐξασφαλίσῃ ἡ μείωσις τοῦ γερμανικοῦ φόρου καταναλώσεως κατ' οὐσίαν ἀποφασισθεῖσα μὲ δάσιν τὴν ἑλληνικὴν συμφωνίαν. Τὸ ἐρώτημά σας, ἂν ὁ καπνὸς θ' ἀνακτήσῃ τὴν προπολεμικὴν ἰσὺν θέσιν εἰς τὸ ἰσοζύγιον ἐξωτερικῶν πληρωμῶν μας εὐρίσκεται οὕτω ἀπαντημένον διὰ των ἀνωτέρω. Ἐπιστροφὴ τῆς Γερμανίας εἰς τὸ προπολεμικὸν ἀνατολικὸν σιγαρέττον —ἥτις πρὶν τοσούτοις ἔθεωρεῖτο οὐτοπία πλέον— ἐπερχομένη τώρα ἐντὸς τοῦ ἀναγκαίου λογικοῦ χρόνου ἐνός ἢ δύο ἐτῶν (πρὸς ἀποφυγὴν ἀποτόμου ἀλλαγῆς τοῦ «γοῦστου») σημαίνει βεβαίαν καὶ σταθερὰν ἐξαγωγὴν μας εἰς Δυτ. Γερμανίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν προπολεμικὴν.

3. Τ' ἀνωτέρω δέν σημαίνουν ὅτι θὰ ἔχωμεν ἀποκλειστικότητα συναλλαγῆς μὲ τὴν Γερμανίαν. Αὕτη θὰ μᾶς ἀνακουφίξῃ ἀπὸ τὸν ὄγκον των μετρίων ποιοτήτων καὶ θὰ εἶναι ἕνα ἀνταγωνιστὴς των ἄλλων ἀγοραστῶν μας, μὴ ἐπιτρέπων νὰ γινώμεθα πεδῖον ἐκμεταλλεύσεως ἄλλα καὶ ἀπαλλάσσων τὸν Δημόσιον προϋπολογισμόν ἀπὸ τὰς ἐπ' αἰείρων προμηδοτήσεις. Διὰ δὲ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ μέλλοντος μᾶς συμφέρει ἡ διάδοσις των καπνῶν μας εἰς ὅσων τὸ δυνατόν πλείονας ἀγοράς. Τὰ λοιπὰ τοῦ ἐρωτήματός σας τούτου εὐρίσκονται ἀπαντημένα διὰ τοῦ συνόλου των ἀνωτέρω.

4. Ἡ ἀνάπτυξις των καπνικῶν μας ἐξα-

νωγών εξαρτάται και από τους δύο συντελεστές που αναφέρετε. Και από την εξασφάλισιν πλειόνων αγορών καταναλώσεως, μικρών και μεγάλων, ώστε να μη εξαρτώμεθα υπερβολικά από μίαν εξ αυτών. Και από την διατήρησιν τιμών διεθνούς συναγωνισμού. Τοῦτο τὸ τελευταῖον θὰ εἶναι βέβαια εὐχερέστερον μετὰ τὴν διάνοξιν πλειόνων αγορῶν ἐφεξῆς ἀλλὰ ὑπάρχει ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι μία ἀνωμαλία εἰς τὰς τιμὰς ἢ ὅποια γεννᾷ πρόβλημα δυσκολον καὶ ἀναγκάζει εἰς πριμοδότησιν τῶν ἐξαγωγῶν. Ἐνῶ δηλ. εἶναι περιορισμένοι αἱ διεθνεῖς τιμαὶ τοῦ καπνοῦ (δὲν ὑπερετιμήθησαν δηλ. αὐταὶ ἐν σχέσει μετὰ τὰς προπολεμικὰς ἀναλόγους πρὸς τὰς τιμὰς τροφίμων τινῶν πρώτης ἀνάγκης, ἤδη δὲ καὶ πρώτων ὑλῶν), ἐξ ἁλλοῦ τὸ ἐν Ἑλλάδι κόστος τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν γεωργικῆς καταναλώσεως παραμένει ὑπερβολικὰ ὑψηλόν. Πᾶσα ἀγορανομικὴ προσπάθεια ἐπιβάλλεται πρὸς ἔλεγχον καὶ ὑποβιβασμὸν αὐτοῦ ὃν δὲν δικαιολογεῖται τὸ ὕψος του, ὅχι μόνον ἄλλωστε χάριν τῆς καπνοπαραγωγικῆς τάξεως ἀλλ' ἀλοκλήρου τοῦ λαοῦ. Ἐλπίζω οὐχ ἥττον ὅτι μετὰ ἐν ἔτος διὰ διαφόρους λόγους θὰ ἀποβῇ περιττὴ ἡ

πριμοδότησις. Πάντως εἶναι ἐθνικὴ ἀνάγκη ἡ ἐνθάρρυνσις τῶν καπνοπαραγωγῶν.

Ὡς πρὸς τοὺς καπνεργάτας ἡ νοημοσύνη τῶν ἱθυνόντων τὴν περιορισμένην ταύτην τάξιν, ἐξ ἧς δυσαναλόγως ἐπιβαρύνεται τὸ κόστος τοῦ κυρίου ἐξαγωγικοῦ μας προϊόντος, δφεῖλει νὰ τοὺς ἀγάγῃ τὸ ταχύτερον εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς προσδοκωμένης ἀγαθωτέρας προβλέψεως διὰ τὰ καπνὰ μας διὰ νὰ ἀναζητήσουν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τὴν κυβερνήσιν τὴν προσήκουσαν ἐξασφάλισιν τῶν παρηλίκων καπνεργατῶν καὶ τῶν δύο φύλων. Οὕτω εἰς τὴν ἀνοιγομένην νέαν περίοδον, οἱ νεώτεροι ἐργάται, ἰδίως αἱ ἀρμοδιώτατοι νεαραὶ ἐργάτριαι θὰ ἡμπορέσουν νὰ ἀμείβωνται καλῶς καὶ θὰ παύσῃ ἡ ἐργατικὴ τάξις νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς τῶ θάρους ὅτι ἡθεραπεία τῶν ἀναγκῶν τῆς, καίτοι δικαιολογημένη, δὲν παρέχεται πάντοτε ἐναντι τῆς προσηκούσης ἀποδόσεως ἐργασίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπιβεβλημένας φορολογικὰς καὶ χρηματοδοτικὰς ἐλαφρύνσεις θὰ ἡτο κοινοτοπία νὰ τονισθῇ ἡ διαρκὴς σκοπιμότης καὶ ἀνάγκη των.

i2)12)50

Δ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

1. Ὅπως ἀπεδείχθη καὶ ἀπὸ τὰς συζητήσεις τῆς Βουλῆς δὲν ὑπῆρχε σχεδιασμένη καὶ ὀρθολογιστικὴ ἀσκηση καπνικῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῆς μεταπολεμικῆς κυβερνήσεως, διότι οὔτε ἐνα συντονιστικὸ ὄργανο εἶχαν δημιουργήσει νὰ χαράσσῃ τὴν καπνικὴν πολιτικὴν, δηλ. νὰ παρακολουθῇ τὴν ἐξωτερικὴν ἀγορὰ, νὰ διαφημίζει τὸ προϊόν εἰς αὐτήν, νὰ ἀσκῇ ρυθμιστικὴν παρέμβασιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, νὰ καθοδηγῇ τὴν καλλιέργειαν, νὰ ἐλέγχῃ τὰς δαπάνας παραγωγῆς καὶ ἐπεξεργασίας καὶ γενικῶς νὰ διευθύνῃ ἐπιτελικῶς θὰ ἐλέγομεν τὴν πολιτικὴν τοῦ καπνοῦ. Διότι θὰ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς μεταπολεμικῶς εὐρίσκειται πρὸ μιᾶς ὀδυνηρᾶς κρίσεως τῶν ἀγροτικῶν τῆς προϊόντων λόγω τῆς τεχνικῆς τῆς κατωτερότητος ἐναντι τῶν ξένων κρατῶν ποὺ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον κόστους των ὥστε νὰ καθιστᾷ δυσχερὴ τὸν ἀνταγωνισμὸν εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν. Διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν ἐπιπρόσθετον λόγον θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι περισσώτερον συντονισμένη ἐπιστημονικὴ καὶ ἀποφασιστικὴ ἡ καπνικὴ μας πολιτικὴ. Ἐτσι λοιπὸν θρέθηκε ἡ Ἑλλὰς ἀποξενωμένη ἀπὸ τῆς κύριες ἀγορᾶς τῆς καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν. Βεβαίως τὸ σχέδιον Μάρσαλ ὑπῆρξε ἐπίσης ἀποφασιστικὸς παράγων διὰ τὸν ἐκτοπισμὸν μας ἀπὸ τὴν διεθνή ἀγορὰ, διότι μετὰ τὰς εὐνοϊκὰς συνθήκας ποὺ ἐδημιούργει διὰ τὸν Ἀμερικανικὸν καπνὸν τύπου Βιρτζίνια καὶ τὰς δυσμενεῖς δι' ἡμᾶς ἐξετόπισε καιρίως τὸν ἑλληνικὸν καπνόν. Ἡ στενὸκαρδος ἐξ ἁλλοῦ ἐν γένει ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῶν μεταπολεμικῶν κυβερνήσεων ποὺ ἀπηξίωσαν νὰ ἀνασυνδέσουν τῆς

Η ΔΙΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΒΟΥ- ΛΕΥΤΟΥ κ. Χ. ΘΥΜΙΟΓΙΑΝΝΗ

ἐμπορικῆς τους σχέσεις μετὰ τὰ Ἀνατολικά κράτη, ἀπεστέρησε τὴν χώρα μας ἀπὸ μιᾶ βασικῆς ἀγορᾶ καὶ ἰδίαιτερα τὸν καπνὸν ποὺ προπολεμικῶς ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀπορροφούσε 13—15 περίπου ἑκατομμύρια ὀκάδες καὶ μάλιστα ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκλεκτῶν προελεύσεων εἰς τὰς ὁποίας ἐκδηλοῦται σήμερον ὀδυνητὴ ἐξαγωγικὴ κρίσις.

Καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν Ἀμερικὴν ἐνῶ ἡ Τουρκία εἰσήγε τὸ 1934—38 κατὰ μέσον ὅρον 18,2 ἑκατομμ. πᾶσυντς τὸ 1949 τὰ ἔφθασε εἰς 45,1 δηλ. 2,5 φορές περισσώτερον, ἡ Ἑλλὰς ἀντιστρόφως ἀπὸ 18,8 ἑκ. πᾶσυντς τὸ αὐτὸ χρονικὸ διάστημα ἔφθασε τὸ 1849 στὰ 9,9, δηλ. μειώθηκε στὸ ἡμισυ. Εἶναι ἐπομένως φανερό ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ καπνοῦ εἶναι καὶ παραμένει ἕνα ὀξύτατο ὀικονομικὸ θέμα ποὺ ἀναμένει ριζικὴν ἀντιμετώπισιν.

11. Βεβαίως ὁ ὑποβιβασμὸς τοῦ κόστους παραγωγῆς εἶναι ἕνα βασικὸ σκέλος τοῦ θέματος (μετὰ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν θὰ ἀποβῇ εἰς βάρος τοῦ ἐργατικοῦ καὶ καπνοπαραγωγικοῦ κόσμου) ἀλλὰ τῶν ἄλλων συντελεστῶν τοῦ κόστους. Ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ παραμένει βασικὸν ὅπως ἀπέδειξε κι' ἡ τελευταία συμφωνία μετὰ τὴν Γερμανίαν ὅτι οἱ ξένες ἀγορᾶς μποροῦν νὰ κατακτηθοῦν καὶ ἂν μᾶς ἀποδεσμεύσῃ τὸ σχέδιον Μάρσαλ νὰ διαπραγματευθούμε ἐλεύθερα τὰ ἐμπορεύματά μας, διότι ἔχομεν προϊόν ἀρίστης ποιότητος ποὺ τὸ καθιστᾷ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἀκαταγώνιστον, διὰ τοῦτο ἀγορεύων στὴν Βουλὴ ἐπέμενα νὰ παραμείνωμε μετ' ἐπιμονῆς εἰς τὴν

Η ΚΡΙΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΚΟΥ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Γ. ΑΓΓΕΛΟΥ

Η αδιαφορία με την οποία αντιμετωπίστηκε σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο το καπνικό πρόβλημα και τα βασικά σφάλματα, που διαπράχθηκαν στο χειρισμό της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής απ' όλες τις Κυβερνήσεις της τελευταίας εξαετίας, δε μπορούσαν παρά να έχουν τον πιο δυσμενή αντίκτυπο στην τύχη του εθνικού αυτού προϊόντος, που η σημασία του για την εθνική οικονομία, το ισοζύγιο των εξωτερικών λογαριασμών μας ιδιαίτερα και για το βιοτικό επίπεδο πολλών εκατοντάδων χιλιάδων κατοίκων της υπαίθρου και ορισμένων αστικών κέντρων της χώρας, ήταν και εξακολουθεί να παραμένει αποφασιστική.

βάσιν της ποιοτικής ανωτερότητας του καπνού μας, διότι επί της ποσοτικής θα ήταν δύσκολον αν μη ακατάρθωτος ο συναγωνισμός.

III. 'Η συμφωνία με τη Γερμανία όπως ανέφερα και προηγουμένως αποτέλεσμα της μερικής (κατά 75%) απελευθερώσεως του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου που έφερε κατά φυσικήν και αναγκαίαν συνέπειαν τους δύο συναλλασσομένους εις επαφήν υπήρξε μία πράξις παρήγορος διά την υπόθεσιν του καπνού. 'Απέχει όμως πολύ από το να θεωρηθεί ως ή λύση του προβλήματος. 'Απλώς απέδειξε ότι οι χώρες απελευθερωμένες από τα δεσμά του σχεδίου Μάρσαλ ήμπορούν κατά φυσικώτερον και συμφερότερον τρόπον να ρυθμίσουν τις εμπορικές των συναλλαγές.

'Η σύμβασις με τη Γερμανία επεβεβαίωσεν απλώς αυτό. Το να γίνεται απόπειρα να παρουσιασθή ή συμφωνία με τη Γερμανία ως προϊόν υψηλής πολιτικής, αυτό καλύπτει μίαν ταπεινήν δημαγωγίαν.

'Η Γερμανία είχε ανάγκη να πουλήσῃ τα σιδηρικά της και μείν να πουλήσωμε τὸν καπνὸν μας. Αυτό είναι ὅλο. Βρῆκε ὁ Φίλιππος τὸ Ναθαναήλ. Τοῦτο λοιπὸν ἐπαληθεύει πλήρως τὴν ἀποψή μας ὅτι ἐὰν γίνοντο προσπάθειες γιὰ ἀνάπτυξη τῶν οἰκονομικῶν μας σχέσεων πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις με ἐλευθερά τὰ χεῖρια ὅχι μόνον θὰ ἐπανακτήσωμε τὶς πωλίσας μας ἀγορές, ἀλλὰ καὶ θὰ τὶς ἐπεκτείνωμεν.

Τώρα κατὰ πόσον θὰ εἶναι εὐνοϊκοὶ οἱ ὅροι τῆς συμφωνίας καὶ κατὰ πόσον θὰ ἐκτελεσθῇ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς θὰ τὸ δείξῃ ὁ χρόνος, γιατί καὶ πέρυσι υπήρξε συμφωνία με τὴ Γερμανία διὰ 8,5 ἐκ. ὁκάδες καὶ πήραν μόνον τὰ 5,5 ἐκ.

'Ὅς εἶναι γνωστὸ ἔναντι 10 ἐκατομμ. ὁκάδων καπνὸν πρόκειται νὰ μᾶς παραχωρηθῇ ἕνα γερμανικὸν ἐργοστάσιον ἐνεργείας 12,5 ἐκατομμ. δολλαρίων. Τώρα ποῖα εἶναι

Ἔτσι, ἀπὸ τὴν περασμένη ἀνοιξὴ ἰδιαίτερα, θρῖσκύμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ ἀσυνήθιστη σὲ ἔκταση καὶ βάθος ὀξυνση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος, ποὺ ἐκδηλώνεται κατὰ κύριο λόγο με μείωσιν κι' αὐτῶν τῶν ἐξαιρετικῶν περιορισμένων μεταπολεμικῶν ἐξαγωγῶν τοῦ καπνοῦ, με ἀζητησία τῶν καπνῶν ἀπὸ τὸ καπνεμπόριο, συσσώρευση ἀδιάθετων καπνῶν καὶ περασμένων ὁκάμα ἐσοδεῶν στὰ χεῖρια τῶν καπνοπαραγωγῶν, συσσώρευση ποὺ προκαλεῖ ὀλοένα καὶ μεγαλύτερο ἐξευτελισμὸ τῶν τιμῶν τους καὶ εὐνοεῖ κάθε εἶδους ἐκμετάλλευσιν σὲ βάρος τῶν κατόχων τους καὶ με ἐκτεταμένη ἀνεργία τῆς καπνεργατικῆς τάξης.

Μπροστὰ σὲ μιὰ τέτια κατάστασιν, ποὺ

ἡ πραγματικὴ τῷ ὄντι ἀξία του καὶ πότε στὴν πραγματικότητα θὰ μᾶς παραδοθῇ, αὐτὸ θὰ τὸ δείξουν τὰ πράγματα, διότι καὶ ἄλλοτε ἔχομε πικρὴ πείρα ἀπ' αὐτό.

Ἐν πάσει περιπτώσει λύση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος δὲν ἀποτελεῖ ἡ συμφωνία αὐτή, διότι στὴν πραγματικότητα καὶ ἂν ἐκτελεσθῇ δὲν αὐξάνει παρὰ κατὰ 5 ἐκατομμ. ὁκάδες τὴν ἐξαγωγὴ πρὸς τὴ Γερμανία καὶ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ προπολεμικὸ ὕψος τῶν ἐξαγωγῶν, τὸ ὁποῖον ἀφαιρουμένης τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ἔφθανε τὰ 20 ἐκατομμ. περίπου ὁκάδων.

Οὔτε πανάκεια εἶναι λοιπὸν οὔτε λύση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος. Ἀπλῶς εἶναι μιὰ ἀρχή. Ἀρχὴ ποὺ ἐπιβεβαιώνει ἀπόλυτα αὐτὸ ποὺ εἶπαμε. Προσπάθεια με ἐλευθερά χεῖρα νὰ ἀνεύρωμε ἀγορὰς πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Ἀντίθετη ἐρμηνεία τοῦ πράγματος εἶναι ὅλη δημαγωγία καὶ διαστρέβλωση τῆς πραγματικότητος ποὺ ὀδηγεῖ σὲ οἰκονομικὴ καταστροφὴ.

IV. Ὅσο γιὰ τὰ μέτρα ποὺ πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ τοὺς καπνεργάτες καὶ καπνοπαραγωγούς γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κρίσιν ποὺ τοὺς μαστίζει αὐτὰ ἀνάγονται εἰς μίαν βασικὴν ἀρχήν. Ὅτι ὁ καπνὸς εἶναι ἐθνικὸν προϊόν καὶ πρέπει νὰ ἀνήκῃ σ' αὐτοὺς ποὺ τὸ ἀξιοποιοῦν, δηλ. στὸν καπνοπαραγωγὸν καὶ τοὺς καπνεργάτες. Με τοὺς καπνοπαραγωγικοὺς τῶν συνεταιρισμῶν καὶ τὶς καπνεργατικὰς ἐργασιὰς, με τὴν συμπράξιν καὶ ὑποβοήθησιν τοῦ κράτους θὰ ἦταν δυνατόν καὶ τὸ κόστος παραγωγῆς νὰ κατέβῃ, γιὰ τὴν ἐπιδαρύνειν τὰς βασικὰς μετὰ τὸ παρασιτικὸν καπνεμπόριον καὶ ἀνώτερη ἀπόδοσιν θὰ ἔχῃ γιὰ τὴν ἀπολαμβάνουν τὰ ὠφέλη του ἐκεῖνοι ποὺ τὸ παράγουν καὶ τὸ ἀξιοποιοῦν καὶ ἐπομένως με περισσώτερον ἐνθουσιασμὸ θὰ τὸ δουλεύουν.

είχε σὰ φυσικό αποτέλεσμα τὴ ζωὴν ἐξέγερση τῶν κομποπαραγωγικῶν πληθυσμῶν μὲ συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας καὶ συλλαλητήρια στὴ Βόρ. Ἑλλάδα καὶ μὲ τὴν ἐκδήλωση ἀπειλῆς γιὰ ὁμαδικὴ πορεία πρὸς τὴν ἀνάληψη πρωτεύουσας, φάνηκε νὰ «συγκινεῖ» ἐπὶ τέλους τὸν πολιτικό κόσμο τῆς δεξιᾶς καὶ τοῦ κέντρου, ποὺ μονοπωλιακὰ διαχειρίζεται —σὲ σύμπραξη ἢ σὲ ἐναλλαγή— τὴν ἐξουσία τὰ τελευταῖα χρόνια. Συσκέψεις ἐπὶ συσκέψεων, διακομματικὲς ἐπιτροπές, ἀλλεπάλληλες ἀποστολές στὸ ἐξωτερικὸ ὁργανώθηκαν τοὺς τελευταίους μῆνες καὶ ἄλλες σπασμωδικὲς ἐνέργειες ἐκδηλώθηκαν, μὰ τὸ ζήτημα ἀπέχει ἀκόμα πολὺ ἀπ' τὸ νὰ μπεῖ στὸ δρόμο τῆς σωστῆς λύσης.

Βέβαια τὸ πρόβλημα εἶναι πολύπλοκο καὶ πολύπλευρο καὶ μὲ τὰ σφάλματα ποὺ διαπράχθηκαν στὴν ἀντιμετώπισή του, οἱ δυσκολίες γιὰ τὸ χειρισμὸ του ἔχουν αὐξηθεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐξέτασή του ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές στὰ πλαίσια ἐνὸς ἀρθροῦ εἶναι ἀδύνατη. Θὰ προσπαθήσουμε ὅμως γιὰ διαφώτιση τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Ἀνταίους» καὶ κάθε ἐνδιαφερομένου νὰ ἐξετάσουμε τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ καπνικοῦ προβλήματος ποὺ θεωροῦμε πὼς ἔχουν τὴ μεγαλύτερη σπουδαιότητα γιὰ τὴν προώθηση τῆς λύσης του. Καὶ σὰν τέτια θεωροῦμε ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν τοποθέτησή του στὶς ξένες ἀγορές. Γιατὶ ὅταν αὐτὴ διευρυνθεῖ, θὰ θροῦν σχεδὸν αὐτόματα τὴ λύση τους ἕνα σωρὸ ἄλλα ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸν καπνὸ καὶ τοὺς ἐργάτες του.

Ἐξ ἄλλου τὸ ζήτημα τῆς διάθεσης τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων στὸ ἐξωτερικὸ γενικότερα, νομίζουμε πὼς πρέπει νὰ τραβήξει ὁλοένα καὶ περισσότερο τὴν προσοχὴ καθενὸς ποὺ πολεῖ τὸν τόπο αὐτὸ καὶ τὸ λαό, γιατί ἂν μὲ τὶς πιστώσεις τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ καὶ τὴν ἄλλη ἐξωτερικὴ ἐνίσχυση δὲν ἔγινε αἰσθητὴ ἡ τρομακτικὴ ἀνισοσκελία τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς χώρας μας μὲ τὸ ἐξωτερικό, τώρα ποὺ οἱ πιστώσεις αὐτὲς ἀρχίσαν νὰ περιορίζονται καὶ σὲ λίγο καιρὸ ποὺ θὰ περιοριστοῦν ἀκόμα περισσότερο γιὰ νὰ κοποῦν ὁλότελα σὲ 1½ χρόνο, θὰ συναντήσουμε ἀξεπέραστες δυσκολίες γιὰ τὸν ἐφοδιασμὸ τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ μὲ τὰ πιά, στοιχειώδη ἐφόδια διατροφῆς καὶ διαβίωσης, ἂν δὲν λύσουμε ἀποτελεσματικὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνάπτυξης τῶν ἐξαγωγῶν μας.

Γιὰ τὴν ἐκτίμηση τῆς σημασίας τῆς πιά πάνω διαπίστωσης εἶναι ἀρκετὰς ὁ δημοσιευόμενος ἐδῶ πῖνακας I ποὺ δείχνει τὸ σύνολο τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν στὰ 1938 καὶ στὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ χρόνια, τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ τὴν ἀναλογία % τῶν ἐξαγωγῶν πρὸς τὰς εἰσαγωγὰς :

Ἔτος	εἰσ.	Πῖνακας I ἐξαγ.	ἔλλειμ. ἀναλ. % πρὸς εἰσαγ.
1938	133.000	91.000	68,4
1947	293.000	95.600	32,2
1948	390.900	89.800	23,0
1949	367.600	72.900	19,2

Ἡ ἀγοραστικὴ δύναμη τοῦ δολλαρίου μεταπολεμικὰ εἶναι ἡ μιστὴ περίπου τοῦ 1938, τελευταῖα κατέβηκε ἀκόμα περισσότερο. Ἄν πάρουμε ὑπ' ὄψη πὼς οἱ ἐξαγωγὰς τοῦ καπνοῦ στὴν προπολεμικὴ περίοδο ἔφτα-

ναν σὲ ἀξία τὰ 50% περίπου τῶν συνολικῶν ἐξαγωγῶν μας, μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε τὴ σημασία ποὺ ἔχει ἡ λύση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος στὸ γενικότερο ζήτημα τῆς ἀνάπτυξης τῶν ἐξαγωγῶν.

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ

Πρὶν νὰ μποῦμε στὴν ἐξέταση τοῦ καπνικοῦ προβλήματος ὅπως παρουσιάζεται τὸν τελευταῖο καιρὸ, χρήσιμο εἶναι ν' ἀνασκοπήσουμε σὲ συντομία τὴ θέση τοῦ προϊόντος αὐτοῦ στὰ πλαίσια τῆς ὅλης ἐλληνικῆς οικονομίας κατὰ τὰ τελευταῖα προπολεμικὰ χρόνια.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ εἶναι μιά ἀνάγκη γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ τῆς. Ἄν πάρουμε ὑπ' ὄψη τὴ σχετικὴ στενότητα τοῦ γεωργικοῦ κλήρου, ποὺ ὀφείλεται μὲ τὴ σημερινὴ οἰκονομικὴ κατάσταση τόσο στὴν ἔλλειψη ἀρκετῆς καλλιεργήσιμης μὲ ικανοποιητικὴ ἀπόδοση γῆς, ἐξ αἰτίας τῆς ἐδαφικῆς διαμορφώσεως τῆς χώρας, (1) ἀλλὰ κυρίως στὴν μὴ λύση τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος καὶ στὴν μὴ ὁλοκλήρωση τῆς ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης, στενότητα ποὺ ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ κάνει ὁλοένα καὶ πιά ἀσφυκτικὴ, εἶναι εὐνόητο πὼς πρέπει νὰ προτιμούνται ἐκεῖνες οἱ καλλιέργειες ποὺ παρουσιάζουν κατὰ καλλιεργήσιμο στρέμμα τὴ μεγαλύτερη σὲ ἀξία ἀπόδοση. Μιά ἀπ' αὐτὲς εἶναι ὁ καπνός, αὐτοῦ εἰδικότερα τὴν καλλιέργεια τὴν εὐνοοῦν καὶ ἐδαφολογικοὶ καὶ ἄλλοι λόγοι σὲ ὁρισμένους περιοχὰς τῆς χώρας καὶ μιά μακροχρόνια εἰδίκευση τῶν πληθυσμῶν ποὺ κατοικοῦσαν ἢ ἐποικίστηκαν στὶς περιοχὰς αὐτὲς. Γι' αὐτὸ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὁλοτελὲς ἀνεδαφικὲς —γιὰ νὰ μὴ τὶς χαρακτηρίσουμε βαρύτερα— οἱ συστάσεις μερικῶν ξένων «προστατῶν» τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν μας, ποὺ συμβούλευαν σὰ μέτρο λύσης τῆς καπνικῆς κρίσης τὴν ἀντικατάστασή σὲ σημαντικὴ κλίμακα τῆς καπνοκαλλιέργειας μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς πατάτας!

Ὅσο γιὰ τὴ συμβολὴ τοῦ καπνοῦ στὴν ἐθνικὴ οἰκονομία, παραθέτομε τὸν πιά κάτω πίνακα II, ἀπ' τὸν ὁποῖο φαίνεται ἡ ἀναλογία συμμετοχῆς τοῦ καπνοῦ στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ἐλληνικῆς οικονομίας σὲ ἀριθμοὺς ἀπόλυτους καὶ σὲ ποσοστὰ % τοῦ συνόλου γιὰ τὸ ἔτος 1938 :

Πῖνακας II.

Σὲ χιλιάδες δραχμῆς	μονάχα ἀναλ. % ὁ καπνός τοῦ καπνοῦ πρὸς τὸ σύνολο
Συνολ. ἀριθμοὶ	

Ἀξία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς	20.173.556	2.699.903	13,4
Ἀξία ἐξαγωγῶν	10.149.180	5.119.175	50,4
Φορολογικὰ ἔσοδα τοῦ κράτους (οἰκ. ἔτος 1938 — 1939)	9.817.504	2.512.232	25,6

1. Ποὺ μὲ τεχνοοικονομικὰ μέσα καὶ μετατροπὴ στὴ διάρθρωση τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ τρόπου παραγωγῆς θὰ ἀντιμετωπιζόταν ριζικὰ.

Σύμφωνα με τον πίνακα αυτόν, που τα στοιχεία του είναι παρμένα από τη Στατιστική Έπετηρίδα της Ελλάδος (Έκδοση της Γεν. Στατιστικής Υπηρεσίας) του 1939, ο καπνός απέδωσε το 1)7 περίπου του συνόλου της αξίας της γεωργικής παραγωγής (κάτι περισσότερο απ' το μισό του συνόλου των εξαγωγών και περισσότερο από το 1)4 των συνολικών φορολογικών εσόδων του κράτους).

Εξ άλλου, σύμφωνα με την απογραφή του 1928, στην καλλιέργεια του καπνού απασχολούνταν πάνω από 150.000 άτομα, στην επεξεργασία και βιομηχανία του άλλες 50.000 και στη λιανική πώληση 6278.

Απ' τους αριθμούς αυτούς φαίνεται η σπουδαιότητα που έχει ο καπνός για την όλη εθνική οικονομία και για το βιοτικό επίπεδο πλατειών στρωμάτων του ελληνικού πληθυσμού.

Παρ' όλα αυτά και προπολεμικά δεν δύναντο απ' τις κυβερνήσεις ή σημασία που έπρεπε στο πολύτιμο αυτό προϊόν, με αποτέλεσμα να εξαρτώνται οι μόν παραγωγοί, όσον αφορά τη διάθεση και τις τιμές του προϊόντος των, από τις όρεξεις του καπνεμπορίου που εκμεταλλεύονταν και την ανάγκη τους ν' ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις των απέναντι της Αγροτράπεζας και των ιδιωτών πιστών τους, οι δε καπνεργάτες να βρίσκονται σε μόνιμη υποτασσχόληση και στη γνωστή θλιβερή κατάσταση απ' την αποψη της υγείας των.

ΤΟ ΚΑΠΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΟ ΛΟΓΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

Θα ήταν κοινοτοπία να υποστηριχθεί πως το καπνικό πρόβλημα είναι κατά κύριο λόγο πρόβλημα εξεύρεσης αγορών στο εξωτερικό. Κι' αυτό, γιατί άπλη εξέταση των στατιστικών στοιχείων δείχνει πως από τις παραγόμενες ποσότητες ελάχιστο μέρος καταναλίσκεται στο εσωτερικό· παραθέτομε συγκριτικό πίνακα παραγωγής, εξαγωγής και εσωτερικής κατανάλωσης για τα έτη 1934—38, που αποδείχνει την ακρίβεια της πιο πάνω διαπίστωσης :

Πίναξ III

έτη παραχθείσα ποσ. εξαχθείσα ποσ. βιομηχ. ποιηθείσα για εγχώρια κατανάλ.			
	σε χιλιόγραμμα		
1934	40.045.440	37.403.000	4.836.292
1935	45.303.630	49.578.000	5.038.545
1936	82.063.100	39.954.000	5.255.965
1937	68.660.350	42.192.000	5.289.803
1938	48.110.400	48.894.000	5.768.729

Τα τελευταία προπολεμικά χρόνια με τα μέτρα περιορισμού της καλλιέργειας καπνού σε ακατάλληλα εδάφη και με τη σταθεροποίηση της εξαγωγής στις 40—45 χιλιάδες τόννους, είχε παύσει κατά ένα τρόπο να παρουσιάζει οξύτητα το ζήτημα της διάθεσης των καπνών.

Η μεγαλύτερη και σταθερότερη αγορά ήταν η γερμανική που άσχετα με τον επίσημο, από γενικότερη άποψη για την Ελλάδα τράπο λειτουργίας του ελληνογερμανικού κληρικ, απορροφούσε περί τούς 20-25 χιλ. τόν

νους το χρόνο περιλαμβανομένων και των κατωτέρων ποιοτήτων. Οι Έν. Πολιτείες αγόραζαν 8—10 χιλ. τόννους καπνών αμερικανικού τύπου και τιμής ανώτερης και περί τις 5 χιλ. τόννους έπαιρναν οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (ΕΣΣΔ, Πολωνία, Φιλανδία, Ουγγαρία, Τσεχοσλοβακία, Βαλτικές χώρες κλπ.).

Απ' τα στοιχεία αυτά προκύπτει, πως αν, μεταπολεμικά, ακολουθούσαν μια σωστή εξωτερική οικονομική πολιτική κι' αν δεν παρεμβάλλονταν από «φιλική» πλευρά εμπόδια στη διάθεση των καπνών μας, πρόβλημα καπνικό με τη σημερινή μορφή του, της ύπαρξης δηλαδή τεράστιων αδιάθετων αποθεμάτων, δε θα υπήρχε.

Κι' αυτό γιατί σ' όλα τα μεταπολεμικά χρόνια η παραγωγή καπνού, ήταν σημαντικά κατώτερη του προπολεμικού μέσου όρου, η εσωτερική κατανάλωση είχε διπλασιασθεί σχεδόν κι' έτσι τα εξαγωγίμα περιθώρια κυμαίνονταν σε επίπεδα λίγο ανώτερα του 50% των προπολεμικών εξαγωγών.

Κι' όμως οι ελληνικές κυβερνήσεις δε μπόρεσαν να επιτύχουν τη διάθεση ούτε αυτών των μειωμένων εξαγωγίμων ποσοτήτων, με αποτέλεσμα τα υπάρχοντα αποθέματα στις αρχές του καλοκαιριού 1950 να φτάσουν τις 47.000 τόννους, απ' τούς οποίους 12.000 τόννοι έσοδειών 1948 και παλιότερων (βλ. έκθεση του Έλληνα αντιπροσώπου στη Καπνική Διάσκεψη του Όργανισμού Ευρωπαϊκής Οίκον. Συνεργασίας κ. Θ. Ανδρεάδη).

Στο διάστημα αυτό οι εξαγωγές ελληνικών καπνών ήταν κατ' έτος οι ακόλουθες :

Πίνακας IV.

Έτη	εξαχθέντα καπνά σε τόννους
1946	11.800
1947	16.300
1948	18.500
1949	28.300

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΕΛΛΗΝ. ΚΑΠΝΟΥ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

Θέλησαν να αποδόσουν τον τρομακτικό αυτόν περιορισμό των εξαγωγών ελληνικών καπνών στο μεγαλύτερο κόστος τους σε σχέση με τα καπνά άλλων χωρών.

Χωρίς να ισχυριζόμαστε πως όλες οι επιβαρύνσεις που μεσολαβούν απ' την αγορά του καπνού από τον παραγωγό μέχρι την εξαγωγή του είναι δικαιολογημένες, μα αντίθετα πιστεύοντας πως πολλές από αυτές θα μπορούσαν να μειωθούν αξιόλογα, όπως οι τόκοι, μεσιτικά, προμήθειες, φόροι, χαρτόσημα και κέρδη καπνεμπόρων—σύμφωνα και με την πρόταση της επιτροπής Μπακαλέμπαση—όμως δε θεωρούμε πως βασικός λόγος της μείωσης των εξαγωγών μας είναι το κόστος τους. Όπως γράφει πειστικά στην έκθεσή του που μνημονεύσαμε και πιο πάνω ο κ. Θ. Ανδρεάδης, απ' τα 1935—38 η Γερμανία αγόραζε κατά μέσον όρον 45.000 τόννους ανατολικών καπνών το χρόνο προς 1,96 δολ. τα ελληνικά, 1,65 τα τουρκικά και 1,76 τα βουλγαρικά το κιλό. Καί σήμερα οι τιμές των ελληνικών και τουρκικών καπνών κυμαίνονται από 0,40 δολλ. κατά κιλό για τις κα-

τώτερες ποιότητες μέχρι 1,75 δολλ. για τις ανώτερες έναντι 0,30—1,32 δολλ. προπολεμικών. Ένώ οι τιμές των αμερικανικών καπνών, που προπολεμικά ήταν 0,25—0,85 δολλ. το κιλό, μεταπολεμικά έφτασαν 0,65—1,75 δολλ. "Αν πάρει μάλιστα κανείς υπ' όψη πως στη γερμανική καπναγορά, που άποτελεί και την κυριότερη γιά την Ελλάδα, η τιμή του καπνού αντιπροσωπεύει γενικά τὰ 3—4% τής τιμής λιανικής πώλησης των σιγαρέττων, καταλαβαίνει πως τὸ δῆθεν ὑψηλότερο κόστος τῶν καπνῶν δὲν παίζει τὸ ρόλο πού τοῦ ἀποδίδουν στήν κακοδαιμονία τοῦ ἐθνικοῦ μας προϊόντος.

Μὰ με τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ θέλουν οἱ ὑπεύθυνοι νὰ καλύψουν τὴν ἀδιαφορία τους γιὰ τὸ δῶμα τῶν καπνοπαραγωγῶν καὶ τῶν καπνεργατῶν γιὰ τοὺς πρώτους ὀρίστηκε φέτος τιμὴ ἀσφάλειας τῶν καπνῶν 230 φορές ἡ προπολεμική, ὅταν οἱ συντελεστὲς τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς γενικά ἔχουν φτάσει 440 φορές (βλ. Οἰκον. σελίδα «Βήματος» τῆς 5ης Δεβρίου 1950). Σύμφωνα με ἄλλους ὑπολογισμοὺς τοῦ «Βήματος» (στὸ ἴδιο φύλλο), ὁ παραγωγὸς Μακεδονικοῦ καπνοῦ με τὸ προϊόν τῆς πώλησής του δὲ μπορούσε ν' ἀγοράσει τὰ Σ)δριο 1950 παρὰ τὰ 32% τῶν δῶν ἀγόραζε στὰ 1938, κι' ὁ παραγωγὸς τῶν ἄλλων περιφερειῶν τὰ 50%! Γιὰ τοὺς καπνεργάτες, σύμφωνα με τὰ ἐπίσημα στοιχεῖα τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Τ.Α.Κ. (βλ. «Καπνική Ἐπιθεώρηση» τεύχος 48 τοῦ Ὀκτωβρίου 1950 σελ. 835), ὁ μέσος ὅρος τοῦ μηνιαίου εἰσοδήματος τοὺς κυμαίνεται ἀνάμεσα στὶς 110.000 δραχ. γιὰ τὶς ἀνασφάλιστες γυναῖκες καὶ στὶς 550.000 δραχ. γιὰ τοὺς ἀσφαλισμένους ἄνδρες!

Ἄλλοι λοιπὸν πρέπει νὰ ζητηθοῦν τὰ αἷτια τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐλληνικῶν ἐξαγωγῶν καπνοῦ. Ἀπ' τὴ σύγκριση τῶν στοιχείων τῶν ἐξαγωγῶν προπολεμικά καὶ μεταπολεμικά, βλέπομε πὼς ἐνὶ σὺν 1935—38 οἱ ἐξαγωγὲς γιὰ τὴν Ἀμερική, τὴ Γερμανία καὶ τὴν Ἀνατολ. Εὐρώπη ἔφταναν, ὅπως εἴπαμε πρὶ πάντων τὶς 33-40 χιλ. τόνους, μεταπολεμικά γιὰ τὴν Ἀνατολ. Εὐρώπη οἱ ἐξαγωγὲς ἐκμηδενίστηκαν καὶ γιὰ τὶς ἄλλες δυὸ χώρες κυμαίνονται συνολικά γύρω ἀπὸ τοὺς 10 χιλ. τόνους.

Καὶ γιὰ μὲν τὴν ἀπώλεια τῆς περιοχῆς τῆς Ἀνατολ. Εὐρώπης, πού περιλαμβάνοντας προπολεμικά καὶ τὸ ὑπὸ σοβιετικὴ κατοχὴ τμήμα τῆς Γερμανίας, θὰ μπορούσε, κατ' ἀναλογία τῶν προπολεμικῶν δεδομένων, ν' ἀπορροφήσει πάνω ἀπὸ 10 χιλ. τόνους ἐλληνικοῦ καπνοῦ, ἡ εὐθύνη βαρύνει ὀλοκληρωτικὰ τὴν μονόπλευρὴν ἐξωτερικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων.

Ὅσον ἀφορὰ τὴ μείωση τῆς ἐξαγωγῆς καπνῶν στὶς Ἐν. Πολιτείες καὶ πολὺ περισσότερο τὴν ἀκόμα μεγαλύτερη μείωση τῆς ἐξαγωγῆς ἐλληνικῶν καπνῶν στὴ Δ.τ. Γερμανία, δὲ μπορεῖ νὰ μὴν ἐκφράσει κανεὶς τὴν ἐκπληξή του γιὰ τὸ παράδοξο σχῆμα τῶν σχέσεων Ἀμερικής—Ἑλλάδας, ἀπ' τὶς ὁποῖες ἡ πρώτη ἰσχυρίζεται πὼς «βοηθαί» καὶ «προστατεύει» τὴ δεύτερη καὶ ἐν τούτοις στὸ

μὲν δικό της ἔδαφος περιορίζει στὸ ἐλάχιστο τὶς εἰσαγωγὲς τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικοῦ προϊόντος τῆς προστατευόμενης χώρας, ἀπὸ δὲ τὴ γερμανικὴ ἀγορά, πού γιὰ τὴν τροφοδότησή της σὲ καπνὸ ἐξαρτᾶται ἀπ' τὰ διαθέσιμα δολλάρια, ἐκτοπίζει συστηματικὰ τὴ «βοηθούμενη» Ἑλλάδα.

Ἀς δοῦμε πρῶτα τὴν κίνηση τῶν μεταπολεμικῶν ἐξαγωγῶν ἐλληνικοῦ καπνοῦ στὶς Ἐν. Πολιτείες σὲ σύγκριση με τὶς τουρκικὲς σὲ ἑκατομμύρια πάουντς (λιμπρῶν).

Πίνακας V.

Χῶρες	Μέσ. ὅρος 1948	1949	α' τρίμ. 1950
Ἑλλάδα	18,8	8,1	9,9
Τουρκία	18,2	45,3	65,1

Ἐνὼ προπολεμικά ἡ Ἑλλάδα ἐξῆγε στὶς Ἐν. Πολιτείες ποσότητα καπνῶν κατὰ τι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν Τουρκία, μεταπολεμικά οἱ ἐξαγωγὲς τῆς, ἐλαττωμένες στὸ μισὸ τοῦ μέσου ὅρου 1934—38, ἀποτελοῦν τὸ 1)5 τῶν τουρκικῶν.

Ὅσο γιὰ τὴν ἐκτόπιση τῶν ἐλληνικῶν καπνῶν ἀπὸ τὴν πρὶ ἀξιόλογη προπολεμικὴ ἀγορά τους, τὴ γερμανικὴ, αὐτὴ δὲν εἶναι συνέπεια τῆς ἀλλαγῆς τοῦ γούστου τῶν γερμανικῶν καπνιστῶν, ὅπως θέλουν νὰ τὴ δικαιολογήσουν οἱ Ἀμερικανοί, μὰ ἀποτέλεσμα σκόπιμης καὶ συστηματικῆς ἀμερικανικῆς προσπάθειας πού ἐκδηλώθηκε ἀπὸ τὰ πρῶτα μεταπολεμικά χρόνια καὶ συνεχίζεται ἀκόμα με τοὺς ἐξῆς τρόπους (βλ. ἐκθεσὴ Θ. Ἀνδρεάδη):

α) Μὲ τὸ λαθρεμπόριο, πού με τὴν ἀνοχὴ τῶν ἀμερικανικῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς τῆς Γερμανίας, φτάνει σήμερὰ τὰ 30% τῆς συνολικῆς γερμανικῆς παραγωγῆς σιγαρέτων.

β) Μὲ τὴν ἀπαγόρευση εἰσαγωγῆς στὴ Γερμανία πρὸ τοῦ 1948 τῶν ἀνατολικῶν καπνῶν, πού ἔστρεψεν ἀναγκαστικὰ τοὺς καπνιστὰς πρὸς τὸν ἀμερικανικὸ καπνὸ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὑπῆρχε ἀφθονία στὰ 1945—48 εἴτε σὲ σιγαρέτα εἴτε καὶ εἰς φύλλα.

γ) Μὲ τὴ χορήγηση δολλαρίων ἀπ' τὶς πιστώσεις τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ ἀμερικανικῶν καπνῶν στὴ Γερμανία, παρὰ τὶς διακηρύξεις τοῦ Ο.Ε.Ο.Σ. πὼς θὰ προτιμοῦνται τὰ ἀγαθὰ πού παράγονται στὴν Εὐρώπη.

δ) Μὲ τὸ φορολογικὸ σύστημα τοῦ καπνοῦ πού ἐπικρατεῖ στὴ Γερμανία καὶ πού εὐνοεῖ ἔμμεσα τὴν κατανάλωση καπνῶν με μεγάλη περιεκτικότητα σὲ νικοτίνη, ὅπως τὰ ἀμερικανικά, σὲ βάρος τῶν ἀνατολικῶν.

Καὶ αὐτὰ μὲν εἶναι τὰ αἷτια τῆς ὀξύνσης τοῦ καπνικοῦ προβλήματος τοὺς τελευταίους μῆνες. Σὲ προσεχὲς ἀρθρο θὰ δοῦμε τὶς ἀντιδράσεις πού προκάλεσε ἡ κατάσταση αὐτὴ στὶς ἐνδιαφερόμενες τάξεις καὶ στὴν κυβέρνηση, τὶς ἐνέργειες τῆς τελευταίας στὸν Ὀργανισμό Μάρσαλ Παρισίων, στὴν Ἀμερική καὶ τὴ Γερμανία με τὶς ἀποστολὲς Τσουδεροῦ καὶ Παπανδρέου, τ' ἀποτελέσματά τους καὶ τὶς προοπτικὲς γιὰ τὴν ἐπίτευξή ἡ μὴ λύσης τῆς σημερινῆς κρίσης τοῦ καπνοῦ

ὁ προσάνατορμός τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΤΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Γαβ Δ. ΜΠΑΤΣΗ

Α'

Δέν εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ δύο ὑπουργοὶ μίλησαν σὲ ἀκροατήριον σπουδαστῶν γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας.

Ὁ κ. Στεφανόπουλος (1) μίλησε στὴ Σχολὴ βιομηχανικῶν σπουδῶν καὶ ὁ κ. Ἀβέρωφ (2) στὸ «Ἀνώτατον Κολλέγιον τῆς Ἀνασυγκροτήσεως». Καὶ οἱ δύο, ἀνάπτυξαν τὶς ἀπόψεις τους γιὰ τὸ πὼς πρέπει νὰ διαμορφωθεῖ ἡ ἐλληνικὴ οἰκονομία. Καὶ οἱ δύο τόνισαν πὼς ἡ χώρα περικλείει σημαντικὰς πλουτοπαραγωγικὰς δυνατότητας. Καὶ οἱ δύο ἀναφέρθηκαν στὴν «ἐκβιομηχάνιση» καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς μὲ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα.

Ὁ πρῶτος ὅμως λέγοντας ἐκβιομηχάνιση διευκρίνισε πὼς δὲν ἐννοεῖ βαρεῖα βιομηχανία, ἀλλὰ «τὰς λεγομένας βασικὰς βιομηχανίας». Ὁ δεύτερος διευκρίνισε:

«Θά ὁμιλῶ περαιτέρω — δὲ μίλησε ὅμως — περὶ βιομηχανίας, ἀλλὰ ἐδῶ θέλω νὰ σὰς εἶπω, ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως λύσεως τοῦ δημογραφικοῦ μας προβλήματος, δὲν θεωρῶ ὀρθὴν τὴν γνώμην, ὅτι μόνον ἡ ἐκβιομηχάνισις θὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα αὐτό!... Πιστεύω, ἀντιθέτως, ὅτι διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, ὑπὸ ἀρδευτικῆς συνθήκας συντελουμένης εἰς ἱκανοποιητικὴν κλίμακα, θὰ συγκρατήσωμεν μεγάλον πληθυσμὸν εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ θὰ ἀπασχολήσωμεν πληθυσμὸν πολὺν».

Καὶ κατέληξαν στὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

Ὁ κ. Στεφανόπουλος πὼς τούτῃ τῇ στιγμῇ καὶ γιὰ τὰ δύο βασικὰ σκέλη τῆς βιομηχανικῆς ἀναδιάρθρωσης τὸν ἐξηλεκτρισμὸ καὶ τὶς «βασικὰς» βιομηχανίας ὑπάρχουν σοβαροὶ ἐνδοιασμοὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ πραγματοποιήσιμου. Γιὰ τὸν ἐξηλεκτρισμὸν:

1. Βλ. ὁμιλία «Ἀγὼν Ἐπιθιώσεως» ἀρ. 16)1950.

2. Βλ. ὁμιλία «Ἀγὼν Ἐπιθιώσεως» ἀρ. 17)1950.

Ἡ διάρθρωσις τῆς οἰκονομίας

— Ἡ ξένη ἐξαρτησις καὶ ἡ κρίσις

— Ἐμπόριο, παραγωγή, ξένο κεφάλαιον

— Ἡ πολεμικὴ μορφή τῆς οἰκονομίας

«Ἐὰν δὲν ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ πραγματοποίησις τῆς δευτέρας φάσεως, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ὑδροηλεκτρικὰ ἔργα (κυρίως τοῦ Ἀχελώου) καὶ θερμικὰ (τῆς Πτολεμαίδος). Ἐὰν δὲν καταστή δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ δευτέρα φάσις, τότε ὁλόκληρος αὕτῃ ἡ ἱστορία τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ θὰ καταλήξῃ εἰς μίαν κωμωδίαν».

γιὰ δὲ τὶς «βασικὰς» βιομηχανίας:

«Συνεπεία αὐτοῦ τοῦ συνδυασμοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἀνασυγκροτήσεως ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Σχεδίου Μαρσαλ καὶ ἐπὶ πλέον λόγῳ τῆς ὀδυνηρᾶς περικοπῆς, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς ἡμᾶς, εἴμαι ὑποχρεωμένος νὰ σὰς εἶπω καθαρά, ὅτι, δι' ἡμᾶς τοῦλάχιστον, ἡ ἐκβιομηχάνισις, ὅπως τὸ πρόγραμμά μας τὴν ἡθέλησεν, ἀνήκει πλέον εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐνείρων. Αὕτῃ εἶναι ἡ πικρὰ ἀλήθεια. Βεβαίως θὰ γίνωνται μερικαὶ βιομηχανίαι (λιγνίτου, ἀζώτου, σόδας). Εἶναι βέβαιον, ὅτι αὗται τοῦλάχιστον θὰ γίνωνται. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὰς ἄλλας βασικὰς βιομηχανίας, περὶ αὐτῶν νομίζω, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐλπίς, κατόπιν τῆς νέας τροπῆς ποὺ λαμβάνει τὸ Σχέδιον Μαρσαλ».

Ὁ κ. Ἀβέρωφ κατέληξε σὲ γενικὰς εὐχὰς ὅπως:

«Χρειαζεται νὰ τονώσωμεν διὰ τῆς ἀνασυγκροτήσεώς μας τὴν παραγωγὴν τροφίμων, ἡ ὁποία, κατὰ τὸ πλεῖστον, βαρύνει τὰς εἰσαγωγὰς μας καὶ ἀπαιτεῖ τὴν μεγαλύτεραν δαπάνην συναλλάγματος» — «...νὰ ἀναπτύξωμεν κατὰ τὸ μέγιστον δυνατόν ὅριον τὴν παραγωγὴν ἄλλων εἰδῶν, διὰ τὰ ὁποία δαπανώμεν μεγάλα ποσὰ συναλλάγματος» —

«...να βελτιώσωμεν την ποιότητα των εξαγωγών μας. Ξενωθ' ποιότητα όχι των προϊόντων, αλλά της όλης συνθέσεως των εξαγωγών».

Και έπεξήγησε τι έννοει για τὸ κάθε μέτρο.

Δέν είναι σύμπτωση πὼς οἱ κ.κ. ὑπουργοὶ διάλεξαν τὴ σημερινή στιγμή για νὰ ἐκθέσουν τίς ἀπόψεις τους ὁ πρῶτος για μιὰ «βιομηχανικοαγροτική» ὁ δεύτερος για μιὰ «ἀγροτοβιομηχανική» οἰκονομική εξέλιξη. Γιατί ἂν φαίνεται πὼς ἔχουν διαφορὲς στίς ἀντιλήψεις τους, οἱ διαφορὲς εἶναι στὰ λόγια καὶ ὄχι στὴν οὐσία. Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ πού τόσο γλαφυρὰ καὶ ἄνετα ἀραδιάζονται ἕνα σκοπὸ κρύβουν: Νὰ παρουσιαστῇ πὼς ἡ χώρα μας βρίσκεται μέσα σὲ κάποιο δρόμο τέλος πάντων ἀνασυγκρότησης καὶ πὼς μένει νὰ δοῦμε πού πρέπει νὰ κατευθυνθούμε.

Καὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ τὰ πούν ὅλα αὐτὰ σ' ἡμερὰ γιατί βλέπουν πὼς ἔχει φτάσει πιά στὸ κορύφωμα ἡ ἀγωνία ὁ λὼν τῶν ἀνθρώπων πού ζοῦν ἀπὸ τὴ δουλειὰ τους, για τὴν ἐπιβίωση καὶ τὸ καθημερινὸ ψωμί. Ἦταν ἀνάγκη νὰ τὰ πούν σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ὄχι ἡλεκτρισμένη ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ λαοῦ για δημιουργική δραστηριότητα, μὰ μέσα στὴ μολυσμένη ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τὰ σκάνδαλα καὶ τὴν ἀσύστολη ἀρπαγὴ τοῦ προϊόντος τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας, μέσα στὸ ἄγχος ἀπὸ τὴν καταθλιπτική καθήλωση τῶν μισθῶν σὲ πρωτοφανή ἐπίπεδα στέρησης, μέσα στὴν ἀπελπισία τῶν προσφύγων καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πού νιώθει ν' ἀργοπεθαίνει ἐνῶ τὰ ἐθνικὰ γεωργικὰ προϊόντα στιβάζονται ἀδιάθετα καὶ παραπεταμένα παρ' ὅλη τὴν «εὐρωπαϊκή συνεργασία» τῶν μαρσαλικῶν συμμάχων...

Ναί, σήμερα ἦταν ἀνάγκη νὰ μιλήσουν για νὰ μὴν πούν αὐτὸ πού ξαίρει καὶ τὸ μικρὸ παιδί. Για νὰ μὴν ἐξηγήσουν στοὺς νέους, πού τοὺς θέλουν φορεῖς ὄχι τῆς ἀλήθειας μὰ τῆς ἐπιτήδεια χαλκευμένης αὐταπάτης νὰ μὴν ἐξηγήσουν στὸ λαὸ τίς αἰτίες για τὸ δράμα του. Τὰ ληστροκὰ κέρδη τῶν ὀλιγαρχικῶν κύκλων, οἱ ἀβάσταχτες δημόσιες δαπάνες για ἐξοπλισμούς, ἡ ἀσυνδοσία τοῦ ξένου κεφαλαίου δὲν ἀναφέρθηκαν στους ἀκαδημαϊκοὺς λόγους των. Νὰ βαυκαλιστοῦμε μὲ ὅτι «θὰ γίνεῖ».

Νὰ ἀνοίξουμε τὰ μάτια μας ὅμως για τὸ τί γίνεται ὄχι. Αὐτὸ ἦταν τὸ μοτίβο.

Καὶ ἂν ὁ κ. Στεφανόπουλος μίλησε για κατάρρευση τῶν βιομηχανικῶν ὀνείρων κι' αὐτὸ πάλι τὸ ἀπέδωσε σὲ ἕνα μόνο παράγοντα «στὴν ὀδυνηρὰν περικυτὴν» τῆς πιστώσεως Μάρσαλ, παρ' ὅλο πού ἑμμεσα ὁμολόγησε τίς δυσμενεῖς συνέπειες ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἀνασυγκροτήσεως. Κι' ὅμως εἶναι ὁ ἴδιος πού εἶχε κάποτε διακηρύξει: «Πόλεμος καὶ ἀνασυγκρότησις...»

Καὶ ὁ κ. Ἀβέρωφ τὸ ἴδιο, στὰ ξένα κεφάλαια ἐνοπώθησε τίς ἐλπίδες ἀφοῦ για τὸ παρελθὸν ἐξήγησε πὼς ἡ ὑπο-ἀνάπτυξη τῆς

οἰκονομίας ὀφείλεται στὸ ὅτι πρόκειται για χώρα πού «δὲν παράγει κεφάλαια καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὴν διαρρεῦσασαν ἑκατονταετίαν ἐχρησιμοποίησε πρωτίστως ξένα κεφάλαια».

Σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχαν καὶ για τοὺς δύο ὁμιλητὲς λόγοι κοινωνικοὶ καὶ οἰκονομικοί. Σὰν νὰ ἦταν ἀπὸ καταβολῆς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας τὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, πρόβλημα τεχνικῶν σχεδίων καὶ ξένων κεφαλαίων. Καὶ σὰν νὰ μὴν εἶναι γνωστὸ ποῖος στάθηκε ὁ ρόλος τῶν ξένων δανεισμῶν καὶ «ἐνισχύσεων» ἀπὸ τὸ 1830 ἕως σήμερα. Τὰ δάνεια τῆς ἀνεξαρτησίας, ὁ Διεθνὴς Οἰκονομικὸς Ἐλεγχος, ὁ Χάμπρο, οἱ ληστροκὲς ξένες ἐταιρεῖες, ὅλα, ὅλα σὰν νὰ συνέβησαν σὲ ἄλλη χώρα. Σὲ ἄλλο ἴσως κι' ὅλας πλανήτη.

Καὶ σήμερα τί συμβαίνει; Οὔτε αὐτὸ τὸ εἶπαν.

Ἡ διάρθρωση τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ σημερινή της θέση

Για νὰ δοῦμε λοιπὸν ποῖα εἶναι ἡ πορεία τῆς οἰκονομίας πρέπει νὰ ξαίρουμε ποῖα εἶναι ἡ ὑψὲς τῆς, ἡ διάρθρωσὴ τῆς, ποῖοι παράγοντες ἀναστέλλουν τὴν ἀνάπτυξή της καὶ ἂν τοὺς παράγοντες αὐτοὺς τοὺς ἐξουδετέρωναν τὰ «ἐπίσημα» προγράμματα. Κι' ἀκόμα ἂν ἡ ἐφαρμογὴ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν ὀδήγησε ἢ ὀδηγεῖ στὴν οἰκονομική πρόοδο.

Τὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ ἐξετάσαμε σὲ περασμένη ἐργασία (3) καὶ στὸ περιοδικὸ «Ἀνταῖος» (4) ἰδιαίτερα στὸ περασμένο τεῦχος ὅπου εἶδαμε ποῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ στὴ χώρα μας.

Αὐτὸ πού ἐνδιαφέρει νὰ ἔχομε πάντα μπροστά μας εἶναι πὼς ἡ διάρθρωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας δὲν εἶναι γέννημα τυχαίων περιστατικῶν πού ἡ αὐθαίρετη κρίση τοῦ καθενὸς νὰ τὰ παρουσιάζει ὅπως θέλει, μὰ δημιουργήθηκε μέσα στὴ νομοτέλεια τὴν ιστορική, μέσα στίς συγκεκριμένες συνθήκες τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ τρόπου παραγωγῆς —κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς— μὲ τὴ μορφή πού ἐπεκράτησαν στὴ χώρα μας. Καὶ ἀκόμα, ἡ μετατροπὴ στὴ διάρθρωση μπορεῖ νὰ γίνεῖ μόνο ἂν οἱ οἰκονομικοὶ καὶ κοινωνικοὶ συντελεστὲς πού τὴ διαμόρφωσαν ἀλλάξουν καὶ οἱ ἴδιοι στὴ βάση τους.

Τὸ νὰ λέμε ἀόριστα για βιομηχανική ἢ ἀγροτική Ἑλλάδα ἀποτελεῖ μιὰν ἀντιεισημονική τοποθέτηση πού μόνο σύγχυση μπορεῖ νὰ προκαλέσει μὲ τὸ νὰ ρίχνει τὸ βάρος σὲ τεχνικοὺς ὁρους καὶ νὰ παραμερίζει τὴν κοινωνική καὶ οἰκονομική ἀναγκαιότητα.

Ἐνα παράδειγμα πολὺ ἀπλὸ εἶναι ἄρκετὸ για νὰ καταλάβει κανένας ποῖα συσκότιση φέρνει ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς ἀληθινούς ὁρους τοῦ ζητήματος. Λένε λ.χ. πὼς ἡ Ἑλ-

3. Βλ. Δ. Μπάτση: «Ἡ βαρεῖα βιομηχανία στὴν Ἑλλάδα». Ἀθήνα 1947. σελ. 69, 156, 180, 245, 322, 579 κ. ἄ.

4. Βλ. Δ. Μπάτση: «Ἀνταῖος» τ. 5-6) 1948 σελ. 265 καὶ τ. 5-6) 1950 σ. 190.

λάδα είναι από φυσικούς λόγους αγροτική χώρα. Άλλοι πώς αν αξιοποιήσει και τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους της θα αναπτυχτεί και βιομηχανικά. Όπως και νάναι δεν εξηγούν γιατί (αγροτική ή βιομηχανική) είναι καθυστέρημένη, γιατί οι μεγάλες μάζες των αγροτών είναι στην εξαθλίωση, γιατί ο εργατικός μισθός είναι κάτω από το κόστος ό το όριο αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης.

Λένε ακόμα πώς οι ξένοι δε θέλουν τη βιομηχανική ανάπτυξη για να μη δημιουργηθούν ανταγωνιστικές εστίες με την εγχώρια βιομηχανία.

Αυτό είναι σωστό. Όμως μήπως οι ξένοι περιποιούνται τάχα και την αγροτική 'Ελλάδα; Άρκει να σκεφτούμε την καπνική μας κρίση και τον σκληρό ανταγωνισμό τους και σε άλλα αγροτικά προϊόντα για να δούμε κατά πόσο άμα λένε «αγροτική» 'Ελλάδα, έννοούν την ευημερία του αγροτικού της πληθυσμού.

Η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας δείχνει πώς η 'Ελλάδα είναι μία χώρα με μέση κεφαλαιοκρατική ανάπτυξη που η έσωτερική αγορά δεν αναπτύχθηκε στο βαθμό που θα εξασφάλιζε μιαν ανάλογη βιομηχανική εξέλιξη που με τη σειρά της θα δημιουργούσε τους όρους για την έσωτερική συσσώρευση κεφαλαίου σε τέτια κλίμακα που οι παραγωγικές δυνάμεις της χώρας να μεγαλώσουν γοργά και ικανοποιητικά. Αντίθετα η αγροτική οικονομία δεν αποτέλεσε το απαραίτητο καταναλωτικό πεδίο που με τη διεύρυνσή του θα μεγάλωνε η βιομηχανική παραγωγή όλόπλευρα. Η αιτία είναι πώς δεν λύθηκε ένα βασικό κοινωνικό πρόβλημα, το αγροτικό ζήτημα στη χώρα μας από τις κυρίαρχες τάξεις. Έτσι ο αγρότης δεν έγινε ελεύθερος εμπορευματοπαραγωγός και παρ' όλο που εξαρτήθηκε από το κεφάλαιο και μπήκε στην τροχιά της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας τα μισοφεουδαρχικά υπολείμματα στις παραγωγικές σχέσεις, έμποδίζουν το χωρικό παραγωγό να πάρει ολόκληρο το προϊόν της εργασίας του. (5) Το κεφάλαιο εμπορικό, τοκογλυφικό, ο γαιοκτήμονας, η προναμιούχος ξένη εταιρεία (Κωπαΐδα λ.χ.), τα εμπορικο-πιστωτικά μονοπώλια, η φορολογία, περικλύουν το εισόδημά του. Το σύστημα αυτό για την εξουσιοαγωγική ιδιοποίηση του προϊόντος της εργασίας του ατομικού παραγωγού — που εμπορεύεται τα προϊόντα που μόνος του παράγει — έμποδίζει βασικά την ανάπτυξη της γεωργίας στην κεφαλαιοκρατική οικονομία. Αποτέλεσμα η τεχνική καθυστέρηση, η αποτελεσματική στον τρόπο παραγωγής, η χαμηλή παραγωγικότητα, η προσωπική εξάρτηση του αγρότη και το άθλιο βιοτικό επίπεδο των αγροτικών μαζών.

Από το άλλο μέρος χωρίς μια πλατειά, γερή έσωτερική αγορά για την κεφαλαιοκρα-

τική ανάπτυξη η βιομηχανία πήρε το δρόμο της μονόπλευρης ανάπτυξης. Αναπτύχθηκε η ελαφριά βιομηχανία μονάχα. Λείπουν οι κλάδοι για την παραγωγή των μέσων παραγωγής. Η μηχανουργία, η βαρεία μεταλλουργία, η ναυπηγία, η μεγάλη χημική βιομηχανία. Λείπει η βαρεία βιομηχανία. (6) Άλλα και από την ελαφριά βιομηχανία σημαντικό ποσοστό εργάζεται χωρίς να αξιοποιεί εγχώριες πρώτες ύλες, ή κατεργάζεται μισοτελειωμένα βιομηχανικά προϊόντα από την ξένη αγορά.

Η οικονομία της χώρας από το άλλο μέρος έχει για βασικό χαρακτηριστικό, πώς είναι ολότελα δεμένη με το ξένο κεφάλαιο και εξαρτημένη απ' αυτό που κρατάει όλες τις γερές θέσεις. Στον πιστωτικό τομέα, στα μεγάλα έργα, στην παραγωγή, στο εμπόριο. (7)

Η έντονη εξάρτηση από το ξένο κεφάλαιο σε συνδυασμό με την μονόπλευρη βιομηχανική ανάπτυξη με την καθυστέρημένη γεωργία με άλλα βασικά προβλήματα και με την εμπορική μεντική δράση του κεφαλαίου σε μικρές πνοής τοποθετήσεις μας δίνουν την εικόνα της οικονομίας μας.

Βλέπουμε πώς τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα στην οικονομική ανάπτυξη οφείλονται σε ιστορικούς λόγους που εκφράζουν τον τρόπο της κοινωνικής ανάπτυξης στην 'Ελλάδα.

Βλέπουμε πώς η πορεία της οικονομίας ακολουθεί μιαν όρισμένη κατεύθυνση γιατί οι κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις καθορίζουν τον τρόπο της ανάπτυξής τους. Άνάλογα από την προοδευτικότητα τους ή το συντηρητισμό τους, ανάλογα με τη μορφή, το περιεχόμενο και το αποτέλεσμα των κοινωνικών αγώνων ανάμεσα στις αντιδραστικές και τις προοδευτικές δυνάμεις της κοινωνίας διαμορφώνεται η οικονομική πραγματικότητα. Δεν είναι λοιπόν «άπο φυσικού» της αγροτικής ή βιομηχανικής ή 'Ελλάδα. Ούτε το ξένο κεφάλαιο ξεκάρφωτα ευνοεί την τάδε ή την δεύρα λύση. Η πολιτική των κυρίαρχων οικονομικών κύκλων και του ξένου κεφαλαίου καθορίζεται από τους συγκεκριμένους σκοπούς που επιδιώκουν ανάλογα με τη συγκεκριμένη ιστορική εποχή.

Έως τώρα επιδιώξαν οι οικονομικοί κύκλοι να εξασφαλίσουν ψηλό ποσοστό κερδών με προνομιακό-μονοπωλιακό τρόπο από μια στενή αγορά με την εκμετάλλευση της εθνικής εργασίας (εργατών και αγροτών), άδιαφορώντας για την επέκταση της παραγωγής σε κλάδους όπως η βαρεία βιομηχανία και παραδίνοντας στο ξένο κεφάλαιο τα κλειδιά σε βασικούς τομείς της οικονομίας.

Το ξένο κεφάλαιο πάλι επιδιώκει να έχει οικονομικά ύποπλη τη χώρα μας, να εξάγει φτηνές πρώτες ύλες απ' αυτήν, να τοποθε-

6. Βλ. Δ. Μ. στο ίδιο σελ. 322 επ.

7. Είδικα για το ξένο κεφάλαιο και τη δράση του στους διάφορους τομείς της οικονομίας, βλέπε Δ. Μ.: «Ανταίο» τ. 1-2) 1949 και τ. 5-6) 1950 σ. 120.

5. Βλ. Δ. Μ. «Η βαρεία βιομηχανία κλπ.» σελ. 379.

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

τεί στην αγορά της εμπορεύματα και κεφάλαια. Σκοπός του ή αποικιακή εξάρτηση της οικονομίας μας.

Η διατήρηση του χαρακτήρα όχι απλώς της αγροτικής μιά της καθυστερημένης, εξαρτημένης αγροτικής οικονομίας από τις ξένες ισχυρές οικονομίες.

Το ελληνικό οικονομικό πρόβλημα δεν είναι λοιπόν «μαγική εικόνα», όπως το παρουσιάζουν οι επίσημοι κύκλοι. Καί αν δεν το διατυπώσουμε σωστά δεν θα βρούμε καί τη σωστή του λύση.

Το έρώτημα δεν είναι τί μάς άρξει καλύτερα γεωργική ή βιομηχανική ανάπτυξη, τάδε ή δείνα μορφής έργα. Αυτό είναι το συνακόλουθο μόνο σε μιά γενικά σωστή τοποθέτηση.

Το έρώτημα είναι: μπορεί να πάει ή χώρα προς την οικονομική ανάπτυξη καί στην πρόοδο μέσα στις σημερινές συνθήκες;

Μπορεί να μιλήσουμε για προοπτική έκβιομηχάνιση ή μήπως το σύστημα στην αποικιακή τελμάτωση γίνεται μέρα με τη μέρα περικυλώτερο;

Με τα μέτρα που περιέχουν τα διάφορα προγράμματα, καταργούνται οι ανασταλτικοί παράγοντες, ή μονοπωλιακή-προνομιακή κυριαρχία του ολιγαρχικού κεφαλαίου; Λυτρώνεται ή αγρότης από τα δεσμά της οικονομικής δουλείας; Πραγματοποιείται ή ανεξαρτησία από το ξένο κεφάλαιο καί τα αποικιακά του προνόμια;

Μήπως αντίθετα με τα μέτρα αυτά όξύνονται οι παράγοντες αυτοί;

Έτσι έντιστρέφεται ή «μαγική εικόνα» καί βλέπουμε πίσω από τα λόγια των σχεδίων, να προβάλλει στυγνή ή οικονομική έκμετάλλευση του εργαζομένου λαού.

Γιατί άρκει να ρίξουμε μιά ματιά στα αποτελέσματα από την εφαρμογή του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ελλάδα για να δούμε πώς :

«Η Ελληνική οικονομία μέσα στις σημερινές συνθήκες, όπως είδαμε για τα έτη 1948-52 καί άργότερα, όπως εξαγγέθηκε, στο πρόγραμμα καθυστερημένων χωρών, όχι μόνο δεν μπορεί να αναδιαρθρωθεί καί να έκβιομηχανιστεί, μά αντίθετα βρίσκεται σε αδυναμία να αποκατασταθεί σε επίπεδα όμαλης λειτουργίας. Το βιοτικό επίπεδο είναι επίπεδο εξαθλίωσης, ή παραγωγική δραστηριότητα δεν αναπτύσσεται, ή οικονομία είναι κακός άγωγός των εθνικών πόρων καί έντείνεται καί τυποποιείται ή αποικιακή της διάρθρωση». (8).

Ο άναγνώστης θα βρει την άνάλυση άπ' όπου βγήκε το συμπέρασμα στην εργασία που άνάφερα.

Σε τούτη την εργασία θα προχωρήσω να εξετάσω ποιό είναι σήμερα το βασικό χαρακτηριστικό στην οικονομική ζωή, ποιός ή βασικός παράγων που έμποδίζει να λυτρωθεί ή οικονομία από τους ανασταλτικούς καί νοσογόνους παράγοντες που έμποδίζουν άλλ-

ποτε την άνάπτυξη της μιά που σήμερα άπειλουν την ίδια την ύπόσταση καί τη ζωή ή έμψυχου παράγοντα, του πολυτιμότερου κεφαλαίου για την οικονομία: του εργαζομένου ελληνικού λαού. (9)

Άφού λοιπόν, από τα προγράμματα καί την έκτέλεσή τους προκύπτει πώς έντείνεται ή αποικιακή διάρθρωση της οικονομίας, πώς για βαρεία έκβιομηχάνιση, έκβιομηχάνιση καί έφοδιασμός της γεωργίας με άνωτερα τεχνικά μέσα δεν μπορεί να γίνει λόγος πώς ή έκλεκτρισμός κατάντησε κωμωδία, πρέπει τώρα πιο συνθετικά μέσα στις σημερινές συνθήκες να έξηγήσουμε τη βασική αίτία που όξύνει καί μορφοποιεί κυρίαρχα όλες τις προύπάρχουσες αίτίες της οικονομικής κακοδιαμυνας.

Η ξένη κηδεμονία καί ή οικονομική κρίση

Η άμεση ξένη οικονομική κηδεμονία είναι το βασικό γνώρισμα από όπου άρχίζει καί όπου καταλήγει ή εξέταση του οικονομικού προβλήματος.

Οί επιδιώξεις των ξένων κηδεμόνων πλαισιώνουν καί καθορίζουν την πολιτική των οικονομικών κύκλων της χώρας που έχουν προσδεθεί σ' αυτούς.

Πρέπει να δούμε πρώτα ποιές είναι οι επιδιώξεις αυτές καί ποίοι συντέλεστές τις καθορίζουν για να δούμε τον αντίκτυπό τους στην ελληνική οικονομία.

Η κατάσταση της οικονομίας των άγγλο-σαξωνικών χωρών καί της δυτικής Ευρώπης καί ιδιαίτερα ή κατάσταση της άμερικανικής οικονομίας άπ' όπου πηγάζει ή άμεση εξάρτηση της οικονομίας μας μάς δείχνει πρώτα ποιές είναι οι γενικές επιδιώξεις της έξωτερικής οικονομικής πολιτικής της.

Τις επιδιώξεις αυτές καθορίζει το γεγονός πώς ή άμερικανική οικονομία βρίσκεται κι' άλλες στο στάδιο μιάς καινούριας κυκλικής οικονομικής κρίσης ύπερπαραγωγής που άναπτύσσεται στη βάση της γενικής κρίσης του κεφαλαιοκρατικού οικονομικού συστήματος. (10).

Τό 1948 ή κρίση άρχίζει στις ΕΠΑ. Το 1949 άρχίζει ν' άπλώνεται καί στις άλλες χώρες. Τό 1950 είναι το έτος της κρίσης για όλες τις κεφαλαιοκρατικές χώρες. (11)

Άπό το άλλο μέρος ή κίνδυνος του πολέμου μεγαλώνει με το μέγλωμα της κρίσης.

Ποιά τα γνωρίσματα της κρίσης καί ποιά ή πολιτική που ακολουθούν οι μονοπωλιακοί κύκλοι για ν' άντιμετωπίσουν την κρίση δεν

9. Βλ. «Άνταϊο» τ. 3-4)50 σ. 119 καί 5-6)50 σ. 190.

10. Βλ. «Άνταϊο» 1-2)49 σ. 77 καί μελέτη για την οικονομική κρίση στο έρχόμενο τεύχος από την «Nouvelle Critique» άρ. 17 καί 18 σελ. 30 (Jan Dessan καί Leon Lavallée).

11. Βλ. «N C.» άρ. 17 σ. 32.

8. Βλ. «Άνταϊο», τ. 5-6)1950 σ. 198.

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

θα εξετάσουμε έδω αναλυτικά. (12).

Θα περιοριστούμε ν' αναφέρουμε τὰ ακόλουθα βασικά γνωρίσματα: 1ον) Πτώση τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. 2ον) Ἀγροτική κρίση. 3ον) Πτώση τῶν τιμῶν. 4ον) Ἀνεργία καὶ ἐξάθλιωση τῶν ἐργαζομένων. 5ον) Κρίση στὸ διεθνὲς ἐμπόριο καὶ δημοσιονομικὴ κρίση.

Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν συνεπειῶν τῆς κρίσης καὶ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναστολή τῆς εἶναι στὴ βάση τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀμερικανικῆς οικονομικῆς πολιτικῆς.

Ἄς δοῦμε σὲ συντομία πὼς διαμορφώνεται ἡ πολιτικὴ αὕτῃ καὶ ποιά τὰ ἀποτελέσματα τῆς σὲ ἀμερικανικὴ καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα.

Τὸ σχέδιο Μάρσαλ, τὸ 4ον σημεῖο καὶ οἱ πολεμικοὶ ἐξοπλισμοὶ ἀποτελοῦν μαζί με ὁρισμένα ἄλλα μέτρα ἐσωτερικά, τὰ μέτρα γινικῆς πολιτικῆς ἐναντίον τῆς κρίσης.

Καὶ τὰ τρία θρίσκονται σὲ ὁδίασποστη συνοχὴ μεταξύ τους. Ἐπιδιώξεις τους: Ἡ διάνοιξη νέων ἀγορῶν γιὰ τοποθέτηση ἐμπορευμάτων καὶ κεφαλαίων καὶ ἡ ἐντατικὴ ἐκμετάλλευση τῶν παλιῶν ἀγορῶν εἶναι ὁ βασικὸς σκοπὸς γιὰ διοχέτευση τοῦ κύματος τῆς ὑπερπαραγωγῆς.

Ἡ πολεμικοποίηση τῆς οἰκονομίας (13) στὸ πλαίσιο τῆς γενικῆς πολιτικῆς τοῦ ψυχροῦ πολέμου στὴν Εὐρώπη καὶ τοῦ θερμοῦ στὴν Ἀσία συνδέεται ἀναπόσπαστα με τὰ σχέδια αὐτὰ καὶ με τὸ Ἀτλαντικὸ σύμφωνο. Οἱ εὐρωπαϊκὲς οικονομίες διοχετεύουν τὶς πωτώσεις Μάρσαλ σὲ πολεμικὲς προπαρασκευές. Ἔτσι ἡ οικονομικὴ πολιτικὴ ἐναντίον τῆς κρίσης γίνεται πολεμικὴ πολιτικὴ.

Με τοὺς ἐξοπλισμοὺς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος κρατοῦν σὲ δραστηριότητα τὴ βιομηχανία ποὺ παρουσιάζει πτώση.

Ποιά ἐιδικότερη πορεία παίρνει ἡ κρίση καὶ ἡ διεθνὴς οικονομικὴ κατάσταση με τὰ μέτρα αὐτά:

α) Ἡ προσασία τῶν τιμῶν στὰ ἀγροτικὰ προϊόντα δημιούργησε ἐντονώτερη κρίση ὑπερπαραγωγῆς στὴν ἀμερικανικὴ οἰκονομία γιατί δὲν περιορίστηκαν οἱ καλλιέργειες. Ἔτσι πρέπει νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἐξαγωγές (14) με κάθε θυσία στὶς μαρσαλικές χώρες γιὰ νὰ μὴ πτώσει σὲ καταστρεπτικὸ σημεῖο ὁ περιορισμὸς τῆς καλλιέργειας. Οἱ μαρσαλικές ὅμως χώρες ἔχουν κι' αὐτὲς γεωργικὴ ὑπερπαραγωγή καὶ αὐτὸ δυσκολεύει τὴν τοποθέτηση τῶν ἀμερικανικῶν πλεονασμάτων. Καταλαβαίνομε πόσο σημαντικὴ πίεση πρέπει ν' ἀσκηθεῖ γιὰ νὰ ἀναγκαστοῦν οἱ χώρες αὐτὲς νὰ θυσιάσουν ποσοστὸ τοῦ γεωργικοῦ τους εἰσοδήματος γιὰ ὄφελος τῶν ἀμερικανικῶν ἐξαγωγῶν. Ἔτσι ἡ οικονομικὴ μάχη παίρνει ὀξύ-

τητα. Καὶ τὸ βάρος ἐπιρρίπτεται περισσότερο φυσικὰ στὶς πιο ἀδύνατες καὶ λιγότερο στὶς πιὸ δυνατὲς οικονομικὰ χώρες.

2. Στὸ διεθνὲς ἐμπόριο καὶ ἀνάμεσα στὰ πελώρια συγκροτήματα τοῦ διεθνούς μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου ξεσπάει σφοδρὸς ἀγώνας γιὰ τὶς ζώνες ἐπιρροῆς. Ἡ περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ ἐξαγωγή ἐμπορευμάτων καὶ κεφαλαίων ἀπὸ τοὺς ἀμερικανικοὺς μονοπωλιακοὺς κύκλους δὲν βρίσκει ἱκανοποίηση με τὸ Σχέδιο Μάρσαλ καὶ τὸ 4ο σημεῖο. Παρ' ὅλο ποὺ οἱ μαρσαλικές χώρες ἀναγκάζονται νὰ ἀγοράζουν τεράστιες ποσότητες ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὴν Ἀμερική, ὥστόσο ὅσο ἡ ἐγχώρια παραγωγή τους μεγαλώνει ἐλαττώνεται ἡ ἀνάγκη τῶν ἀνθρώπων καὶ προβάλλει ἡ ἔλλειψη δολλαρίων ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἡ ἀνάγκη διοχετεύσεως δολλίων τῶν πλεονασμάτων ποὺ ἡ χαμηλὴ αγοραστικὴ δύναμη τῶν ἐργαζομένων σ' αὐτὲς τὶς χώρες δὲν εἶναι ἀρκετὴ ν' ἀπορροφήσει. Ἔτσι οἱ ΕἴΠΑ δὲν μποροῦν διαρκῶς νὰ πουλᾶνε χωρὶς καὶ ν' ἀγοράζουν. Παρατηρεῖται πτώση στὶς ἐξαγωγές τῶν ΕἴΠΑ (15) Πάλι ὅμως οἱ πιὸ ἀδύνατες χώρες ἐπιβαρύνονται πιὸ πολὺ.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς ὀξύνεται ὅμως, ὄχι μόνον στὸ ἐμπορικὸ πεδίο μὰ καὶ στὸ πεδίο τῶν ἀγορῶν γιὰ τοποθέτηση κεφαλαίων. Ἡ μονοπωλιακὴ θέση τῶν ΕἴΠΑ δὲν εἶναι ἀφελόννη αὐτὲ στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλες δυνάμεις προσπαθοῦν νὰ κατακτήσουν τὶς χαμένες θέσεις. Ἡ ἐπανεμφάνιση τῶν γερμανικῶν μονοπωλίων καὶ τῆς Ἰαπωνίας ἐντείνει τὴν ὀξύτητα.

Ἡ μάχη γιὰ τὴν ἐπιρροὴ στὴ διευτικὴ Γερμανία μεταξύ τῶν ἀγγλοσαξωνικῶν μονοπωλίων παίρνει κι' αὕτῃ σοβαρὲς διαστάσεις.

Ἡ προσπάθεια ἐξαγωγῆς κεφαλαίων συναντᾷ καὶ ἄλλες δυσκολίες: Τὴν συστολὴ αὐτὴ καθαυτὴ τῆς περιοχῆς τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν διστακτικότητά τοῦ κεφαλαίου νὰ ἐπενδυθεῖ χωρὶς κρατικὴ ἐγγύηση.

(Βλ. στὴ «Νέα Οἰκονομία» σελ. 550 Νοεμβρίου 1950 γιὰ τὴ δράση τῆς Διεθνούς Τραπεζῆς σὲ δάνεια πρὸς τὶς ἐκαθυστερημένες χώρες).

Ὁ δεύτερος παράγων ἐμποδίζει τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ 4ου σημείου γιὰ τοποθέτηση στὶς ἐξαρτημένες καὶ ἀποικιακές χώρες καὶ χρειάζεται ἀπὸ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ νὰ παρασχεθοῦν οἱ ἐγγυήσεις στὸ ἰδιωτικὸ κεφάλαιο ποὺ βρίσκει ἀσταθὴ τὴν διεθνή πολιτικὴ κατάσταση. Ἡ φορολογικὴ ἐπίδραση ὅμως γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ Σχέδια καὶ τὸ 4ο σημεῖο σὲ τελικὴ ἀνάλυση πέφτει σὲ βάρος τῶν ἐργαζομένων καὶ τῆς αγοραστικῆς τους δύναμης, πράμα ποὺ ἐπιδεινώνει τοὺς ὀρους τῆς οικονομικῆς κρίσης.

Μὰ καὶ ἀνάμεσα στὰ ἴδια τὰ ἀμερικανικὰ μονοπώλια οἱ ἀντιθέσεις εἶναι σοβαρές. Γιατὶ οἱ ἐπενδύσεις κεφαλαίων στὴ δυτικὴ Γερμανία, ἀπὸ ὠρισμένα ἀμερικανικὰ τράστ, γιὰ

12. Βλ. «Ἀνταῖο» καὶ «Νεωτ. Κριτ» ἀρ. 17 καὶ 24 ἐπ. καὶ ἀρ. 18 σελ. 29 ἐπ.

13. Βλ. «Ν. Γ.» ἀρ. 18 σελ. 31, 41 καὶ 42.

14. Βλ. πίνακα στὸ ἐρχόμενο τεῦχος, στὴ στήλη τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας γιὰ τὶς Ἀμερικανικὲς ἐξαγωγές σὲ ἀρτοποιήσιμα καὶ δευτερεύοντα δημητριακά.

15. Βλ. «Ν. Γ.» ἀρ. 18 σελ. 42.

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

νά εξυπηρετηθούν πρέπει να βοηθηθεί ή εξαγωγή εμπορευμάτων από τη Γερμανία (αυτοκίνητα, φάρμακα κλπ.). Αυτό όμως τα φέρνει αντιμέτωπα προς τα τράστ παραγωγής των ίδιων προϊόντων μέσα στην Αμερική και προς τις μικρότερες βιομηχανίες.

Δεν πρέπει να παραλείψω στον έμπορικό ανταγωνισμό πώς ένας τομέας σημαντικός είναι η εμπορική ναυτιλία. ΟΙ ΕΠΑ με το Σχέδιο Μάρσαλ και το Άτλαντικό Σύμφωνο έδωσαν ένα γερό χτύπημα στη σημαία των άλλων χωρών μεταφέροντας με τα πλοία τους το μεγαλύτερο φορτίο. Αυτό πάλι για τις μικρότερες χώρες είχε τις πιο δυσμενείς συνέπειες.

Ακόμα το γεγονός πώς ο κλοιός για τον αποκλεισμό των δημοκρατιών της Ανατολικής Ευρώπης, της ΕΣΣΔ και της Κίνας προκαλεί σημαντική αναταραχή στο διεθνές εμπόριο. Γι' αυτό βλέπουμε πώς παρά τις αμερικανικές κυρώσεις μεγαλώνουν οι συναλλαγές με τις χώρες αυτές από την πίεση των πραγμάτων για τις δυτικές χώρες. (16)

3. Στην οξυτάτη ανταγωνιστική έμπλοκή που προκαλεί το άπλωμα της κρίσης στον τομέα της παραγωγής και του διεθνούς εμπορίου πρέπει να προσθέσουμε την νομισματική υποτίμηση (17) που επέβαλαν οι οικονομικοί κύκλοι των ΕΠΑ. Αυτό το μέτρο εντείνει στο σύνολο των κεφαλαιοκρατικών χωρών και στις αποικίες την οικονομική κακοδαιμονία των πλατιών μαζών και των μεσαίων τάξεων που έχουν πάγιο εισόδημα και επιβαρύνει δυσδόσταχτα τον προϋπολογισμό και το δημόσιο χρέος στις χώρες αυτές —έμμεσα δηλαδή με τη φορολογία συντρίβει το λαϊκό εισόδημα. Αν σκεφτούμε πώς η υποτίμηση στην Αγγλία έφτασε 30,5% καταλαβαίνουμε πώς το μέτρο αυτό εκφράζει τον ανέλεγκτο συναγωνισμό μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων για την παγκόσμια αγορά.

Πλαί στην νομισματική υποτίμηση πρέπει να διαπιστώσουμε πώς η πολιτική υψηλών τιμών των μονοπωλιακών συγκροτημάτων κάνει όξυτερο το ξετύλιγμα της γιατί έμποδίζει την απορρόφηση των στόκ.

Για τις εξαρτημένες και αγροτικές-αποικιακές χώρες είναι ακόμα πιο αισθητή η ανάπτυξη της κρίσης. Γιατί πιέζονται από τους ισχυρούς ξένους κύκλους σε χαμηλά επίπεδα οι τιμές των αγροτικών προϊόντων και των πρώτων ύλων που παράγουν.

4. Η πολεμική προετοιμασία και οι συνέπειές της στην όλην οικονομία και στα δημόσια οικονομικά, συνδέεται αναπόσπαστα με την κρίση. Με την πολεμική κινητοποίηση της παραγωγής δίνεται μια μονόπλευρη κατεύθυνση στη βιομηχανία.

Αναπτύσσοντας όμως σε σημαντικό βαθμό

16. Βλ. «Ν. C.» 18)50 σελ. 41 και στο Modern Quarterly, αρ. 3)50 σελ. 240 μελέτη του T. O'Shea.

17. Βλ. «Ανταίο» τ. 3-4)50 σελ. 161 για την υποτίμηση της λίρας κλπ. και «Ν. C.» στο ίδιο.

την παραγωγή πολεμικών ειδών και ελαττώνοντας τον τομέα της κατανάλωσης συστέλλουν την εσωτερική αγορά άμεσα γιατί παράγονται λιγότερα είδη για την παραγωγική και για την ατομική κατανάλωση που ή επιφάνειά της συστέλλεται.

Έμμεσα συστέλλουν την εσωτερική αγορά γιατί οι πολεμικές δαπάνες χρηματοδοτούνται από τον προϋπολογισμό, το λαϊκό εισόδημα δηλαδή. Έτσι με τη φορολογία και τον πληθωρισμό, ελαττώνεται ή αγοραστική δύναμη —πέφτει ο πραγματικός μισθός— των εργαζομένων και έτσι επιταχύνεται και επιδεινώνεται ή οικονομική κρίση.

Ειδικότερες συνέπειες έχει τις ακόλουθες ή έμπλοκή των εξοπλισμών στο πλέγμα της οικονομικής κρίσης: Συντρίβει τους προϋπολογισμούς ιδιαίτερα των πιο αδύνατων χωρών και έτσι ανατρέπει την οικονομική τους κατάσταση και εκμηδενίζει την αγοραστική δύναμη με αποτέλεσμα που εκδηλώνεται και στο διεθνές εμπόριο με μείωση των εισαγωγών. Έτσι το εξωτερικό εμπόριο εξασθενεί και όλες οι προβλέψεις τοποθέτησης πλεονασμάτων στις χώρες αυτές όπως είδαμε, διαψεύδονται σε σημαντικό ποσοστό.

Η σύγκριση των πιστώσεων Μάρσαλ από το άλλο μέρος δείχνει πώς για τις χώρες που εξοπλίζονται με γοργό ρυθμό υπερκαλύπτονται από τις πολεμικές δαπάνες. (18)

Ακόμα ή πολεμικοποίηση της οικονομίας κάνει όξυτερο το κίνηρι για τις στρατηγικές πρώτες ύλες. Τα διεθνή μονοπώλια κρατούν ψηλά τις τιμές, οι εξαρτημένες όμως χώρες και οι αποικίες υποχρεώνονται να εκχωρούν προνόμια για τους εκμεταλλευτές τους σε χαμηλές τιμές. Μία χωρίς προηγούμενο άρπηση του μεταλλευτικού τους πλούτου γίνεται. (19)

Από το άλλο μέρος τα κέρδη των μονοπωλιακών μεγιστάνων μεγαλώνουν σημαντικά ενώ το σύνολο της μάζας των κερδών του κεφαλαίου μειώνεται εξ αιτίας της κρίσης. (19)

Ο διαφορισμός αυτός σε όφελεια των ισχυρών συγκροτημάτων που ελέγχουν την παγκόσμια παραγωγή στην ενέργεια, στις μεταφορές και στη βαρεία βιομηχανία επιδεινώνει την οικονομική κρίση γιατί δεν μπορεί να ανταποκρίνεται ή οικονομική επιφάνεια στην εσωτερική αγορά στην εξυπηρέτηση των τόσο ψηλών ποσοστών κέρδους, με αποτέλεσμα παράλληλο τη συντριβή των οικονομικά ασθενεστερών επιχειρήσεων και στην παγκόσμια αγορά από το άλλο μέρος επιβάλλονται όροι

18. Υπολογίζεται πώς στις πιστώσεις Μάρσαλ 4 δισεκ. δολλ. αντιστοιχούν 6 δισεκ. δολλ. για εξοπλισμούς στις δυτικές ευρωπαϊκές χώρες! Βλ. Ν. C. στο ίδιο σελ. 41—42.

19. Στο ίδιο σελ. 37—39 και σελ. 35. Όπως σημειώνω παρακάτω: περίπτωση χαρακτηριστική ή εκχώρηση των μεταλλείων Λαυρίου που θα δώσουν στα αμερικανικά μονοπώλια στρατηγικές πρώτες ύλες.

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

έξυπνότητας των κεφαλαίων στους τομείς αυτούς πολύ δυσμενείς για τις εθνικές οικονομίες.

Έντείνεται ακόμα η ανισομετρία στην παραγωγή των κεφαλαιοκρατικών χωρών γιατί τα είδη πολεμικής βιομηχανίας βρίσκονται σε ανώτερο αναλογικό συντελεστή σε σύγκριση με τα είδη κατανάλωσης. Έτσι λ.χ. ενώ το απόσπλι βρίσκεται ότι ανέβηκε από τον δείκτη 115 στο δείκτη 122 σε σύγκριση με την πολεμική παραγωγή το μπομπάκι έπεσε από 92 σε 88. (19).

Έτσι η οικονομική κρίση έντείνει την ανισομετρία κατανομή των παραγωγικών δυνάμεων στο εσωτερικό της οικονομίας των κεφαλαιοκρατικών χωρών και ανάμεσα στις οικονομίες αυτές. Έντείνει τον ανταγωνισμό για σφαίρες επιρροής και εξαγωγή εμπορευμάτων και κεφαλαίων. Και έντείνεται η ίδια απόβλα αὐτά. Το Σχέδιο Μάρσαλ και οι έξοπλισμοί σε τελική ανάπτυξη δεν αποτρέπουν την κρίση. Η προσωρινή αναστολή μερικών εκδηλώσεων της οδηγεί ξανά σε νέα μεγαλύτερη ένταση της.

Η ελληνική οικονομία στο πλέγμα της οικονομικής κρίσης

Η υποτέλεια της ελληνικής οικονομίας και η μονόπλευρη οικονομική πρόσδεσή της στο συγκρότημα των μεγάλων δυνάμεων της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας και άμεσα στην αμερικανική οικονομία, φέρνει μέσα στην περιοχή της όλες τις συνέπειες από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και την πολεμοποίηση της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας.

Δεν είναι λοιπόν πια μόνο οι επιδιώξεις του χρηματιστικού κεφαλαίου όπως τις γνωρίσαμε (20) στη γενική τους μορφή που κρατούν σε αποικιακή τελμάτωση την εθνική οικονομία, μα είναι και οι συγκεκριμένες συνθήκες της οικονομικής κρίσης που μορφοποι-

20. Βλ. παρομοιές σε προηγούμενες υποσημειώσεις Δ. Μ. «Η βαρεία βιομηχανία κλπ.» και «Ανταίο».

ούν τις επιδιώξεις αυτές όπως και η ειδικότερη πολιτική του ξένου παράγοντα στα τελευταία χρόνια, ύστερα ιδιαίτερα από το δόγμα Τρούμαν, που θα εξετάσαμε εδώ την οικονομική της πλευρά.

Η ανισομετρία κατανομή των παραγωγικών δυνάμεων στην κεφαλαιοκρατική οικονομία που δεν αφήνει τις εξαρτημένες οικονομίες και τις αποικιακές χώρες να λυτρωθούν από την υποτέλεια και να εκβιομηχανιστούν έντείνεται μέσα στις σημερινές συνθήκες. Η εκμετάλλευση της εσωτερικής αγοράς για τοποθετήσεις εμπορευμάτων και κεφαλαίων και για εξασφάλιση πρώτων υλών, μαζί και η πολιτική και στρατιωτική κηδεμονία γίνονται πιο έντονες από πρίν.

Έτσι αν αυτές καθαυτές οι τάσεις του ξένου χρηματιστικού κεφαλαίου και των κυρίαρχων κύκλων εμπόδισαν και εμποδίζουν την κοινωνική και οικονομική αναδιάρθρωση της χώρας και την εκβιομηχάνισή της, σήμερα στην περίοδο της έντασης της γενικής κρίσης από την κρίση της υπερπαραγωγής που απλώθηκε στην περιοχή της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας, όχι μόνο αποκλείεται κάθε πρόοδος «άγροτική» ή «βιομηχανική» μα αντίθετα συστέλλεται και η ίδια η απλή αναπαραγωγική οικονομική δραστηριότητα σε ανησυχητικό σημείο.

Από την παραπάνω ανάπτυξη για τις εκδηλώσεις της κρίσης και τις συνέπειες της σε παγκόσμια κλίμακα μπορούμε τώρα να περάσουμε στην εξέταση των άμεσων αποτελεσμάτων που έχει για την οικονομία μας.

Γιατί είναι γεγονός πως η οικονομία μας περιδινείται κι' όλες στον κύκλο της κρίσης και του πολέμου.

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΤΕΥΧΟΣ :

Η κατεύθυνση του εμπορίου και η παραγωγική διάρθρωση.— Η παλεμική μορφή στην ελληνική οικονομία.—Το βιοτικό επίπεδο του λαού τα κέρδη του κεφαλαίου και η κρίση.

ἐπίκαιρα πνευματικά προβλήματα

Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΣΕ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

1 ο ν JOHN KENNEDY
καὶ CHARLES MAC LEAD

( ) Η ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ τάσεις τῆς Δυτικῆς ἐπιστήμης προβάλλουν πολλαπλὰ καὶ ἐπείγοντα προβλήματα : φιλοσοφικά, τεχνικά, κοινωνικά καὶ πολιτικά. Ὅλα εἶναι συναφῆ καὶ κανένα δὲν μπορεῖ νὰ παραμεριστεῖ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὅλα ἐξίσου σπουδαῖα. Γιὰ νὰ ἐξεστει ὁμως καθένα ἀπ' αὐτὰ πραγματικά, πρέπει ὅλα νὰ ἀντικρυστοῦν σχετικὰ μὲ τὸν μοναδικὸ σκοπὸ πού τείνουν νὰ δώσουν στὴν ἐπιστῆμην στὶς χώρες τῆς Δύσεως καὶ πού ἐπισκιάζει τοὺς ἄλλους σκοποὺς : Τὸν προσανατολισμὸ τῆς ἐπιστήμης στὸν πόλεμο.

Ἐχει σημειωθεῖ μιὰ μεγάλη ἐξάπλωση τῆς ἐπιστημονικῆς προσπάθειας ἀπὸ τὸ 1930. Στὴ διάρκεια τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ἡ συνεισφορὰ τῆς ἐπιστήμης στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἦταν μεγαλύτερη παρὰ ποτέ. Βασικὴ ἐλπίδα καὶ σταθερὴ πρόθεση τῶν ἐπιστημόνων καὶ τοῦ λαοῦ γενικότερα, ἦταν πῶς, σὰν θὰ ἐρχόταν ἡ εἰρήνη, ἡ ἐπιστημονικὴ προσπάθεια, ἀκολουθώντας μιὰν ἀνάλογη κλίμακα, θὰ ἐπαναστατοῦσε κυριολεκτικὰ τὴ βιομηχανικὴ καὶ τὴν ἀγροτικὴ παραγωγὴ μὲ νέες ἀνακαλύψεις, μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς καὶ τὴ χρησιμοποίησιν ἀποτελεσματικῶν μεθόδων στὶς ἐπιστημονικὲς ἐρευνες, καὶ ἔτσι θὰ ἀνέβαζε τὸ ἐπίπεδο τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Οἱ ἐλπίδες αὐτὲς διατηρήθηκαν ὡς τὸ 1948, ὅταν ὁ βασικὸς τόνος στὴν ἐτήσια σύνοδο τῆς Βρετανικῆς Ἑταιρίας ἦταν : «Νὰ μετατρέψουμε τὰ σπαθιά σὲ ἄροτρα».

Σήμερα, ἀν καὶ τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπιστημονικῆς προσπάθειας εἶναι πολὺ ψηλότερο παρὰ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, οἱ ἐλπίδες αὐτὲς γκρεμίστηκαν. Τὸ γκρέμισμά τους, ὅπως καὶ ἡ διάφευση τῶσαν ἄλλων ἐλπίδων γιὰ τὸν μεταπολεμικὸ κόσμον, πρέπει ν' ἀποδοθεῖ ἄμεσα στὸ γεγονός ὅτι ἡ βρετανικὴ οἰκονομία καὶ ἡ βρετανικὴ ἐπιστημονικὴ προσπάθεια ἔχουν ὑποταχθεῖ στὴν οἰκονομικὴ καὶ λοιπὴ πολιτικὴ τοῦ «ψυχροῦ πολέμου». Σήμερα δὲν εἶναι «τὰ σπαθιά νὰ γίνουν ἄροτρα», ἀλλὰ «τὰ ἄροτρα νὰ γίνουν σπαθιά» στὴν ἡμερησίᾳ διάταξη.

Τὰ γεγονότα.

Τὰ ποσὰ τῆς κυβερνητικῆς δαπάνης γιὰ

τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἐξέλιξη μᾶς δίνουν τὴν ἀπλούστερη καὶ καθαρότερη ἐκφράση — γιὰ τὸ τί συμβαίνει στὴν ἐπιστῆμην. Ὑπολογίζεται ὅτι τὸ σύνολο τῆς σχετικῆς δαπάνης γιὰ τὸ 1950—51 εἶναι 14,1 φορές περισσότερον ἀπὸ τὸ 1936—37 ἂν πάρουμε ὡς ὅση τὶς διαφορὲς στὸν τιμάρημο. Εἶναι, ἀλήθεια, μιὰ ἐντυπωσιακὴ αὔξησις. Μὰ σὲ τί συνίσταται ; Παρ' ὅλο πὺν δὲν πέρασαν πέντε χρόνια εἰρήνης, ἡ δαπάνη γιὰ τὶς πολεμικὲς ἐρευνες καὶ τὴν ἀνάπτυξή τους ἀνέβηκε 33,7 φορές σχετικὰ μὲ τὴν προπολεμικὴ, ἐνὼ ἡ δαπάνη γιὰ τὴ διατροφή καὶ τὴν υγεία μεγάλωσε μόλις 4,0 ἕως 4,4 φορές, καὶ ἡ δαπάνη γιὰ τὶς πανεπιστημιακὲς ἐρευνες ὑπολογίζεται ἀκόμη λιγότερον : 2,8 φορές! Ἡ δαπάνη σχετικὰ μὲ τὶς ἐρευνες διατροφῆς ἔπεσε ἀπὸ ποσοστὸ 12,2 τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν, πὺν ἦταν στὸ 1937, σὲ 3,5% τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στὸ 1951. Ἐνὼ ἡ ἀναλογία τῆς συνολικῆς δαπάνης γιὰ πολεμικὲς ἐρευνες ὑψώθηκε ἀπὸ 34,7% (τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν) στὸ 1937, σὲ 82,5% στὸ 1951, παρ' ὅλο πὺν στὶς γενικὲς κρατικὲς δαπάνες ἡ ἀναλογία τῶν πολεμικῶν δαπανῶν εἶναι σήμερον 22,6%. Ἐτσι στὴν ἐπιστῆμην, τὴν πιδ εὐαίσθητη στάθμη τῆς ἀνάπτυξης τοῦ πολιτισμοῦ — ὅπως παρατήρησε ὁ καθηγητὴς Μπερνάλ — ἡ πρόοδος τῆς πολεμικῆς τάσης φαίνεται αἰσθητότερη.

Ὑπολογισμοί, βασισμένοι σὲ διάφορους ἐπίσημους ἀριθμούς, ὅπως καὶ σὲ μιὰν ἐκθεσὴ σχετικὰ μὲ τὴν «ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴν ἔρευνα πάνω στὴ βρετανικὴ βιομηχανία», δείχνουν πῶς, τὸ 1948, τὰ 64% ἀπὸ τοὺς ἐργάτες πὺν ἀπασχολοῦνται στὶς κυβερνητικὲς ἐρευνες, καὶ κάπου 20% ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐργατῶν πὺν ἀπασχολοῦνται σὲ ἐπιστημονικὲς ἐρευνες, χρησιμοποίηθηκαν στὸν τομέα τῶν πολεμικῶν ἐρευνῶν(1). Ἡ μόνη περιοχὴ, ὅπου ἡ αὔξησις στὶς δαπάνες γιὰ ἐρευνες φάνει σχεδὸν τὴν προπολεμικὴν περίοδο, εἶναι ἡ περιοχὴ τῆς Αὐτοκρατορίας (20,7 φο-

(1) Scientific Worker, August, 1948, p. 20.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ρές) : Χτυπητή απόδειξη της σημερινής ώθησης για πιο «έπιστημονική» εκμετάλλευση της φτηνής δουλειάς και των αγαθών, που μπορούν να δώσουν οι αποικίες.

Η επιστημονική προσπάθεια, αντί κατά κύριο λόγο να κατευθύνεται προς το έσωτερικό, για να ανταποκριθεί στις επείγουσες βιομηχανικές, γεωργικές, οικιστικές και σχετικές ανάγκες, κατευθύνεται προς τα έξω : στην προπαρασκευή για τον πόλεμο. Αλλά και στις περιπτώσεις που δεν συμβαίνει αυτό, τείνει σε σκοπούς οικονομικά παρασιτικούς. Η έκταση της έρευνας σε άλλες κατευθύνσεις είναι πολύ μικρότερη από εκείνη που είχε προβλέψει το σχέδιο πριν λίγα χρόνια. Λόγου χάριν είχε προϋπολογιστεί πως το προσωπικό της ειδικής υπηρεσίας, που διευθύνει τις έρευνες για τη λύση των βιομηχανικών μας προβλημάτων, έπρεπε να αυξηθεί από 2.750 το 1944 σε 5.000 και πάνω. Αλλά στο 1948 η σχετική υπηρεσία έδωσε τα παρακάτω στοιχεία(2) :

«Ο συνολικός αριθμός του προσωπικού το 1948 είναι 3.090. Είναι φανερό αν δεν μεγαλώσει το ποσοστό της αύξησης θα περάσουν πολλά χρόνια ως να πραγματοποιηθούν τα σχέδια. Η κατάσταση με αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί για λίγον καιρό με την προσπάθεια να καλυφθεί η άμεση ζήτηση και να αφίσσεται μέρος πολλά σχέδια που ήταν ως τότε αξιοπρόσεκτα...»

Στρατιωτικοποίηση της επιστήμης δεν σημαίνει απλά μόνο πως παραμελούνται οι άλλοι τομείς της επιστημονικής εξέλιξης : σημαίνει ότι η πολεμική άρπηση πιάνει όχι μόνο τα καθαυτό κυβερνητικά ιδρύματα για έρευνες, μα και τους ίδιους τους ιερούς προναυγούς της «καθαρής» επιστήμης. Η τακτική αυτή πήρε μεγαλύτερη έκταση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Μας λένε συνεχώς πως ο «Δυτικός» πολιτισμός είναι μοναδικός. Απ' την άλλη μεριά η επιστημονική προσπάθεια των Η.Π.Α είναι η μεγαλύτερη μέσα στο σύνολο της Δυτικής επιστήμης. Οτιδήποτε κι αν σκέπτονται οι Ευρωπαίοι σχετικά με την ποιότητα μεγάλου μέρους της αμερικανικής επιστημονικής εργασίας, οφείλουν ασφαλώς να κοιτάζουν πέραν του Ατλαντικού αν θέλουν να μάθουν τη μορφή των νέων επιστημονικών ερευνών. Στην Αμερική, όπως στη Μεγάλη Βρετανία, υπήρχαν πολλές ελπίδες στο τέλος του πολέμου ότι η συνεισφορά της επιστήμης στη νίκη θα αναγνωριζόταν με πλούσια προαικοδόμησή της στην ειρηνική περίοδο. Οι ελπίδες αυτές αποκρυσταλλώθηκαν στο σχέδιο για την ίδρυση ενός «Εθνικού επιστημονικού Ιδρύματος». Οι στρατιωτικές υπηρεσίες και ιδιαίτερα το Ναυτικό είναι που έμειναν οι όμοσπονδιακοί ανάδοχοι της επιστημονικής έρευνας, ακόμη και της βασικής έρευνας που γίνεται στα πανεπιστήμια. Σύμφωνα με τα σχέδια νομοθετημάτων που ακολούθησαν το εθνικό ίδρυμα ερευνών, δεν θαπρεπε να είναι ένα ελεύθερο πεδίο για βασικές έρευνες, όπως είχε αρχικά αποφασιστεί. Αντίθετα ο κύριος σκοπός

των ερευνών θα ήταν καθαρά στρατιωτικός. «Η στρατιωτική σπουδαιότητα» είναι το πρώτο που προβάλλεται στην έκθεση(3) για την «Επιστήμη και Πολιτική».

«Λένε συνήθως πως ο νέος πόλεμος θα γίνει με «το γύρισμα κουμπιών», πως η εξέλιξη της έρευνας σχετικά με τα ηλεκτρόνια θα οδηγήσει στα έντελως αυτόματα όπλα. Αυτό είναι πιθανό. Μα η γνώση προηγείται από τα «κουμπιά προώθησης» όπως και η θεωρία από την εφαρμογή της. Ένα έθνος που βρίσκεται πίσω σχετικά με τη θεμελιώδη επιστημονική γνώση, που ύστερα σε σύγκριση προς τις άλλες χώρες, αλλά στην εξερεύνηση του άγνωστου, θα δυσκολευτεί πολύ σε ένα μελλοντικό πόλεμο».

Ο στρατηγός Αϊζενχάουερ είναι τώρα πρόεδρος του πανεπιστημίου Κολούμπια. Ο ίδιος μαζί με τον πρόεδρο του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ, καθηγητή Κόναντ, και τον γενικό επιθεωρητή της Εκπαίδευσης στην πολιτεία της Ν. Υόρκης, όρισθηκαν να γνωμοδοτήσουν στον πρόεδρο Τρούμαν σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική της Αμερικής. Η όποια απ' όπου ξεκίνησαν και που επανέλαβαν πολλές φορές, ήταν «πως ο ψυχρός πόλεμος θα εξακολουθήσει πολλά χρόνια». Η σχετική έκθεσή τους καταλήγει :

«Αν τα σχολεία αποκτήσουν προγράμματα που αντικρύζουν τις εθνικές ανάγκες στη σημερινή κρίσιμη εποχή... τότε μόνο η εκπαίδευση μπορεί να αποκτήσει την υποστήριξη που της αξίζει σαν ένα όργανο εθνικής πολιτικής». (4)

Έτσι ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα, επιστημονικό και άλλο, δικαιολογεί την ύπαρξή του μόνο σαν προπαρασκευαστικό για τον πόλεμο.

Στη Μεγάλη Βρετανία τα πανεπιστήμια γενικά έδειξαν μίαν αξιόλογη αντίσταση στο στρατιωτικό κλοιό, με το να μη δέχονται λ.χ. σπουδαστές στις φυσικές επιστήμες, που οι επιστημονικές διατριβές τους θα έπρεπε να τηρηθούν μυστικές. Όμως είναι βέβαιο πως πολλοί πανεπιστημιακοί, που στην πολεμική εποχή εργάστηκαν σε κρατικά εργαστήρια, δεν διατήρησαν τις σχέσεις τους με αυτά. Έτσι μερικά τμήματα εξαρτώνται σε μεγάλη έκταση από τις στρατιωτικές επιχορηγήσεις για να διατηρούν τις σχολές των ερευνών τους. Οπωσδήποτε στη Μεγ. Βρετανία, όπου τα πράγματα σπάνια γίνονται τόσο απότομα και τόσο δημόσια, όπως στην Αμερική, η πιο σπουδαία φάση στη στρατιωτικοποίηση της επιστήμης γίνεται κατά τον λιγότερο φανερό τρόπο στην έκθεση Μπάρλω : (5)

«... Δεν υπάρχει άλλος τρόπος παρά να :

(3) Science and Public Policy, Vol. I. A Programme for the Nation. A Report to the President by John R. Steelman, Chairmann, the President's Scientific Research Board, August 27th, 1947. U. S. Govt. Printing Office, Washington, D.C.

(4) In Defence of Peace, June, 1950.

(5) Scientific Man - power. Cmd. 6, 424, H.M.S.O., London, 1946.

(2) D.S.I.R. Report for the years 1937/48, Cmd, 7, 761, H.M.S.O., 1949.

γνωρίζουμε για να τελειοποιήσουμε τις επιστημονικές μας έρευνες, γιατί χωρίς αυτές και το εμπόριό μας θα μαραζήσει και η άποικιακή μας Αυτοκρατορία θα μείνει ανεξέλικτη και η ίδια η ζωή και η ελευθερία μας θα υποταχθούν σ' ένα δυναμικό επιδρομέα».

Έτσι, ενώ φαινομενικά οι κρατικές δαπάνες για έρευνες όχι πολεμικές αυξήθηκαν και οι κυβερνητικές επενδύσεις σε πανεπιστημιακές και άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές έρευνες μεγάλωσαν, όμως αυτό πρέπει σε μεγάλο μέτρο να θεωρηθεί πως αφορά στην ουσία πολεμικές έρευνες με μεγάλη μάλιστα έκταση. Είναι φανερό πως η συνέχιση τόσης υποστήριξης για τις έρευνες που δεν έχουν σχέση με την άμυνα, εξαρτάται από την συνέχιση του ψυχρού πολέμου.

Όσοι νιώθουν άνακούφιση με τη σκέψη ότι δεν διαβρώθηκε η ακαδημαϊκή μας επιστήμη από τη στρατιωτική ανάμιξη, πρέπει να έχουν υπόψη τους την απάντηση του μόνιμου υφυπουργού του Έφοδιασμού Άρτσιμπαλντς Ρώλαντσον στα ερωτήματα της Επιτροπής του Προϋπολογισμού για την άμυνα(6):

«... Μια από τις δυσκολίες μας να χρησιμοποιούμε τα Πανεπιστήμια είναι ότι οι καθηγητές του Πανεπιστημίου και οι επιστήμονες γενικά απαιτούν να έχουν το δικαίωμα να δημοσιεύουν κάθε τι που ανακαλύπτουν. Ένα μεγάλο μέρος από την εργασία που θέλουμε να αναλάβουν είναι τόσο εξαιρετικά μυστικό, ώστε δεν μπορούμε να τους επιτρέψουμε να το δημοσιεύουν και αυτό μάς φέρνει δυσκολίες στο ρυθμό της δουλειάς».

Αυτό το σημείο και συζητώ τώρα με τον πρόεδρο του Έπιστημονικού γνωμοδοτικού συμβουλίου και τον ρωτώ αν δεν θα μπορούσε να πείσει τα Πανεπιστήμια να αναλάβουν λιγάκι πιο «προγραμματισμένες» έρευνες. Νομίζει πως θα μπορέσει να κάνει κάτι προς αυτή την κατεύθυνση;».

Διατρέφεται και εκτροχιασμός του επιστημονικού σκοπού.

Η πρόσδεση της επιστήμης στην πολεμική σκοπιμότητα σημαίνει καθαρή εγκατάλειψη των μεγάλων ιδανικών, με τα οποία έχουν ανατραφεί οι επιστήμονες. Γίνονται πάντοτε συζητήσεις ανάμεσα στους πρωταγωνιστές της «καθαρής» επιστήμης — που τη θεωρούσαν σαν συνεισφορά στον ανθρωπινό πολιτισμό — σε εκείνους που θέλουν να γίνει μια ουσιαστικότερη εφαρμογή της επιστήμης για να καλυτερέψει η ανθρώπινη ζωή. Η συζήτηση αυτή έχασε πια κάθε σημασία. Στη χώρα μας ο κ. Έρρ. Τίζαρτ, που καταστρώνει τα σχέδια για την πορεία της επιστημονικής δραστηριότητας, ζητάει περισσότερο εφαρμοσμένες παρά βασικές έρευνες, ενώ παράλληλα η οργάνωση εφαρμοσμένης επιστήμης που διευθύνει ο ίδιος σε αναλογία 82% αφιερώνει τις έρευνές της για την κα-

ταστροφή της ανθρώπινης ζωής. Κανείς περισσότερο από τους ίδιους τους επιστήμονες δεν καταλαβαίνει τί αναστάτωμα της επιστημονικής εργασίας τους σημαίνει η τάση αυτή. Ο βακτηριολόγος Θ. Ρόζμπουργκ, που διηύθυνε κατά τον πόλεμο την υπηρεσία μικροβιακού πολέμου στο Ντέτρικ τών Ήν. Πολιτειών, λέει σχετικά(7):

«Αν θέλετε να καταλάβετε τον μικροβιολογικό πόλεμο πρέπει να τον αντικρύσετε σαν αναποδογύρισμα της επιστήμης και της φύσης. Κανονικά μελετάμε την αρρώστια για να την προλάβουμε ή να τη γιατρέψουμε. Αυτή είναι η άποψη της βακτηριολογίας. Όμως ο μικροβιακός πόλεμος θα προκαλέσει την αρρώστια. Δεν είναι κανονικό ή φυσικό. Είναι κάτι τεχνητό και αντικανονικό».

Αφού ρίχτηκε η ατομική βόμβα για πρώτη φορά, οι δημιουργικές εφαρμογές της ατομικής ενέργειας ήταν το καθημερινό θέμα της δημόσιας συζήτησης, με προοπτική ότι ο άνθρωπος θα είχε στην κατοχή του μέσα σε περιορισμένο χρονικό διάστημα μιάν άπειρή δύναμη.

Δυστυχώς το ζήτημα πήρε ακριβώς την αντίθετη εξέλιξη στην Αμερική κιόλας από το 1948:

«Η δημόσια γνώμη αποβλέπει πάντα στις μη καταστρεπτικές εφαρμογές της ατομικής ενέργειας, τις σημερινές ή τις δυνητικές. Όμως το γεγονός είναι πως 80% απ' τη χρηματοδότηση των ατομικών ερευνών αφορούν μόνο την παραγωγή ατομικών βομβών».

Η συγκέντρωση αυτή της προσπάθειας στην αύξηση των εξοπλισμών έχει για αποτέλεσμα να επιβραδύνει τις εφαρμογές για οικονομικούς-παραγωγικούς όχι στρατιωτικούς σκοπούς.

Η πιο άμεση εφαρμογή, η παραγωγή και διάθεση ραδιο-ισοτόπων δεν απαιτεί σοβαρά υλικά μέσα ή ιδιαίτερη τεχνική ιδιοφυΐα. Γι' αυτό και είχε ραγδαία εξέλιξη.

Ενώ η καθυστάση της ατομικής δύναμης για τη χρήση της σε μη καταστρεπτικούς σκοπούς χρειάζεται και σοβαρή προμήθεια υλικού και κατάλληλη τεχνική κατάρτιση. Γι' αυτό και η εργασία στον τομέα αυτό εξελίσσεται άργα, έτσι που μιά σημαντική χρησιμοποίηση της ατομικής ενέργειας να πρέπει να μετατεθεί ύστερα από μιά γενεά». (8)

Ακόμα και στη Γαλλία οι ατομικές έρευνες στράφηκαν προς πολεμικούς σκοπούς, παρ' όλο που δεν θα προσέθεταν πολλά πράγματα στην αμερικανική προσπάθεια. Αυτό είχε για αποτέλεσμα ν' απομακρυνθεί από τη θέση του ο σοφός Ζολιό-Κιουρί, γιατί διαβεβαίωσε κατηγορηματικά πως, όπως και από την αρχή είχε άλλωστε δηλώσει, θα έστρεφε τις προσπάθειές του μόνο προς ειρηνικούς σκοπούς.

Το ιδανικό για την επιστήμη σαν ένα είδος «υπερεθνικής δραστηριότητας» στίβου για την ελεύθερη έρευνα, την κατάνοηση και την συζήτηση, δεν είχε καλύτερη θέση από το

(6) Select Committee on Estimates (The Defence Estimates Sub-Committee B), H.M. S.O., London, 1949.

(7) Peace or Pestilence, New York, 1949.

(8) Bulletin of the Atomic Scientists, July, 1948, p. 213.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ιδανικό της επιστήμης αφιερωμένης στην ανθρώπινη πρόοδο. Όσοι εξύμνησαν τον «υπερεθνικό» χαρακτήρα της Δυτικής επιστήμης δεν φαίνεται πώς έχουν υπ' όψη τους ότι η ελεύθερη συζήτηση και ανταλλαγή πληροφοριών έχουν αποκλειστεί από ολόκληρες επιστημονικές περιοχές με την αιτιολογία της «ασφάλειας» για πολεμικούς λόγους.

Έτσι οι ατομικές έρευνες στρέφονται σχεδόν αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση του πολέμου και στη δημιουργία της φοβίας στον πληθυσμό. Αυτό έκανε μεγάλους επιστήμονες της ανθρωπότητας, όπως ο ακαδημαϊκός Λυσένκο, να καταγγέλλουν πώς η επιστήμη προετοιμάζει τον θάνατο(9):

«Υπάρχουν δυστυχώς επιστήμονες που παράδωσαν το μυαλό τους και τις επιστημονικές γνώσεις τους στους κανιβαλούς της ατομικής ενέργειας. Τι σκοπεύουν να δώσουν στην ανθρωπότητα; Τι προετοιμάζουν για τον εργάτη που άρτριώνει τη γη; Τι για το σπουδαστή που σκύβει στα βιβλία του, για τη μάνα και για το παιδί της που κοιμάται μέσα στο λίκνο του; Το θάνατο».

Είναι υπερβολή; Είναι μήπως προπαγάνδα τα λόγια αυτά;

«Ας ακούσουμε τότε και τον δόκτορα Σζί-λαρντ(10) του πανεπιστημίου του Σικάγου στην ραδιοφωνική ομιλία του της 26 Φεβρουαρίου 1950 :

«Έκανα ένα υπολογισμό... πόσα νετρόνια και ποιά ποσότητα υδρογόνου χρειαζόμαστε να εξαπολύσουμε με ατομικές εκτυρωστροφές για να σκοτώσουμε όλους τους ανθρώπους στη γη; Κατάληξα πώς 50 περίπου τόννοι νετρόνια που σημαίνουν 500 περίπου τόννους από θερμό υδρογόνο είναι αρκετά γι' αυτό το σκοπό».

«Η όσα γράφει ο Α. Ριντενάουερ στον «Αμερικανικό Έπιστήμονα»(11) τον Μάρτιο του 1950 :

«Μπορούμε να τα κανονίσουμε για τη δικαιοσύνη της «ήθικης». Μιά και αποφασιστεί πώς άνθρωποι, πρέπει να σκοτωθούν, το «ηθικό» πρόβλημα τακτοποιείται αμέσως. Τα εργαλεία του σκοτωμού δεν έχουν σχέση με ζητήματα ανθρωπισμού ή ηθικής».

Ένα από τα χειρότερα αποτελέσματα του πολεμικού προσανατολισμού της επιστήμης είναι πώς απαρνιέται όλη την επιστημονική παράδοση και κάνει ανήθικους όχι μόνο τους επιστήμονες που ασχολούνται με τα όπλα του θανάτου, μα και όλους τους άλλους που, παίρνοντας όλα αυτά σε συζήτηση ρουτίνας, χάνουν κάθε αίσθημα κοινωνικής ευθύνης και επιστημονικής ηθικής.

«Η επιστήμη που έχει πάθει τέτοια διαστροφή μπορεί ίσως να δίνει δουλειά στους επιστήμονες. Μα οι ίδιοι δεν μπορούν να τρέ-

φουν αὐταπάτες για το μέλλον. Μιά τέτοια επιστήμη εξαρτά ολότελα την ύπαρξή της από την προσδοκία ενός νέου πολέμου.

Έμπαιγμές.

«Η παραγωγικότητα των επιστημόνων ελαττώνεται εξαιρετικά άμα οι επιστήμονες αυτοί εργάζονται σε κρατικά εργαστήρια. Πολλοί από τους καλύτερους επιστήμονες, που σήμερα δεν βρίσκονται πια σε παρόμοια εργαστήρια, εργάστηκαν ωστόσο εκεί τον καιρό του πολέμου και δρῆκαν τρόπο να εργαστούν ωφέλιμα, παρ' όλη τη γραφειοκρατία και την αντιεπιστημονική ατμόσφαιρα πουνοι αναπόφευχτες στη διοίκηση μέσα στα κεφαλαιοκρατικά κρατικά ιδρύματα. Όταν όμως με το τέλος του πολέμου έλειψε το προοδευτικό ελατήριο, η νίκη κατά του φασισμού, η ατμόσφαιρα εκεί μέσα έγινε ανυπόφορη και πάρα πολλοί καλοί επιστήμονες απομακρύνθηκαν όσο μπόρεσαν πιδ γρήγορα. Όσοι βράδυναν, με την έλπίδα πώς το κράτος θάταν αρκετά έξυπνο να τους χρησιμοποιήσει για την ειρήνη, όπως είχε κάνει στον πόλεμο, όλοι μέχρις ενός απογοητεύτηκαν και απομακρύνθηκαν και αυτοί θαμναία.

«Ο εξαιρετικός Αυστραλιανός επιστήμονας Ι. Ουάκ λέει ειλικρινά(12) :

«Πώς η μεταίωση της γόνιμης εργασίας του προέρχεται από κανονισμούς χρήσιμους, σ' άλλους τύπους εργασίας, έριξε έντελως το ήθικό φρόνημα, στα μισά τουλάχιστον κρατικά εργαστήρια ερευνών του κόσμου».

«Η καταστροφή, υπο τις γραφειοκρατικές μεθόδους, το έρείπωμα μιάς τέτοιας εργασίας προέρχεται σήμερα περισσότερο από την ιδέα πώς η επιστημονική έρευνα απόδίδει στην προετοιμασία νέου πολέμου. Αυτή δεν δημιουργεί ένθουσιασμό. Καί η μυστικότητα που περιβάλλει την εργασία και ήταν άνεκτη στη διάρκεια του πολέμου σαν αναγκαστικό μέτρο, γίνεται αρνητική και αποπνικτική σε ειρηνικήν εποχή :

«Η πρόδοός μας σχετικά με τις ατομικές έρευνες από το τέλος του πολέμου δεν μπορεί καθόλου να αναμετρηθεί με την πρόοδο που παρατηρήθηκε στην πολεμική περίοδο. Οί περισσότεροι από τους πιο επιφανείς επιστήμονες καθώς και από τους νέους που έδιναν λαμπρές ελπίδες, εγκατέλειψαν τα σχέδια τους να ξαναγυρίσουν στη πανεπιστημιακή εργασία».

«Ο καθηγητής Ούρεϊ (13) διαπιστώνει τα πιδ πάνω στο δελτίον των ατομικών επιστημόνων του Οκτωβρίου 1949, αναφέρει δέ σαν κύριες αιτίες «τα εμπόδια της μυστικότητας και των ελέγχων νομοφροσύνης».

Μιά ειδική επιτροπή, όρισμένη από το συμβούλιο της Αμερικανικής Ένωσης των ατομικών επιστημόνων, δηλώνει πώς «η μυστικότητα βλάπτει και την επιστήμη και τη Δη-

(12) Nature, Vol. 156, p. 271, 1950.

(13) Bulletin of the Atomic Scientists, October, 1949.

(9) In Defence of Peace, June, 1950, p.24.

(10) Bulletin of the Atomic Scientists, April, 1950.

(11) Louis N. Ridenauer, Scientific American, March, 1950, Vol. 183, No. 3.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

μοκρατία» και διαπιστώνει, όπως λίγο άργότερα και η αντίστοιχη Βρετανική Ένωση, «τό άνεξέλεγκτο ξάπλωμα της μυστικότητας» προειδοποιώντας ότι:

«Η ασφάλεια που κερδίζεται με την γενική μυστικότητα γύρω από τα θεμελιώδη επιστημονικά δεδομένα θα έχει από το άλλο μέρος σαν αποτέλεσμα την ελάττωση της όλης των επιστημών για την έρευνα». (14)

Η ζημία δεν περιορίζεται μόνο στους εργαζόμενους για καθαρά πολεμικούς σκοπούς. Στο περιοδικό «Science» (15) αναφέρεται:

«Η έκκαθάριση μπορεί να θάψει εκατομμύρια υπαλλήλους στην ιδιωτική βιομηχανία παραγωγής ειδών, για πολεμική χρήση. Η επιτροπή της Ατομικής Ενεργείας έδειξε τελευταία την τάση να ξεκαθαρίσει το ζήτημα αν υπάρχει «ασφάλεια» όχι μόνο σχετικά με τους επιστήμονες που απασχολούνται σε ορισμένους μυστικούς τομείς μά και για όλους τους συναδέλφους τους που αυτοί συναναστρέφονται.

...Οι επιστήμονες είναι ολόένα με απρόθυμοι να εμπιστευθούν την ατομική και επαγγελματική τους υπόληψη τη στιγμή που θιγούνται με τυπένιες κατηγορίες σεβαστοί συνάδελφοί τους».

Πολλοί επιστήμονες διαμαρτύρονται για τους περιορισμούς αυτούς

«που, όπως λέει ο Αυστραλός Ι. Ουάρκ, θέζουν σε κίνδυνο την πανεπιστημιακή άνεξαρτησία. Άλλοι, σαν τον Δρα Ρίβερ, λένε πως οι νέοι κανονισμοί περιοριστικοί της Οργάνωσης Επιστημονικών και Βιομηχανικών Έρευνών της Κοινοπολιτείας θ' αποδειχτούν καταστρεπτικοί. Θα μολύνουν την ατμόσφαιρα που χρειάζεται για να καρποφορήσει η επιστημονική έρευνα». (16)

Το προσωπικό του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας αντίσταθηκε στην αξίωση να υπογράψει κοντά στις ένορκες τυπικές (17) δηλώσεις για την τήρηση των νόμων, μιάν ειδική δήλωση πολιτικών αντικομμουνιστικών φρονημάτων. Η σύγκλητος υποστηρίχθηκε την απόφασή της αυτή από άλλα 43 Πανεπιστήμια και από την Ένωση των Δυτικών Κολλεγίων. Μά στο τέλος αναγκάστηκε να δεχτεί έναν κακό συμβιβασμό.

Έτσι όμως γίνεται φανερό πως από την πολιτική «αξιοπιστία» που ζητείται από τους εργαζόμενους σε μυστικές έρευνες έως την απομάκρυνση και τον αποκλεισμό των πολιτικά «άναξιόπιστων» από όλες τις επιστημονικές έρευνες, από την επιστημονική διδασκαλία, δεν υπάρχει παρά ένα μονάχα βήμα.

Σε λίγο κανένας επιστήμονας δεν θα γίνεται δεκτός χωρίς να αποδειχτεί πως είναι αναμφισβήτητος όπαδός του ψυχρού πολέμου.

Η έξω από τα Κρατικά ιδρύματα επιστήμη

μη βλάπτεται, όχι μόνο από τις έρευνες για την «νομιμοφροσύνη», μά και από όσα πραγματικά γεγονότα συμβαίνουν σχετικά. Δεν επιχορηγούνται παρά μόνο όσα ιδρύματα προσανατολίζουν τις έρευνές τους σε πολεμικούς σκοπούς. Έτσι όλοι οι επιστημονικοί κλάδοι κινδυνεύουν να σταματήσουν τις εργασίες τους ή να διαστρεβλώσουν την εξέλιξή τους χάρι στην πολεμική προετοιμασία.

Ακόμα και πασίγνωστα γεγονότα είναι δυνατόν να μεταβληθούν σε «επικίνδυνα» και συνεπώς «μυστικά», αφού, όπως είπε ο σερ Ρόμπερ Ουότ, και το μέγεθος της γής ακόμα αποτελεί μυστικό, γιατί πρέπει να το ξέρεις για να κατευθύνεις τα βλήματα μακρινών απαστάσεων.

Με την ίδια δικαιολογία και η θέση των άστρων θα μπορούσε να αποτελέσει «μυστικό». «Στη βιολογία κάθε μορφή της φυσιολογίας, και η Ιατρική ακόμα, θα μπορούσε να θεωρηθεί υπόλογη για νέες μορφές του χημικού και βακτηριολογικού πολέμου», όπως είπε ο καθηγητής Μπέρναλ (18).

Όλα αυτά δεν αποτελούν φανταστικές υποθέσεις. Η πρόσφατη περίπτωση, που αναφέρει ο Χάνσον Μπώλντουϊν, ο γνωστός ανταποκριτής των «Καιρών» της Νέας Υόρκης, είναι χαρακτηριστική:

«Ανάμεσα στις τελευταίες έκδηλώσεις της ύστερας της μυστικότητας είναι η κατάσχεση ύστερα από εντολή της Επιτροπής Ατομικής Ενεργείας και το κάψιμο 3.000 αντιτύπων του περιοδικού «Αμερικανός Επιστήμων» και των τυπογραφικών δοκιμών ενός άρθρου του Δόκτορος Χάνς Μπέτε του Πανεπιστημίου του Κόρνελ ποδιών ένας από τους σπουδαιότερους ατομικούς φυσικούς της Αμερικής. Το άρθρο δημοσιεύεται στο τεύχος του Απριλίου του ίδιου περιοδικού λογοκριμένο και είναι το δεύτερο μιάς σειράς άρθρων πάνω στη βόμβα του υδρογόνου.

Η ύλη που είχε διαγραφεί και καταστραφεί αποτελούσε μέρος μιάς τεχνικο-επιστημονικής συζήτησης που δεν περιλάβαινε γεγονότα που να μην είχαν δημοσιευτεί άλλοτε. Το περιοδικό δέχτηκε τη διαγραφή της ύλης αλλά ο εκδότης του Πήλ, διακήρυξε, ότι η επτενή συμμόρφωση με τους κανονισμούς της Επιτροπής, σημαίνει πως δεν μπορούμε να διδάξουμε φυσική».

Πριν από το φρενέο αυτό επεισόδιο, η Επιτροπή είχε κι' άλλες προειδοποιήσει όλους τους υπαλλήλους και το προσωπικό που είχε όπωσδήποτε σχέση με τα προτεινόμενα σχέδια να μη συζητεί πάνω στις τεχνικές πληροφορίες σχετικά με τη βόμβα υδρογόνου και όταν ακόμα οι πληροφορίες δεν είχαν καθοριστεί σαν μυστικές ακόμα, έστω κι' αν είχαν προηγουμένα δημοσιευτεί.»

Στη Μ. Βρετανία, όπως και στην Αμερική, διακόπηκαν ολόκληρες σειρές ερευνών, όπως οι σχετικές με τα νετρόνια, στα ίδια ακριβώς ελεύθερα εργαστήρια, όπου είχαν ανακαλυφτεί άλλοτε οι βασικές αρχές, στις οποίες στηρίζεται η σημερινή μυστική εργασία.

Σχεδόν ξέχωρα από τους σκοπούς που έ-

(14) Nature, Vol. 165, p. 290, 1950 ; Vol. 165, p. 658, 1950.

(15) Science, Vol. 110, p. 177, 1950.

(16) Nature, Vol. 165, p. 290, 1950.

(17) New Republic, April 24th, 1950.

(18) J. D. Bernal, Science for Peace and Socialism, Birch Books, 1949, p. 34.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

εμπνευμένων τα κολοσσιαία σχέδια πολεμικών έργων και από τις γελοίες ενέργειες που αναφέραμε, υπάρχει ένα άλλο γεγονός που συνήθως παραβλέπουμε. Η φύση της ίδιας της εργασίας είναι τέτοια, που τείνει να ελαττώνει την επιστημονική της αξία. Έχει γίνει ελεύθερα παραδεκτό πως η εργασία σχετικά με τη βόμβα του υδρογόνου δεν έχει καμιά δυνατή εφαρμογή σε ειρηνική περίοδο.

Είναι βέβαια κοινοτοπία ότι η δημοκρατική επιστημονική εργασία, που οδηγεί σε υποδαίες ανακαλύψεις, είναι μία σκληρή εργασία. Όταν ο σκοπός υπέρ-απλοποιείται — πράγμα που είναι κατ' αρχήν καταστρεπτικό — η διεξαγωγή της εργασίας αυτής μπορεί να γίνει πολύ πιο επιπόλαια έτσι, που η εισφορά της στη Γνώση να ελαττωθεί στο ελάχιστο. Μία τέτοια διαστρεβλωτική μέθοδος εργασίας στην επιστήμη δεν είναι μόνον ανήθικη, αλλά και καθαρά ανεπαρκής για οποιαδήποτε θετική συνεισφορά στη γενική επιστημονική Γνώση. Καί νάταν η ανεπάρκεια αυτή το μόνο αποτέλεσμα της μονόπλευρης εξέλιξης στην περιοχή της επιστημονικής θεωρίας...

Όμως φαίνεται πως δεν αρκεί ότι καλλιεργείται η επιστήμη για πολεμικούς σκοπούς σε βάρος όλων των άλλων. Δεν αρκεί πως οργανώνεται ο διωγμός των επιστημόνων. Δεν αρκεί ακόμα ότι χρησιμοποιούνται επιστήμονες σαν προπαγανδιστές του ψυχρού πολέμου. Ζητούν ακόμη και την «ιδεολογική» και «πολιτιστική» της δικαίωση. Γιατί αν οι κύριες εφαρμογές της επιστήμης περιορίζονται στην προετοιμασία του πολέμου και την εντατική άποικιακή εκμετάλλευση, τότε η χρεωκοπία της και οι αδυναμίες της να βρεί τα μεγάλα υλικά και πνευματικά προβλήματα του καιρού μας, πρέπει να καταλογιστεί σε βάρος της ίδιας της επιστημονικής μεθόδου. Και ακριβώς γι' αυτό είναι της μόδας σήμερα να μπαίνουν όρια στην ίδια την επιστημονική μέθοδο!

Όπως κτίθεται στο περιοδικό «Nature» (τόμος 165 του 1950):

«Η πλειοψηφία των επιστημόνων και του πληροφόρημένου κοινού, έχει την αντίληψη, ότι η επιστήμη μόνο περιορισμένα μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη λύση προβλημάτων που επηρεάζονται από συναισθηματικούς και άλλους α-σταθμήτους παράγοντες. Τα ανθρώπινα προβλήματα μπορούν να λυθούν μόνο με τη σωρευμένη σοφία των υπεύθυνων πολιτών που τα ερμηνεύουν στο φως μιας μακρόχρονης και ποικίλης πείρας πάνω στις ανθρώπινες σχέσεις και που, μέχρις ότου μάθουμε άπειρος περισσότερα από όσα ξέρουμε σήμερα σχετικά με τη λειτουργία του ανθρώπινου νου, μπορεί μόνο να περιγραφεί σαν ξμφυτη».

Τέτοιες απόψεις βέβαια κατευθύνονται εναντίον της μαρξιστικής θεωρίας, το μόνο όμως αποτέλεσμά τους είναι πως βλάπτουν την ίδια την επιστήμη και όχι τις κοινωνικές της εφαρμογές, γιατί άλλωστε σε τέτοια βάση στηρίζονταν οι επανειλημμένες προσπάθειες που έχουν σκοπό να συμβιβάσουν την επιστήμη με τη θρησκεία, που «εκφράζει κάτι έμφυτο στον άνθρωπο και ανταποκρίνεται σε κάτι σύμφυτο με το σύμπαν». Και να που τις απόψεις αυτές δεν τις διαβάσαμε τώρα σε 22 «ΑΝΤΑΙΟΣ»

κανένα περιοδικό της εποχής, μα στο τελευταίο φύλλο του επιστημονικού «Nature» (19) παρ' όλο που ο ίδιος ο Χάξλεϋ διαπιστώνει πως «η θρησκεία έπαψε να έχει άκατανίκητη έλξη στην πλειοψηφία του λαού».

Πιο τυπικές εκδηλώσεις για τη θεωρητική κρίση της επιστήμης — που αν και δεν είναι άμεσο αποτέλεσμα του πολεμικού προσανατολισμού της, είναι το αναγκαίο συμπλήρωμα, που κάνει οξύτερη την κρίση — αποτελούν τα γεγονότα που παρατηρούμε, αλλά οι άλλοτε προοδευτικές τάσεις του εμπειρισμού και του μηχανικού ματεριαλισμού, χρησιμοποιούνται σήμερα για να καταλήξουν στον νέο σχολαστικισμό, τον εκλεκτικισμό και την ανέκδοτολογία, που οδηγούν στον φετιχισμό της τεχνικής. Στην τυχαία συλλογή περιστατικών και δεδομένων χωρίς άλλο σκοπό. Στην ανάλυση σε βάρος της σύνθεσης, στην αναζήτηση, όχι ιδιαίτερων νόμων ενός δεδομένου συστήματος, αλλά αποκλειστικά άλλων με κατώτερη σημασία παραγόντων, πράγμα που σημαίνει συστολή στην ερευνητική προσπάθεια τόσο για τη βιολογία, όσο και για τη Φυσική και τη Χημεία.

Θα βγούμε από το άμεσο θέμα μας αν σταθούμε στο ζήτημα αυτό.

Ο ίδιος ο Χάξλεϋ διακήρυξε την πίστη πως «ένα είδος δυναμικού ή εξελικτικού ανθρωπισμού... βασισμένου στην επιστήμη», μπορεί να προμηθεύσει την «κινητήρια ιδεολογική δύναμη» που λείπει στην Δυτική κοινωνία.

Οι αναγνώστες του, είτε δέχονται είτε όχι αυτή την «απλοϊκότητα» (ηαινέτε) όμως μπορούν να νομίσουν την πρόταση τούτη σαν νέα διακήρυξη πίστης προς την ορθολογική επιστημονική μέθοδο. Πολύ λίγοι όμως θα διάβασαν, φανταζόμεστε, τη συνέντευξη που έδωσε ο ίδιος ο Χάξλεϋ σ' ένα άλλο αγγλικό περιοδικό, που τιτλοφορείται «Προφητεία» και που ασχολείται με την «Αστρονομία», τις «απόκρυφες επιστήμες» και τα «Καταπληκτικά μυστικά του Άγνώστου» κλπ. Στη συνέντευξη του αυτή (που δημοσιεύτηκε στο φύλλο του Ιουλίου 1949, ανάμεσα σε ένα διάγραμμα του ζωδιακού κύκλου, τις Πυραμίδες της Αιγύπτου, ένα φρενολογικό χάρτη και μία χρυσάλλινη μαντική σφαίρα), παρουσιάζεται να λέει:

«Πολλές από τις τελευταίες εργασίες της φυσικής π. χ. ασχολήθηκαν με φαινόμενα βασικά αντιορθολογικά (irrational). Η επιστημονική μέθοδος πρέπει να έχει υπ' όψη της την ύπαρξη της «εξωλογικής» (irrationality)!».

Συμπεράσματα.

Η επιστήμη, χωρίς αμφιβολία, έχει αναπτυχθεί σοβαρά στις δυτικές κεφαλαιοκρατικές χώρες μέσα στα τελευταία χρόνια. Όμως η ανάπτυξη της δεν είναι υγιής. Είναι μάλλον νοσηρή, αν κρίνει κανείς τόσο τα γενικά αποτελέσματά της για την κοινωνία, όσο και τις συνέπειές της σχετικά με την πρόοδο της ίδιας της επιστήμης.

Το είδος της ανάπτυξης αυτής δεν προσφέρει μόνιμη ωφέλεια στην επιστήμη. Η

(19) Nature, Vol. 165, p. 619, 1950.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

σημερινή έξ' άλλου γενναιοδωρία του Κράτους για την επιστήμη θα πάψει με τον έρχομό της οικονομικής κρίσης, που αποτελεί τη μόνη προοπτική πλάι στον πόλεμο, που προσφέρει το κεφαλαιοκρατικό σύστημα της οικονομίας.

Η στρατιωτικοποίηση της επιστήμης δεν είναι τυχαία, ούτε προέρχεται από ανάγκες εξοπλισμού, που έχουν μεν την αίτια τους στην εξωτερική ένταση. Προέρχεται από αιτίες που υπάρχουν στην ίδια την καρδιά της κοινωνίας μας, απ' όπου εκπορεύεται και η εξωτερική «ένταση». Η εποχή όπου ο κεφαλαιοκρατισμός χρησιμοποιούσε την ανάπτυξη της παραγωγής όλων των ειδών προϊόντων και κυρίως για την εσωτερική κατανάλωση, πέρασε πιά. Από δω και πέρα τα κέρδη επιδιώκονται μόνο με την επιδρομή σε νέες αγορές, με την εκμετάλλευση καινούριων περιοχών πηγών ανθρώπινης εργασίας και με δυνάμωμα στην εκμετάλλευση των παλιών. Άλλοι σ' έναν κόσμο απόλυτα διαμοιρασμένο ανάμεσα στις κεφαλαιοκρατικές δυνάμεις και εκτοπισμένο σε σοβαρή έκταση από την τρομάρα του με την προώθηση του σοσιαλισμού, ή τάση για περισσότερα κέρδη δεν μπορεί να καταλήξει άλλου παρά στον ανταγωνισμό ανάμεσα στις Δυνάμεις αυτές.

Αυτή είναι η αίτια για τις εξαλλες αντιπροσθετικές προσπάθειες, που έχουν σκοπό να αναστείλουν την εξέλιξη προς την κατεύθυνση όπου ο άνθρωπος δεν μπορεί πιά να είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης. Αυτό ακριβώς αποδίδει ο πολεμικός προσανατολισμός της επιστήμης, ενώ σύγχρονα ή προετοιμασία του πολέμου δίνει ευκαιρία σε μεγάλες οικονομικές επιχειρήσεις να κάνουν επικερδείς συμβάσεις με το Κράτος, μεγαλώνοντας έτσι και την εκμετάλλευση των εργαζομένων.

Συνεπώς η επιστήμη, που εξυπηρετεί πολεμικούς σκοπούς, είναι το μόνο είδος επιστήμης που οι μεγάλες επιχειρήσεις δια μέσου του Κράτους ενδιαφέρονται να αναπτύξουν. Όταν ενισχύεται η επιστημονική εργασία, που δεν έχει άμεσα πολεμική αξία, υποβοηθείται μονάχα έτσι μπορεί να παράσχει έμμεσες πολεμικές υπηρεσίες, ενώ στο μεταξύ δημιουργεί τους τεχνικούς που θα χρειαστούν στην περίπτωση πολέμου.

Η στρατιωτικοποίηση της επιστήμης έχει και ένα άλλο κοινωνικό αποτέλεσμα: Έκδηλώθηκαν μερικοί ενδοιασμοί τον περασμένο χρόνο αν ένας διευθυνόμενος με «κουμπιά ενεργείας» πόλεμος έχει πρακτική εφαρμογή. Μά αυτό δεν αποδειχίνει τίποτ' άλλο, παρά μονάχα πώς τροποποιείται και δεν εγκαταλείπεται η προσπάθεια ν' αντικατασταθεί το ανθρώπινο δυναμικό με μηχανές, με το σκοπό να ισορροπηθεί έτσι η έλλειψη ένθουςιασμού του κόσμου για έναν καινούργιο πόλεμο.

Η τρίτη σπουδαία κοινωνική λειτουργία του πολεμικού προσανατολισμού της επιστήμης είναι να εξυπηρετήσει ειδικούς πολιτικούς σκοπούς. Τρομαχτικές ιστορίες για την ολόπλευρη καταστροφή που χάρη στην επιστήμη γίνεται δυνατή σήμερα, θολώνουν συστηματικά το μυαλό του λαού και έτσι δέχεται την πολεμική προετοιμασία σαν αναπόφευκτη. Μέσα σ' αυτή την ατμόσφαιρα, ή

πρωτοβουλία περνάει στα χέρια των πιο φανατικών έχθρών της προόδου, που και τον πιο μετριοπαθή των αποκαλούν προδότη.

Η επίθεση του Μάκ Κάρθου στον 'Υπουργό των 'Εξωτερικών των Η.Π.Α. κ. 'Ατσεσον είναι χαρακτηριστική. Όμως οι επιστήμονες αρχίζουν να παίρνουν θέση απέναντι στην εκπόρευση της δημιουργικής εργασίας τους και η αντίσταση στη διαστρέβλωση αυτή μεγαλώνει. Δώδεκα εξέχοντες 'Αμερικανοί φυσικοί εξέδωσαν μιά απόφαση σχετικά με τη βόμβα του υδρογόνου, όπου λένε: (20)

«Πιστεύουμε πως κανένα έθνος δεν έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει μιά τέτοια βόμβα όσοδήποτε δίκαιος κι' αν είναι ο αγώνας του. Η βόμβα αυτή δεν αποτελεί πολεμικό όπλο, αλλά μέσο καταστροφής ολόκληρων πληθυσμών. Η χρησιμοποίησή της προδίνει κάθε έννοια 'Ηθικής και τον ίδιο το χριστιανικό πολιτισμό. Ζητάμε από τις 'Ενωμένες Πολιτείες της 'Αμερικής να κάνουν μέσω της Κυβέρνησής τους επίσημη δήλωση πως ποτέ δεν θα χρησιμοποιήσουμε εμείς πρώτοι αυτή τη βόμβα».

Σε μιά συζήτηση έξ' άλλου για τη βόμβα υδρογόνου, πούγινε στη Μ. Βρετανία, ο δόκτωρ Τζόουνς, του εργαστηρίου Κλάρεντον του 'Οξφορντ, είπε: (21)

«Αν εγώ προσωπικά κληθώ να βοηθήσω στην κατασκευή μιάς υπερ-βόμβας, θ' απαντήσω: "Οχι! Σας ζητώ συγγνώμη. Μά είναι πάρα πολύ αηδιαστικό».

Αυτά αποτελούν ένθαρρυντικά παραδείγματα. Μά χρειάζεται ακόμα να προβάλλουμε στους επιστήμονες που απασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με την πολεμική επιστήμη, το ίδιο το κεντρικό πρόβλημα της σημερινής επιστήμης. Δύο αταπιάτες, που επηρεάζουν τους επιστήμονες, διευκολύνουν τις τάσεις που περιγράψαμε: Η μυωπική τους έμπιστοσύνη στην γενναιοδωρία του Κράτους για την επιστήμη και το αίσθημα της αδυναμίας τους σχετικά με την πορεία που ακολουθούν τα παγκόσμια γεγονότα.

Σήμερα έχουν μιά εξαιρετικά δυναμική θέση, που μεγαλώνει το κύρος που διαθέτουν, ακόμα και σύμφωνα με την παράδοση. Κάθε δημόσια πράξη τους έχει και ανυπολόγιστη σημασία στο λαό. Οι επιστήμονες που έχουν συνείδηση της κοινωνικής ευθύνης τους, έχουν κι' όλες καταλήξει σε συμπέρασμα για το τί θα έπρεπε να κάνουν ιδιαίτερα για την ατομική βόμβα. Όμως έχουν υποτιμήσει το τί μπορούν να κάνουν. Έχουν παραλύνει από τη συναίσθηση για την πολιτική τους άπομύηση. Όμως υπάρχουν πραγματικά κολοσσιαίες λαϊκές δυνάμεις στο πλευρό τους. Αυτοί είναι οι φυσικοί σύμμαχοί τους, οι σύμμαχοι της Ειρήνης, για ν' αντισταθούν στον έκτροχιασμό και την διαπόμπευση της επιστήμης. Αυτοί θα τους εξασφαλίσουν στο μέλλον τη δυνατότητα να εσπλωθεί μιά γρήνη επιστήμη με απεριόριστες ανακαλύψεις και με όλες τις κοινωνικές εφαρμογές τους.

(20) Bulletin of the Atomic Scientists, March, 1950, Vol. 6, No. 3.

(21) Atomic Scientist News, Vol. 3, p. 90, 1950.

Άπό το 'Αγγλικό Περιοδικό «Modern Quaterly», No. 4, 1950

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ Η ΒΙΑ

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΓΕΡΗ

Όταν με την ήγερσία της 'Αμερικής οι ισχυροί οικονομικοί κύκλοι άρχισαν ύστερα από τον τελευταίο πόλεμο να προβάλλουν όλοένα κ' έντονότερα τις επέκτατικές αξιώσεις τους κι' οι αντιθέσεις ανάμεσα στον κόσμο της καπιταλιστικής και σοσιαλιστικής οικονομίας άγρίψαν, οι δυτικοί διανοούμενοι άνάλαβαν να εξοπλίσουν και θεωρητικά αυτές τις αξιώσεις. 'Ο Κέσπλερ έγινε έυδοξος για τὸ ρόλο που έπαιξε στις άρχές αυτής της εξόρμησης και χαρακτηρίστηκε μεγαλοφυΐα από τον άγγλοσαξωνικό τύπο. 'Από τότε βγήκαν άμέτρητοι μιμητές του που όλοι χρησιμοποιούν άπάνω κάτω τὰ ίδια επιχειρήματα. Σωρός από ψεύτικες πληροφορίες, ψευτοεπιστημονικές διατριβές, καθημερινά άρθρα, ύποπτα λογοτεχνήματα και γενικά μιὰ τεράστια και χωρίς προηγούμενο προπαγάνδα, δάλληκαν ν' αποδείξουν, πώς ο σοσιαλισμός στηρίζεται στη βία και πώς δέν υπάρχει έλευθερία έξω από τις καπιταλιστικές χώρες. Φυσικά, ύστερα από αυτή τή διαπίστωση, γεννιέται αυτόματα τὸ χρέος για τις χώρες αυτές ν' αναλάβουν γενναϊόφωνα να εξασφαλίσουν σ' όλο τον κόσμο τις έλευθερίες που μόνοι αυτοί τις κατέχουν, και στην ανάγκη να τις επιβάλουν.

Αλλά όσο μυριόστομη κι' αν είναι αυτή η προπαγάνδα δέν μπορεί να σκεπάσει μερικές κοινές αλήθειες, που φωνάζουν πολύ δυνατά που είναι η έλευθερία και που η δουλεία κ' η βία. Τὸ καθεστώς που χωρίζει τους ανθρώπους σ' έκμεταλλευτές κ' έκμεταλλεούμενους, σ' άδικητές κι' άδικουμένους, που δημιουργεί ισχυρές οικονομικές όλιγαρχίες κι' άμέτρητους πληθυσμούς από οικονομικά εξασθλωμένους και δυστυχισμένους ανθρώπους τὸ καθεστώς αυτό άποτελεί κοινωνικό άδίκημα. Είναι καθεστώς άνελεύθερο και στηρίζεται στη βία. 'Ο οικονομικά ισχυρός διαθέτει όλη τή δύναμη να κινιέται έλευθερα στον οικονομικά άδύνατο ή έλευθερία αυτή είναι πολύ περιορισμένη. Χωρίς οικονομική ισότητα για όλους δέν υπάρχει έλευθερία για όλους. 'Όταν λένε, πώς μέσα σ' ένα τέτοιο καθεστώς υπάρχει ισότητα κ' η ίδια έλευθερία για όλους, λένε ένα ψέμμα.

Τὸ κοινωνικό αυτό άδίκημα κ' η βία που τὸ στηρίζει πάει να γίνει σήμεια κοινή συνείδηση. Οι άδικημένοι διαμαρτύρονται κι' αγωνίζονται ν' άποτινάξουν από πάνω τους τις ολιγαρχίες που τους καταδυναστεύουν και ν' άποκαταστήσουν τήν κοινωνική δικαιοσύνη, τήν ισότητα και μιὰ έλευθερία ίδια για όλους. Μέσα στα σπλάχνα της άδικης αυτής κοινωνίας υπάρχει μιὰ διαπάλη, που πάει να εύθυγραμμίσει τις διάφορες κοινωνικές δυνάμεις, που άποβλέπει στον κοινωνικό άνασχη-

ματισμό και στην κοινωνική ίσορροπία: διεξάγεται ένας άγώνας για ν' άποκατασταθούν δίκαιες σχέσεις και πραγματική ισότητα ανάμεσα στα διάφορα κοινωνικά στρώματα. 'Η διαπάλη αυτή, μέσα στην οικονομικά άνιση κοινωνία, είναι ένα φαινόμενο ιστορικό, που παρουσιάζεται σα μιὰ ιστορική νομοτέλεια, μιὰ ιστορική αναγκαιότητα. Οι προνομισχοί έχουν κατοχυρώσει τὰ προνόμιά τους νομικά: οι ισχυροί έκαμον τους νόμους σύμφωνα με τὰ συμφέροντά τους: κάθε κίνηση που πάει ν' άνατρέψει τὰ καθιερωμένα αντιμετωπίζεται σαν πράξη άντικοινωνική.

'Η νομιμοποιημένη βία της τάξης που κυβερνάει χτυπάει τὸν αντίπαλο μ' όλα τὰ μέσα που της δίνει τὸ κάτω από τήν εξουσία της κοινωνικό σύνολο: έτσι στο νομιμοποιημένο άδίκημα προστίθεται τὸ νομιμοποιημένο έγκλημα. 'Η κατάχρηση εξουσίας από τις κυρίαρχες τάξεις είναι κανόνας. Μάλιστα σ' ώρες ανάγκης παίρνουν κι' άλλα άσυνήθιστα δρακόντεια μέτρα και πατούν και τους νόμους που καθιέρωσαν οι ίδιοι, ένεργώντας πάνω από τους νόμους. Μέσα στην κοινωνία αυτή, και στον καιρό της ειρήνης και σε καιρούς διαταραχών, χρησιμοποιείται πάντα η βία. Για να προστατευτούν τὰ συμφέροντα των όλίγων και των ισχυρών και να καταπατηθούν τὰ συμφέροντα των πολλών και των αδυνάτων, σε ώρες διαταραχών η βία πολλαπλασιάζει τὰ έγκλήματά της. Αυτά τὰ έγκλήματα ο γραφτός νόμος, όχι μόνο τὰ προστατεύει αλλά και τὰ επιβάλλει.

Σ ήμερα βαρύνει άπάνω στην ανθρωπότητα σα βραχνάς ένα πνεύμα έπιθετικό που εφαρμόζεται από τήν κοινωνική αντίδραση σε παγκόσμια κλίμακα και στις σχέσεις των λαών και στις σχέσεις της πολιτείας προς τὰ άτομα. 'Η βία έφτασε στο άποκόρυφόν της λίγο πιο πέρα κι' άρχίζει ο πόλεμος κ' η γενική άλληλοεξόντωση των ανθρώπων: οι φιλειρηνικές εκδηλώσεις άποδοκιμάζονται και καταπνίγονται μέσα στις άστικές χώρες. Οι κυρίαρχοι όλιγαρχικοί κύκλοι μέσα στη θέλησή τους να κυριαρχούν άπάνω σ' άγαθά της γής και για να διατηρούν τήν έκμετάλλευση και τήν έπιβολή τους άπάνω στους λαούς που τους ξεφεύγουν, άρχισαν να χρησιμοποιούν μέτρα έσχατης βίας. 'Οχι μόνο οι ήγέτες της πολιτικής ζωής, αλλά κ' οι πνευματικοί οδηγοί φαίνονται να χάσαν όλότελα τήν ψυχραιμία τους: οι δηλώσεις τους είναι έκρηκτικές, καλλιεργούν μιὰ πολεμική ύστερία, σα να πνέει άπάνω σ' όλους τους ένας άνεμος παρφοσύνης.

'Ωστόσο υπάρχουν διεθνείς όργανώσεις, όπως η 'Ενώση για τὰ Δικαιώματα του 'Αν-

θρώπου και τμήματα της ΟΗΕ, καθώς και πολλές έθνικοτοπικές ενώσεις, που από καιρό σε καιρό, με μεγαλόστομες προκηρύξεις υπερασπίζονται τις ατομικές και συλλογικές ελευθερίες. Μέσα στις προκηρύξεις αυτές δεν κάνουν κανένα λόγο για την κοινωνική ανισότητα και την κοινωνική αδικία, για την έλλειψη ελευθερίας και την οικονομική δουλεία των μεγάλων ανθρώπων μαζών. Ποτέ δεν καταγγέλλουν τη νομιμοποιημένη αυτή βία. 'Ακόμα, αποσιωπούν ολόκληρα πώς ή δικτατορία της κυρίαρχης τάξης γίνεται ολόένα πιά καταθλιπτική και πώς τ' άνελεύθερα μέτρα για την προστασία του κεφαλαίου πληθαίνουν. 'Αποσιωπούν τα καθημερινά νομιμοποιημένα καθώς και τα άνομα εγκλήματα της κυρίαρχης τάξης. 'Ετσι, ούσιαστικά, οι προκηρύξεις αυτές δεν υπερασπίζονται παρά την ελευθερία του κεφαλαίου. 'Ο σκοπός τους είναι ύποκριτικός και προπαγανδιστικός. Θέλουν ν' αποδείξουν, πώς μέσα στις δημοκρατίες δυτικού τύπου ανθούν όλες οι ανθρώπινες ελευθερίες και μπορεί και το κεφάλαιο ν' αναχορτάει και τ' ανθρώπινα δικαιώματα άκέρια. 'Αλλά σήμερα όλος ό εξαρτημένος από το κεφάλαιο τύπος μιλάει για τα δικαιώματα του ανθρώπου, κ' εύνοει τα δικαιώματα του κεφαλαίου. Κι' ό πρόεδρος Τρούμαν κάνει τον πόλεμο στην Κορέα για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Μιλά στα Κογκρέσσα ή μπροστά στην ΟΗΕ, πάντα για τα δικαιώματα του ανθρώπου, κ' ή ατομική δόμδα, αν πρόκειται να χρησιμοποιηθεί, θα χρησιμοποιηθεί για τα δικαιώματα του ανθρώπου! Το κεφάλαιο, για να βρεί τις ήθικες βάσεις του μέσα στο σημερινό κόσμο, είναι υποχρεωμένο να καταφεύγει στην ύποκρισία. 'Η προπαγάνδα του, με τ' άνωπολόγιστα μέσα που διαθέτει σ' όλο τον κόσμο, είναι μια τεράστια δύναμη αποτοφλωτική κ' ένας ψυχικός διασμός των μαζών.

○ πώς και σ' άλλες χώρες, έτσι και στον τόπο μας, οι περισσότεροι λόγιοι, όταν μιλούν για ελευθερία, έννοούν πάντα μια ελευθερία που συμβαδίζει με την ελευθερία του κεφαλαίου. Πιστεύουν πώς έξω από αυτό το καθεστώς οι ατομικές και πνευματικές ελευθερίες πνίγονται, πώς ή ανθρώπινη προσωπικότητα συμπίεζεται, δεν μπορεί ν' αναπτυχτεί ελεύθερα κ' άτροφεί. 'Αλλά εύκολα μπορεί κανείς να συμπεράνει ποιά είναι αυτή ή ανθρώπινη προσωπικότητά τους και ποιές είναι αυτές οι ατομικές και πνευματικές ελευθερίες τους, που συμβιβάζονται τόσο άνετα με την οικονομική δουλεία και την πραγματική συντριβή της προσωπικότητας εκατομμυρίων κ' εκατομμυρίων ανθρώπων, που ζούν μέσα στη στέρηση και κάτω από τη σιδερένια φτέρνα του κεφαλαίου. Οι λόγιοι αυτοί έχουν μπει στην υπηρεσία του κεφαλαίου. Με το στόμα τους μιλούν τα συμφέροντα του κεφαλαίου. 'Αλλά κοντά στους καλοβουλευμένους υπάρχουν κ' οι φτωχοί διαβόλοι, που είναι οι περισσότεροι κοντά στους πληρωμένους πρωτομάλες, συνειδητά ή άσυνειδητά γρατούν

κι' αυτοί το ίδιο. 'Εχει διαπιστωθεί από την καθημερινή πείρα, πώς μέσα στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα, κ' εκείνοι που δεν έχουν κανένα κεφάλαιο έπηρεάζονται από τις αντιλήψεις του και μέσα στον ατομιστικό κόσμο τα άτομα διαποτίζονται από την ψυχολογία του ατομισμού.

* Ένας νέος λόγιος δημοσίεψε τελευταία ένα άρθρο για «τα δικαιώματα του ανθρώπου», όπου έπιχειρεί να καθορίσει τη θέση του μέσα στη σημερινή παγκόσμια σύγκρουση. Τη μεγαλύτερη προσοχή και φροντίδα του τη στρέφει προς το άτομο και μάλιστα προς το άτομο που έχει αναπτυγμένη προσωπικότητα: το άρθρο αυτό τελειώνει συμπερασματικά έτσι : «... Μπροστά σ' αυτή τη δύναμη (της βίας) το άτομο είναι ανίσχυρο και σχεδόν άνυπεράσπιστο. Το πιο πρόχειρο και το πιο πρόσφορο μέσο προστασίας είναι ή ένταξη του στο «δυναμισμό» μιας κοινωνικής ομάδας. 'Αλλά εκεί θα χρειαστεί ν' απαλλοτριώσει τ' ατομικά του δικαιώματα, ανταλλάσσοντάς τα με την παροχή μιας αίσθητης δύναμης... 'Αλλά αυτός είναι ό εύκολος δρόμος, ό δρόμος της άνευθυνότητας και της ύποταξης. 'Εκείνοι που δε θέλουν ή που δεν μπορούν ν' ακολουθήσουν έναν τέτοιο δρόμο, στρωμένον με μελάσα, θα πρέπει να πάρουν έναν εξαιρετικά δύσκολον ανήφορο. Θα χρειαστεί δηλαδή να κρίνουν και ν' αποφασίζουν κάθε φορά οι ίδιοι (μήπως έπηρεάζεται από τον ύπαρξισμό του Σάρτρ;), για την ποιότητα της πράξης που θέλουν να κάμουν ή ν' ακολουθήσουν. 'Ετσι μπορούν να πλησιάσουν μια ιδιότυπη ελευθερία... να τοποθετήσουν τον παράγοντα της δύναμης στα φυσικά του πλαίσια: στην περιοχή της ανθρώπινης προσωπικότητας...». 'Οπως φαίνεται από τα παραπάνω λόγια ή μεγαλύτερη έγνοια του άρθρου-γράφου είναι για την προσωπική του σωτηρία, αναζητά έναν κανόνα ζωής για δική του χρήση άποκλειστικά. 'Επειτα δεν κάνει καμιά διάκριση στις κοινωνικές ομάδες, όλες χρησιμοποιούν δυναμικά μέσα: στη σύμφυτη βία τους και την αυθαιρεσία τους χρειάζεται ν' απαλλοτριώσεις τ' ατομικά σου δικαιώματα για να βρεις προστασία κοντά τους.

Τ ό πνεύμα του άρθρου έμπνέεται από έναν κοινωνικό πεσιμισμό, φανερώνει έναν βαθύ σκεπτικισμό για τη δυνατότητα της ελευθερίας μέσα στη συμβίωση μ' όποιεσδήποτε κοινωνικές ομάδες. Στο ήθικό πρόβλημα που ορθώνεται μπροστά του, της ανθρώπινης αγωγής μπροστά στο κακό, δίνει μια λύση έξω-κοινωνική, ολόκληρα ατομιστική κ' ιδεαλιστική, σχεδόν θεολογική: το βλέπει μόνο σαν πρόβλημα της υποκειμενικής συνειδησης, χωρίς συσχέτιση με τα κοινωνικά συμφέροντα και με την κοινωνική συνεργασία. Κηρύττει λοιπόν ένα είδος άναχωρητισμού κ' άπομονωτισμού, καταλήγοντας έτσι σ' έναν περιχαρκαμένον ατομισμό. Είναι περιττό να πούμε πώς ή τοποθέτησή του αυτή, μ' όσα κ' αν

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

λίζει, είναι πολύ βολική, δεν έχει ανάγκη να σκοτίζεται πιά παραμόνο για τον εαυτό του, κι' η αντίδραση δε θα μπορούσε να εύχεται ποτέ καλύτερο από το να γίνουν όλοι οι διανοούμενοι άναχωρητές και να την αφήνουν ήσυχη να κάνει τη δουλειά της. Δε μάς έξηγει ο αρθρογράφος με ποιά μαγική μέθοδο ή προσωπικότητά του θα εξουδετερώσει την εξωτερική δύναμη και τη βία και πώς στο άναχωρητηριό του θα τηρήσει την άκεραιότητά του και θα πολεμήσει αποτελεσματικά και μόνος του πιά το κακό που βασιλεύει στον κόσμο και που τόσο ταράζει τη συνείδησή του, όπως θέλει να παραστήσει. 'Αλλά είναι γνωστή αυτή η ιστορία, και που οδηγεί. Πολλοί άρχισαν με μεγάλα λόγια ώσπου ν' αποτραβηχτούν όριστικά στον έλεφαντινο πύργο τους, απ' όπου βλέπουν τα πράγματα από ψηλά. 'Ετσι τελειώνουν σ' έναν φίλαυτο κι' αντιδραστικό απομονωτισμό που ο τελευταίος συλλογισμός του είναι πάντα «γαία πυρί μιχθήτω» κ' εμείς ως καλλιιεργήσουμε τον κήπο μας, ως φυλάξουμε την άκεραιότητα της ψυχής μας κι' ως χαρούμε τον μέσα πλούτο μας. 'Αλλά αυτό είναι τάχα πλούτος ή αντιδραστική μιζέρια; Το άτομο ξεμοναχισμένο εξουδετερώνει τον εαυτό του όσο καλές προθέσεις κι' αν έχει, αν υποθέσουμε πως έχει τέτοιες προθέσεις.

Μ' αυτή την κάπαγωγή σ' άτομο αποδειχνεται πως το πρόβλημα της ανθρώπινης συμπεριφοράς μπροστά στο κακό δε λύνεται ατομιστικά. Είναι ένα πρόβλημα αιώνη που ορθώνεται αδιάκοπα μπροστά στην άνθρωπο, αλλά η λύση του και τώρα και πάντα καθορίζεται από την ίδια την πορεία της ιστορίας. 'Υπάρχουν πάντα κοινωνικές δυνάμεις, που θέλουν να σταματήσουν τον τροχό της ιστορίας ή να τον γυρίσουν πίσω, κι' άλλες που τραβούν άσυγκράτητα μπροστά. 'Υπάρχουν κοινωνικές δυνάμεις, που η δάδα του πολιτισμού σβύνει στα χέρια τους κι' οδηγούν προς σκοτεινές και βάρβαρες καταστάσεις, κι' άλλες που διψούν για φώς ολοένα και περισσότερο. 'Υπάρχουν κοινωνικές δυνάμεις που έχουν φθαρεί κι' ο ιστορικός ρόλος τους τε-

λείωσε, κι' άλλες που τώρα ανεβαίνουν στην ήλιο της ζωής γεμάτες νιάτα, ήθικη δύναμη και δημιουργική όρμη.

Σ' όλη την ανθρώπινη ιστορία ως τώρα η κυρίαρχουσα τάξη, νομιμοποιημένα ή όχι, σκεπαστά ή ξεσκεπα, χρησιμοποιεί τη βία για να υπερασπίσει τα συμφέροντά της και να επιβάλει στο κοινωνικό σύνολο το δικό της. Το ζήτημα λοιπόν τίθεται έτσι: ποιά είναι το κοινωνικό εκείνο συγκρότημα, που στηρίζει την επιβολή του στην πιο πλατειά ήθικη βάση. Ποιά κοινωνική συγκρότηση μπορεί να πραγματοποιήσει τη μεγαλύτερη ύλη κι' ήθικη άπελευθέρωση των ανθρώπων μαζών, ποιά εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δικαιοσύνη στις ανθρώπινες σχέσεις, ποιά τάξη πραγμάτων οδηγεί με τη μεγαλύτερη βεβαιότητα στην κατάργηση της εκμετάλλευσης και της βίας. 'Η κοινωνική αυτή δύναμη εξασφαλίζει τα υψηλότερα συμφέροντα της ζωής, της μελλούμενης ιστορίας και του πολιτισμού, είναι ο φορέας όλων των ανθρώπινων αξιών. 'Η ένταξη του ατόμου μέσα σ' αυτή την κοινωνική δύναμη ίκανοποιεί κάθε ήθικό αίτημα. 'Η άτομική άγωγή κανονίζεται σύμφωνα μ' αυτή την ιστορική προοπτική της ανθρώπινης προόδου, όπου το άτομικό πρόβλημα ταυτίζεται με τ' όμοσικό, με το κοινωνικό, με τ' ανθρώπινο και θρίσκει τη λύση του μαζί τους. 'Η άτομική άγωγή παρουσιάζεται έτσι αλληλέγγυα μ' όλο το ανθρώπινο μέλλον και ταυτίζεται με την τύχη του συνόλου των ανθρώπων άπάνω στη γή. Μόνον έτσι θρίσκει τη λύση του όλόκληρο το ήθικό πρόβλημα και μέσα στις συνειδήσεις κ' έξω απ' αυτές, μόνον έτσι μπορεί να θρεί τους ήθικούς κανόνες της κ' η πολιτική κ' η κοινωνική ζωή, μέσα στην προοπτική της προόδου και στα συμφέροντα της ανθρώπινης προόδου, δε λύνεται ατομιστικά, αλλά ιστορικο-κοινωνικά.

ΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ

Από τις φυλακές και την εξορία οι κρατούμενοι φοιητές και σπουδαστές, με συγκινητική έκκληση στους καθηγητές των 'Ανωτάτων 'Ιδρυμάτων. Ζητούν τη μεσολάθεσή τους για να αποματήσουν το μαρτύριο που η πολιτική εμπάθεια τους έχει επιβάλει. «'Απευθυνόμαστε σε σας, λέει η έκκληση, τους δασκάλους της 'Επιστήμης στον τόπο μας, σε μία κρίσιμη καμπή της 'Ιστορίας. 'Ημαστε μαθητές σας και σεις πρώτο: μάς αναπτύξατε την άγάπη προς την επιστημονική έρευνα και την αλήθεια». Συνεχίζοντας, διεκτραγωδούν το μαρτύριό τους και μπροστά στο κίνδυνο μιάς νέας άνθρωποφαγής, τονίζουν, ότι

»Στις κρίσιμες αυτές ώρες, με γεμάτη άγωνία την ψυχή, ύψώνουμε ως σας τη φωνή

μας. 'Εσάς που πρέπει, έχετε χρέος να συνενώνετε μέσα σας την πιστή στην εφηνική και ανθρωπιστική άποστολή της 'Επιστήμης, μαζί με τη θερμή άγάπη στον άνθρωπο και ιδιαίτερα τους νέους ανθρώπους, που πρώτους θερίζει σαν στάχια κάθε πολεμική δοκιμασία. Δεν πρέπει να σιωπήσετε, όπως δεν θα σιωπήσουν και οι σπουδαστές και όλοι οι νέοι της 'Ελλάδας, που θα πυκνώσουν τις φάλαγγες των 'Οπαδών της Εφηνής, για να μη περάσει άμείλικτος ο πόλεμος και συντρίψει στο σιδερένιο του διάβα, ό,τι η ανθρωπότητα και ο λαός μας οικοδομούσαν με μόθο αιώνες. 'Εμεις δεν θέλουμε να δεχθούμε πως μπορείτε να επωμισθήτε το μέρος αυτής της εφηνής».

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΝΕΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑ

Ο «Ανταίος» έδωσε σε περίληψη σε δυο προηγούμενα τεύχη του (1) τη μελέτη του καθηγητή Marcel Prenant για τη νέα, τη σοβιετική, βιολογία.

Στη μελέτη του αυτή ο καθηγητής Prenant υπερασπίζει τη νέα, τη μιτσουριανή βιολογία, αναγνωρίζει την τεράστια σημασία της και για τη θεωρία και για την πράξη μέσα στη σοσιαλιστική κοινωνία, τονίζει πως οι ιδρυτές και οι όπαδοί της νέας βιολογίας αντιμετώπιζουν με βάση τη διαλεκτική μέθοδο, τα θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα της βιολογίας, βεβαιώνει, πως και ο ίδιος την ίδια, τη διαλεκτική, μέθοδο θα χρησιμοποιεί στη μελέτη του αυτή, παράλληλα όμως προσπαθεί να απαντήσει στην αντίθεση ανάμεσα στην παλιά, την «κλασική», βιολογία και τη μιτσουριανή, τη νέα βιολογία. «Δεν υπάρχει, λέει, αμφιβολία αντίθεση ανάμεσα στη μιτσουριανή θεωρία και τον μεντελομορφικισμό, τον απαλλαγμένο από κάθε βαισμανική επίδραση». Δεν είναι, τονίζει, απόλυτη η αντίθεση ανάμεσα στις μεντελικές, τις όχι βαισμανικές, μεταλλαγές και την μιτσουριανή κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτήρων. Η μιτσουριανή θεωρία και ο μεντελισμός, απαλλαγμένος από κάθε βαισμανισμό «είναι δυο πλευρές της ίδιας πραγματικότητας. Μερικές φορές είναι δυο λεχτικά διαφορετικές εκφράσεις».

Με τις επιφυλάξεις του όμως αυτές και τη σχετική επιχειρηματολογία του μπερδεύει όσους δεν είναι ειδικά καταρτισμένοι στη βιολογία. Ο «Ανταίος» για να διαφωτίσει όσο γίνεται καλύτερα τους αναγνώστες του, νομίζει χρέος του να δώσει σε περίληψη την κριτική του Fr. Cohen στη μελέτη του Prenant.

Ο Cohen στην κριτική μελέτη του αναλύει στην αρχή τις πολιτικές και ταξικές αιτίες που προκάλεσαν την έκστρατεια έναντιον στη νέα βιολογία και τονίζει τί ουσιαστικό προσφέρει η νέα—ή μιτσουριανή—βιολογία. Ο Cohen κρίνει γενικά τους άστοχους επιστήμονες που χτύπησαν τη μιτσουριανή θεωρία και ιδιαίτερα το Huxley.

Ο «Ανταίος» θα περιοριστεί να δώσει σε περίληψη το μέρος της μελέτης του Cohen, όπου απαντάει ειδικά στον Prenant.

Κριτική στη μελέτη του καθηγητή

MARCEL PRENANT από τον
FR. COHEN

Ο Prenant στο βιβλίο του για τον Darwin αναφέρει την εισαγωγή του Perrier (2) σ' ένα βιβλίο του Darwin. Εκεί τονίζει ο Perrier: «Φοβούνται λοιπόν πως οι νέες θεωρίες θα βίξουν την ίδια τη βάση της κοινωνικής μας οργάνωσης. Κι' αυτή είναι χωρίς αμφιβολία η μεγαλύτερη, μα και η πιο προσεχτι-

κά αποκρυμμένη αίτια που προκάλεσε την ψυχρή ή έχτρικη υποδοχή από όρισμένους επιστήμονες στο μεταμορφισμό». (3)

Έπρεπε λοιπόν ο Prenant να δείξει καθαρά στη μελέτη του, τονίζει ο Cohen, πως η βασική αίτια που προκάλεσε την «ψυχρή ή έχτρικη υποδοχή» στη νέα βιολογία από τους

1. Marcel Prenant: «Ο περίγυρος και η κληρονομικότητα των επίκτητων ιδιοτήτων» «Ανταίος». Τεύχος 1—2 (1949) σελ. 36—43 και τεύχος 5—6 (1950) σελ. 199—206.

2. Edmond Perrier (1844—1921) ένας από τους πιο αξιολόγους αντιπροσώπους του μεταμορφισμού στη Γαλλία.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

έπιστήμονες στις καπιταλιστικές χώρες, είναι το ότι η νέα βιολογία, με τη δυνατότητα που δίνει στον άνθρωπο όχι μόνο να εξηγήσει, αλλά και να διευθύνει την εξέλιξη προσβάλλει «την ίδια τη βάση της κοινωνικής μας οργάνωσης». Αντίθετα ο μεντελισμός ή «κλασική» βιολογία εμποδίζει τον άνθρωπο να δράσει «με κατεύθυνση» επάνω στη φύση και όχι μόνο δε θίγει, αλλά και στερεώνει τη βάση αυτή.

Θεωρία και πράξη

Ο Prenant —μας αφήνει να πιστέψουμε— δέχεται, πώς είναι το ίδιο πράγμα ή διάκριση «θεωρία—πράξη» με τη διάκριση «καθαρή επιστήμη—εφαρμοσμένη επιστήμη». Το λάθος τούτο δεν το κάνουν όσοι πραγματικά σκέφτονται διαλεκτικά. Αυτοί βλέπουν, πώς, ενώ ανάμεσα στην «καθαρή» και την «εφαρμοσμένη» επιστήμη υπάρχει απλή, όχι απαραίτητη σύνδεση αντίθετα ανάμεσα στη «θεωρία» και την «πράξη» υπάρχει οργανική διάσπαση ενότητας αδιάφορο αν η «πράξη» είναι «ώφεμιλιστική» ή όχι. Γιατί το κριτήριο της πράξης είναι η βάση για τη θεωρία της γνώσης. Η ένωση λοιπόν της θεωρίας με την πράξη είναι υποχρεωτική και δεν μπορεί να εξαρτηθεί, όπως θέλει ο Prenant, από τη μεγαλύτερη ή μικρότερη «δημόσια ανάγκη». Είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιστημονική αλήθεια.

Το ξεχώρισμα της θεωρίας από την πράξη, το ξεχώρισμα σε «καθαρή» και «εφαρμοσμένη» επιστήμη έγινε, αόφτου ή πρόοδος στην επιστήμη φάνηκε επικίνδυνη στον καπιταλισμό. Γι' αυτό και οι άστοι αντίπαλοι της νέας βιολογίας αποσιωπούν ή περιφρονούν τα επιστημονικά πορίσματα από την πράξη, όπου επάνω στηρίζεται η θεωρία του Λυσένκο. Δεν τα θεωρούν επιστημονικά, γιατί δεν έγινε, λένε, ή έρευνα μέσα στα επιστημονικά εργαστήρια, με αυστηρά αριστη καθορισμένες συνθήκες, όπως κάνει η χωρισμένη από την πράξη «κλασική» βιολογία. Ένα πείραμα είναι, λένε, «επιστημονικό» όχι άμα συμφωνεί με την αντικειμενική αλήθεια, όχι άμα είναι αποτελεσματικό, αλλά μόνο, άμα έγινε με ορισμένους κανόνες «γενικά παραδεχτούς». Δε δέχονται λοιπόν κριτήριο για τη θεωρία τη ζωντανή πράξη. Ο Huxley μάλιστα προχωρεί ακόμη περισσότερο. Προσδιορίζει τις βασικές αρχές του νεομεντελισμού, και κρίνει τα αποτελέσματα απ' τις εργασίες του Λυσένκο σύμφωνα με τις αρχές αυτές, χωρίς καν να λογαριάζει την πράξη.

Άστική και σοσιαλιστική επιστήμη

Οι θεωρίες που επιτρέπουν να καταστρωθούν σχέδια, και που τα σχέδια αυτά εφαρ-

μάζονται με γόνιμα αποτελέσματα, δεν μπορεί να είναι λαθεμένες. Γιατί το αποφασιστικό κριτήριο είναι το αποτέλεσμα, ή πράξη. Η θεωρία της εξέλιξης που επιτρέπει στον άνθρωπο να κατευθύνει την εξέλιξη, που του επιτρέπει να κάνει να εξελίσσονται τα ζωντανά πλάσματα, είναι σωστή. Ενώ η θεωρία που δεν επιτρέπει να γίνεται αυτό, είναι στη βάση λαθεμένη. Η θεωρία που επενεργεί επάνω στην εξέλιξη είναι απαραίτητη σε μια σοσιαλιστική χώρα. Αντίθετα είναι βλαβερή στον καπιταλισμό στην περίοδο της παρακμής του. Ακόμα και όταν γεννηθεί η θεωρία αυτή σε μια καπιταλιστική χώρα, πνίγεται. Παράδειγμα: ο Daniel, γάλλος πρόδρομος του Λυσένκο, ο Burbank αμερικανός πρόδρομός του. Άλλο παράδειγμα: Όλα τα φαινόμενα που δε συμβιβάζονται με το μεντελισμό, επικυρώνουν όμως τη θεωρία του Λυσένκο, τα πνίγουν με την étiquette «ψευδοκληρονομικότητα».

Ο Cohen δίνει και άλλα παραδείγματα από τη φυσική (ατομική ενέργεια) που αποδείχνουν, πώς η κοινωνία, επεμβαίνει συνειδητά και κανονίζει όχι μόνο αν θα χρησιμοποιηθεί ή θα παραμεληθεί μια ανακάλυψη, αλλά και προς τα που θα προσανατολισθούν οι θεωρητικές αναζητήσεις. Το ίδιο γίνεται και με τη βιολογία. Η κλασική γενετική βάσει για σκοπό να εξηγήσει την κληρονομικότητα και την εξέλιξη, και όχι να επενεργήσει στην εξέλιξη και να την κατευθύνει. Οι καπιταλιστές ζητούν από την κλασική γενετική να καταρτίσει φυλές σταθερές στα ζώα και τα φυτά. Αυτό τους συμφέρει για το εμπόριο. Η μεγαλύτερη απόδοση δεν τους ενδιαφέρει. Αρκετά στάρι χρησιμοποιήσαν στις ατμομηχανές, αρκετό ριχτηκε στη θάλασσα, αρκετά κρέας στάλθηκε στα εργοστάσια για λιπάσματα, για να μη πέσουν οι τιμές, τη στιγμή που χιλιάδες άνθρωποι πέθαιναν από πείνα.

Έτσι η μεντελιστική θεωρία για τις «καθαρές σειρές» — που ο Prenant την παραδέχεται «ή εργασία των κλασικών γενετιστών» — απαιτεί την κάθαρση των σειρών («Pensées» τεύχος 25 σελ. 50) — ταιριάζει τέλεια με την καπιταλιστική αντίληψη, πώς χρειάζονται τυποποιημένες ποικιλίες (standard) και τυποποιημένα προϊόντα.

Αντίθετα η μπισουριανή θεωρία για την κληρονομικότητα των επίχτιτων χαρακτηρισμών, που επιτρέπει στον άνθρωπο να κατευθύνει την εξέλιξη, ταιριάζει απόλυτα με την σοσιαλιστική πράξη, που επιδιώκει να αυξάνει ολόένα ή παραγωγή, για να φτάσουμε στην αφθονία. Οι αντικειμενικοί σκοποί που βάσει ο σοσιαλισμός έχουν θεωρητικό αντίχτυπο και δημιουργούν τις συνθήκες για να αναπτυχτεί ή επιστημονική έρευνα όχι μόνο ποσοτικά — όπως υπογραμμίζει ο Prenant — αλλά και ποιοτικά, γιατί ο σοσιαλισμός προσκαλεί την επιστήμη να μένει όσο μπορεί πιο κοντά στην πράξη, που είναι η πηγή για κάθε γνώση.

Αγεφύρωτη είναι η αντίθεση ανάμεσα στο μεντελισμό και τη νέα βιολογία

Ο Prenant δε θεωρεί αγεφύρωτη την αντίθεση. Βεβαιώνει μάλιστα, πώς δεν είναι

3. Ο Μεταμορφισμός (Transformationisme) δέχεται, πώς τα σύγχρονα φυτικά και ζωικά είδη προήλθαν, έπειτα από μακρόχρονη φυσικοιστορική εξέλιξη, από λίγα είδη που προϋπήρχαν και ήταν διαφορετικά από τα σύγχρονα. Ο μεταμορφισμός — βάση του είναι η θεωρία για την εξέλιξη του Huxley — χτυπάει τη μεταφυσική αντίληψη, πώς τα ζωντανά πλάσματα είναι αμετάβλητα και πώς δεν υπάρχει εξέλιξη στη φύση.

υποχρεωτικό να συνδέουμε το μεντελομοργικανισμό με το βαϊσμανισμό. Οι δυο αυτές θεωρίες ξεχωρίζουν, λέει, ανάμεσά τους για τους ακόλουθους λόγους: α' Αλλαγές στον περίγυρο — όπως η θερμοκρασία, χημικά προϊόντα και άλλα — μπορεί να προκαλέσουν μεταλλάξεις (mutation).

Αυτό είναι αλήθεια, μα με τις αλλαγές αυτές στον περίγυρο, το μόνο που πετυχαίνουμε, τονίζει ο Cohen, είναι να πληθαίνουν τις μεταλλάξεις. Η φύση τους μένει πάντα μυστηριακή και ανεξέλεγκτη. Έπειτα τι πετυχαίνουμε στο βάθος με τις μεταλλάξεις αυτές; Άμα, π. χ., με τις αλλαγές στον περίγυρο δημιουργούμε πολυπλοειδή (δηλαδή πολλαπλασιάζουμε τα χρωμοσώματα) ή μεταβολή αυτή δεν είναι προσαρμοστική και είναι ολόκληρα τυχαία. Πρόκειται λοιπόν στις μεταλλάξεις αυτές για βίαιες έπεμβάσεις, και όχι για πλαστικές ενέργειες του φυσικοχημικού και βιολογικού περιγύρου, όπως πέτυχαν οι όπαδοι της νέας, της μισοιουριανής βιολογίας. Κι' αυτό είναι το σπουδαίο. Έπειτα, ως μη λησμονάμε, πώς τις μεταλλάξεις αυτές τις πετυχαίνουν οι μεντελομοργικανιστές με επίδραση, όπως οι ίδιοι δέχονται, επάνω στο βαϊσμανικό «δλαστοπλάσμα».

β' Βάθος στην κληρονομικότητα. Δεν είναι μόνο τα γονίδια. Για την κληρονομικότητα έχουν σημασία και ο τρόπος που είναι διαταγμένα τα γονίδια μέσα στα χρωμοσώματα, και άλλοι παράγοντες που βρίσκονται έξω από τα χρωμοσώματα και μάλιστα στο πρωτόπλασμα. Στο σημείο τούτο ξεχωρίζει, λέει ο Prenant, ο μεντελομοργικανισμός από το βαϊσμανισμό.

Όμως οι παράγοντες αυτοί, που έχουν σημασία για την κληρονομικότητα, για τους μεντελομοργικανιστές, τονίζει ο Cohen, επενεργούν ανεξάρτητα από τον εξωτερικό περιγύρο και μεταβιβάζονται κι αυτοί κληρονομικά. Μένουν δηλαδή όπως κληρονομήθηκαν από τον πρόγονο — εξαίρεση γίνεται μόνο άμα εμφανιστεί κάποια μεταλλαγή. Όστε ουσιαστικά τίποτα δεν αλλάζει.

γ' Πολλοί όπαδοι της κλασικής γενετικής έχουν κατακρίνει το βαϊσμανισμό και ξεχωρίζουν απ' αυτόν.

Ο Cohen εκφράζει την έκπληξή του μπροστά στην προσπάθεια που γίνεται να στηριχτεί μια θεωρία με το ότι μερικοί όπαδοι της άσκούν κριτική για τις βάσεις της. Δεν μπορούμε, άλλωστε, λέει ο Cohen, να δεχτούμε άσυζητητα τη βεβαίωση αυτή του Prenant. Πρέπει να εξετάσουμε, αν πραγματικά οι απόψεις των επικριτών όπαδών διαφέρουν βασικά από τις απόψεις, που υποστηρίζουν οι γνήσιοι όπαδοι του βαϊσμανισμού. Στην πραγματικότητα δε διαφέρουν καθόλου. Ο ίδιος ο Prenant όπως και ο Levy αναφέρουν σύμφωνα με το Λυσέκο σωρό τα παραδείγματα, που το αποδεικνύουν.

Οι όπαδοι της κλασικής γενετικής στα βιβλία τους, στα έγχειρίδια τα πιο γνωστά, βεβαιώνουν το βαϊσμανισμό. Τι σημασία, τονίζει ο Cohen, έχει, αν ανάμεσα στους ειδικούς διατυπώνονται επιφυλάξεις, άμα οι φοιτητές, οι έρευνητές στο μεγαλύτερο μέρος, και ο πολύς κόσμος δεν ξέρουν τίποτε άλλο παρά τη βαϊσμανική θεωρία; Να πώς κα-

θορίζει ο Huxley τις βασικές αρχές του νεομεντελισμού, (δηλαδή της κλασικής ή σύγχρονης, ή τυπικής, ή μοργικικής, ή μεντελικής γενετικής. Όλοι αυτοί οι όροι είναι ισοδύναμοι):

«1) Υπάρχουν διαφοροποιημένες υλικές μονάδες (εξατομικευμένες) για τη κληρονομικότητα, που βρίσκονται σε καθορισμένη τάξη μέσα στα χρωμοσώματα.

«2. Οι μονάδες αυτές είναι σταθερές (τέλεια αυτόσυναπαγωγή). Έξαίρεση είναι οι τυχαίες μεταλλάξεις (άτελη αυτόσυναπαγωγή).

«3. Η ιδιαίτερη ζωτικότητα και αναπαγωγή των οργανισμών, προϋποθέτει ιδιαίτερη, «διαφορική», συναρμογή των μονάδων αυτών».

Ο νεομεντελισμός λοιπόν του Huxley δεν είναι βαϊσμανισμός; Ποιά είναι η ουσιαστική διαφορά; Και ο ίδιος ο Prenant τη στιγμή που δέχεται το γενότυπο (το άτομο τέτοιο που θα το έκανε η κληρονομικότητα αν δεν επενεργούσε ο περίγυρος) και το φαινότυπο (το άτομο τέτοιο που είναι) τη στιγμή λοιπόν που δέχεται τη μεταφυσική τούτη διάκριση, και τη στιγμή που δέχεται αριστερά πώς μόνο ο γενότυπος έχει σημασία για την κληρονομικότητα, δεν είναι κι αυτός βαϊσμανικός;

Η κληρονομικότητα των επίχτητων χαρακτηριστικών

Η αντίθεση εδώ είναι ολοφάνερα άγεφρωτη. Οι μεντελιστές την αρνούνται. Η νέα βιολογία, ο Λυσέκο την αποδείχνει. Και το ζήτημα περιπλέκεται με ένα καθαρό σόφισμα. Ο Prenant θεωρεί «λογικά αδύνατο» να μεταδοθούν κληρονομικά τα χαρακτηριστικά που αποκτήθηκαν με την επίδραση από τον περίγυρο. Να πώς σκέφτεται ο Prenant και μαζί του όλοι οι όπαδοι της κλασικής γενετικής: Άς πάρουμε, λέει, ένα χαρακτηριστικό που αναπτύχθηκε σε έναν οργανισμό με την επίδραση από τον περίγυρο. Τότε μόνο θα το παραδεχτώ κληρονομικό, λέει ο Prenant, άμα το ξαναβρώ στους απογόνους του, όταν αυτοί ζούνε σε διαφορετικό περίγυρο. Ούτε λίγο λοιπόν ούτε πολύ, οι όπαδοι της κλασικής γενετικής ζητούν, για να αποδειχτεί πώς το χαρακτηριστικό είναι κληρονομικό, να πάψει να επενεργεί ο περίγυρος που το δημιούργησε, τη στιγμή που διάλεξε ή «πειραματική μέθοδος». Έτσι και ο Prenant, προσκολλημένος στην «πειραματική μέθοδο», για να δεχτεί πώς κληρονομούνται τα επίχτητα χαρακτηριστικά, καταλήγει να ζητάει οι αγελάδες π. χ. Kostronca να εξακολουθούν να δίνουν το άφθονο γάλα τους (αυτό είναι το επίμαχο χαρακτηριστικό τους) και όταν ο περίγυρος είναι διαφορετικός, και όταν δηλαδή περιοριστεί η τροφή τους.

Η αξίωση αυτή δείχνει καθαρά πόσο ο Prenant συλλογίζεται μεντελικά, και παίρνει τα κριτήρια της μεντελικής θεωρίας για απόλυτα κριτήρια. Έτσι νομίζει πώς δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη μελέτη της κληρονομικότητας τα μικρόβια, ούτε τα ζωτόκα (γιατί υπάρχει ο «πλακούνας») ούτε τα ανώτερα φυτά (γιατί το έμβρυο μένει παλύν καιρό προσκολλημένο στους μητρικούς ιστούς). Ζητάει να μελετηθεί η κληρονομικότητα μόνο σε όρισμένα ζωντανά πλάσματα. Μα μπορεί τούτο να ο-

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

νομαστική πειραματική μέθοδος; Και δεν είναι και θεωρητικά πολύ πιο σωστά τα πειράματα σε αγελάδες, από τα πειράματα που κάνουν οι γενετιστές με οροφίλες μύγες, τη στιγμή που οι συνθήκες για τα δεύτερα πειράματα είναι ολότελα τεχνικές και δεν πλησιάζουν διόλου τις φυσικές, ενώ τα πειράματα σε αγελάδες γίνονται μέσα στις φυσικές συνθήκες;

Υπάρχει όμως μια αντίρρηση, λέει ο Cohen. Αν τα πειράματα είναι έτσι όπως υποστηρίζουν οι οπαδοί της νέας, της μιτσιουριανής, βιολογίας, πώς γίνεται — τούτη είναι η αντίρρηση — να μη βρίσκονται τα είδη σε αδιάκοπη εξέλιξη, πώς δεν πλάθονται αδιάκοπα καινούργια είδη και πώς δεν αλλάζουν χωρίς καμιά τήξη, κάτω από την επίδραση του περιγύρου;

Την απάντηση μάς τη δίνει, λέει ο Cohen, η αντίληψη που βρίσκεται στη βάση της θεωρίας του Λυσένκο, η αντίληψη πώς οι ζωντανοί οργανισμοί αναπτύσσονται κατά στάδια, πώς στην ανάπτυξη τους περνούν φαισολογικά από πολλά στάδια πολύ διαφορετικά. Γενικά η κληρονομικότητα δεν μπορεί να μεταβληθεί, παρά με ενέργεια του περιγύρου σ' ένα όρισμένο στάδιο. Το νέο χαρακτηριστικό θα μείνει «σταθερό» όσο η μεταβολή του αντίστοιχου περιγύρου δε θα επαναληφτεί στο όρισμένο αυτό στάδιο. Και η προϋπόθεση τούτη δημιουργεί την εντύπωση, πώς η κληρονομικότητα δεν είναι ευαίσθητη στον περιγύρο.

Με τον κλωνισμό της κληρονομικότητας από αλλαγές χτόν περιγύρου, με την εξμίστησία της προς τον περιγύρο σ' όρισμένο στάδιο, οι μιτσιουριανοί μεταβάλλουν τα είδη και με τέτοιο τρόπο, που αποδειχεται τόσο πώς υπάρχει η κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτηριστικών, όσο και το ριζικό λάθος της κλασικής γενετικής, που αρνιέται όχι μόνο την ύπαρξη παρά και τη δυνατότητα για τέτοια κληρονομικότητα.

Η μεταμόρφωση των ειδών

7^η Σοβιετική. Ένωση είναι συνηθισμένη στην πράξη να μεταβάλλουν τις ποικιλίες του φθινοπωρινού σταριού σε ποικιλίες ανοιξιάτικου σταριού και το αντίθετο. Το καινούργιο χαρακτηριστικό μένει σταθερό, όσο θα εξακολουθήσει να σπέρνεται η ποικιλία από γενιά σε γενιά την άνοιξη, δηλαδή στις συνθήκες, όπου μέσα με καθοδηγημένες αλλαγές ο άνθρωπος προσάρμοσε το φυτό. Τη μεταβολή αυτή μπορούμε, λένε οι μεντελικοί, να τη θεωρήσουμε «μεταλλαγή» (mutación) που συνοδεύτηκε από φυσική επιλογή στα φυτά, που είχαν την καλωσύνη να υποστούν τυχαία την επιθυμητή μεταλλαγή. Η μεντελική τούτη αντίληψη δε στέκει για πολλούς λόγους:

α.) Η αναλογία στα φυτά που μεταβάλλονται, ξεπερνάει πολύ την αναλογία, που θα μπορούσε να δώσει η φυσική επιλογή.

β.) Τα ανοιξιάτικα αυτά στάρια διαφέρουν ριζικά από τα τυπικά ανοιξιάτικα στάρια, και απ' αυτά τα ανοιξιάτικα, που τυχαία εμφανίζονται ανάμεσα στα φθινοπωρινά. Και γ.) Ο μαθητής του Λυσένκο, Καραπετιάν,

σπέρνοντας το φθινόπωρο ποικιλία ανοιξιάτικου σταριού με 28 χρωμοσώματα, πέτυχε σε 2—3 γενιές στάρι μαλακό φθινοπωρινό με 42 χρωμοσώματα. Και το σπουδαιότερο: Βρήκε

φυτά στην πορεία της αλλαγής, με 28 χρωμοσώματα στις ρίζες και με 42 στα φύλλα. Η κληρονομικότητα λοιπόν κλωνίστηκε, το φυτό άλλαξε και το επίκτητο χαρακτηριστικό μεταβιβάστηκε κληρονομικά. (1)

Ο μεντελισμός — ή κλασική γενετική — δεν μπορεί να εξηγήσει τα φαινόμενα αυτά, που είναι αντίθετα με το βασικό του αξίωμα, πώς είναι αδύνατο να αλλάξει η κληρονομικότητα αλλιώς, παρά μόνο από τυχαία μεταλλαγή. Έτσι όλη η θεωρία των μεντελιστών για την εξέλιξη, ή θεωρία τους δηλαδή για τις μεταλλάξεις, καθώς κι' όλες τους οι προσπάθειες να προσαρμόσουν το δαρβινιστικό στην κλασική γενετική, αποδείχονται λαθεμένες. Καινούργια θεωρία για την εξέλιξη γενήθηκε. Κι' αυτήν μάς τη δίνει η νέα βιολογία.

Τα φυτοτεχνικά υβρίδια

Στα φυτοτεχνικά υβρίδια συνδυάζονται χαρακτηριστικές χωρίς να γίνει συνδυασμός χρωμοσωμάτων και γενιϊών, και γι' αυτό η σημασία τους για τη θεωρία είναι εξαιρετική. Σ' αυτά λοιπόν ο ένας ιστός προσκολλείται επάνω στον άλλο. Ανταλλάσσουν θρεφτικές ουσίες, όπως και προϊόντα από την ανταλλαγή της ύλης. Και όμως τα χαρακτηριστικά που αποκτήθηκαν έτσι μεταβιβάζονται σε πολλές περιπτώσεις κληρονομικά. Αυτό είναι το «αποφασιστικό πείραμα» που δείχνει λαθεμένη τη μεντελική θεωρία, και θα έπρεπε να τη γκρεμίσει.

Για να τη συγκροτήσουν και να την υπερασπίσουν και οι οπαδοί της και οι συμφιλιωτές, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τους κλασικότερους κανόνες της επιστημονικής έρευνας.

Οι αγελάδες Kostronca

Πλούσια και διαφωτιστική η πείρα, που αποκάλυψαν οι ερευνητές από τις αγελάδες Καναόισον (ράτσα Kostronca). Οι αγελάδες αυτές — όπως άλλωστε και τα άλλα και τα διάφορα φυτά, που περιποιούνται οι ζωοτέχνες και οι καλλιερητές — έδωσαν αποτελέσματα αντίθετα προς την κλασική-μεντελομορκανική-γενετική. Η επίσημη άστική επίσημη ούτε που τα πρόσεξε. Ο Prenant γράφει σχετικά μ' αυτά:

«Πρέπει να κάνουμε μια διάκριση. Άλλα πράγματα είναι να δημιουργείς καινούργιους ωφέλιμους ζωικούς και φυτικούς τύπους, και άλλο να λύσεις το θεωρητικό πρόβλημα για την κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτηριστικών. Βέβαια η θεωρία και η πράξη είναι και πρέπει να είναι δεμένες. Δέσιμο όμως δε σημαίνει ταυτότητα. Η μέθοδος που εμπλέκει την επιλογή με όλα τα άλλα μέσα που πετυχαίνουν κατευθυνόμενη δημιουργία ειδών και ποικιλιών, ή μέθοδος αυτή απόδειξε την αποτελεσματικότητά της. Όμως το ότι γίνεται επιλογή, τούτο κάνει πιο περίπλοκο ένα ζήτημα που είναι κιόλας αρκετά μπλεγμένο...

«Έτσι τα παραδείγματα, εξακολουθεί ο Prenant, που δόθηκαν κατά τη συζήτηση

1. «Ανταίος» τεύχος 5—6 (1950) σελ. 205 το γ' συμπέρασμα.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

που έγινε στην 'Ακαδημία Λένιν, και συχνά έρμηνεύθηκαν πώς αποδείχνουν την κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτηριστικών, δεν είναι όλα το ίδιο αποδεικτικά, γιατί ανακατεύεται η φυσική ή η τεχνητή επιλογή. Για να έχουν τα παραδείγματα αυτά, σύμφωνα με τις συνηθισμένες επιστημονικές μεθόδους, αποδεικτική αξία, θα έπρεπε ή να ξεκινάνε από σειρές αυστηρά διαλεγμένες και αποκαθαρωμένες από πριν σχετικά με το χαρακτηριστικό που μελετούμε, ή να είναι βεβαιωμένο, πώς επέζησαν όλοι οι απόγονοι και αναπαράχθηκαν στις γενιές που εξετάζουμε». (1)

Ο Cohen δεν ξαναγυρίζει στο ζήτημα «θεωρία-πράξη». Το έβριξε στην αρχή. Τονίζει όμως, πώς αυτά που ζητάει ο Prenant, για να ικανοποιηθεί τις «συνηθισμένες επιστημονικές μεθόδους» δεν είναι σωστά. Δεν είναι σωστό να ξεχωρίσουμε την επιλογή από τους άλλους παράγοντες. Γιατί τότε θα άπομακρυνθούμε από τις φυσικές συνθήκες όπου μέσα γίνεται η εξέλιξη, και μέσα στις συνθήκες αυτές η φυσική επιλογή είναι αυστηρή. Δεν είναι ακόμη σωστό, γιατί θα στερηθούμε αρκετά μέσα έπενεργείας του περιγύρου, που ίσα-ίσα το σύνολό τους και η συνύπαρξή τους επιτρέπουν να κατευθύνουμε, να προσανατολίσουμε τις αλλαγές. Πρέπει, σύμφωνα με τον Prenant, να χρησιμοποιήσουμε τις «συνηθισμένες» μεθόδους της κλασικής γενετικής, ο διάφορο αν έτσι θα στερηθούμε ίσα-ίσα τις συνθήκες εκείνες που «πλάθουν» τις ποικιλίες που μελετάμε.

Δυό σελίδες παρακάτω ο Prenant αναγνωρίζει, πώς πρέπει, για να εξηγήσουμε τα πειράματα αυτά, να παραδεχτούμε πώς «χρειάζεται και κάτι άλλο ακόμη, κι' αυτό το κάτι άλλο θα μπορούσε να είναι η κληρονομικότητα των επίκτητων χαρακτηριστικών». (2) Μά, αφού ο Prenant βλέπει πώς τα πειράματα αυτά δεν μπορεί να τα εξηγήσει η κλασική γενετική, αφού λοιπόν έχει την αμφιβολία αυτή, γιατί δεν ξεκινάει απ' αυτή στη μελέτη του;

Κοινωνική πραγματικότητα και φύση

Για τους οπαδούς της νέας βιολογίας, οι οργανισμοί και ο περίγυρος αποτελούν άξεδιά-

1. «Pensée» τεύχος 25, σελ. 42.

2. «Ανταίος» τεύχος 5—6 (1950) σελ. 204.

απ' όσα χράφονται

Από την αγόρευση του βουλευτού κ. Ι. Ζίγη στη Βουλή στις 19/12/50 :

...«Επίσης η έλλειψις ποινικής ρήτρας εις την σύμβασιν είναι άκατανόητος. Πώς είναι δυνατόν να υπογράφεται μία τοιαύτη σύμβασις, ή οποία να μυρίζει άποικίαν, κατά τρόπον άναξιοπρεπή δι' ένα κράτος;».

Από την αγόρευση του βουλευτού κ. Κάντζια στη Βουλή στις 19/12/50 :

«Δεν έσκέφθην ποτέ κ. πρόεδρε, να κατηγορήσω τους μεγάλους μας συμμάχους. Κατηγορώ μόνον τους Έλληνες άρμόδιους, οι όποιοι έλαβον μέρος εις τον διαγωνισμόν αυτόν, του όποιου άπόρροια είναι ή σύμβασις

λυτο, άξεχώριστο σύνολο με σταθερή, όλική άλληλεπίδραση. Κάθε άλλαγή στον περίγυρο φέρνει και άλλαγή στους οργανισμούς, που ζουν μέσα εκεί. Ο άνθρωπος στο ζήτημα τουτο έχει άληθινά μεγáλη σημασία».

Ποιές είναι οι συνθήκες που καθορίζουν τα καινούργια χαρακτηριστικά στα είδη που δημιουργούν οι μιτσιουριανοί; Πρώτα-πρώτα ή άγρονομία και ή ζωοτεχνία. Όλα δηλαδή τα μέτρα εκείνα που προσφέρουν στο είδος τις συνθήκες που έχει ανάγκη. (Υγρασία, χημική και βακτηριολογική σύνθεση του έδάφους, τροφή κλπ.). Έπειτα βοηθούν πολύ τα καλλιεργητικά έργαλεία.

—Πώς σχεδιάστηκαν, πώς κατασκευάστηκαν, πώς χρησιμοποιούνται ;

Μα όλα αυτά βρίσκονται σε στενή εξάρτηση με τις βιομηχανικές ικανότητες της χώρας, με τη δυνατότητα που έχει το κράτος να χορηγεί πιστώσεις, να εκπαιδεύει μηχανικούς για άροτρα και τρακτέρ και όχι για τάνκς. Βρίσκονται ακόμη σε στενή σχέση με την κοινωνική πραγματικότητα, με το κοινωνικό σύστημα. Απ' αυτό θα εξαρτηθεί αν θα δημιουργηθούν μορφωμένοι άγρότες, άγρονόμοι, έπιστήμονες και πειραματιστές καταρτισμένοι και προχωρημένοι σε διανοητική εργασία. Και τελικά βρίσκονται σε σχέση μ' αυτούς που διευθύνουν το κοινωνικό σύστημα. Γι' αυτό και ο Λυσέκο, όταν είπε: «Η Κεντρική Έπιτροπή εξέτασε την εισήγησή μου και την ένέκρινε» δεν έκανε τίποτε άλλο παρά ν' αναγνωρίσει το στενό σύνδεσμο που έχει ή πορεία της έπιστήμης με το κοινωνικό σύστημα.

Ο Prenant στην προσπάθειά του να μιλήσει σε γλώσσα κατανοητή στους μεντελομορκανιστές, αναγκάστηκε να κάνει όρισμένες έπιφυλάξεις, χωρίς να κατορθώσει να συγκινήσει τους συναδέλφους του. Μάλιστα ο Lwoff έγραψε χτυπώντας τον Prenant : «Έτσι βλέπουμε ένα βιολόγο, που για να καθησυχάσει τους συναδέλφους του, αναγκάζεται να χλευάζει την ίδια τη διδασκαλία του». Άλήθεια, δεν υπάρχει διέξοδος. Δεν μπορεί να μιλάει κανείς σε μεντελιστής και να σκέφτεται σε μιτσιουριανός. Όποιος το κάνει, πάει μόνος του να κλειστεί στα πλάσια της σκέψης της άστικής έπιστήμης, που προσπαθεί να ανυψώσει σε αιώνια αλήθεια την άδυναμία της να κυβερνήσει τον κόσμο και τη φύση.

του κράτους μετά της εταιρείας ΕΜΠΑ ΣΚΟ, ή οποία σύμβασις αυτή είναι τόσο ταπεινωτική δια το έλληνικόν κράτος, ώστε αι συμβάσεις του κράτους μετά της ΚΕΠ, αι όποιαι συνετάραξαν την έθνικην αντιπροσωπείαν και ολόκληρον τον έλληνικόν λαόν, να μη είναι ή μη παρονυχίς. Αι εύθυναι άνήκουν εις τους Έλληνες εκείνους, εις τους όποιους το κράτος ένεπιστεύθη την διαχείρισιν τοσούτων δι' αυτό σοβαρών ζητημάτων, και όχι εις την εταιρείαν ΕΜΠΑ ΣΚΟ, δεδομένου ότι πώς τις θα προέβαιεν εις την σύναψιν τοιούτων συμβάσεων, αι όποιαι αναγνωρίζουν τοιαύτα πρόνομια».

«Έλευθερία» 20/12/50

«ΑΝΤΑΙΟΣ» 31

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Του Γ. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

τακιδιάρου ύφηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΜΦΩΝΑ με τὸν ὅρισμό πού ἔδωσε ὁ Διεθνὴς Ὁργανισμὸς Ὑγείας, πού συνήλθε στὴ Νέα Ὑόρκη στὶς 19 Ἰουλίου τοῦ 1946, καὶ πού τὸν ὑπόγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποι 61 ἐθνῶν, ἡ ὑγεία εἶναι ἡ κατάστασις τῆς πλήρους σωματικῆς, διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσορροπίας, καὶ ὅχι μόνον ἡ ἀπουσία ἀδυναμίας ἢ ἀρρώστειας.

Γιὰ τὴ δημιουργία τῆς καταστάσεως αὐτῆς εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς δίπλα στοὺς ἄλλους οὐσιώδεις συντελεστὲς, ὅπως εἶναι ἡ στέγαση, ἡ ἐργασία, ἡ ἐπένδυση καὶ ἄλλα, οἱ βασικοὶ εἶναι ἡ διατροφή ἑνὸς λαοῦ.

Γιὰ νὰ μπορέσει ἕνας λαὸς νὰ διατηρηθεῖ ὑγιής, γιὰ νὰ ἐργασθεῖ ἀποδοτικὰ, ὥστε νὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς, καὶ ἀκόμα γιὰ νὰ ἀνασυγκροτήσει τὴν ἐρειπωμένη χώρα του, πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ τοῦ ἐξασφαλιστεῖ τροφή, ἐπαρκὴς καὶ ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ.

Ποία εἶναι ἡ τροφή ἐκείνη, πού εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐκπληρώσει τοὺς πρὸ πάνω σκοποὺς;

Ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστῆμης στὴ διαιτητικὴ τοῦ ἀνθρώπου μᾶς ἐπιτρέπει σήμερα νὰ ἀπαντήσωμε κατηγορηματικὰ στὸ ἐρώτημα αὐτό, γιατί δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὸ ἀπαιτούμενο ποσὸ καὶ ποιοτὶ τῶν χρειζόμενων τροφῶν, μὰ οὔτε καὶ γιὰ τὶς συνέπειες σὲ περίπτωση μὴ ἐξασφαλισέως τῶν.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε καλύτερα μερικὰ προβλήματα τῆς διατροφῆς, νομίζω σκόπιμο νὰ δώσω μιὰ σύντομη ἐξήγησι γιὰ τὸν προορισμὸ τῆς τροφῆς.

Προορισμὸς τῆς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαια μόνον ἡ ικανοποίηση τοῦ αἰσθήματος τῆς πείνας, ἀλλὰ ἀντίθετα ἡ πείνα εἶναι τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ὀργανισμὸς ἐκδηλώνει τὴν ἀνάγκη του γιὰ τροφή, ἀκόμα μάλιστα καὶ γιὰ τὸ ποῖόν της.

Τὶς τροφὲς τίς καίει ὁ ὀργανισμὸς, καὶ ἔτσι τὶς χρησιμοποιοῦν ὡς πηγὴ θερμότητος καὶ ἐνεργείας (μυϊκὲς κινήσεις, κινήσεις τῆς καρδιάς καὶ τοῦ γαστρεντερικοῦ σωλήνος, λειτουργία τῶν διαφόρων ἀδένων κ.ά.), γιὰ τὴ διατήρησι τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, ἰδίως τὸν χειμῶνα, καὶ γιὰ τὴν ἀντικατάστασι ἰσθῶν πού ἔχουν φθαρεῖ (νύχια, τρίχες, κύτταρα τῆς ἐπιδερμίδος κ.ά.). Τὴν ἐνέργεια πού ἑοδεύει ὁ ὀργανισμὸς γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες λειτουργίες, ἐκτὸς τῆς μυϊκῆς ἐργασίας,

δηλαδή σὲ ὥρα ἀπολύτου ηρεμίας, τὴν λέμε βασικὴ ἐναλλαγή τῆς ὑλῆς. (ἡ ἐναλλαγὴ συντηρήσεως), ἐνῶ τὴν ἐπὶ πλέον ἐνέργεια πού ἑοδεύει ὁ ὀργανισμὸς καὶ γιὰ τὴν ἐκτέλεσι μυϊκῆς ἐργασίας τὴν λέμε κινητὴ ἐναλλαγὴ ἐνεργείας. Ἡ πρώτη εἶναι μᾶλλον σταθερὴ, καὶ σὲ ὑγιεῖς ἀνθρώπους δὲν παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις, ἐνῶ ἡ δεύτερη εἶναι μεταβλητὴ καὶ, ὅπως καταλαβαίνει κανεὶς, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν μυϊκῶν κινήσεων, ἀπὸ τὸ βάρος δηλαδή τῆς ἐργασίας. Ἐργάτες, ἀγρότες, οἰκοδόμοι, μεταλλωρύχοι, φορτοεκφορτωτὲς κ.ά. ἔχουν πολὺ μεγαλύτερη κατανάλωσι ἐνεργείας, χρειάζονται δηλαδή περισσότερες καὶ καλύτερες τροφές, ἀπὸ ἐμπόρους, γραφιάδες, υπαλλήλους, καὶ ἀσφαλῶς πολὺ περισσότερες ἀπ' αὐτοὺς πού δὲν κάνουν τίποτα.

Περισσότερες καὶ καλύτερες τροφές, σὲ σχέση μὲ τὸ βάρος τοῦ σώματος τῶν, χρειάζονται καὶ τὰ παιδιὰ, πού, ἐκτὸς τῆς ἐνεργείας γιὰ τὴν συντήρησι τῶν βασικῶν λειτουργιῶν τῶν καὶ τῶν κινήσεων, χρειάζονται ἐπὶ πλέον ἕνα ποσὸ γιὰ τὴν προσθήκη νέων ἰσθῶν, δηλαδή γιὰ τὴν αὐξήσι τῶν (αὐξητικὴ ἐνέργεια).

Γιὰ τὴν ποιοτικὴ σύστασι τῆς τροφῆς, ἡ ἐπιστῆμη ἔχει μὲ μεγάλη ἀκρίβεια διαπιστώσει πὼς, ἐπειδὴ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ συνθέσει μόνος του ὀρισμένα ὑπολύτως ἀναγκαῖα συστατικὰ — ὀρισμένα εἶδη λευκώματος, τὴν βιταμίνη Α καὶ ἄλλα — γι' αὐτὸ οἱ τροφές του πρέπει ὅπως-δήποτε νὰ περιέχουν ἕνα ἐλάχιστο ποσὸ ἀπὸ τὰ εἶδη αὐτά, ἀλλοιῶς διατρέχει κίνδυνον ἡ ὑγεία του, ἔστω καὶ ἂν τὸ ποσὸ τῶν τροφῶν εἶναι ἀρκετό. Ἐτσι ξέρουμε σήμερα ὅτι τὸ χρειζόμενον ποσὸ τροφῶν, ὅπως τὸ ἔχουν καθορίσει διάφοροι ἐρευνητὲς (Ἐπιτροπὴ διατροφῆς τῆς Βρετανικῆς Ἱατρικῆς Ἐνώσεως κ.ά.), πρέπει γιὰ τὸν ἐργάτη βαρεῖας δουλειᾶς νὰ φθάνει τίς 3.700 θερμίδες τῆς ἡμέρας, ἐνῶ γι' αὐτὸν πού δὲν κάνει χειρωνακτικὴ ἐργασία κυμαίνονται γύρω στὶς 2.800 — 3.000 θερμίδες. (Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν καύσι τῶν τροφῶν στὸν ὀργανισμὸ ἔχουμε ὡς τελικὸ προϊόν τὴν παραγωγὴ θερμότητος, γι' αὐτὸ μετροῦμε καὶ τὴν ἐνεργειακὴ δύναμι τῶν τροφῶν σὲ θερμίδες : 1 θερμὶς = μὲ τὸ ποσὸν θερμότητος πού χρειάζεται γιὰ τὴν ἀνύψωσι τῆς θερμοκρασίας ἑνὸς γραμμαρίου νεροῦ κατὰ 1 βαθμὸ Κελσίου).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ποιοτικά οι τροφές πρέπει, εκτός των άλλων συστατικών, να περιέχουν περίπου 100 γραμμάρια λεύκωμα, από το οποίο τουλάχιστον το ένα τρίτο να είναι ζωϊκό λεύκωμα· αυτό υπάρχει στο κρέας, τα ψάρια, τα αυγά, το γάλα, το τυρί κ.ά. Από πολλούς επιστήμονες το ελάχιστο αυτό ποσό ζωϊκού λευκώματος υπολογίζεται γύρω στα 50 γραμμάρια την ημέρα, και προσωπικά νομίζω πως ιδιαίτερα για τον ελληνικό λαό, που, όπως θα ιδούμε πιο κάτω, ο οργανισμός του δρι-

σκεται σε χρόνια στέρηση από ζωϊκό λεύκωμα, ύστερα μάλιστα από την πείνα της κατοχής, έχει απόλυτη ανάγκη να του εξασφαλιστεί το ποσόν αυτό.

Στο 3ο τεύχος του «Ανταίου» του Ιουνίου 1945 είχε δημοσιευθεί ένα σχέδιο σιτηρεσίου, προσαρμοσμένο στις ελληνικές συνθήκες, που μάς δίνει μια ιδέα για το πως πρέπει περίπου να είναι το φαγητό του λαού, και γι' αυτό το παραθέτω :

ΠΡΟΤΥΠΟ ΣΙΤΗΡΕΣΙΟ ΓΙΑ ΕΝΗΛΙΚΟ

	Δράμια	Γραμμάρια	Λεύκωμα	Λίπος	Υδατάνθρ.	Θερμίδες
Ψωμί	125	400	25,32	2,20	197,84	935
Λάδι	12,5	40	—	38,37	—	357
Έλιες	15	48	1,31	16,23	3,52	171
Βούτυρο	4	12	—	9,80	—	92
Ζάχαρη	5	16	—	—	15,40	59
Κρέας	25	80	12,12	3,59	—	117
Ψάρι	20	64	8,64	0,20	—	38
Τυρί	15	48(1)	13,20	12,00	—	168
Γιατάτες	40	128	1,52	—	20,70	92
Λαχανικά	100	320	2,01	—	7,40	41
Φρούτα	50	120	0,68	—	16,00	68
Ζυμαρικά	35	112	12,24	0,40	79,08	368
Ρύζι	5	16	1,03	—	12,00	54
Όσπρια	30	96	15,70	0,55	42,96	245
Ξηροί καρποί (σύκα)	10	32	0,88	—	18,56	82
Σύνολο	1532	5132	94,65	83,44	413,16	2887

Ζωϊκό λεύκωμα 33,96 γραμμάρια.

Για συμπλήρωμα οκτάωρης βαρειάς εργασίας προτείνουμε :

Ψωμί	75	δράμια
Έλιες	15	»
Τυρί	10	»
Σταφίδα	40	»

που μάς δίνουν 1200 θερμίδες και περιέχουν 24,3 γραμμάρια λεύκωμα.

Για τα βρέφη μέχρι 12 μηνών υπολογίζουμε 90 θερμίδες την ημέρα κατά χιλιόγραμμα βάρους σώματος, με βασική τροφή το γάλα.

Για τα μεγαλύτερα παιδιά τα ποσά κανονίζονται ως εξής :

Παιδιά 2—3 ετών 1.100 θερμίδες την ημέρα με 35 γραμμάρια λεύκωμα (τά 85% ζωϊκό).

Παιδιά 4—6 ετών, 1.400—1.500 θερμίδες την ημέρα, με 40—45 γραμμάρια λεύκωμα (τά 60% ζωϊκό).

Παιδιά 7—12 ετών, 1.600—1.700 θερμίδες την ημέρα, με 50—55 γραμμ. λεύκωμα (τά 50% ζωϊκό).

Η κυριότερη πηγή ζωϊκού λευκώματος στο παιδικό σιτηρέσιο είναι το γάλα. Χρειάζονται μισή δόξα γάλα τα μικρότερα και 100 δράμια περίπου τα μεγαλύτερα παιδιά την ημέρα. Επίσης ένα αυγό την ημέρα τα μικρότερα και 4—5 αυγά την εβδομάδα τα μεγαλύτερα παιδιά. Το κρέας, τα ψάρια και το τυρί συμπληρώνουν τις πηγές που παίρνει το παιδί το ζωϊκό του λεύκωμα.

Τα παιδιά έχουν απόλυτη ανάγκη και από φρέσκο βούτυρο, που περιέχει τις βιταμίνες Α και Δ, πολύ απαραίτητες για την αύξησή των.

(1) Μέσος όρος φέτας κεφαλοτυριού.

Ας ιδούμε τώρα πως τρέφεται ο ελληνικός λαός, και αν έχει εξασφαλιστεί το σιτηρέσιο που αναφέραμε πιο πάνω. Δυστυχώς, υπηρεσία παρακολουθήσεως της διατροφής του λαού, από όπου θα μπορούσε κανείς να πάρει επίσημα στοιχεία, δεν λειτουργεί, και από το ποσόν των τροφίμων που καταναλώνεται δεν μπορεί να βγάλει κανείς σωστά συμπεράσματα, γιατί η διανομή των είναι τελείως άνιση, αφού δεν γίνεται με το δελτίο αλλά με την οικονομική δυνατότητα του κάθε ενός.

Από έρευνες του Υγειονομικού Τμήματος της Κοινωνίας των Εθνών φαίνεται πως ο προπολεμικός ελληνικός λαός ξόδευε γύρω στις 2.000—2.300 θερμίδες την ημέρα, τις οποίες όμως έπαυσε κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από το ψωμί, τα άμυλούχα, τα όσπρια, τις έλιες, το λάδι και άλλες τροφές, που δεν του εξασφάλιζαν ούτε κατά προσέγγιση το απαιτούμενο ποσό ζωϊκού λευκώματος. Εξ αίτιας του μικρού του εισοδήματος, ήταν αδύνατο να προμηθευθεί κρέας, γάλα και γενικά τροφές που περιέχουν το ζωϊκό λεύκωμα. Από μια σχετική μελέτη βλέπουμε πως το 1936, ενώ χρειαζόντο 28.000 δραχμές το χρόνο για να έχει κανείς το κοινωνικό του σιτηρέσιο, ο Έλληνας εργάτης εισέπραττε μόνον 21.000 δρχ. το χρόνο. Πραγματικά οι μελέτες που είχε κάνει η Αγροτική Τράπεζα πριν από τον πόλεμο δείχνουν πως οι αγροτικοί πληθυσμοί της Ελλάδος ξόδευαν τα 50—70% από τα εισοδήματά τους για τη διατροφή τους και οι εργατικές τάξεις της Αθήνας τα 40—70% για ένα σιτηρέσιο που, όπως όλοι ξέρουμε, πολύ απέχει από το να μοιάζει μ' αυτό που αναφέραμε πιο πάνω. Φαντασθήτε πόσο χαμηλά θα πέσει το βιωτικό επίπεδο ενός λαού όταν

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ζωστερα από την εξασφάλιση μιας φτωχής τροφής, δεν του μένει παρά ένα ελάχιστο ποσό για τα άλλα του έξοδα. Τούτο είναι συνέπεια του πολύ μικρού εισοδήματος του Έλληνα, όπως βλέπουμε πιο κάτω σε σύγκριση με άλλες χώρες :

Δολάρια κατά κάτοικο

Έλλάς	61
Βέλγιο	369
Γαλλία	398
Αγγλία	560
Αμερική	690

Οι συνέπειες του μικρού εισοδήματος στην εξασφάλιση καλής διατροφής φαίνονται άμεσα στην κατανάλωση τροφών που δίνουν ζωικό λεύκωμα. Στην κατανάλωση κρέατος, γαλακτος, αυγών, βουτύρου κ.ά., σύμφωνα με τις έρευνες της Κ. Τ. Ε., έρχομαστε τελευταίοι. Προπολεμικά αναλογούσαν 10,5 χιλιόγραμμα κρέας το χρόνο σε κάθε Έλληνα, ενώ σε άλλες χώρες φθάνει τα 50 χιλιόγραμμα, και το γάλα έφθανε τα 39 κιλά, ενώ άλλου έφθανε τα 130 κιλά κατ' άτομο το χρόνο.

Την πραγματική όμως εικόνα της στερήσεως του ελληνικού λαού την αποκτάει κανείς όταν αναλογιστεί πως, εξ αιτίας της μεγάλης ανισότητας στην κατανομή των αγαθών στον τόπο μας, το μεγαλύτερο ποσοστό του λαού μας άπχει πολύ από τους μέσους αριθμούς εισοδήματος και καταναλωτικών αγαθών, που αναφέραμε. Η μεγάλη αυτή ανισότητα στην κατανάλωση τροφίμων πρώτης ποιότητας φαίνεται καλύτερα από την διαφορά στη κατανάλωση του κρέατος, μεταξύ αστικού και αγροτικού πληθυσμού. Στην Αθήνα π.χ. ο μέσος όρος ήταν 158 γραμμάρια την ημέρα, σε πόλεις άνω των 10.000 ήταν 97,7 γραμμ., σε κωμοπόλεις 36 γραμμ., και στα χωριά 26 γραμμάρια.

Από μεμονωμένες άμεσες μελέτες που έγιναν προπολεμικά, φαίνεται καλύτερα ο υποσιτισμός των μεγάλων λαϊκών τάξεων. Σε μία μελέτη του ό Λογαράς, που έκαμε το 1938 σε 55 εργατικές οικογένειες της Αθήνας, γράφει τα εξής : «Σημαντική αναλογία υφίσταται ποσοτικών υποσιτισμών όσον αφορά τα συστατικά τα αποδίδοντα ενέργειαν. Ένα ποσοστόν 30% υποσιτίζεται αίσθητως, αλλά και ποιοτικώς παρατηρείται ανεπάρκεια του αστικού σιτηρεσίου των πτωχότερων τάξεων. Το ποσόν του προσλαμβανόμενου λευκόματος ζωικής προελεύσεως είναι τελείως ανεπαρκές. Το αυτό δύναται να λεχθεί και διά το ποσόν της βιταμίνης Α και του ασβεστίου». Και ό Ίωακείμογλου είχε πιστοποιήσει το 1923 μεγάλη συχνότητα αδιετηννώσεως Α. Η Έλλη Σωτηριάδη το 1938 βρήκε πως οι 9 από τις 12 εργατικές οικογένειες που εξέτασε υποσιτίζονται σε ζωικό λεύκωμα.

Ας ιδούμε τώρα ποιές ήσαν οι συνέπειες του χρόνιου αυτού υποσιτισμού στην υγεία του λαού. Πρώτ' απ' όλα, για το μικρό μέσο όριο ζωής του ελληνικού λαού — 35 χρόνια αντί 55—56 που είναι σε άλλες χώρες — που οφείλεται στον υποσιτισμό του λαού, αφού, όπως έτονίσαμε στην αρχή της μελέτης μας, η διατροφή είναι από τους βασικούς συντελεστές της υγείας του. Δεύτερο,

ή σωματική αδυναμία, ή ωχρότης (άναιμία) και ή μικροσωμία που είναι χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Έλλήνων, ιδιαίτερα μάλιστα των κατοίκων της υπαίθρου, είναι από το άμεσα αποτελέσματα του χρόνιου ποσοτικού και κυρίως ποιοτικού υποσιτισμού των. Η μεγάλη βρεφική θνησιμότης, και πρέπει εδώ να τονίσουμε πως κατέχουμε σχεδόν την πρώτη θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών στη βρεφική θνησιμότητα, πρέπει κατά ένα ποσοστό να αποδοθεί στην εξάντληση του μητρικού οργανισμού από τον χρόνιο υποσιτισμό. Το ίδιο και ή μεγάλη θνησιμότητα γενικά από όλες τις αρρώστιες, ιδιαίτερα όμως από τη φυματίωση — έχουμε 15 χιλιάδες θανάτους τον χρόνο από φυματίωση, δηλαδή κάτι λιγότερους από την Αγγλία που έχει έξαπλάσιο πληθυσμό — πρέπει να αποδοθεί στην κακή διατροφή και κυρίως, όπως έχει αποδειχθεί επισήμως, και στην έλλειψη αρκετής ποσότητας ζωικού λευκόματος.

Η ποιοτική κατωτερότητα των τροφών και ιδιαίτερα ή έλλειψη της βιταμίνης Α που περιέχεται στ' αυγά, στα γαλακτερά (βούτυρο κλπ.) και στα ψάρια, έχει καταστρεπτικές συνέπειες για τα βρέφη που γεννιούνται και θηλάζουν μητέρες στερημένες από τις τροφές αυτές. Ο καθηγητής της Παιδιατρικής Γ. Μακκάς είχε το 1931—1934 ανακοινώσει περιστατικά ξεροφθαλμίας σε βρέφη από την περιοχή της Αθήνας που έθηλαζαν τις μητέρες τους, καθώς και ό παιδίατρος Α. Κωτίκας στην περιοχή Τρικάλων Θεσσαλίας. Η αρρώστεια αυτή, που πολλές φορές έχει σαν συνέπεια την πλήρη τύφλωση των παιδιών, οφείλεται στην έλλειψη βιταμίνης Α από το μητρικό γάλα. Τούτο μάς επιτρέπει να συμπεράνουμε πως οι μητέρες αυτές είχαν τουλάχιστον 6 μήνες να φάνε τροφές που περιέχουν την βιταμίνη αυτή, δηλαδή βούτυρο, αυγά, γάλα, ψάρια κ.ά.

Σ αυτή την άθλια κατάσταση υγείας εξ αιτίας του χρόνιου υποσιτισμού βρήκε το μεγαλύτερο ποσοστό του λαού μας ή θεομηνία της έχθρικής κατοχής. Ο μαζικός λιμός του ελληνικού λαού στην κατοχή νομίζω πως δεν έχει προηγούμενό του στην ιστορία, ξεπερνάει δε σε ένταση και έκταση την πείνα των πολιορκουμένων της Μαδρίτης στον εμφύλιο ισπανικό πόλεμο. Από άμεσες μεμονωμένες μελέτες που έγιναν στην Αθήνα το τέλος του 1941, φαίνεται πως πολλές εργατικές οικογένειες δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν ούτε 1000 θερμίδες την ημέρα με τροφές που περιείχαν ασημαντό ή σχεδόν καθόλου ζωικό λεύκωμα. Τις συνέπειες τις ξέρουμε όλοι. Πολλές φορές ήταν αδύνατο να αναγνωριστούν φίλοι, αν είχαν μια έβδομάδα να ιδεί ό ένας τον άλλον. Υπολογίζεται πως ή απώλεια βάρους σώματος στον πρώτο χρόνο της κατοχής έφθασε το 20—30% κατά μέσον όρο. Ο αριθμός των οιδημάτων πείνας, που ένοσήλευσαν τα νοσοκομεία Αθήνας και Πειραιά, ήταν ό εξής : Τους 2 τελευταίους μήνες του 1941 1337 άτομα, το 1942 6847, και το 1943 505. Το ίδιο περίπου ποσόν αρρώστων με ελαφρότερα οιδήματα επέρσε από τα ιατρεία των νοσοκομείων. Πρέπει να τονίσουμε εδώ πως τα οιδήματα πεί-

νας· όφειλονται κυρίως στην τελεία έλλειψη ζωϊκού λευκώματος. Από εξέτασεις που έγιναν σε περιορισμένη μάλλον κλίμακα, φαίνεται πως και ή άθιταμίνωσις Α έλαβε μεγάλη έκταση άφού περνούσε τό 60% των εξέτασθέντων.

Παραστατικότερα μās δείχνουν την τραγωδία του λαού οι θάνατοι από την πείνα. Στην Αθήνα και τον Πειραιά οι θάνατοι από πείνα στους 2 τελευταίους μήνες του 1941 έφθασαν τούς 4039, τό 1942 τούς 17.768, και τούς 836 τό 1943.

Η επίδραση του ύποσιτισμού της κατοχής είχε και έμμεσες συνέπειες στην υγεία του λαού, που δεν άργησαν να εκδηλωθούν άργότερα. Έξ αίτίας της ελαττώσεως της αντίστασεως του οργανισμού είχαμε μία μεγάλη αύξηση της νοσηρότητας από την κατοχή κι έπειτα, με αντίστοιχη αύξηση του αριθμού των θανάτων. Σε μερικές περιοχές είχαμε τετραπλασιασμό, όπως π.χ. στην Αθήνα, Πάτρα, Πειραιά κλπ. Σε άλλες όμως περιοχές είχαμε και δεκαπλασιασμό των θανάτων, όπως στη Σύρο.

Ο ύποσιτισμός και ιδίως ή ποιοτική ανεπάρκεια των τροφών είχε δυσμενή επίδραση στη λειτουργία των ώοθηκών των γυναικών, με αποτέλεσμα την διακοπή της έμμηνου περιόδου και σημαντική ελάττωση των γεννήσεων. Υπολογίζεται πως, ενώ από τη μία μεριά είχαν δεκαπλασιασθεί οι θάνατοι, από την άλλη είχαν ελαττωθεί στο δεκαπλάσιο οι γεννήσεις.

Η φυματίωση βρήκε στους εξαντλημένους από την πείνα οργανισμούς ένα έδαφος πολύ πρόσφορο, και έτσι είχαμε μεγάλη θραύση. Αυτό φάνηκε ιδιαίτερα στα παιδιά, όπου παρατηρήθηκε ένας πρωτοφανής αριθμός από άδενίτιδες. Από τις στατιστικές του Διεθνούς Έρυθρού Σταυρού μπορεί να συμπεράνει κανείς πως τό ποσοστό των παιδιών που προσεβλήθηκαν περνούσε τό 50%. Επίσης παρατηρήθηκε αύξηση στο δεκαπλάσιο περίπου από τό κανονικό της φυματίωσης των θρεφών.

Οι αριθμοί των οϊδημάτων πείνας που δώσαμε είναι πολύ μικρότεροι, γιατί ένας μεγάλος αριθμός ατόμων δεν πέρασε καθόλου από τά νοσοκομεία. Επίσης πολλοί θάνατοι δεν έδηλώθησαν καν για να μη χάσουν οι οικείοι τό δελτίο τροφίμων. Συνεπώς ή κατάσταση ήταν πολύ χειρότερη από αυτήν που μās δείχνουν οι αριθμοί. Επίσης σε πολλές έπαρχίες και στην ύπαιθρο, όπου τό κύμα της πείνας έκαμε άργότερα την έμφάνισή του, ή κατάσταση ήταν πολύ χειρότερη από τά μεγαλύτερα κέντρα, γιατί εκεί άργησε πολύ ο Διεθνής Έρυθρός Σταυρός να οργανώσει διανομές. Δεν υπάρχουν όμως ακριβή στοιχεία.

Ύστερα από τον χρόνο προπολεμικό ύποσιτισμό και την εξοντωτική πείνα της κατοχής, θα περίμενε κανείς πως οι άρμόδιες κρατικές ύπηρεσίες θα φρόντιζαν ώστε να εξασφαλιστεί τουλάχιστο τό σιτηρέσιο που αναφέραμε στην αρχή της μελέτης μας, και για να μπορέσει ο λαός να αναλάβει από τη μεγάλη εξάντληση, αλλά και για να άποκτήσει δυνατόεις ώστε να έργαστεί άποδοτικά για την άνασυγκρότηση της χώρας του. Δυστυ-

χώς όσα έγιναν και από τις ελληνικές ύπηρεσίες και από τις διάφορες Άγγλο-αμερικανικές οργανώσεις (M-L, Unrra, Έλληνική Πολεμική Βοήθεια κ.ά.), προς την κατεύθυνση αυτή, δεν ήσαν μόνον πολύ κατώτερα από τις δικαίες άπαιτήσεις του λαού και τις πομπώδεις ύποσχέσεις των Συμμάχων μας, αλλά σε πολλές περιπτώσεις έδειχναν και δείχνουν ακόμα μία τέτοια τακτική χειρισμού του ζωτικού αυτού ζητήματος, που δύσκολα μπορεί να δικαιολογηθεί σαν άπλη άμέλεια. Επί 5 χρόνια τώρα παρακολουθεί με αγωνία ο λαός πως, αντί να καταβληθεί προσπάθεια για να εξοικονομηθεί και τό τελευταίο γραμμάριο τροφίμων για να διανεμηθεί ισότιμα με βάση τό δελτίο και με προτίμηση μάλιστα στους αδύνατους οργανισμούς, στα παιδιά και στους εργάτες, και σε τιμές που αντιστοιχούν στα έσοδα του κάθε έθνός, είναι ύποχρεωμένοι να βλέπει τη συστηματική εγκατάλειψή του στην καταστροφή και την προκλητική διάθεσή των, χωρίς δελτίο, αλλά σύμφωνα με την οικονομική δυνατότητα της ολιγαρχίας του πλούτου. Οι καθημερινές σχεδόν άγγελίες των έφημερίδων, που μās πληροφορούν κάθε φορά πως οι ύπηρεσίες διαχειρίσεως τροφίμων επέταξαν στη θάλασσα μεγάλα ποσά από τις πιο πολύτιμες τροφές : γάλατα, κρέατα, αυγά, ψάρια κ.ά., αντί να τά μοιράσουν στον εξαντλημένο από την πείνα λαό, και τό θέαμα των στολισμένων με τά πιο πλούσια τρόφιμα διτρινών, που προορίζονται μόνο για τούς λίγους, προκαλεί την αγανάκτηση και του πλέον ψυχραίου πολίτη. Ίδου ένα χαρακτηριστικό σχόλιο της έφημερίδας «Έλευθερία» της 4.12.47: «Τό Α' Διαμέρισμα διανομών έκποιεί 120 χιλιάδες κυτία γάλακτος έβδομαρ, άκατάλληλου προς βρώσιν. Δύο έρωτήσεις προβάλλουν αυτόμάτως από την είδησιν αυτήν : Πρώτον διατί άφέθησαν αυτά να καταστούν άκατάλληλα και ποίος ευθύνεται ; Δεύτερον, τί θα γίνει τό γάλα αυτό με την έκποίηση του και ποίος έγγυάται...» κ.ά. Η «Καθημερινή» της 24.10.47 μās πληροφορεί τά εξής : «Κατά τάς τελευταίας ήμέρας τά βρέφη των Αθηνών δεινοπαθούν, διότι δεν υπάρχει ούτε εις την μαύρην αγοράν τό κατάλληλον δι' αυτά γάλα. Τί πρέπει να γίνει δια να ενδιαφερθί κάποιος υπεύθυνος ώστε να μη κλονισθί ή υγεία μερικών ακόμη παιδιών ; Φθάνουν όσα υπάρχουν προφυματικά παιδιά!». Δυστυχώς ακόμα δεν βρέθηκε μέχρι σήμερα ο άρμόδιος για να ενδιαφερθεί για τά δυστυχά Έλληνόπουλα... Και έτσι δεινοπαθούν τό ίδιο κι' ακόμα χειρότερα μέχρι σήμερα οι ταλαίπωροι γονείς των για να βρουν τό κατάλληλο γάλα πληρώνοντας τό προς 12.000 δραχμές τό κουτί!

Οι μόνες συστηματικές διανομές που έγιναν με δελτίο ήσαν του πρώτου χρόνου μετά την άπελευθέρωση, που έγιναν στην Αθήνα και Πειραιά. Από τον Άπρίλη του 45 μέχρι τό Γενάρη του 46 μοιράστηκαν τροφές που αντιστοιχούσαν τις 1542 θερμίδες την ήμέρα μαζί με τό ψωμί.

Από την είσήγηση που είχε κάνει σ' έναν ύγειονομικό όμιλο τότε ο άξέχαστος συνάδελφος μακαρίτης Μπουγιούκος και δημοσιεύτηκε στο 7ο φύλλο του «Άνταύου», δγαί-

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

νει πώς στη διανομή αυτή η ποσότης του ζωϊκού λευκώματος ήταν κάτω από το 50% του κανονικού, και πώς γενικά το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού δεν ήταν σε θέση τον Ιούλιο του 1945 να συμπληρώσει το σιτηρέσιο αυτό που ήταν και ποσοτικά και ποιοτικά ανεπαρκές.

Η κατάσταση ήταν πολύ χειρότερη στις επαρχίες και στα χωριά, ιδίως μάλιστα στις όρεινες περιοχές όπου σχεδόν ποτέ δεν πραγματοποιήθηκαν τακτικές διανομές τροφίμων, γιατί δεν καθόρθωναν οι αρμόδιες υπηρεσίες να προωθήσουν τα χρειαζόμενα τρόφιμα στις περιοχές αυτές. Οι ξένοι που πέρασαν τότε από τις επαρχίες και τα χωριά, έμάντευσαν για τους χωρικούς χειμώνα χειρότερον από το 1941, και δεν έπεσαν έξω, γιατί σε πολλές περιοχές της υπαίθρου είχαμε και μετά από την απελευθέρωση οιδήματα και θανάτους ακόμα από την πείνα.

Από τότε μέχρι σήμερα όχι μόνον δεν εδελτιώθηκε η διατροφή του λαού, αλλά αντίθετα η σταθερή ανύψωση του τιμάρθρου, η οποία δεν συνοδεύεται από αύξηση των μισθών, είχε σαν συνέπεια την προοδευτική χειροτέρευση της διατροφής. Για να αντιληφθούμε καλύτερα την συνεχώς αυξανόμενη κατάσταση μεταξύ μισθού και κόστους ζωής, ως σημειώσουμε τον τιμάρθρο του 1938 με τον αριθμό 100. Σε σύγκριση με αυτόν, από τους υπολογισμούς που έχουν γίνει, δαίνει πώς ο τιμάρθρος της εξετίας 1945—1949 εκυμάνθηκε στα επίπεδα 44 — 32 — 76 — 62 — 52. Με άλλους λόγους η αγοραστική δύναμη των μισθοσυντηρητών ελαττώθηκε κατά 50% σε σύγκριση με την προπολεμική. Πραγματικά από μια έκθεση της Έκτελεστικής Επιτροπής της ΑΔΕΔΥ προς την Κυβέρνηση στις αρχές του 1950 βλέπουμε πως η αγοραστική αξία των αποδοχών των έπεσε στα 48,6% επί του γενικού τιμάρθρου ζωής, ενώ επί του τιμάρθρου διατροφής η πτώση αυτή είναι πολύ μεγαλύτερη. Αυτό σημαίνει πως ο υποσιτισμός του χρονίως πεινασμένου δημοσίου υπαλλήλου υπερδιπλασιάστηκε στα μεταπολεμικά χρόνια. Φαντασθήτε τώρα σε ποιο σημείο έχει φθάσει ο υποσιτισμός των εργατών, αγροτών και ακόμα περισσότερο των συνταξιούχων ανέργων και των τόσων ανέργων, τους οποίους το Υπουργείο Προνοίας σε μια τελευταία του στατιστική ανεβάζει σε 1.753.900, χωρίς να υπολογίζει σ' αυτούς τους πρόσφυγες του έμφυλου πολέμου, που περνούν το εκατομμύριο.

Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε άδισταχτα πως τουλάχιστον το ένα τέταρτο του πληθυσμού της Ελλάδος υποσιτίζεται έντατικά, ενώ από τα υπόλοιπα τρία τέταρτα ζήτημα είναι αν τα 50% έχουν εξασφαλίσει το κατώτατο όριο διαίτης που αναφέραμε στην αρχή, ενώ τα άλλα 50% υποσιτίζονται επίσης, ιδίως ό,τι αφορά την κατανάλωση του ζωϊκού λευκώματος. Έχει υπολογιστεί π.χ. πως η κατανάλωση κρέατος και τυριού έχει πέσει τώρα στο 60% και των αυγών στο 75% σε σύγκριση με την προπολεμική.

Επιβάλλεται εδώ να τονίσουμε, ιδιαίτερα τον κίνδυνο που δημιουργεί για τα παιδιά ο υποσιτισμός αυτός, ιδίως σε ζωϊκά λευκώματα, που, όπως ετονίσαμε, έχει απόλυτη α-

νάγκη ο οργανισμός των για την αύξησή του. Το γάλα που είναι η βασική τροφή των παιδιών, έμοιράστηκε με το σταγονόμετρο. Από την είσηψη της Έλλην. Παιδιατρικής Εταιρίας στο Συνέδριο Προστασίας του Παιδιού τον Ιούνιο του 1946 βλέπουμε πως ως τότε μόνον στα μέχρι 2 χρονών παιδιά είχε εξασφαλιστεί κάποια ύποφερτη διανομή, στα άνω των 2 χρονών δεν δινόταν τίποτα, έφ' όσον μια αποδουλωμένη και άνοστη σκόνη γάλατος που τους εδίνετο δεν έχρησιμοποιείταν καθόλου. Η ίδια ακριβώς κατάσταση συνεχίζεται και σήμερα, και με αγωνία διερωτάται κανείς ποια τύχη περιμένει το φυτώριο της φυλής μας, όταν το νεωμένο και αποδουλωμένο γάλα του γαλατά κοστίζει 4 χιλιάδες δραχμές η όκα, ή ζάχαρη και το λάδι 20 χιλιάδες, το αυγό 1500, το φρέσκο βούτυρο 50 χιλιάδες και το κρέας 25.000 ;

Από τα στοιχεία που μπορέσαμε να δώσουμε στη μελέτη μας αυτή μπορεί να συμπεράνει κανείς πως το μεγαλύτερο ποσοστό του ελληνικού λαού, που εύρίσκετο προπολεμικά σε κατάσταση μόνιμου υποσιτισμού, ιδίως σε ζωϊκά λευκώματα, πέρασε στη διάρκεια της έχθρικής κατοχής την εξοντωτική ζέση του μαζικού λιμού, για να μπει μεταπολεμικά στον μόνιμο υποσιτισμό, που είναι διπλάσιος περίπου από τον προπολεμικό και παρουσιάζει σταθερή προοδευτική άνοδο.

Τί πρέπει να γίνει ; Τον Δεκέμβριο του 1945 η «Επιτροπή Επιδιώσεως του λαού Αθηνών», ένα σώμα που δεν μπόρεσε δυστυχώς να συνεχίσει την δράση του, είχε υποβάλει στην Κυβέρνηση, στον Αντιδασίλεα και στους αρμόδιους ένα υπόμνημα, στο οποίο εκτός των άλλων έπρότεινε τα εξής για την αντιμετώπιση της εξαθλίωσης του λαού :

1) Νό επιδιωχθεί η άμεση ανακούφιση των χειμαζομένων τάξεων των μισθοδιωτών.

α) διά της προσαρμογής μισθών και ήμερομισθίων εις τον τρέχοντα πραγματικών τιμάρθρον

β) διά της ενισχύσεως των αποδοχών με την χορήγησιν ειδών διατροφής, ιματισμού και υποδήσεως μέσω των συνεταιρισμών

γ) διά της έκτακτου ενισχύσεως των μισθωτών λόγω των εορτών (13ος μισθός, τρόφιμα κλπ.)

2) Όπως αντιμετώπιση έπειγόντως το πρόβλημα της ανεργίας :

α) διά της καταργήσεως των Νόμων περί απολύσεων εργατών και υπαλλήλων

β) δια της ασφαλίσεως των ανέργων μέχρι των 75% των αποδοχών των, και

γ) διά της έναρξεως έργων άνοικοδομήσεως.

Σ' αυτά και πολλά άλλα μέτρα που προέτεινε η «Επιτροπή Επιδιώσεως» στο υπόμνημά της, θα είχε κανείς να προσθέσει τα εξής για την άμεση αντιμετώπιση της σημερινής καταστάσεως :

1ον) Κατάσχεση όλου του λαδιού που έχουν κρύψει στις αποθήκες τους οι διάφοροι εκμεταλλευτές του ιδρώτα των εργαζομένων, και διανομή του με δελτία.

2ον) Άμεση εφαρμογή δελτίου διανομών στο εξής είδη : Κρέας, γάλα, αυγά και όλα τα προϊόντα γάλακτος (βούτυρο, τυρί κ.ά.), με προτίμηση των παιδιών στις διανομές αυτές.

Επιτημονικά & Τεχνικά χρονικά

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΙΝΙΚΟ ΝΟΜΟ ΤΟΥ G VON MAURER

ΣΤΟ ΝΕΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΑΣ ΚΩΔΙΚΑ

Με τὸ Ν. 1492 τῆς 17.8.1950 «περὶ κυρώσεως τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος», ἐπικυρώθηκε ὁ «Νέος» Ποινικὸς μας Νόμος ποὺ θὰ ἰσχύσει ἀπὸ τὴν 1.1.1951. Ὡς τότε (31.12.1950) θὰ ἰσχύει ἀκόμη ὁ «παλιός». Τὰ λιθωμένα καὶ οἱ ἔπαινοι γιὰ τὸ «Νέο» Π. Κ. παίρνουν καὶ δίνουν! Τ' ἀξίζει; Γιὰ νάποκοιδοῦμε στὸ ἐρώτημα τοῦτο πρέπει νὰ ξεκινήσουμε ἀπ' τὸν «παλιό». Εἶδε τὸ φῶς στὶς 19.4.1834. Καὶ εἶναι ἔργο ἐνὸς Βαυαροῦ — τοῦ G. von Maurer. Γενήθηκε μὲ ἄλλα λόγια στὴν ἐποχὴ τοῦ «ἐλέω Θεοῦ» Ὁθωνα. Κι' οἱ ποινικὲς τοῦ ἰδέες, δὲν εἶναι παρὰ οἱ ἰδέες τοῦ Διαφωτισμένου Δεσποτισμοῦ τῆς Γερμανίας τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα — αὐτὲς ἀκριβῶς ποὺ ἀκολούθησε κι' ὁ συμπατριώτης τοῦ v. Maurer, ὁ «πατέρας» τῆς Ποινικῆς Ἐπιστήμης Anselm v. Feuerbach στὴ συντάξῃ τοῦ Βαυαρικοῦ Κώδικα (1813). Ἐνῆνε γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ ἓνα status quo συγκυριαρχίας τῆς ἀστικῆς τάξης μὲ τὴ φεουδαρχία (= τζακία), ἀνάλογο μὲ τῆς Γερμανίας. Ἐτσι, καθὼς γράφει ὁ καθηγητὴς Τ. Ἡλιόπουλος: «Ἀπὸ τῶν Βαυαρικῶν τούτων πηγῶν ἐξελθὼν ὁ ἑλληνικὸς ποινικὸς κώδιξ πρῶτον εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ ἐν τμήμα τοῦ ὅλου γερμανικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου.» (βλ. ἑστῆμα «Ἑλλήν. Ποιν. Δικαίου Α' [1936] σ. 49). Αὐτὸς εἶναι ὁ Ποινικὸς «μας» Νόμος. Κι' ὡς τὸ 1911 ὑπηρετήσε πιστὰ τὴ συγκυριαρχία. Ἀλλ' ὡστε ἀπ' τὸ Εἰκοσιένα (1821) κι' ἔπειτα ὁ ρυθμὸς στὶς ἐκδηλώσεις τῆς δημοσίας καὶ πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας ὑπῆρξε πάντοτε ἐξαιρετικὰ βραδύς καὶ καθυστερημένος. Μὲ ἀνάλογη ψυχολογία καὶ πνευματικό-ἰδεολογικὸ κλίμα. Τὸ 1911 ὅμως ἄλλαξε ὁ ἐσωτερικὸς συσχετισμὸς τῆς Συγκυριαρχίας. Μὲ τὴν ἐκλογικὴ νίκη τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἡ ἀστικὴ τάξῃ ποὺ ἔκανε καὶ τὴν «επανόστασι» στὸ Γουδί (1909), στερεώνεται πολιτικά. Ἀπὸ δῶ κι' ὕστερα τὸ Compromissum, ἀποτελεῖ ἀναγνώριση τῆς ἀστικῆς πολιτικῆς ἡγεσίας ἀπ' τὰ «τζακία» ποὺ συνθηκολογοῦν γιὰ νὰ διατηρήσουν ἓνα μέρος τῶν προνομίων τους. Τότε ἀκριβῶς, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης Ν. Δημητρακόπουλος εἰσηγγέθηκε τὴν σύσταση τῆς «ἐπιτροπῆς» πρὸς ἀναθεώρησιν καὶ μεταρρυθμίσιν τῶν διατάξεων τοῦ Ποινικοῦ Νόμου» (20.1.1911). Καὶ χρειάστηκαν 40 χρόνια (!) γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ «Νέο» Ποινικὸ μας Κώδικα. Στὸ ἀναμεταξὺ ἡ κομπιλή τῆς ἐγκληματικότητας στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔπαψε οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ ὑψώνεται καὶ μάλιστα οὐτοὺς πρὶν ἐπικίνδυνους δείχτες τῆς. Κι' ἡ χρεωκοπία τοῦ συστήματος τῆς ποινικῆς καταστολῆς — λοκληρώθηκε.

Ὁ «Νέος» Ποινικὸς μας Κώδικας, ἔρχεται μὲ τὴν ἀξίωση προοδευτικῆς προσφοράς στὴ λύση τῶν ἐπιταχτικῶν προβλημάτων τῆς ἐλληνικῆς ἀντεγκληματικῆς πάλης. Θὰ τὰ καταφέρει; Ἐξαρτᾶται. Ἐξαρτᾶται καὶ ἀπ' τὸν ἴδιο, ἀλλὰ — τὸ σπουδαιότερο — κυρίως ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ πραγματικότητα. Στὴν πρώτη περίπτωσιν ἔχουμε ἓνα ζήτημα θεσμῶν τοῦ «Νέου» Π.Κ. Εἶναι τάχα, ἀληθινὰ Νέος; Ἡ καλύτερα, διαφέρουν οἱ δύο κώδικες — «παλιός» καὶ «νέος» — μεταξὺ τους θεμελιακὲς διαφορὲς δὲν ἔχουν. Ἀπεναντίας μάλιστα. Παρουσιάζουν μιὰ χαρακτηριστικὴ δογματικὴ καὶ ἰδεολογικὴ ἐνότητα καὶ συμφωνία. Ὅ,τι δηλ. δίνει τὸν τόνο σ' ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους θέματα. Δὲν εἶναι μόνο ἡ καθιέρωσις καὶ στὸ «Νέο» Π. Κ. τῆς ἀρχῆς τοῦ Nullum crimen sine lege. Εἶναι ἡ υἱοθέτησις ἀπ' τὸν «Νέο» Π. Κ. τῆς κεντρικῆς δογματικῆς θεωρίας τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου τοῦ «παλιού» Π. Κ. — τῆς θεωρίας τοῦ «ἐννομου ἀγαθοῦ». Ἡ ἀποψη ὅτι ὁ Ποινικὸς Νόμος προστατεύει τὰ «ἐννομα ἀγαθὰ» ἢ συμφέροντα τῶν πολιτῶν καὶ τῆς κοινωνίας εἶναι ἡ ποινικὴ ἀποψη τοῦ κεφαλαίου στὸ XIX αἰῶνα. Ἀποψη ἀτομιστικῆ. Ἀφαιρέσις τῆς ἡ φιλοσοφίας τοῦ 18ου αἰῶνα. Ἡ ἐπιστημονικὴ τῆς ἐξεργασίας περίτεχνη. Συνέβαλαν διανοεῖς δυναμαστὲς, ὅπως π.χ. οἱ Binding, F. v. Liszt, Oppenheim, Carrara κ.ά.π. Κι' αὐτὸ γιὰτὶ ἀφορᾶ ἓνα ζήτημα οὐσίας γιὰ τὸ Ποινικὸ Δίκαιο — ἀφορᾶ τὸ δόγμα του, δηλ. τὴν ψυχὴ του καὶ τὴν κοινωνικὴ φύσιν του. Μέσα στὴν κοινωνία τάξεων, ὁ Ποινικὸς Νόμος προστατεύει ἀπὸ κάθε βλάβῃ ἢ διακινδύνευση τὰ συμφέροντα τῆς κυρίαρχης τάξης — τὰ «ἐννομα ἀγαθὰ» τῆς.

Τοῦτο βέβαια δὲν λέγεται. Γίνεται. Καὶ γίνεται μὲ μιὰ παράλληλη προσπάθεια — σκόπιμη ἢ ὄχι, ἄλλο θέμα — ἐπιμελημένης συσκότισης. Ἐδῶ ἡ συσκότισις εἶναι ἀριστοτεχνικὴ. Τὸ ἐννομο συμφέρο βαφτίστηκε: «ἐννομον ἀγαθόν». Σὲ ἀναλυτικὲς μελέτες ἐξηγήθηκε — γιὰτὶ καὶ πῶς στὴ γλώσσα τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ταυτίζονται οἱ δύο αὐτὲς ἐννοεῖς (Litz, Schmidt, M.E. Mayer, v. Heppel, Manzini κλπ.). Κι' ἐπεκράτησε ὁ ὁρος «ἐννομον ἀγαθόν» ἀκριβῶς γιὰτὶ κρύβει τὴν πεζότητα τοῦ ὁλικοῦ συμφέροντος καὶ ἐξαιρᾶ τὴν ἀγοραία μέσα στὴν κοινωνία τῶν ἐμπορευματοπαραγωγῶν ποὺ εἶναι οἱ beati ossidentes ὑπαρξή του. Ἀκόμη γιὰτὶ συμβάλλει στὴν ὁρολογικὴ ἀσάφεια καὶ ἀοριστία, ἀπαραίτητη γιὰ τὴ συσκότιση τῆς κοινωνικῆς σημασίας τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, πράγμα ποὺ χωρὶς φυσικὸ νὰ θέλει, ἀναγνωρίζει κι' ὁ Franc (Strafgesetzbuch, 1931, 6) χαρακτηρίζον-

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

τας μάλιστα την έκφραση «έννομον αγαθόν» σάν παρὰ πολὺ βολική (als Bequemlich Keitsousdruck)! Συμφωνούμε. "Ετσι προσφέρονται ὅλα ἀπογλωτισμένα. "Ας εἰ-
ναι. Ἡ δογματικὴ ἐνότητα τῶν δύο κωδίκων εἶναι ἀναντίρρητη. Ἡ ὁμοιότητά τους εἶναι γενικὴ ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῇ. Καὶ στὴν ὑπο-
κειμενικὴ ὑπατιότητα (δόλος-ἀμέλεια). Καί
διὰ θέματα τοῦ καταλογισμοῦ. Καὶ στὴν ἀ-
μυνα. Καὶ στὴ συμμετοχὴ. Καὶ στὸν εἰδικὸ
προσδιορισμὸ τῶν ἀδικημάτων κλπ. Οἱ δια-
φορὲς τῶν δύο κωδίκων ἀνάγοντι σὲ θέματα
εἰδικά. Μὲ ὁδηγὸ τὴν πείρα μίᾳς ὑπερεκατό-
χρονης ἐφαρμογῆς τοῦ κώδικα τοῦ v. Mauget
ἔγιναν διορθώσεις, διευκρινίσεις, συμπληρώ-
σεις καὶ ἀπλοστεύσεις. "Όλα αὐτὰ ὅμως ἀ-
νάγονται ὑπὸν τεχνικὸ μηχανισμό ἐφαρμογῆς
τοῦ Ποινικοῦ Νόμου. Δὲν εἶναι διαφορὲς οὐ-
σίας. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν πούμε ὅτι ὁ «Νέ-
ος» Π. Κ. τοῦ 1950 εἶναι στὴ βάση του: ὁ
«παλιός» τοῦ 1834, ἀπλῶς φρεσκαρισμένος.
Φρεσκαρισμένος μὲ τὴν αὐστηρότητα τῶν ποι-
νῶν του· μὲ τὴ διεύρυνση τῆς δράσης τοῦ
ποινικοῦ δικαστῆ· μὲ τὴν καθιέρωση νέων ἀ-
δικημάτων λ.χ. τὰ ἀδικήματα ποὺ στρέφον-
ται «κατὰ ξέγων κρατῶν τελούντων ἐν εἰ-
ρήνῃ μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνεγνωρισμένων
ἐπ' αὐτῆς» κλπ.· μὲ τὴν ἐνίσχυση τῆς ποινῆς
μὲ τὰ δεκαεῖνι τῶν «ἀσφαλιστικῶν» μέτρων.
Ποῦ εἶναι ἡ προοδευτικὴ προσφορά τοῦ
«Νέου» Π. Κ.; Ἡ νεοκλασικὴ ὕψι του δὲν προ-
δικάζει τὴν τύχη του; Μὲ ποιά ἐφόδια θὰ ἐ-
πιτύχει ἐκεῖ ὅπου ἀπέτυχε ὁ «παλιός», ἀφοῦ
εἶναι τὸ alter ego του;

Ὡστόσο ἡ τύχη τοῦ «Νέου» Π. Κ. δὲν εἶναι
μόνο ζήτημα θεσμῶν του. Ἐξαρτᾶται κυ-
ρίως ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ πραγματι-
κότητα (κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ, πολιτικὴ). Ἄλ-
λωστε στενὰ δεμένα μ' αὐτὴν εἶναι καὶ τὰ
συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ποὺ φυσικὰ
πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὸ γνῶμονα σὲ μιά προ-
οδευτικὴ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ. Μὲ ἄλλα
λόγια τὸ ζήτημα εἶναι ἂν μέσα στὴν σύγ-
χρονη ἑλληνικὴ πραγματικότητα ὁ «Νέος» Π.
Κ. θὰ μπορῇ νὰ προσφέρει μιά θετικὴ ὑ-
πηρεσία στὸ λαὸ μας στὸν τομέα τῆς ἀντεγ-
κληματικῆς πάλης ἐναρμονισμένης στὰ βασικὰ
αἰτήματά του. Ὁ ἴδιος φιλοδοξεῖ — καὶ ὑπό-
σχεται — γενναίᾳ προσφορὰ στὴ λύση του
(βλ. εἰσηγητικὴ ἐκθεσις Π.Κ. σ. 499 [1] στὸ
Ζαχαρόπουλο 1950). Δὲν συμμεριζόμαστε
τὴν αἰσιοδοξία του. Δὲν τὴν συμμεριζόμαστε
γιατὶ τὸ κεντρικὸ αἶτημα τῆς σύγχρονης ἀν-
τεγκληματικῆς πολιτικῆς δὲν εἶναι ἡ ἐξέστο-
μίκευσις τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως τοῦ ἐγ-

κληματήσαντος προσώπου» ἀλλὰ ἡ ριζικὴ κα-
ταστροφὴ τῶν πηγῶν τοῦ ἐγκλήματος καὶ ἡ
ἐξουδετέρωσή τους. Ἄν δὲν τεθεῖ δηλ. τέρμα
στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀθλιότητα τοῦ
λαοῦ ποὺ εἶναι ἓνα μόνιμο καὶ σταθερὸ φαι-
νόμενο ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ἀνεξαρτησίας μας
ὡς σήμερα (1821—1950) ὁ «Νέος» Π. Κ.
— ἂς ἦταν ὁ καλύτερος κι' ὁ ἰδανικότερος τοῦ
κόσμου — τίποτε δὲν θὰ μπορούσε νὰ προσ-
φέρει. Ὁ καθυστερημένος χαρακτήρας τῆς
οἰκονομίας μας ἀπὸ τεχνικοοικονομικὴ ἀπο-
ψη· ὁ ἐκμεταλλευτικὸς ρόλος τῶν ἀνθρώπων
τοῦ πλοῦτου στὴν κοινωνικὴ παραγωγὴ· τὰ
χαμηλὰ πραγματικά ἡμερομίσθια· ἡ ἀνεργία,
οἱ φόροι καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ζωῆς· ὁ πληθω-
ρισμός· τὸ δημόσιον χοῦς μας καὶ ἡ συνδρο-
μὴ τοῦ «ἀλλοδαποῦ» κεφαλαίου· ἡ ἔλλειψη ἀ-
γωγῆς καὶ ἡ ἀπελπιστικὴ κατάστασις τῆς
παιδείας μας· οἱ κοινωνικὲς ἀρρώστειες (φυ-
μοσίωση, φροδίσια, ἀλκοολισμός κλπ.)· τὸ
χαμηλὸ γενικὸ γενικὰ βιοτικὸ καὶ ἐκπολιτι-
στικὸ ἐπίπεδο τῶν λαϊκῶν παραγωγικῶν τά-
ξεων καὶ ὑπαλλήλων, τὰ σκάνδαλα καὶ οἱ λο-
βιτοῦρες..., ὅλοι αὐτοὶ οἱ συντελεστὲς τῆς ἐ-
ξοθλίψεως τοῦ λαοῦ μας, εἶναι συγχρόνως
καὶ οἱ ἀενάοι τροφοδοτεῖς τοῦ ἐγκλήματος
στὴν Ἑλλάδα. Καὶ μέχρι τώρα, τίποτε δὲν
ἔγινε γιὰ τὴν περιστολὴ τους. Ἡ διαιωνισ-
 τους — αὐτοὶ συνθέτουν τὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ
πραγματικότητα — προκαθορίζουν μὲ τὴν ἐ-
κταλογὴ ψυχολογία τους, τὴν ὑψηλὴ στάση
τῆς ἐγκληματικῆς καμπύλης στὴ χώρα μας.
(βλ. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς 1928 κεφ. X [Δι-
καιούνη] § § 22—23 [1—3 Νο] σ. 320—
321). Ὡστε ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς
ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς βρίσκεται στὸ κεν-
τρικὸ αἶτημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ μιά ἀ-
νοικοδόμησι ποὺ θὰ τὸν ἀπολυτρώσει ἀπὸ
τὴν πατροπαράδοτη κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ
— ἐπόμενα καὶ ἠθικὴ — ἀθλιότητα. Τί ἔγινε
ὡς σήμερα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή; Τί-
ποτε! Ἐχεῖ ἐδῶ νὰ προσφέρει κάτι ὁ «Νέος»
Π. Κ.; Ὁχι! Δὲν ἔχει γιατί μέσα σ' αὐτὴ
τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα δὲν μπορεῖ νὰ
προσφέρει κι' ἂς ἦταν τέτοιος ποὺ αὐτοδία-
ρημιζετὰ καὶ λιθανίζετὰ. Ἀλλὰ δὲν ἔχει
καὶ γιατί δὲν εἶναι καν αὐτὸς ποὺ διαφημίζεται.
Ἡ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ ἀξιοῖ ἓνα Ποι-
νικὸ Κώδικα ποὺ θὰ ἐγκαινιάζε στὴ χώρα μας
μιά σωφρονιστικὴ πολιτικὴ ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς
ἀναμόρφωσης τῶν παραστρατημένων μέσων
τῆς παραγωγικῆς τους ἐργασίας. Ἐναν
κώδικα δηλ. ποὺ θὰ ἐναρμονιζόταν μὲ μιά
προγραμματισμένη ἀνοικοδόμησι καὶ γιὰ τὸν
ὁποῖο θὰ μιλήσουμε στὸ ἐπόμενο τεύχος.

ΓΡ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ

Ο «ΠΡΩΤΟΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ» ΕΝΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΦΟΡΜΑΛΙΣΜΟΥ

Ένα από τ' αναρίθμητα σημάδια τῆς κρίσης τῶν μ ο ρ φ ῶ ν, στὴ σύγχρονη πνευματικὴ μας ζωὴ, εἶναι καὶ μιὰ τάση ποὺ παρατηρήθηκε πληθωρικὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ γιὰ μιὰ «ἐπιστροφή» στὶς ρίζες τοῦ παλαιοδημοτικισμοῦ. Ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ ἐμφανίσθηκε σὰν αἶτημα μιᾶς μερίδας πεζογράφων μας, ποὺ κάπως καθυστερημένα ἤρθαν νὰ συνεχίσουν τὸ λαογραφισμὸ τοῦ περασμένου αἰῶνα στὴν τέχνη τοῦ γραφτοῦ μας λόγου, τώρα προχώρησε καὶ στὸ στάδιο τῶν θεωρητικῶν πειραματισμῶν. Συζητήσεις γίνηκαν καὶ γίνονται πολλές, μελέτες γράφθηκαν κι' ἀκόμα εἶδαν τὸ φῶς ἔργα πεζογραφίας βασισμένα στὶς θεωρητικὲς αὐτὲς ἀρχές, ποὺ διεκδικοῦν γιὰ τὸν αὐτὸ τοῦς θεμελιακὴ καὶ ἀφοριστικὴ βαρύτητα.

Τὸ ζήτημα ἀξίζει νὰ τὸ κοιτάξουμε σοβαρά, γιὰτὶ σὲ πρώτη ματιὰ εἶναι ἴσως παραπλανητικὰ καὶ μπορεῖ νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι προοδευτικὸ πνευματικὸ αἶτημα. Ὅμως στὸ βάθος του πηγάζει ἀπὸ μιὰ τεράστια ἰδεολογικὴ πλάνη καὶ ἀποτελεῖ τὴν κλασσικότερη μορφή νεογλωσσικοῦ ρομαντισμοῦ.

***

Ὁ δημοτικισμὸς σὰν πνευματικὸ κίνημα ἀντιστοιχεῖ στὸν κοινωνικὸ διαφορισμὸ ποὺ παρατηρήθηκε στὴ χώρα μας ἐδῶ καὶ ἑβδομήντα περίπου χρόνια, ὅταν οἱ ἄστοι — κάπως καθυστερημένα ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο εὐρωπαϊκὸ κορμὸ — προσπαθοῦσαν νὰ φτειάξουν τὴν ἀναγέννησίν τους. Ἰδεολογικὰ λοιπὸν ὁ δημοτικισμὸς στὴ μαχητικὴ του φάση, συνάπτεται μὲ τὴν ἀστικὴ μας τάξη, ἀποτελεῖ ἓνα σκέλος τῆς μεγάλης «ἀνακάλυψης» τοῦ μαχόμενου ἀστισμοῦ, τῆς ἀνακάλυψης τοῦ λαοῦ, ποὺ ὡς τὰ τότε — παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀποτελοῦσε τὴν πιὸ σίγουρη καὶ πιὸ χειροπιαστὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα — τὸν ἀγνοοῦσαν συστηματικὰ.

Παρὰ τὴν ὀρμητικὴ του κάθοδο στὸν πνευματικὸ στίβο, — ποὺ περικλείει μέσα της τὴν ἔφεση τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων ποὺ ἀνεβαίνουν γιὰ μιὰ ἀποφασιστικὴ μεταβολή — ὁ ἀστισμὸς μας εἶδε τὸ λαὸ κατὰ συνέπεια καὶ τὰ πολιτιστικὰ του στοιχεῖα σὰν κάτι στατικὸ καὶ ἀναλλοίωτο. «Ὁ λαὸς» τοῦ δημοτικισμοῦ — λέει ὁ καθηγητὴς Ἰμβριώτης — εἶναι ἡ πλησιάζει πολὺ νὰ εἶναι κάτι σχηματικὸ τυπικὸ. Καὶ μ' ἓνα σχῆμα δὲν σαρώνει κανεὶς ἄλλο σχῆμα. Ὁ ἀστισμὸς ἀντικαταστάινοντας τὸ «ἔθνος» τῶν πανηγυρικῶν ρητόρων τοῦ λογιωτατισμοῦ μὲ τὸ «λαὸ» σὰν μιὰ χωρὶς ποιότητα ποσότητα, εἶχε ἐξωφαλίσσει ἓνα σίγουρο ξεκίνημα γιὰ μιὰ ἀλυσίδα ἀπὸ παρανοήσεις καὶ μελλοντικὲς καταρρεύσεις στὸν κοινωνικὸ καὶ πνευματικὸ τομέα.

Ἐκινώντας λοιπὸν ἀπὸ τὴ θεμελιακὰ λαθεμένη τούτη ἀφετηρία, ὁ ἀστισμὸς εἶδε πρὶν ἀπ' ὅλα τὴ δημοτικὴ γλῶσσα σὰν κάτι τὸ τυπικὰ ἀναλλοίωτο ποὺ ὡς τὰ τότε ἦταν καταννοιασμένη ἀπὸ τὸν λογιωτατισμὸ καὶ ποὺ δὲν χρειάζονταν γιὰ ν' ἀναδειχθεῖ παρὰ μόνο

νὰ παραμεριστεῖ ἡ τέφρα ποὺ τὴ σκέπαζε. Ἐπίσημοι κι' ὅλας κήρυκες τοῦ δημοτικισμοῦ, παληκάρια τοῦ λόγου καὶ τῆς πέννας, δὲν δίστασαν νὰ διακηρύξουν πὼς ἡ λαϊκὴ μας γλῶσσα ἦταν ἓνα πανήγιομο ὄργανο, ἓνα ἀστραφετῶ σπαθί ποὺ δὲν εἶχαμε παρὰ νὰ τὸ τραβήξουμε ἀπὸ τὸ θηκάρι του καὶ νὰ κόψουμε ὅλους τοὺς γόρδιους δεσμούς τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς παιδείας. Ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας της ἡ λαϊκὴ μας γλῶσσα ἦταν γιὰ τοὺς τοτεσινούς ἀπολογητὲς της ἓνα φαινόμενο ποὺ ὑπᾶκουε σὲ νόμους, λίγο-πολύ, ὁμοίους μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσης. Δὲν εἶχαν λοιπὸν οἱ ὀπαδοὶ της παρὰ νὰ δουλέψουν ἀνακαλύπτοντας τὰ μυστικὰ τους, ἀποκατασταίνοντάς τὴν ἀπὸ τὸ τυπικὸ της ὡς τὸ λεξιλογικὸ της, ποὺ κατὰ τὴν ἀντίληψή τους ὑπῆρχε κάπου καταχωνιασμένο — στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, στὰ παλιὰ κείμενα, στὰ ξεχασμένα λεξικά, ἀδιάφορο. Ὅλη τὸ γλωσσικὸ μας πρόβλημα ἦταν γιὰ τὸν ἀστικὸ δημοτικισμὸ πρόβλημα τυμβωρ-χικό.

Φυσικὰ, μιὰ τέτοια ἀντίληψη εἶναι πέρα γιὰ πέρα λαθεμένη γιὰτὶ ἀγνοεῖ τὴ σωστὴ τοποθέτηση τοῦ γλωσσικοῦ καὶ τὸ μεταθέτει ἔξω ἀπὸ τὸ κλίμα του. Ἡ λαϊκὴ μας γλῶσσα κακοτυχημένη ὅπως ἦταν, πρᾶγματισμένη ἀπὸ τὴν πνευματικὴ συντήρηση ποὺ χερί-χερί μὲ τὴν κοινωνικὴ ὀπισθοδρόμηση, δυνάστευσε στὰ πρώτα βήματά του, τὸ νεαρὸ ἑλληνικὸ κράτος, καθηλωμένη ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα στὸ περιθώριο τῆς πνευματικῆς ζωῆς, εἶχε χάσει τὸ ρυθμὸ τῆς ἐξέλιξης ἔστω καὶ μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς κλειστῆς κοινωνίας, ὅπου ἡ ἀστικὴ τάξη ἀνοίγει μὲ κόπο τὸ δρόμο της. Ἡ καθαρεύουσα ποὺ ἀντιπροσώπευσε πνευματικὰ, περισσότερο ἀπὸ τρία τέταρτα αἰῶνα τὴν πνευματικὴ ἐπίδοσή της κοινωνίας αὐτῆς, ἂν καὶ ἦταν μιὰ γλῶσσα ψευτικὴ καὶ φτιασιστὴ, ἓνα «μεταβατικὸ ἰδανικὸ» ποὺ, ὅπως πίστευε ἡ συντήρηση θὰ ὀδηγοῦσε τὸ νεοελληνικὸ γραφτὸ λόγῳ ὁλόγιστος ἄπαικῆς πηγῆς, ὅμως δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι καὶ μιὰ πραγματικότητα, ἓνας δείκτης ποὺ σημείωνε κατὰκάθαρα τὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ μισοφεουδαρχικοῦ κοινωνικοῦ κλίματος τοῦ τόπου μας, καὶ ποὺ πάνω της δουλέφθηκαν ὅλες οἱ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ 19ου αἰῶνα, ἀπὸ τὴν ἐπιστῆμην τὴν τέχνην τὴ δημοσιογραφίαν, ὡς τὸν ἐπίσημο κρατικὸ βίον. Ἀντίθετα ἡ λαϊκὴ γλῶσσα, ἐξορισμένη ἀπὸ τὴν ἀστικὴ ζωὴ, ἀπομονωμένη ἀπὸ κάθε ἐκδήλωση ποὺ κινεῖ τὴν ἱστορίαν, ἔμενε βέβαια στὸ στόμα τοῦ λαοῦ στὰ παλιὰ της φεουδαρχικά καὶ ἀγροτικὰ πλαίσια, χωρὶς δυνατότητα ἀνανέωσης, χωρὶς τὴ δυνατότητα τῆς ἐπέμβασης τῶν ὑπευθύνων ἐκπολιτιστικῶν παραγόντων ποὺ δημιουργοῦν τὸ πνευματικὸ γίγνεσθαι — τοῦ ἐπιστήμονα, τοῦ λογοτέχνη, τοῦ δασκάλου — χωρὶς, σὲ τελευταία ἀνάληψη τὴν ἀποφασιστικὴ ἐπέμβαση τῆς ἰδίας τῆς ζωῆς ποὺ πορεύεται πρὸς ἄλλους, νέους, καὶ προοδευτικότερους δρόμους.

Ὅταν γύρω στὰ 1880 ἡ ἀστικὴ μας τάξη (ποὺ στὸ μεταξύ ἀπόκτησε κότσια ὥστε νὰ ἀ-

ναζητεί πνευματικό έποικοδόμημα συμφωνότερο προς τον ιστορικό ρόλο της) «ανακάλυψε» το λαό και τη γλώσσα του, τα πάντα φαινόταν από πρώτη ματιά εύνοϊκά για μία επανάσταση και στο γραπτό λόγο. Οι πρώτοι δημοτικιστές, ξεκινώντας από τη λαθεμένη αντίληψη πως η λαϊκή γλώσσα ήταν ένας ακινητοποιημένος μηχανισμός που δεν χρειαζόταν παρά να κινηθεί ένας μοχλός του για να λειτουργήσει, εφάρμοσαν και πρακτικά την ιδέα τους, με αποτέλεσμα να δοκιμάσουν τις πρώτες-πρώτες απογοητεύσεις, σ' ένα αγώνα που τα κινήτρά του ήταν τίμια και προοδευτικά.

Μετά τους πρώτους ενθουσιασμούς και τους πρώτους πειραματισμούς, η ίδια η ζωή ήρθε να υπογραμμίσει όλο τον τεράστιο όγκο των δυσκολιών. Η δημοτική μας γλώσσα, πιασμένη στα βρόχια μίας στενής αγροτικής οικονομίας, ήθελε πολύ δουλειά για να συγχρονιστεί ζστικά, για να μπορέσει να εκφράσει τη ζωή που προχωρούσε με γρήγορα βήματα. Έπρεπε λοιπόν να στραφεί προς κάποια πραγματικότητα που να είχε συναναστραφεί, — έστω και κουτσά, στραβά κι' ανάποδα — τ' ό σ' ή μ ε ρ α, και η πραγματικότητα αυτή ήταν η καθαρεύουσα. Αρχίζει λοιπόν μία διαπύδηση από τη μεριά της καθαρεύουσας προς τη μεριά της δημοτικής. Τα καινούργια στοιχεία της ζωής που είχαν επενδυθεί με την πρώτη, την καθαρεύουσα μπαίνουν στη δεύτερη, τη δημοτική αφού υποστούν μία άσχημη κάθαρση για να συνταχθούν με το τυπικό της. Το ρεύμα είναι τόσο δυνατό, ώστε στην όρη του παρασέρνει την αντίσταση των αγωνιστών του πρωτοδημοτικισμού, την συντριβεί και την εξαφανίζει. Η λαϊκή μας γλώσσα πλημμυρίζει από την καθαρεύουσα. Ο πεθαμένος λογιωτατισμός, αφηνώντας στο γραπτό μας λόγο, ένα μεγάλο κατάλοιπο από την παρακαταθήκη του, σημάδεψε για καλά την πνευματική μας ιστορία.

Μπροστά σ' αυτή την πραγματικότητα, ποιά είναι το χρέος του υπεύθυνου εκπολιτιστή που δουλεύει στον τομέα του γραφτού μας λόγου; Το ερώτημα είναι ουσιαστικό κι' ως προσπαθήσουμε ν' απαντήσουμε.

Είναι βέβαια φανερό πως όταν δάζουμε πρόβλημα γλώσσας, εννοούμε πάντα τη γλώσσα μας την εθνική που η αυτή εκφράζονται οι συγκαίρινοί μας. Η σημερινή λαϊκή μας γλώσσα στηριγμένη στο πλατύ υπόβαθρο της δημοτικής μας λαϊκής παράδοσης, είναι δουλεμένη με άπειρα στοιχεία καθαρεύουσας, που επιστράφησε ο 19ος νεοελληνικός αιώνας καθώς και με άπειρα καινούργια στοιχεία που επιστρώσαν ολόενα η σύγχρονη αστική ζωή και οι νέες κοινωνικές δυνάμεις. Τα στοιχεία αυτά, άγνωστα για περασμένους κοινωνικούς σχηματισμούς πολλά δουλεύτηκαν πάνω στο άμμιον της καθαρεύουσας που χρωματίζει τον κρατικό μας βίο, άλλα δουλεύονται και μορφοποιούνται καθεμέρα μέσα στις κοινωνικές αντιθέσεις, που παρόλ' αυτά με την ιστορική ροή, πλουτίζουν και τη γλώσσα μας. Τώρα αν όλη τούτη η εργασία γίνεται σύμφωνα με το κέφι μας ή όχι, για την ιστορία είναι αδιάφορο και ποτέ δε θα μας κάνει την τιμή να μας ρωτήσει, αν συμφωνούμε μαζί της. Δουλεύω της ιστορίας και των παραγόντων που την κινούν είναι η αδιάκοπη ανανέωση, η αδιάκοπη και άνοδική πορεία της προς

την πρόοδο και είναι φανερό πως για να πετύχει ένα συγχρονισμό και στη γλώσσα δεν πρόκειται ποτέ να στραφεί προς την υπαιθρο παρά αντίθετα προς τα άστικά και διομηχανικά κέντρα, απ' όπου θα κορφολογήσει το καινούργιο και θα το ενσωματώσει στο λαϊκό γλωσσικό μας κορμό, αδιαφορώντας αν αυτό το καινούργιο είναι ξενικό ή πλάστηκε για να υποδηλώσει μία τελευταία κατάκτηση της τεχνικής ή του κοινωνικού βίου.

Φυσικά μία τέτοια προοπτική ποτέ δεν πρόκειται να δέσει, τα χέρια του τεχνίτη του λόγου στη λεξιλογική του επίλογη. ούτε είναι δυνατό να περάσει χαλινάρια στο προσωπικό του καλλιτεχνικό ύφος. Η γλώσσα δεν ανέχεται την τυποποίηση γιατί δεν είναι κάτι στενά συμβατικό και νεκρό. Ο τεχνίτης μπορεί να κατεργαστεί λεύτερα το υλικό του, φτάνει να είναι υλικό σύγχρονο κορφολογημένο από το σήμερα κι' όχι από τα παλιά λαϊκά μας κείμενα ή από τα λεξικά της πρωτοδημοτικής. Μία τέτοια δουλειά, μουσειακή στην ουσία της, δεν είναι τίποτ' άλλο παρά στείρος γλωσσικός φορμαλισμός, που δεν διαφέρει και πολύ στις προθέσεις της από το βασικό στόχο του λογιωτατισμού, το ξαναγύρισμα στην αρχαία άττική διάλεχτο. Για κάθε δύσπιστο, για τον καθένα που στοχάζεται πως το λεξιλογικό ξεκαθάρισμα της λαϊκής μας γλώσσας θα συντείνει στο ανέδρασμα του λαϊκού πολιτισμού μας και θα βοηθήσει την τέχνη μας σε μία γοργότερη ανέλιξη, πιστεύω πως είναι αρκετό να θυμίσουμε ότι όσοι επιχείρησαν να προσανατολίσουν το γραπτό τους λόγο προς μία «δημοτική καθαρότητα», κινήθηκαν μέσα σε θέματα ιστορικά, θέματα δηλαδή που τοποθετούσαν σε απόσταση την προσπάθειά τους, τουλάχιστο έναν αιώνα πίσω από τις μέρες μας. Ο τεχνίτης που θα επιχειρήσει π.χ. να γράφει ένα σύγχρονο άστικό μυθιστόρημα στην όδοδήποτε τωρινή πρωτοδημοτική του, στοχάζομαι πως το μόνο που θα καταφέρει θα είναι να μας φαιδρώνει σ' τρόπο που για πολλά χρόνια θα το θυμόμαστε και θα το ζητάμε, όχι μόνο εμείς οι πορικούντες την Ιερουσαλήμ της νεοελληνικής φιλολογίας, παρά και η πλατύτερη έκείνη μερίδα του λαού μας που την όνομάσαμε άναγνωστικό κοινό.

Θα κλείσουμε την περίπτωση που μας άπασχολεί με τούτα δώ τα λόγια του Δημήτρη Γληνού, που φωτίζουν κατακάθαρα το θέμα μας κι' έχουν μιά άτράνταχτην αφοριστική βαρύτητα:

«Η άναγνώριση της δημοτικής γλώσσας που αποτελεί το ιστορικά εξελιγμένο και δημιουργημένο ψυχικό παρόν της φυλής μας έχει μέσα της όλα τα ζωντανά στοιχεία της επιβίωσης του παρελθόντος, είναι ο πρώτος, άπαραίτητος και θεμελιωδέστατος όρος για να ώφεληθούμε από το παρελθόν μας και το μεσαιωνικό και το αρχαίο, παίρνοντας από εκεί όσα σπέρμαγα μπορούν να γονιμοποιηθούν σήμερα και να μας βοηθήσουν να πλάσουμε το νέο έλληνικό, το σημερινό, το δικό μας πολιτισμό».

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ

Επιστημονική Κίνηση

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Ο όμιλητής χωρίς να ξεφύγει σε ασκόπτες βιογραφικές πληροφορίες μπήκε κατ' ευσεία στην ουσία του θέματός του και προσπάθησε στο 40' της ομιλίας του να μάς δώσει μια

Φώτη Μπασουκιά
"Άγγελος Σικελιανός
Στέγη Γραμμάτων

καταποπιστική εικόνα του μεγάλου μας σύ- του έθνικού ποιητή.

Ο Σικελιανός, εί- πε, μαζί με το Σο- λωμό και τον Παλα- μά αποτελούν την ι- ερή τριάδα των έ- θνικών μας ποιητών.

Κοινό χαρακτη- ριστικό τους είναι η ήφαιστειακή των φύση και το ότι ξεκινούν κ' οι τρεις από τις ίδιες έμ- πνεύσεις: τον έλληνικό μύθο, τη δημοτική ποίηση, τη σύγχρο- νή τους έθνική και πανανθρώπι- νη ζωή κ' από μια παράδοση τρι- ών χιλιετών χρόνων που την ένω- σαν μέχρι της ρίζες της και τόσο θαυμασία την τραγούδησαν.

Στο βάθος του ο Σικελιανός είναι παν- θεϊστής και δημοκρατικός. Ποτέ δεν παύει να θεωρεί τον κόσμο σά σύνολο και να μισεί τη διάσπαση και την καθιέρωση του άτομικού ήρωισμού.

Η πρώτη του θέση θα τον οδηγήσει στην καθιέρωση της «Δελφικής Ίδεας» που έλη του σχεδόν την περιουσία θα δαπανήσει και σε τόσους κόπους κ' αυτός ή γυναίκα του Εύα θα δοκιμάσουν για να κάνουν τους Δελ- φούς κέντρο μιάς Πανθειστικής θρησκείας, που θα συντελέσει στην παγκόσμια αδελφωσύνη.

Η δεύτερή του θέση θα τον φέρει κονύτερα στον έλληνικό λαό και το χουμανι- σμό. "Όλη οι παλληκαριές κ' οι προσευτικές προσπάθειες του λαού μας αφήνουν βαθύ άν- τίχτυπο στην ψυχή του ποιητή μας και γί- νονται μεγαλόπνευστοι και συγκινητικοί ύ- μνοι. Αισθάνεται βαρεία την ευθύνη να σταθεί κοντά με τον έλληνικό λαό τον άδ'άμα στο τ' αύρο, όπως το λέει, και να συμμεριστεί κάθε του δοκιμασία. Έτσι, εξηγείται πώς και λωτους Έλληνες των βουνών και των πόλεων στάθηκε ο πιο μεγάλος έθνικός ραψωδός και πώς στις σκληρές μέρες της κατοχής δεν έ- δωσε «γή και ύδωρ», αλλά δόθηκε απόλυτα στην αντίσταση, που την εξέφρασε με γνη- σιότητα σε όλο το έπικό της μεγαλείο. Χαί- ρεται σαν το Σολωμό βλέποντας τους άδού- λωτους Έλληνες των βουνών και των πόλε- ων χτυπούν τη βία και να ξαναβρονιάζουν την τόσο ποθητή Λευτεριά, αλλά πονεί πολύ πο-

νεί σαν κ' εκείνον βλέποντας τα παιδιά της Ελλάδας να αλληλοσφάζονται.

Το πολύ αίμα που χύθηκε και χύνεται κ' ακόμα οι εύελλες που μαίνονται σε όλον τον κόσμο πιστεύει πώς πιέζει στ' αλήθεια τον άν- θρωπο, αλλά βαθμιαία κ' άσυνείδητα του ά- παλλάσσουν από τα παράσιτα που θα τον μπόδιζαν, να συνολογήσει μια νέα διαθήκη με τη ζωή όταν φτάσει ή ώρα.

Ο «Άνταίος» πιστεύει ότι και στον άγώ- να για την ειρήνη ο Άγγελος Σικελιανός θα πάρει και πάλι πρωτοποριακή θέση.

Η διάλεξη αυτή, ή δεύτερη στον κύκλο των ομιλιών που όργάνωσε μία ομάδα φοιτητρι- ών, σκοπό είχε την δημιουργία έθνικής ιδε- ολογικής συνείδησης στις Έλληνίδες γιατί,

δπως μάς είπε μία νε- αρή φοιτήτρια, έξ αι- τίας αυτής της έλλει- ψης το έθνος στερεί- ται των υπηρεσιών του μισού του πλη- θυσμού, δηλ. των γυ- ναικών, με αποτέλεσμα και αυτό να

ζημιώνεται, αλλά και ή γυναίκα στον τόπο μας να βρίσκεται σε εξαιρετικά χαμηλό επί- πεδο.

Η συμπαθητική εισηγήτρια άναθεσε μετά το μικρό πρόλογο τη φροντίδα της θεραπεί- ας του κακού αυτού εις τον κ. Δασηλίδη και αυτός με τη σειρά του στους άρρενες άκροα- τές του τδ... πολεμικό δάρος της άμεσης κα- τάληψης τόσο της Κωνσταντινούπολης όσο και της ύπόλοιπος Μικράς Ασίας.

Τώρα ποιά σχέση είχε ή προσπάθεια της σταυροφορίας των νεαρών φοιτητριών για ή συμμετοχή της Έλληνίδας στην έθνική μας ζωή με το περιεχόμενο της ομιλίας του κ Δασηλίδη νομίζουμε ότι και οι ίδιοι δεν θα μπορούνε να μάς το εξηγήσουν. Εκείνο έ- μως που κ' έμεις και μαζί μας όλόκληρο το άκροατήριο θα κατάλαβε είναι ή άποκαρδιω- τική άγνοια που έχει δημιουργήσει ο σκοτα- δισμός του Πανεπιστημίου στους φοιτητές που οδηγεί σε προχειρολογήματα που μοιά- ζουν περισσότερο με τα ιστορικά σημειώμα- τα που τα εβδομαδιαίκα περιοδικά προσφέ- ρουν για τέρψη στους άναγνώστες τους. Η νεαρή φοιτήτρια θα έπρεπε να ξέρει ότι ή το-

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ποθέτηση της Έλληνίδας στο περιθώριο της εθνικής ζωής, όπως και γενικά των γυναικών μέσα στην κεφαλαιοκρατική κοινωνία δεν είναι τυχαία ούτε και οφείλεται στο ότι λ.χ. η Κωνσταντινούπολις ανήκει στους Τούρκους, αλλά διέπεται από γενικούς, κοινωνικούς, ιστορικούς και οικονομικούς νόμους. Το απλούστερο που θαπρεπε να ξέρει είναι πώς το κεφάλαιο βρίσκει απ' την τοποθέτηση αυτή της γυναίκας φτηνά εργατικά χέρια. Και ακόμα θα έπρεπε να ξέρει ότι αν ήθελε τόσο αυτή όσο και η εθνικόφρων συντροφιά της να προσέφεραν μία θετική βοήθεια στην Έλληνίδα γυναίκα δεν είχαν παρά να ζητήσουν μία ισότιμη μεταχείριση των δύο φύλων από το κράτος τόσο στον τομέα της εργασίας και των αποδοχών όσο και στη συμμετοχή της στην πολιτική ζωή του τόπου μας. Παρακολουθήσαμε με προσοχή έως το τέλος τον όμιλητή. Βέβαια ούτε λόγος να γίνεται ότι κινήθηκε μέσα στα πλαίσια που η εισηγήτρια καθόρισε το σκοπό της διάλεξης. Προς τους άσφύλους του στράφηκε και ιδιαίτερα στους νέους που τους εξόρκισε να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη και τη Μικρά Άσία. Προσπάθησε να πείσει με παραπομπές και αποσπάσματα από κείμενα και με διάφορες γνώμες για την ορθότητα της άποψης αυτής και στο τέλος με ύφος ανθρώπου που μεταφυσική δύναμη των ενέπνευσε διαπίστωσε ότι ο ιμπεριαλισμός δεν έχει θεό και ότι σε καμιά απ' τις μεγάλες δυνάμεις που κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο επιδεικνύουν ένδιαφέρον για τη χώρα μας δεν πρέπει να έχουμε εμπιστοσύνη. Στον τόπο μας, όσες φορές είδαμε να ενδιαφέρονται για μας οι ξένοι, είπε ο όμιλητής, πάντα κάτι γυρεύανε από μας και πάντα βγήκαμε ζημιωμένοι.

Πολύ άργα το κατάλαβε ο κ. Δανιηλίδης.

Έκείνο όμως που ίσως έχει καταλάβει αλλά που δεν μάς το είπε είναι ότι δεν θα πρέπει προτού ξεκινήσουμε για να ελευθερώσουμε από την Τουρκία, όπως έλεγε, τα ελληνικά χώματα να βλέπαμε πώς θα γλυτώναμε απ' την άσφυκτική αγκάλη των προστατών μας που όπως κατά κόρο τόνισε, δεν είναι τίποτ' άλλο παρά ιμπεριαλιστικές εκδηλώσεις και αποβλέπουν στη να πετύχουν ωφέλη; Μελοδραματική μάλλον υπήρξε η έκκληση του όμιλητή που αποτέλεσε και το τέλος της διάλεξης. Άπευθυνόμενος στους άνδρες, παρ' όλο ότι έγινε η διάλεξη για την ανύψωση της Έλληνίδας, μάς είπε ότι η μεγάλη ιδέα κινδυνεύει να σβύσει γιατί στα χέρια και στο στόμα των εθνικοφρόνων έγινε... ρεζήλι. Κι' αυτό άργα το κατάλαβε ο όμιλητής μας. Λένε ότι η μεγάλη ιδέα δεν είναι παρά μία εφεύρεση για να στρέφει την προσοχή του κόσμου απ' τα καθημερινά του προβλήματα σε συζητήσεις και σωδινιστικά παραληρήματα. Αυτή η «διάδοση» μάς ήλθε στο μυαλό όταν την ώρα που ο όμιλητής ανέπτυξε την ανασύσταση του Βυζαντίου άκουστικε ότι οι φοιτητές κήρυξαν απεργία πείνας και αρκετοί συνάδελφοί τους στην αίθουσα της διάλεξης τον ακούγαν. Θά μού πητε ότι πόσοι ήταν αυτοί 20—30. Μά σε τέτοιους αγώνες κι' ένός ή απουσία είναι αισθητή. Άλλά ας είναι... θα ήταν πολύ βαρύ αν θέλαμε να δώσουμε τη μομφή αυτή στις νεαρές φοιτήτριες που είχαν την πρωτοβουλία της διάλεξης. Επρόκειτο περί συμπτώσεως και άκόμα ξαναλέμε για μια τέτλια αρνητική τοποθέτηση μερικών φοιτητών ή ευθύνη βαρύνει αυτούς που από τις καθηγητικές έδρες τους δεν κάνουν τίποτα άλλο παρά να δημιουργούν σκοτάδι. Άξιος ο μισθός τους.

ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΔ

Εφ'ότος συμπληρώνονται πενήντα χρόνια από το θάνατο του Ουάϊλδ και τ' όνομά του και το έργο του ξαναμνημονεύονται στα παγκόσμια γράμματα. Ήταν ένα πνεύμα λεπτό και λαμπρό, ένας ποιητής που αγαπούσε την κομψότητα, τα ήδονικά χρώματα και την πολυτέλειαν στην έκφραση, ένας εξαιρετικός στιλίστας των αγγλικών γραμμάτων. Ξάν άνθρωπος και συγγραφέας γνώρισε την ετυχή στη στοδιοδρομία του και μία θορυβώδη δόξα. Κάθε έργο του είχε θριαμβευτική επιτυχία μέσα σε μια κοινωνία άρκετά γκοϊζα και κοινοτυπική, που την ξάφνιζε ή άσυνήθιστη γι' αυτή πνευματική ζωηράδα, ή πρωτοτυπία κ' ή κομψή δηκτικότητα του Ουάϊλδ. Το θεατρικό έργο του, αν και μικρό, έφερε στην αγγλική σκηνή έναν καινούριο αέρα ζωής κ' έλευθερίας, έδωσε το αγγλικό θέατρο από την αίσθηματολογία, τη συμβατικότητα και τη σεμνοτυφία της Βικτωριανής εποχής κ' έβαλε τις βάσεις για ένα ξανάνειμά του. Ο Σώου διδάχτηκε πολλά από την ήθικη στάση που έπαιρνε μπροστά στο αγγλικό κοινό ο Ουάϊλδ, που ήταν κι' αυτός Ίρλανδός σαν τον ίδιο κ' έχθρος του αγγλικού κομπορμι-

σμού διδάχτηκε από την προκλητική κοινωνική κριτική του, από την έπιτυχία που είχε μπροστά στο κοινό ο σπιρτόζικος διάλογός του και ή παραδοξολογία του. Ο Ουάϊλδ είχε γίνει θρύλος στην εποχή του, ήταν ο κοσμικός, ο δανδής, ο πρίγκηπας των ποιητών, ο ωραιόπαθος, που κολάκευε το στομιοπισμό των μικροαστών και γοήτευε την ανώτερη κοινωνία με την έπιτηδευμένη εμφάνιση και την κοσμική λάμψη του. Η κολακευμένη ματαιοδοξία του, ή μέθη που του έφερναν οι έπιτυχίες του κ' ή χαλασμένη κι' άργόσχολη νεότητα που τον τριγύριζε, τον όδηγησαν τελικά στην καταστροφή. Άστερα από κάθε θεατρική του έπιτυχία, όταν το κοινό παραληρούσε για να βγει στη σκηνή να τον χειροκροτήσει, παρουσιαζόταν καπνίζοντας κ' έλεγε κομψές έξυπναδες και προκλητικές αυθάδειες. Άλλά ή τραγωδία τον παραμόνευε από πολύ κοντά. Η παρασιτική κοινωνία, που από την ίδια τη φύση της, καλλιεργεί την κατάχρηση και το δίτισο σ' όλες των τις μορφές, δέ συγχωρεί τις πράξεις που κάνουν φανερές τις πληγές της. Φάνηκε άμείλιχτη στον Ουάϊλδ όταν καταγγέλθηκαν δημόσια οι ήθικες πα-

ρεκτροπές του. "Όπως είναι γνωστό ο Ουάϊλντ κατηγορήθηκε γι' ανηθικότητα και καταδικάστηκε σε δυό χρόνια κανονικά έργα. Κι' αν ακόμα οι διαδόσεις για την ήθική του εκκλυση δεν ήταν αληθινές, η ζωή του γενικά κι' ακόμα το ίδιο το πνεύμα του ήταν μία «ύβρις» για τους σκυθρωπούς θεούς, υποκριτικού κομφορμισμού των "Αγγλων που τον τιμώρησαν σκληρά. Η καταδίκη συντρίψε όριστικά τη θριαμβευτική υπαδιοδρομία του και τη ζωή του και σφύτελεσε να θαμπώσει όχι μόνο τ' όνομά του μα κ' η αξία του έργου του, που πολλές πλευρές του αξίζουν κάθε έπαινο. Σε πολλά μέρη του έργου του διατυπώνει καθαρά σοσιαλιστικές αντίληψεις: η κοινωνική κριτική του καταδικάζει έντονα τις άδικες συνθήκες ζωής που δημιουργεί για τις λαϊκές τάξεις μία ολιγαρχία άσυνείδητη και παρασιτική. Άλλα η συμβατική ήθική, η υποκρισία, κ' η

έλλειψη ανθρώπινης συμπάθειας, που χαρακτηρίζει την αγγλική κοινωνία, ήταν ο αδιάκοπος στόχος της κριτικής του. Τη σάτιρά του τη χαρακτηρίζει χάρη και δύναμη: «Οι Έβραίοι της Ιερουσαλήμ, στην εποχή του Ίησού λέει κάπου στο Ντέ Προφούντις, με τη διανοητική δυσκίνησία και την πνευματική τους ανικανότητα με την κουραστική συντηρητικότητα τους, με τη λατρεία της χυδαίας έπιτυχίας, με την αποκλειστική τους φροντίδα για την υλιστική όψη της ζωής, με την κερδοσκοπική επιτηδειότητά τους και με την άστεία ιδέα που είχαν για τον έαυτό τους και για την αξία τους, ήταν απaráλλαχτοι, με τους Βρετανούς φαρισαίους της εποχής μας». Άλλα ο σημερινός ψευτοχριστιανικός πολιτισμός καλλιεργεί το φαρισαισμό παντού κι' όχι μόνο στην Άγγλία.

ΑΒΓ

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΣΩΟΥ

Ο θάνατος του Σώου έγινε άφορμή να γραφούν πολλές κριτικές για το έργο του στόν ελληνικό τύπο και στα λογοτεχνικά περιοδικά. Άλλα όλες αυτές οι κριτικές, καθώς κ' η αρκετά διεξοδική διάλεξη του κ. Χουρμούζιου, δεν μπόρεσαν η δέ θέλησαν να τονίσουν τον κύριο χαρακτήρα του έργου του Σώου. Ο κ. Χουρμούζιος, που έκαμε τη διάλεξη του στις αίθουσες του Βρετανικού Ίνστιτούτου, περιόρισε τις παρατηρήσεις του μέσα στα πλαίσια του οργανισμού που τον φιλοξενούσε. Στο επίσημο αυτό περιβάλλον δεν θα άρεσε να τονίζονται τα επαναστατικά στοιχεία του έργου του Σώου, ούτε η όξεία κοινωνική κριτική του κατά της άστικής υποκρισίας, της βασικής ανηθικότητας μιάς κοινωνίας που στηρίζεται στο χρήμα και της καπιταλιστικής άρπαχτικότητας. Μάλιστα ο "Αγγλος καθηγητής, που δίνει μαθήματα αγγλικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιό μας, σ' ένα σημείωμά του στο Βήμα παρουσιάζει το Σώου σαν τέλειο συντηρητικό "Αγγλο, που δεν ξεφεύγει από τις παραδεγμένες αγγλικές ήθικές αρχές. Ο κ. Χουρμούζιος στη διάλεξη του έδωσε πολλές διογραφικές πληροφορίες για το Σώου, ανάφερε διασκεδαστικά ανέκδοτα και

παραδοξολογίες του Σώου, πολύ σύντομους χαρακτηρισμούς για την αισθητική κυρίως του έργου του και σχεδόν τίποτε για την κοινωνική κριτική του. Δικαιολογήθηκε, πώς αν επιχειρούσε να μιλήσει περισσότερο για την ιδεολογία του Σώου, για την τεχνική του, για την κοινωνική κριτική του, θα χρειαζόταν μία νέα διάλεξη για καθένα απ' αυτά τα θέματα. Όστόσο εκείνο που ενδιαφέρει περισσότερο στο έργο του Σώου, είναι η πλούσια πινακοθήκη από τις διάφορες φυσιογνωμίες του άστού, όπως τον παρουσιάζει σε διάφορες πόδες και σε διάφορες καταστάσεις, μ' όλες τις χαρακτηριστικές ήθικές κηλίδες της τάξης του, ζωγραφισμένες μ' ώμο πολλές φορές ρεαλισμό. Κι' ακόμα ενδιαφέρει η παρηρησία με την οποία ξεσκεπάζει την ύλοφροσύνη και την υποκρισία μιάς παρασιτικής κοινωνίας, που δε βρίσκεται θέβαια μόνο στην Άγγλία, αλλά έχει τα ίδια κοινά χαρακτηριστικά σ' όλους τους τόπους και τους καιρούς. Ο Σώου ήταν ο αντιπρόσωπος ενός ούμανισμού και μι-ας προσδευτικής ροπής, που πάει να εξαφανιστεί σήμερα στο θέατρο του δυτικού κόσμου.

ΑΒΓ

ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ ΜΠΕΝΣΗΣ

"Ολος ζωή, ακούραστος και πρόθυμος πάντα να καταπιαστεί με όποιοδήποτε σοβαρό πρόβλημα, πέθανε άξαφνα ο Βλαδίμηρος Μπένσης στις 12/11/50, σε ηλικία 73 ετών. Γενός ανωτάτου δικαστικού, είχε την ευκαιρία να πάρει μία πολύ καλή μόρφωση στην Άθήνα, όπου γεννήθηκε, και κατόπι στην Κέρκυρα, όπου τέλειωσε το Γυμνάσιο. Τις πανεπιστημιακές του σπουδές τις έκαμε στο Παρίσι, όπου το 1900 άνηγορεύθη διδάκτωρ της Ιατρικής Σχολής.

Ο Μπένσης, από τα πρώτα βήματα της σταδιοδρομίας του, δείχνει την προτίμησή του στην έπιστημονική έρευνα και δίπλα στόν καθηγητή του Σαντενές επιδίδεται με ζήλο και με επιτυχία στη μελέτη διαφόρων προβλημάτων σχετικών με την αιτιολογία και θεραπεία των λοιμωδών νόσων κ.ά. Τα δύο χρόνια που έμεινε στο Παρίσι μετά το δίπλωμά του και σε συνέχεια δέκα ακόμα χρόνια, ως δτου έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Άθηνών το 1912,

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

δηλαδή 12 ολόκληρα χρόνια, είναι αφιερωμένα στην επιστημονική εργασία μέσα στις πανεπιστημιακές κλινικές, όπου χρησιμοποίησε αποδοτικά την ευκαιρία να συμπληρώσει πολλές από τις θεωρητικές του γνώσεις. Τα δώδεκα αυτά χρόνια είναι από τα ωραιότερα της ζωής του νέου επιστήμονα, γιατί νοιώθει όλη την αγάπη των συναδέλφων του και των σπουδαστών, που τον παρακολουθούσαν και μάθαιναν από τον πάντα πρόθυμο επιμελητή τις νέες μεθόδους στην εργαστηριακή μελέτη των νοσημάτων. Ποτισμένος ο Μπένσης με τα δημοκρατικά ιδανικά, δεν έννοι να εκμεταλλευθεί ούτε ένα από τα επιστημονικά του εφόδια, ούτε μία από τις τόσες γνωριμίες του για να παραγκωνίσει συναδέλφου του, αλλά ακολουθεί υπομονητικά όλα τα στάδια της ιεραρχίας από βοηθός, επιμελητής, ύφηγητής, μέχρι της καθηγητικής έδρας. Η εποχή αυτή είναι και από τις γονιμότερες της σταδιοδρομίας του, γιατί μπόρεσε να εφαρμόσει με πλήρη επιτυχία την εργαστηριακή μικροβιολογική ερευνητική μέθοδο στην κλινική για την πληρέστερη μελέτη και διάγνωση της νόσου.

Στο δημόσιο βίο του ο Μπένσης αποτελεί μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα φυσιογνωμία. Δημοκράτης από πεποίθηση, επηρεασμένος όμως επί πλέον και από τη μεγάλη μορφή του παππού του από τη μητέρα του, σοφού λογίου και τεχνοκρίτη Β. Μπελίνσκι, γνωστού αγωνιστή της εποχής του για τη λύτρωση του Ρωσικού λαού από τον τσαρικό ζυγό, παραμένει με τη σκέψη του και με τη δράση του πάντα δίπλα στο λαό.

πρόθυμος να γνωρίσει και να γιατρέψει τον πόνο του. Έτσι, παρά τη στενή του επαφή με τους κύκλους της ολιγαρχίας του πλούτου, που του επιβάλλουν οι κοσμικές του σχέσεις, και παρά την αίγλη που του έδωσε η άναμφισβήτητη επιτυχία του σαν Πανεπιστημιακού, δεν χάνει ποτέ το νόημα της σωστής του αποστολής σαν επιστήμονα και ανθρώπου. Τούτη είναι μια άρετή, που κατατάσσει τον Μπένση μεταξύ των λιγοστών, δυστυχώς, επιστημόνων του τόπου μας, που νοιώθουν το χρέος να διθέσουν για την εξυπηρέτηση του λαού τις επιστημονικές τους ικανότητες και το κοινωνικό τους κύρος, και όχι για εύτελη συμφεροντολογική εκμετάλλευση για απόκτηση πλούτου και δόξας.

Ακριβώς, το κοινωνικό του αυτό ενδιαφέρον, που εκδηλώθηκε πιο έντονα με την υπογραφή του γνωστού υπομνήματος προς τον πρόεδρο του Ο.Η.Ε. Έδωκε για την κατάπαυση της αιματοχυσίας του λαού μας, έδωσε λαθή στους φθινερούς ανθρώπους κάθε ανώτερης σκέψης, να οργανώσουν μια θρασύδειλη επίθεση εναντίον του και να παρασύρουν στις αλυσίδες αυτές μικρότερες και το Πανεπιστήμιο, και την Ιατρική Έταιρία Αθηνών, της οποίας ο Μπένσης ήταν Πρόεδρος. Όλες όμως αυτές οι σκευωρίες και τα εύτελη μέσα που έχρησιμοποιήσαν οι μικροί αυτοί άνθρωποι, για να τον προσβάλουν, έγυρισαν πίσω στους ίδιους, γιατί δεν ήσαν ικανά να βίξουν τον πατριωτισμό και το ψυχικό μεγαλείο του Βλαδιμήρου Μπένση.

Γ. Σ.

ΙΩΣΗΦ ΚΩΠ

Ήταν γραφό του Κώπ, που όλη του σχεδόν ή επιστημονική δραστηριότητα είναι αφιερωμένη στην καταπολέμηση των νεοπλασμάτων, να υποκύψει μ' ένα τραγικό τέλος στην άρρώστεια αυτή αφού επί δέκα χρόνια ταλαιπωρήθηκε και σωματικά, και ψυχικά.

Γέννημα και θρέμμα της Βιέννης, αφιερώθηκε από το 1913 στη μελέτη των βιολογικών ιδιοτήτων των ακτίνων Ραϊνγκεν στο φυσιολογικό Ινστιτούτο της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής της Βιέννης, ενώ το διδακτορικό του δίπλωμα το έπηρε τρία χρόνια αργότερα, μετά την τιμητική του αποπεράτωση το 1916, εξ αιτίας τραύματος στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, που του στοίχισε το ένα του μάτι. Τις έρευνές του συνέχισε στο βιολογικό πειραματικό Ινστιτούτο της Ακαδημίας Επιστημών της Βιέννης, ενώ παράλληλα επλούτιζε τις ακτινολογικές του γνώσεις εργαζόμενος μέχρι το 1920 σε διάφορα ακτινοδιαγνωστικά και ακτινοθεραπευτικά κέντρα της Βιέννης.

Με τέτοια ολοκληρωμένη κατάρτιση στον νέο αυτό κλάδο της Ιατρικής και με γερές θεωρητικές βάσεις στη φυσική της ακτινοβολίας, ήρθε ο Κώπ το 1922 στην Ελλάδα, όπου πολύ γρήγορα αναγνωρίστηκε η άναμφισβήτητη αξία του και εκλήθη να διευθύνει κατά καιρούς διάφορα ακτινολογικά εργαστήρια νοσοκομείων, όπως του Δημοτικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης, του «Ευαγγελισμού» Πειραιώς, του Αντικαρκινικού Ινστιτούτου Αθηνών και του «Ευαγγελισμού» Αθηνών. Τον τελευταίο καιρό οργάνωσε και διηύθυνε δωρεάν το παιδικό ακτινοθεραπευ-

τικό κέντρο της παιδουπόλεως Καλαμακίου, το οποίο φιλοδοξούσε να διαμορφώσει σ' ένα πρότυπο παιδικό ακτινοθεραπευτικό σταθμό. Ο τραγικός του όμως θάνατος σταμάτησε το έργο αυτό που τόσο χρειαζόταν η χώρα μας.

Ο Κώπ, παρά την άναμφισβήτητη αξία του σαν ακτινοδιαγνώστης και κυρίως σαν ένας από τους πιο πεπειραμένους ακτινοθεραπευτές της Ελλάδας, παρέμεινε πάντα ο έμβριθής μελετητής των βιολογικών ιδιοτήτων της ακτινοβολίας, όπως μαρτυρούν πολλές μελέτες του, που έχουν δημοσιευθεί σε ελληνικά και ξένα περιοδικά, καθώς και πολλές έρευνες, που εξ αιτίας της άρρώστειάς του και του άπροσπου θανάτου του, έμειναν ατελείωτες ή αδημοσίετες.

Ο εύγενής του χαρακτήρας, η ανιδιοτέλειά του, η προθυμία του στην εξυπηρέτηση των φτωχών τάξεων, καθώς και η μεγάλη του αγάπη στον τόπο, που είχε γίνει η δεύτερη πατρίδα του, τον είχαν κάνει πολύ αγαπητό στους συναδέλφους του και γενικά στην Ελληνική Κοινωνία. Ο Κώπ είχε πάρει από το 1926 την ελληνική ιθαγένεια και στον ελληνοϊταλικό πόλεμο έπληγε έθελοντής με ακτινοδιαγνωστικό μηχανήμα στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Φλωρίνης, όπου πολλές φορές κινδύνευσε από τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς. Στην περίοδο της κατοχής τα ανθρωπόμορφα τέρατα των "Ες" "Ες", που δεν του συγχωρούσαν τα δημοκρατικά του φρονήματα τον έκλεισαν γι' αρκετό διάστημα στο Χαϊδάρι, παρ' ό,τι ήταν σε τιμητική διαθεσιμότητα ή παρ' ό,τι ο άνθρωπος ήταν άρρωστος.

Γ. Σ.

ΑΝΩΤΕΡΗ ΠΑΙΔΕΙΑ-ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ-ΑΣΘΕΕ-ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ-ΠΑΝΤΕΙΟΣ-ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Η ΑΝΩΤΕΡΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Σπουδαιότατο και πολύτιμο όργανο για την προκοπή του έθνους, για την ανοικοδόμηση της έρειπωμένης πατρίδας μας για το χτίσιμο του πολιτισμού μας, είναι η ανώτερη παιδεία. Είναι κατάλληλα οργανωμένη, είναι προετοιμασμένη η ανώτερη παιδεία για το μεγάλο και έθνικό προορισμό της; Καταρτίζει έπιστημονικά, και εξοπλίζει ψυχικά, τους αύριους πρωτεργάτες στην υλική ευημερία και στην πνευματική και ήθικη εξύψωση του ελληνικού λαού; Μπορούμε να δώσουμε καταφατική απάντηση στο ερώτημα τούτο; Ή μήπως η ανώτερη παιδεία περνάει θαθεία οργανική κρίση, όπως δεβαιώνουν τόσοι ειδικοί, ανεξάρτητα από την πολιτική παράταξη, όπου ανήκουν; Τί πρέπει να γίνει; Πώς πρέπει να αναδιοργανωθεί η ανώτερη παιδεία;

Ο «Ανταίος» με το ερωτηματολόγιο που δημοσιεύουμε παρακάτω, θέλει να βοηθήσει να συζητηθεί το ζωτικό τούτο πρόβλημα, και να βρεθεί η καλύτερη έπιστημονικά, και η ωφελιμότερη για τον ελληνικό λαό λύση του. Καλεί όσους πονούν το λαό και ενδιαφέρονται για την παιδεία πολιτικούς και κοινωνιολόγους να πάρουνε μέρος στη συζήτηση. Καλεί τους εκπαιδευτικούς, τους ειδικούς παιδαγωγούς και ιδιαίτερα τους καθηγητές στα ανώτατα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα να ειπουν τη γνώμη τους, για να φωτιστεί ο ελληνικός λαός και να βρεθεί η καλύτερη λύση. Καλεί ακόμη και τους φοιτητές να αναπτύξουν τα σπουδαστικά ζητήματα, να ειπουν τον πόνο τους. Ο «Ανταίος» θα δημοσιεύει με χαρά όλων τις γνώμες. Ελπίζει πως η συζήτηση θα είναι διαφωτιστική και γόνιμη, και πλούσια τα πορίσματα.

1.— Άνταποκρίνεται ή ανώτερη παιδεία μας στον έθνικό προορισμό της; Ίκανοποιεί τις υλικές και πνευματικές ανάγκες του ελληνικού λαού και συμβάλλει σήμερα στην ανοικοδόμηση της χώρας μας; Αν όχι, πώς πρέπει να αναδιοργανωθεί και ποιά μέτρα πρέπει άμεσα να παρθούν;

2.— Ποιά πρέπει να είναι η σχέση της ανώτερης παιδείας με τη μέση παιδεία; Νά εξακολουθήσει η μέση παιδεία να είναι υποδουλωμένη στην ανώτερη παιδεία, με μοναδικό σκοπό να προετοιμάζει όσους θα φοιτήσουν στο Πανεπιστήμιο και στα άλλα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα; Και πραγματοποιεί το σκοπό τούτο η μέση παιδεία σήμερα; Ή πρέπει η μέση παιδεία να έχει δικό της ανεξάρτητο προορισμό;

3.— Ποιά παιδιά απαιτεί το συμφέρο του ελληνικού λαού να φοιτήσουν στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα; Τα ικανά, ανεξάρτητα από την κοινωνική θέση και την οικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους, ή τα παιδιά των πλούσιων;

4.— Αν η ανώτερη παιδεία και γενικά η παιδεία, δεν πρέπει να είναι προνόμιο των πλούσιων, ποιά μέτρα χρειάζονται για να μορφωθούν ψυχικά και σωματικά και να καταρτιστούν άρτια έπιστη-

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

μονικά οι άποροι, μα ικανοί, σπουδαστές; Δεν είναι έθνική ανάγκη το Κράτος, οι Δήμοι, οι Κοινότητες, οι Συνεταιρισμοί, να χορηγούν

υποτροφίες στους άπορους ικανούς σπουδαστές; Νά καθιερωθεί ο σπουδαστικός μισθός; Ποιές άλλες εύκολιες πρέπει να δοθούν;

5.— Με τις εισαγωγικές εξετάσεις, όπως γίνονται σήμερα, εκλέγονται οι ικανοί να φοιτήσουν στην ανώτερη παιδεία; Πώς πρέπει να γίνεται η έπιλογή; Το μούκωμα του μυαλού με γνώσεις και η άντοχη της μνήμης, αυτό πρέπει να είναι το κριτήριο; Το πόσες γνώσεις έχει αποθηκεύσει στο κεφάλι του ο υποψήφιος, αυτό πρέπει να είναι το κριτήριο, ή το αν έχει τις ψυχικές και διανοητικές ικανότητες να κατακτήσει και να προοδεύει την έπιστήμη; Πώς πρέπει τότε να μεταρρυθμιστούν οι εισαγωγικές εξετάσεις;

6.— Πρέπει να όρίζει το Κράτος πόσοι κάθε χρόνο πρέπει να εισαχτούν σε κάθε σχολή, και με ποιο κριτήριο πρέπει να καθορίζεται ο αριθμός αυτός; Έχουμε σήμερα πραγματικά πληθωρισμό από έπιστήμονες, ή μήπως αντίθετα έχουμε έλλειψη από έπιστήμονες στους έπιστημονικούς εκείνους κλάδους, όπου επάνω θα βασιστεί η πλουτο-

«ΑΝΤΑΙΟΣ» 45

παραγωγική ανάπτυξη της χώρας μας; Μήπως έχουμε πλεονασμό μόνο σε δικηγόρους, ενώ μας λείπουν χιλιάδες γιατροί και γεωπόνοι και χημικοί και φυσικοί και τεχνικοί; Και τότε, ο άριθμός των «εισακτέων» που όριζε σήμερα το Κράτος, δεν είναι βλαβερός για την προκοπή του Έθνους;

7.— Ώστόσο μεταρρυθμίζεται ριζικά, μαζί με ολόκληρη την παιδεία, και η ανώτερη παιδεία:

Α'. Ποιά μέτρα πρέπει άμεσα να παρθούν για την υγεία, για τη διατροφή, για τη στέγαση και το ντύσιμο των άπορων φοιτητών, για να ζούν άνθρωπινά και να άφοσιωθούν στις σπουδές τους; Το σημερινό φοιτητικό συσσίτιο και ο «οίκος του φοιτητού και της φοιτητριάς» πώς πρέπει να οργανωθούν, για να ικανοποιούν, έστω και στοιχειακά, τις ανάγκες των φοιτητών;

Β'. Πώς πρέπει να οργανωθεί η φοιτητική ζωή, για να μπορούν οι σπουδαστές να χαρούν τη δημιουργική χαρά, να μορφωθούν και να άναπτυχτούν πολύπλευρα και να ύψωθούν εκπολιτιστικά: (καλλιτεχνική μόρφωση, θέατρο, διαλέξεις, άθλητισμός, ψυχαγωγία, έκδρομές, έπιστημονικά ταξίδια και στο έσωτερικό και στο έξωτερικό κ.τ.λ.)

Γ'. Πώς θα άποχτήσουν οι σπουδαστές τα έπιστημονικά βιβλία και πώς θα καταρτίσουν την άτομική τους βιβλιοθήκη; Πώς θα έκλείψει το βάρβαρο μέτρο, να ύποχρεώνονται όλοι οι φοιτητές από τους καθηγητές τους με ποικιλότροπους τρόπους να άγοράζουν τα βιβλία των καθηγητών τους; Το ύποχρεωτικό τούτο άγόρασμα δέ μειώνει τους καθηγητές, δεν κλονίζει το κύρος τους;

Δ'. Πώς πρέπει να οργανωθούν το φοιτητικό άναγνωστήριο, οι βιβλιοθήκες σε κάθε σχολή και τα διάφορα έργαστήρια για να έπαρκούν στον έπιστημονικό καταρτισμό των σπουδαστών;

8.— Ώστόσο μεταρρυθμίζεται ριζικά και η ανώτερη παιδεία, ποιά είναι τα άπαραίτητα μέτρα για να λυθεί ικανοποιητικά το οικονομικό πρόβλημα του Πανεπιστημίου, ώστε οι άποροι μάλιστα σπουδαστές να άπαλλαγούν από τα διδάχτρα, τα έξέταστρα, τα χαρτόσημα και τις άλλες φορολογίες; Πρέπει το Κράτος να ανάλαβει τη μισθοδοσία των καθηγητών και του άλλου προσωπικού; Είναι σωστό το Κράτος να επιβάλει ειδική φορολογία μόνο στους πλούσιους, για να μπορούν να σπουδάσουν και τα ικανά παιδιά του λαού;

9.— Είναι σωστό να εισπράττουν οι καθηγητές έξέταστρα και να έπιβαρύνονται οι σπουδαστές; Δεν έχουν ύποχρέωση οι καθηγητές να έλέγχουν την ικανότητα και την πρόοδο των σπουδαστών; Δεν είναι η ύποχρεώσή τους τούτη μέσα στη φύση της δουλειάς τους;

10.— Ο τρόπος που έκλέγονται σήμερα οι καθηγητές και οι ύφηγητές, είναι ά κατάλληλος; Μήπως άποκλείονται ή παρεμποδίζονται για τον ένα ή τον άλλο λόγο, ικανοί έπιστήμονες να γίνουν μορφωτές της σπουδαστικής νεολαίας; Τι πρέπει τότε να γίνει;

11.— Είναι άρκετές οι σημερινές σχολές στα άνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα; Μήπως οι σημερινές ανάγκες του έλληνικού λαού άπαιτούν να ιδρυθούν και άλλες; Ποιές;

12.— Η σημερινή σύνθεση των σχολών είναι εκείνη που πρέπει; Μήπως στις διάφορες σχολές έχουν συμπεριληφτεί και έπιστημονικοί κλάδοι όχι οργανικά συνδεδεμένοι με τους άλλους; Π. χ.,

ποιά οργανική σχέση έχει η παιδαγωγική η ψυχολογία με την άρχαία φιλολογία; Και ποιά θέση έχει η φιλοσοφία και η κοινωνιολογία στη φιλολογική σχολή;

13.— Δεν πρέπει η φιλοσοφία και η κοινωνιολογία να διδάσκονται ύποχρεωτικά στα όλους τους σπουδαστές; Μπορεί να γίνει κανείς άληθινός έπιστήμονας, χωρίς τον άπαραίτητο φιλοσοφικό έξοπλισμό και χωρίς να κατέχει τους νόμους για τη ζωή και την εξέλιξη της κοινωνίας; Πώς θα γίνει τότε συνειδητός παράγοντας στην κοινωνική πρόοδο; Η μήπως πρέπει ο έπιστήμονας να άδιαφορεί και να άπομονωθεί από τη γύρω του ζωή; Η έπιστήμη δεν πρέπει να είναι κοινωνικό λειτουργήμα;

14.— Πώς πρέπει να οργανωθεί η σπουδή και ο έπιστημονικός καταρτισμός των σπουδαστών, για να φθάσει ο σπουδαστής να ειδικευθεί στα έναν όρισμένο κλάδο της έπιστήμης και έπάνω σε ποιές βάσεις πρέπει να ύψωθεί η ειδίκευση, για να είναι γόνιμη, και να πάψουν να είναι κοντόθωροι οι ειδικευμένοι έπιστήμονες, όπως συχνά βλέπουμε σήμερα;

15.— Χρησιμοποιούνται σήμερα οι κατάλληλες μέθοδοι για τον έπιστημονικό καταρτισμό των σπουδαστών; Με την καθιερωμένη «άπό καθέδρας» διδασκαλία, και με τα φροντιστήρια, όπως λειτουργούν σήμερα, καλλιεργείται το έπιστημονικό πνεύμα και η έπιστημονική έρευνα στα άνώτατα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα; Καλλιεργείται η πρωτοβουλία και η αυτενέργεια των σπουδαστών; Η μήπως είναι ύποχρεωμένοι οι σπουδαστές να άποθησαυρίζουν όσες γνώσεις τους προσφέρουν οι καθηγητές τους; Ποιό πρέπει να είναι το κριτήριο για τον έπιστημονικό καταρτισμό των σπουδαστών, ο άποθησαυρισμός γνώσεων, ή η ικανότητά τους στην καταχτηση της άλήθειας, στην έλεύτερη έπιστημονική έρευνα σε οργανική ένωσή της θεωρίας με την πράξη; Ποιές είναι λοιπόν οι κατάλληλες μέθοδοι για τη μόρφωση των σπουδαστών, και πώς πρέπει να οργανωθούν τα φροντιστήρια και οι φροντιστηριακές άσκήσεις για να άποχτήσει ο σπουδαστής την άληθινή μέθοδο να άντιμετωπίζει και να έρευνάει τα έπιστημονικά προβλήματα;

15.— Ποιό πρέπει να βασιστεί ο έπιστημονικός καταρτισμός των σπουδαστών, στην έλευτερία στη σκέψη και στην έπιστημονική έρευνα, ή στην αυθεντία των καθηγητών; Οι τμηματικές και πτυχιτικές έξετάσεις, όπως γίνονται σήμερα, ποιά άποθλέπουν, τί καλλιεργούν; Με τις σημερινές έξετάσεις έλέγχεται η ικανότητα των σπουδαστών στην έπιστημονική έρευνα, ή δεσμεύεται η έλευτερία στη σκέψη και έδραιώνεται η αυθεντία των καθηγητών; Πώς πρέπει λοιπόν να οργανωθούν οι έξετάσεις στα άνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και με βάση ποιά κριτήριο;

17.— Τα άνώτερα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα έχουν άνοιχτές τις πόρτες τους στις διάφορες φιλοσοφικές και έπιστημονικές θεωρίες, ή για όρισμένες άπ' αυτές, χωρίς να έξετάζεται άντικειμενικά αν είναι σωστές και προοδευτικές, έχουν τις πόρτες τους κλειστές;

18.— Οι καθηγητές έχουν έπαφή, συνεργάζονται με τους σπουδαστές και τους καθοδηγούν και τους βοηθούν στη μόρφωσή τους;

Ο «ΑΝΤΑΙΟΣ»

ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΣΕ ΔΙΩΓΜΟ

Οι φοιτητές μας, οι αύριανοί πρωτεργάτες στην υλική ευημερία και την πνευματική ανύψωση του λαού, οι αύριανοί δημιουργοί, που με το φως της επιστήμης, θα χτίσουν τον έθνικό μας πολιτισμό, βρίσκονται σε διωγμό. Η φοιτητική νεολαία, η ελπίδα του Έθνους, με ψαλιδισμένα τα φτερά, με ματωμένη την ψυχή της. Τραγική για το έθνος η κατάσταση. Γενική ή κατακραυγή, γενική ή αγανάχτηση. Όλος ο λαός στο πλευρό τους.

Οι φοιτητές μας πεινούν. Οι άρρωστους τους θερίζουν. Η φτώχεια τους περισφίγγει. Ζούνε σε τρώγλες. Πολλοί κοιμούνται στους μπάγκους και τις καρέκλες στα συνοικιακά καφενεία. Το λεγόμενο φοιτητικό συσσίτιο ατιμάζει τον πολιτισμό μας. Πεινασμένη, εξαθλιωμένη, δορυθύμη ή φοιτητική μας νεολαία. Πέταξε μακριά της ή δημιουργική χαρά, μαύρο το σήμερα, μαύρο το αύριο, ή αγωνία την πνίγει.

Και μέσα στο Πανεπιστήμιο βαριά ή ατμόσφαιρα. Το μεσαιωνικό πνεύμα στρογγυλοκαθισμένο. Καμιά ελευτεριά στη σκέψη, καμιά αυτενέργεια, καμιά επιστημονική έρευνα, καμιά έποψη και συνεργασία με τους καθηγητές. Το επιστημονικό πνεύμα αποδιωγμένο, μέθοδος διδασκαλίας αποπνιχτικές, μπουκάμα με σκόρπιες γνώσεις με άμφιβολη αξία, παπγαλισμός, παραγούλιασμα του μυαλού. Ο καθηγητής αλάνθαστος συμπεκνωτής της σοφίας, και ίεροεξεταστής. Και οι φοιτητές έτερόφωτα. Άλλοίμονο αν έχει κανείς τους δική του γνώμη.

Και παράλληλα όλα τα μέτρα, για ν' αποκλειστούν από τα ανώτερα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα όχι οι άνικανοί, παρά όλοι οι άποροι. Δίδαχτρα, άδάσταχτα, εξέταστρα, άσκητρα, χαρτόσημα, εκατομμύρια το χρόνο. Και άλλα εκατομμύρια το χρόνο για τα σόφα συγγράμματα των καθηγητών. Άλλοίμονο στο φοιτητή αν δεν τα αγοράσει. Και οι ίκανοί, που είναι άποροι, πώς θα σπουδάσουν; Έχουν ύποτροφίες; Παίρνουν τάχα σπουδαστικό μιστό;

Μόνον οι πλούσιοι να σπουδάζουν! Είπε χωρίς να κοκκινίσει, ο προηγούμενος πρύτανης. Να σπουδάζουν όσοι μπορούν να κάνουν κομπίνες! Διακήρυξε αγαναχτισμένος ο ύπουργός της Παιδείας. Τί θέλουν οι φτωχοί να σπουδάζουν! Να μένουν στα χωράφια, στη δουλειά του πατέρα τους! Φώναξαν και φωνάζουν πολλοί άναρμόδιοι άρμόδιοι.

Οι πλούσιοι λοιπόν έχουν το προνόμιο να νόμενται τα υλικά και πνευματικά αγαθά! Τα άπορα, μα ίκανά παιδιά, άμα σπουδάσουν είναι κίνυνος για το έθνικό σύνολο. Δέ βλέπουν πώς έχουμε πληθωρισμό (!) από έπιστήμονες; Τί να το κάνουν το πτυχίο τους; Πίσω, πίσω στη γή και στο εργοστάσιο, και στο τσαγγαράδικο! Εκεί θα θγάλουν τίμια το ψωμί τους. Αύτη είναι ή προκαθορισμένη μοίρα τους. Δέ σας άρέσει και θέλετε να την

αλλάξετε; Όρίστε τότε, περάστε, χωρίς ζεφτά για τα φροντιστήρια, στις εισαγωγικές εξέτασεις, κάνετε κομπίνες να βρείτε τα εκατομμύρια για δίδαχτρα, εξέταστρα, και ναρτόσημα, αν τολμάτε, μην αγοράζετε διβλία. Και έπειτα, φάτε το σάλιο σας, περπατάτε με τρύπια παπούτσια, κοιμηθείτε στους μπάγκους, γίνετε φυματικοί!

Οι φοιτητές κινήθηκαν, χτύπησαν πόρτες, πήγανε στους πολιτικούς άρχηγους και στους άρμόδιους ύπουργούς, άνάπτυξαν τα δίκαια αίτήματά τους, παρακάλεσαν, ίκέτευσαν, διαμαρτυρήθηκαν, είπαν τον πόνο τους. Άκουσαν συμβουλές, παραινήσεις, και κάποια ψευδοσυμπνευτικά λόγια, και πήρανε τις συνθησμενες ύποσχέσεις. Τίποτε άμως δεν έγινε. Το μαχαίρι έφτασε στο κόκκαλο... και ξέσπασε ή φοιτητική άπεργία. Το κράτος θέλησε να δείξει την πυγμή του. Άπειλές, ξυλοδαρμοί, συλλήψεις. Η σύγκλητος δηλώνει πώς θα κλείσει το πανεπιστήμιο. Το «Πειθαρχικό Συμβούλιο» έτοιμο για δράση! Οι φοιτητές ένωμένοι στον άγώνα. Μα ή κυβέρνηση δεν έννοει να ύποχωρήσει. Έπιμένει κι αυτή στη βαρεία φορολογία, που έβαλε, με το διπλάσιασμα στο δίδαχτρα. Δεν άντέχει δηλώνουν οι άρμόδιοι ό κρατικός προϋπολογισμός να βοηθήσει οικονομικά το πανεπιστήμιο!

Και με το δίκιο τους! Έκατοντάδες εκατομμύρια για πολυτελέστατες ντόπιες και ξένες ύπηρεσίες, έκατοντάδες εκατομμύρια για τους άναρίθμητους ύπουργούς και τα ύπουργικά αυτοκίνητα, έκατοντάδες εκατομμύρια για άποστολές «ήμετέρων» στο έξωτερικό, χιλιάδες εκατομμύρια για τους καταχραστές, το ένα σκάνδαλο επάνω στο άλλο —δισεκατομμύρια δωρεές στους έφοπλιστές! Πού ν' άνθέξει άλλο ό κρατικός προϋπολογισμός! Δέ σηκώνει, πιά άλλα βάση! Μόνο λοιπόν οι πλούσιοι να σπουδάζουν!

Η φοιτητική άπεργία δεν είναι ένα θερμόσιμο, επιτόλαιο νεανικό ξέσπασμα. Είναι βαθιά κοινωνικό φαινόμενο. Η δικαιολογία που προβάλλει το κράτος, πώς δεν άντέχει ό κρατικός προϋπολογισμός, είναι άσπτηρητη και άπαραδέχτη. Τα τελευταία χρόνια όλοένα και πιο φανερό γίνεται ή συνειδητή προσπάθεια του κράτους να κάνει ιδιωτική τη μέση και ανώτερη παιδεία. Θέλει και συνειδητή παίρνει όλα τα μέτρα το κράτος να κλείσει τις πόρτες της παιδείας στα παιδιά του λαού. Θεωρεί βαρεία κατάρα τη μόρφωση του λαού.

Τί λένε, τώρα, όσοι ύποστηρίζουν, πώς ή παιδεία είναι μια κοινωνική λειτουργία, ύπερκομματική, ύπερταξική, που έξυπηρετεί το σύνολο; Δέ βλέπουν πόσο ή κυρίαρχη τάξη τη θέλει την παιδεία προνόμιο και άργανο δικό της; Δέ βλέπουν το διωγμό των φτωχών φοιτητών; Γιατί δέ διαμαρτυρόνται, γιατί έξακολουθούν να κατέχουν ανώτατες εκπαιδευτικές θέσεις;

Σ.

«ΑΝΤΑΙΟΣ» 47

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ

«Αι είχε επιτραπεί στους φοιτητές μας να έχουν κάποια ελεύθερη και ουσιαστική — και όχι τυπική — οργάνωση, ή σπουδαστική άπεργία θα είχε ξεσπάσει από πολύ πριν. Γιατί και πριν να διπλασιαστούν τα διδάχτρα, ή σπουδή ήταν για τα παιδιά του λαού αληθινός άθλος. Κι' αν ακόμα πουληθεί ο φτωχός για να πληρώσει τα διδάχτρα του, ή αφαίμαξη δεν σταματάει εκεί. Είναι καθημερινή και δυσβάσταχτη και γι' αυτούς ακόμα τους σχετικά εύπορους.

Τὰ βιβλία

Οί φοιτητές εκτός από τα υπερβολικά κι' αβάσταχτα διδάχτρα και «τέλη», αντιμετώπιζουν και τα πανάκριβα βιβλία. Αναφέρουμε ένδειχτικά μερικά από τα συγγράμματα στην Ιατρική σχολή : ή «Ανατομική» του κ. Αποστολάκη έχει 500.000, ή «Φαρμακολογία» του κ. Ίωακείμογλου 420.000, ή «Παθολογική Ανατομική» του κ. Κατσαρά 325.000, ή «Μαιευτική» του κ. Λούρου 250.000. Στη Φυσικομαθηματική σχολή δύο συγγράμματα του κ. Άλεξοπούλου στοιχίζουν 250.000, ή «Αναλυτική Γεωμετρία» του κ. Ν. Σακελλαρίου 150.000. Στη Νομική σχολή τα συγγράμματα για τον 3ο και 4ο χρόνο στοιχίζουν γύρω στο 1.345.000. Στη Φιλοσοφική Σχολή ή «Ψυχολογία» του κ. Γ. Σακελλαρίου έχει 180.000.

Για να λυτρωθούν οί φτωχοί φοιτητές από τὸ υποχρεωτικό άγόρασμα τών βιβλίων, έχουν γίνει τὸ κόσμου οί υποδείξεις και έχουν εἰπωθεῖ ένα σωρό λόγια, πὸ εἰμειναν πάντα λόγια! Για τὸς φοιτητές πὸ δὲν έχουν οικονομική εὐχέρεια, εἶναι δύσκολο νὰ βρουν τὰ συγγράμματα πὸ χρειάζονται. Καὶ εἶναι γνωστὸ πὸς φοίτηση καὶ σπουδή χωρίς βιβλία εἶναι ἀδύνατη.

Παραθέτω ένα απόσπασμα από γράμμα φοιτητή :

«Εἶναι νὰ θαυμάζει κανεὶς τὴν ἀληθινὰ ἐπιστημονική μέθοδο ἐκδασμοῦ, πὸ ἐφαρμόζουν οί κ. καθηγητές! Ἄς ἀφήσουμε πὸς πολλοὶ από τὸς καθηγητές δὲν έχουν ἐκδώσει τὰ συγγράμματα — τὰ έχουν κλείσει τάχα στὰ συρτάρια τους, ἢ έχουν γίνει «ἀγραφιώτες» ; — καὶ ἀναγκάζονται οί φοιτητές νὰ διαδίδουν από «σημειώσεις» ἢ «περιλήψεις», πὸ τυπώνουν διάφοροι ἐκδότες γιὰ καθαρά ἐμπορικούς σκοπούς»

Τὸ ἀναγνωστήριο

Τραγική εἶναι ἡ κατάσταση γιὰ τὸς φοιτητές πὸ δὲν έχουν τὶς οικονομικές δυνατότητες ν' ἀγοράσουν τὰ συγγράμματα πὸ τους χρειάζονται. Καμμιὰ Σχολή δὲν έχει δικὰ τῆς ἀναγνωστήρια με κατάλληλες βιβλιοθήκες. Καὶ τὸ μοναδικὸ ἀναγνωστήριο, πὸ ὑπάρχει, τὸ Οἰκονομικὸ Σπουδαστήριο τῆς Νομικῆς Σχολῆς, τὸ χρησιμοποιεῖ ὁ καθηγητής κ. Ζολώτας μόνος του, κρατώντας

Στὰ σημειώματα αὐτά, εἰδικὸς συνεργάτης τοῦ «Ἀνταίου» ἐξετάζει τὰ προβλήματα πὸ περισσότερο από κάθε ἄλλη φορὰ ἀπασχολοῦν σήμερα τὸν σπουδαστικὸ «ἔθνος».

το κλειστὸ γιὰ τὸς φοιτητές. Εἶναι τσιφλίκι του.

Εἶναι λοιπὸν ἀναγκασμένοι οί φοιτητές, γιὰ νὰ διαβάσουν, νὰ καταφεύγουν στὸ Ἀναγνωστήριο τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης. Μὰ κι' αὐτὸ εἶναι ἀνεπαρκέστατο με τὶς 250 θέσεις πὸ διαθέτει γιὰ τὸς φοιτητές ὅλων τών σχολών. Γιατί λοιπὸν δὲν χρησιμοποιεῖται, ὅπως ζητοῦν οί φοιτητές, καὶ ὅπως ἦταν πρὶν από τὸν πόλεμο, γιὰ βοηθητικὸ ἀναγνωστήριο, ἢ μεγάλη αἴθουσα τοῦ συσσιτίου;

Ἐπειτα, καὶ σ' αὐτὸ τὸ... κουτσό ἀναγνωστήριο τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης λείπουν πολλὰ πάρα πολλὰ συγγράμματα. Ἡ χρησιμοποίησή του εἶναι προβληματική. Γιατί από τὸν πόλεμον κι' ἔπειτα τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας δὲν ἔδωσε στὸ ἀναγνωστήριο τὴν ἐπιχορήγηση πὸ ὀρίζει ὁ νόμος γιὰ νὰ πλουτίσει τὶς βιβλιοθήκες του με τὰ ἀπαρτίτητα ἐπιστημονικά συγγράμματα. Καὶ οί καθηγητές — πὸ τόσο φροντίζουν γιὰ νὰ μορφώσουν τὸς φοιτητές! — δὲ θεωροῦν σωστὸ νὰ στέλνουν ἀντίτυπα από τὰ συγγράμματά τους. —Τί θέλετε, νὰ ζημιωθοῦν ;

Ὁ Οἶκος τοῦ Φοιτητοῦ

Ο Οἶκος τῆς Φοιτητρίας

Σ' ὅλα τὰ προοδευτικὰ πανεπιστήμια τοῦ κόσμου οί ἀρμόδιες πανεπιστημιακές Ἀρχές έχουν συναίσθηση γιὰ τὴν εὐθύνη ἀπέναντι τοῦς φοιτητές. Ἀνάμεσα στὰ μέτρα πὸ παίρνουν γιὰ τὰ φοιτητικὰ ζητήματα εἶναι καὶ νὰ εξασφαλίσουν τὴ στέγη, ἀν ὅχι γιὰ ὅλους, τουλάχιστο γιὰ ένα σημαντικό ποσοστό.

Τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνών ὅμως δείχνει καὶ σ' αὐτὸ τὸν τομέα τὴν ἴδια ἀδιαφορία. Ἀντιμετωπίζει τὸ οὐσιαστικὸ πρόβλημα γιὰ τὴ στέγαση μόνο με 70 θέσεις γιὰ ἀπόρους στὸν «Οἶκο τοῦ Φοιτητοῦ» καὶ 50 θέσεις στὸν «Οἶκο Φοιτητρίας», καὶ αὐτὲς τὶς ἐπιχορηγεῖ τὸ Ὑπουργεῖο Προνοίας. Ἡ φροντίδα λοιπὸν τοῦ Πανεπιστημίου ἐξαντλεῖται με 120 θέσεις γιὰ ἀπόρους φοιτητές καὶ φοιτήτριες, μ' ἄλλα λόγια εἶναι ἀνύπαρκτη.

Καὶ ἐστὶ ὑπάρχουν φοιτητές, πὸ περνοῦν τὴ νύχτα στὰ πιο ἀπίθανα μέρη : σὲ παρὰ σκηνία θεάτρων, σὲ καναπέδες ἢ σὲ μιὰ σειρὰ κρεβάτες σὲ καφενεῖα...

Καὶ στὸ ζήτημα τῆς στέγης ὅπως καὶ στὸ ζήτημα τῆς ἐνδυμασίας, ὅπως καὶ σὲ τόσα ἄλλα, εἶναι ἐγκαταλελειμμένη ὁλότλη ἡ φοιτητικὴ νεολαία μας. Ἰδιαίτερα ἀνησυχητική εἶναι ἡ κατάσταση στὸ ζήτημα τῆς τροφῆς,

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ένα ζήτημα με τόσο ζηλευτή σημασία και μάλιστα για νέους ανθρώπους.

Τό μεσαιωνικό πνεύμα στο Πανεπιστήμιο.

"Ας δούμε τώρα τί λογής είναι αυτή η σοφία που δίνει το πανεπιστήμιό μας και που τόσο ακριβώς και με τόσες θυσίες πληρώνουν τα παιδιά μας.

Και πρώτα-πρώτα οί εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις. Ἐξασφαλίζεται με τὸ σημερινὸ σύστημα νὰ μπαίνουν οἱ πιδὶ ἱκανοὶ στὸ Πανεπιστήμιο; Πρέπει ἀδιάσπαστα ν' ἀπαντήσουμε : ὄχι. Γιατί καὶ στὶς εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις κριτήριον εἶναι τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων καὶ ὄχι ἡ πνευματικὴ ἱκανότητά καὶ ἡ ψυχικὴ δυναμικότητα τοῦ ὑποψηφίου. Κριτήρια εἶναι οἱ γνώσεις τοῦ στα Μαθηματικά, στὴ Φυσικὴ, στὴν Ἱστορίαν, στὰ Λατινικά καὶ στὴν ὀρθογραφίαν. Ἄν π.χ. στὴν Ἱστορίαν εἶναι ἀνίκανος νὰ σχηματίζει καὶ νὰ διατυπώσει κάποια ὁπωσδήποτε ἱκανοποιητικὴ κρίση γιὰ ἕνα ἱστορικὸ πρόσωπον ἢ ἕνα ἱστορικὸ γεγονός, αὐτό, σύμφωνα με τὸ σημερινὸ σύστημα, δὲν ἔχει δὲ καὶ μεγάλη σημασία, φτάνει νὰ μπορεῖ ν' ἀραδιάσει πλῆθος χρονολογιῶν καὶ κάθε εἶδους λεπτομέρειες — π.χ. «πόσα καρφιά εἶχε ἡ κορβέτα τοῦ Κολόμβου», ὅπως εἰπώθηκε χαρακτηριστικά. Ζητᾶνε νὰ ἔξει ἀπὸ πρὶν ὁ ὑποψήφιος πλῆθος σκόρπιες γνώσεις, τὸν θέλουν «ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικό» καὶ ἀδιαφοροῦν ἂν ἔχει τὴ στοιχειακὴ ἱκανότητα νὰ συνδέει τὶς γνώσεις του, νὰ οἰκοδομήσει με τὸ ἐπιστημονικὸ ὕλικό, πού θὰ τοῦ προσφέρουν.

Μὰ καὶ πάλι πόσοι εἶναι αὐτοὶ πού μπορούν νὰ πληρώσουν τὸ ἰδιωτικὸ φροντιστήριον γιὰ τὸς μπουκώσει τὸ μυαλό με τὶς σκόρπιες καὶ κούφιες πολλὲς φορὲς γνώσεις πού τοὺς ζητοῦν; Μόνον οἱ πλούσιοι. Καὶ τὸ φροντιστήριον αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο, ἀφοῦ ἔχει καθιερωθεῖ καὶ ἕνας περιορισμένος ἀριθμὸς γιὰ κάθε σχολή, με τὴ δικαιολογία πὺς ἔχουμε πληθωρισμό σὲ ἐπιστήμονες. Μὰ ἔχουμε πραγματικὰ πληθωρισμό; Δὲ βλέπουν πὺς δλόκληρες περιφέρειες δὲν ἔχουν γιαντρά, ὁδοντογιάτρο, γεωπόνο; Δὲ βλέπουν πὺς ἡ ἐπαρχία καταφεύγει ἀκόμα καὶ στὰ «Ζητεῖται» τῶν ἐφημερίδων; Ἐλάχιστα δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια λειτουργοῦν κανονικά. Χιλιάδες ἐκπαιδευτικοὶ μᾶς λείπουν. Ὑπάρχουν γυμνάσια μ' ἕνα δάσκαλο καὶ μάλιστα μερικὰ 10 χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, ὅπως στὴ Λυκόδρουση, στὶς Τρεῖς Γέφυρες.

Καμμιά δικαιολογία λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ στηρίξει τὸ μεσαιωνικὸ καὶ ἀντεπιστημονικὸ πνεῦμα, πού ὑποδέχεται τὸ φοιτητὴ ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας ἐπαφὴ του με τὸ ἀνώτατο ἐκπαιδευτικὸ μας ἴδρυμα.

Καὶ ἡ ἀντεπιστημονικότητα καὶ τὸ μεσαιωνικὸ πνεῦμα παρακολουθεῖ τὸν φοιτητὴ σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν του. Ὅπως γίνεται σήμερα ἡ διδασκαλία δὲν μπορεῖ δυστυχῶς νὰ γίνῃ λόγος γιὰ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, γιὰ καλλιέργεια ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, γιὰ αὐτενέργεια καὶ πρωτοβουλία τῶν φοιτητῶν. Ἡ μέθοδος διδασκαλίας εἶναι τέτοια ὥστε δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία στὴ σκέψη.

τὸ μυαλό ἀποκοιμίζεται, καὶ σὰ νὰ φορεῖ παρωπίδες ἀναγκάζεται νὰ στρέφεται σὲ μιὰ ὀρισμένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κατεύθυνση. Ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ αὐτενέργεια τοῦ φοιτητῆ καταστρέφονται· κάθε ἔρευνα εἶναι μονόπλευρη, στηρίζεται στὰ καλούπια πού δίνουν οἱ καθηγητὲς, σύμφωνα με τὴ γνώμη τῆ δικῆς τους.

Νά, πὺς χαρακτηρίζουν οἱ ἴδιοι οἱ φοιτητὲς σ' ἕνα γράμμα τους αὐτὴ τὴν κατάσταση : «Ἡ πνευματοχτόνα αὐτὴ κατάσταση γεννᾷ πλέρια ἁδιαφορία στὴ ψυχὴ τοῦ σπουδαστῆ γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐπιστήμη του καὶ ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον του συγκεντρώνεται στὸ πὺς θὰ περῶσει τὶς τμηματικὲς ἐξετάσεις καὶ ἀργότερα τὶς πτυχιακὲς. Ζητᾷ νὰ φύγῃ ἀπὸ «εἰς μέσας ὅσο γίνεται γρηγορότερο, νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀποπνιχτικὴ αὐθεντία τοῦ καθηγητῆ, ἀπὸ τὶς γνώμες καὶ θεωρίες του, νὰ ξαναβρεῖ τὴν ἐλευθερίαν στὴ σκέψη του, νὰ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτὸ του».

Οἱ τμηματικὲς ἐξετάσεις ἀναγκάζουν τοὺς φοιτητὲς ν' ἀποστηθίζουν, σὰν παπαγάλοι, τὶς θεωρίες τῶν καθηγητῶν τους καὶ μάλιστα ἐνῶ ἔχουν πὺς δὲν εἶναι ἀληθινές, πὺς δὲν ἔχουν ἄλλο «ὁπαδό» ἀπὸ τὸν δημιουργὸ τους. Μὰ πρέπει νὰ τὶς μάθουν λεπτομερικὰ, γιατί ὑπάρχει ὁ δραχμᾶς, οἱ πηγματικὲς ἐξετάσεις, πού οἱ λιγοστοὶ καλοὶ καθηγητὲς μᾶς τὶς βρίσκουν περιττές. Φέρνουμε ἕνα παράδειγμα, γιὰ νὰ δείξουμε ὡς πὺς οἱ οἱ τὸν σημείο πρέπει νὰ γίνουν παπαγάλοι οἱ φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς : Ὁ κ. Χατζῆς δὲν ζητᾷ μόνο τὶς θεωρίες του — πού μόνο ὁ ἴδιος θαυμάζει — παρὰ ἀπαιτεῖ ν' ἀποστηθίζει ὁ φοιτητὴς ἀκόμα καὶ τὶς λέξεις πού μεταχειρίζεται ὁ κ. καθηγητὴς. Εἶναι λάθος νὰ εἰπεί ὁ φοιτητὴς : ὁ τάδε ἔκαμε αὐτὴ τὴ διόρθωση. Πρέπει νὰ εἰπεί : «ὁ τάδε προέβη εἰς αὐτὴν τὴν διόρθωσιν».

Ἀπὸ τὸ πᾶρα πάνω φαίνεται πόση ἐλευθερία ἔχουν οἱ φοιτητὲς μᾶς. Δὲν μπορούν νὰ διατυπώσουν οὔτε τὴν πὺς ἀσημαντὴ ἀντίρρηση. Ἡ παραμικρότερη προοδευτικὴ παρατήρηση, ὁ παραμικρὸς ἐνδοιασμὸς εἶναι ἀρκετὸς γιὰ νὰ χαρακτηριστεῖ ὁ φοιτητὴς... ἐπικίνδυνος ἀναρχικός!

"Ας ἀφήσουμε πᾶς τὰ κοσμοξακουσμένα «πιστοποιητικά» γιὰ τὰ φρονήματα, πού ἀποκλείουν πλῆθος σπουδαστῶν ἀπὸ τὶς ἀνώτατες σχολές. Ὅσοι δὲν ἀποκλειστούν, τοὺς παρακολουθεῖ μέσα στὸ Πανεπιστήμιο τὸ περίφημο Πειθαρχικὸ Συμβούλιο. Κάθε κίνηση ἔχει νεκρωθεῖ. Οἱ φοιτητὲς φοβοῦνται νὰ πάρουν μέρος στὶς ἀρχαιρεσίας, φοβοῦνται νὰ ἐκφράσουν τὴ γνώμη τους, νὰ μιλήσουν.

Ἡ φιλοσοφικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ μόρφωση, ἀπαραίτητη γιὰ κάθε μορφωμένο ἄνθρωπο, δὲ δίνεται στοὺς φοιτητὲς. Μὰ, μπορεῖ νὰ γίνῃ κανεὶς ἐπιστήμονας χωρὶς φιλοσοφικὸν κατάρτισμό, χωρὶς νὰ κατέχει τοὺς νόμους τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐξέλιξης τῆς κοινωνίας; Μὰ ὁ τρόπος πού διδάσκεται στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ τὸ μάθημα τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Κοινωνιολογίας εἶναι ἀξιοθρήνητος! "Ας ἀφήσουμε ὅμως πάλι νὰ μᾶς τὰ εἰποῦν οἱ φοιτητὲς : «α) Τὸ μάθημα τῆς Φιλοσοφίας εἶναι κατὰ τέτοιο τρόπο χωρισμένο σὲ τέσσερις καθηγητὲς, πού ὁ σπουδαστὴς δὲν

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

παίρνει μια ξεθαρισμένη εικόνα του όλου. β) Οι περισσότεροι από τους καθηγητές της Φιλοσοφίας είναι τόσο άσπερες και δυσνόητοι, ώστε κανείς δεν καταλαβαίνει τί λένε, και υποχρεωνόμαστε ν' αποστηθίζουμε. γ) Τα συμπεράσματα του καθηγητή είναι φανερά αντίθετα με την πραγματικότητα».

Έτσι οι φοιτητές πρώτα-πρώτα δεν μαθαίνουν και χάνουν ατέλειωτες πολυτιμες ώρες σε μια στείρα ξερή αποστηθίση, και τους δημιουργείται άκομα και ριζώνει μέσα τους η έντυψη, πώς έπιστήμη θα είπει μπουκωμά με σκόρπιες, ασύνδετες και πολλές φορές κούφιας γνώσεις. Νά, μερικά πρόχειρα παραδείγματα τών... έπιστημονικών «άληθειών», όπως μάς τ'αγράφουν οι φοιτητές: «Η τέχνη δεν γνωρίζει πρόοδο»! (Θεοδωρακόπουλος). «Ο έθνικοσοσιαλισμός είναι έθνικιστική κίνησης χωρίς νά είναι ίμπεριαλιστική ούτε έπιθετική, αλλά συγκεντρωτική και απομονωτική επάνω στο γερμανικό λαό προέξου!»! (κ. Σακελλαρίου).

Και ποιά μέσο έχουν οι κ.κ. καθηγητές για νά εξακριβώσουν αν οι μαθητές τους κατάπιαν και χώνεψαν ολόκληρη την πεμπτοσία αυτής της σοφίας; Γι' αυτό το σκοπό υπάρχουν οι τμηματικές εξετάσεις. Κανείς όμως δεν θα δεχτεί πώς μπορεί με τη δεκάλεπτο εξέταση πού γίνεται στο φοιτητή νά διαπιστωθεί η κατάρτισή του. Μόνο άμα η διδασκαλία γίνεται φροντιστηριακά, μόνο με φροντιστηριακές ασκήσεις και έργασίες, μόνο με την έρευνα και την έλευθερη συνεργασία του φοιτητή με τον καθηγητή, μόνο λοιπόν άμα καλλιεργείται το έπιστημονικό πνεύμα, μόνο τότε το Πανεπιστήμιο θα καταρτίζει έπιστήμονες, πού θα μπορούν ν' ανταποκριθούν αύριο στα καθήκοντά του. Τότε η έπαφή του καθηγητή με το φοιτητή θα είναι γόνιμη σε μια καρποφόρα στενή συνεργασία. Τότε θα γίνουν ολότελα περιττές οι τμηματικές εξετάσεις — καθώς και τ'αξέταστρα.

Το φοιτητικό συσσίτιο

Το διευθύνει, μια Έφορεία από πέντε καθηγητές του Πανεπιστημίου. Λειτουργεί από την έχθρική Κατοχή κι' έπειτα το φοιτητικό συσσίτιο στους δύο τελευταίους όρους της Πανεπιστημιακής Λέσχης. Σιτίζονται περίπου 450 άποροι φοιτητές. Πληρώνουν ο καθένας 65.000 δραχμές το μήνα. Η έπιχορήγηση από το Υπουργείο Προνοίας φτάνει τις 50 χιλιάδες περίπου δραχμές το μήνα για κάθε φοιτητή.

Το συσσίτιο δηλαδή έχει έσοδα συνολικά 51.750.000 περίπου το μήνα. Μ' αυτό το ποσό όλοι περίμεναν πώς το φαγητό θα ήταν ικανοποιητικό. Μολαταύτα είναι το χειρότερο πού μπορούσε νά γίνει, και οί φοιτητές πολύ συχνά τ'ο πετάνε. Τά υλικά πάντοτε είναι σε πολύ κακή ποιότητα, χωρίς λάδι, και άνυπόφορα κακομαγειρεμένο. Ακόμη

Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΜΑΣ ΣΕΛΙΔΑ

Από το έρχόμενο τεύχος ο «Ανταίος» καθιερώνει ειδική στήλη στην όποία οί σπουδαστές θα βρίσκουν άπαντήσεις σε όποιοδήποτε έπιστημονικό θέμα τους άπασχολεί. Καθηγητές του Πολυτεχνείου, του Πανεπιστημίου και τών Άνωτάτων Σχολών θα παρακολουθούν τη στήλη αυτή απ' την όποία και θ' άπαντούν στις άπορίες τών σπουδαστών.

Έτσι οί σπουδαστές πού θα ήθελαν την βοήθεια της στήλης αυτής νά άπευθύνονται στα Γραφεία μας, Άριστέιδου 3.

και κομμάτια από έφημερίδες συμβαίνει νά βρίσκουν στο φαγητό τους οί φοιτητές — ως εκεί φτάνει η άδιαφορία τών υπευθύνων. «Είναι άισχος νά τρώνε τ'α παιδιά μας γάλα με μύγερο», έπτε στην τελευταία του έπιθεώρηση ο άστυατρος του Γ' άστυνομικού τμήματος. Ο ίδιος κ. άστυατρος πέταξε και όλα τ'α πιάτα για άκατάλληλα. Πόσο σωστός είναι ο χαρακτηρισμός του. Πάτε μια μέρα στο φοιτητικό συσσίτιο θα δείτε τους φοιτητές νά κουβαλούν στις τσέπες τους το κουτάλι και το πηρούνι τους και νά πίνουν το γάλα σ' άνοιχτά κουτιά από κονσέρβες όπως στην κατοχή.

Οί φοιτητές έχουν επανειλημμένως παρακαλέσει, έχουν διαμαρτυρηθεί και έχουν υποδείξει ικανοποιητικές λύσεις, τίποτε όμως ως σήμερα δεν έγινε. Και έτσι αναγκάστηκαν τ'α παιδιά νά κηρύξουν κατά καιρούς τις γνωστές άπεργίες πείνας. Μά οί άρμόδιοι δέ συγκινήθηκαν. Το μόνο μέτρο την τελευταία φορά ήταν ή... άποβολή από το συσσίτιο της άπεργιακής Έπιτροπής!

Την κακή θέληση τη δείχνουν πρό πάντων τ'α μέλη της Έφορείας του συσιτίου. Γι' συμβαίνει λοιπόν εκεί μέσα; Γιατί τόση στενοκεφαλιά για νά λυθεί ένα τόσο σοβαρό ζήτημα; Δεν ζητούν τ' αδύνατα οί φοιτητές, άμα προτείνουν: α) Νά κατεβεί το συσσίτιο κάτω, στην αίθουσα του έστιατορίου· β) νά δοθεί σε ιδιωτική έπιχείρηση το συσσίτιο και συγκεκριμένα στον έπιχειρηματία του έστιατορίου, όπως γινόταν και πριν από τον πόλεμο. Γιατί τ'α παιδιά πιστεύουν — και υπάρχουν και άρμόδιοι πού το άναγνωρίζουν — πώς με τ'α λεφτά πού ξοδεύονται σήμερα μπορεί νά καλύτερέψει σημαντικά ή ποιότητα του φαγητού; Και έπιτέλους θα τρώνε σ' ένα τραπέζι της προκοπής και θα λείπει το «άισχος» της αίθουσας, όπου όμαδικά «έστιάζονται» και νά λειτουργεί και τις Κυριακές το συσσίτιο. Βλέπετε και οί άποροι συνηθίζουν νά... τρώνε κι' αυτοί και την Κυριακή.

E. N.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ Κοινωνική Επιθεώρηση

ΜΙΣΘΟΙ ΚΑΙ ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Με τὸν τίτλο αὐτὸ ἐγκαινιάζουμε ἀπὸ σήμερον μιὰ προσπάθεια μὲ στατιστικούς ἀριθμούς νὰ παρακολουθηθοῦν οἱ μισθοὶ καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν μισθωτῶν. Τὸ θέμα εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα καὶ γὰ πιὸ σοβαρά. Ὅμως, ὅπως καὶ σὲ τόσα ἄλλα σοβαρὰ κοινωνικο-οικονομικά ζητήματα, οἱ ἐπίσημες στατιστικὲς πηγὲς τηροῦν «σιγὴν ἰχθύος». Οὔτε μιὰ προσπάθεια δὲν ἔχει γίνει γιὰ νὰ καταρτισθεῖ ἕνας μισθοτιμάρημος. Ἕνας ἀξιόπιστος καὶ γενικὰ ἀναγνωρισμένος τιμάρημος κόστους ζωῆς λείπει.

Μέσα σ' αὐτὲς τὲς συνθήκες, ἡ προσπάθεια μας συναντᾷ μεγάλες δυσκολίες γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ πραγματοποιηθεῖ σὲ ικανοποιητικὸ βαθμὸ. Τὰ στατιστικὰ υἱοχεῖα πού παίρνουμε γιὰ τὸν καταρτισμὸ τοῦ πίνακα «Μισθοὶ καὶ βιοτικὸ ἐπίπεδο», εἶναι σταχυολογημένα ἀπὸ ἐπίσημες πηγές. Οἱ μαθηματικοὶ ὑπολογισμοὶ εἶναι δικοὶ μας. Ἀπὸ τὴ φύση τῶν στοιχείων προκύπτει, πῶς τὰ ἀποτελέσματα ἔχουν περισσότερο ἐνδεικτικὴ σημασία.

Ἡ δευτέρη στήλη τοῦ πίνακα ἀναφέρεται στοὺς ὀνομαστικούς μισθοὺς, πού δόθηκαν μεταπολεμικά, μὲ ὑπουργικὲς ἀποφάσεις ἡ δίνονται μὲ τὲς συλλογικὲς συμβάσεις. Γιὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς πού ἔγιναν γιὰ νὰ προκύψουν οἱ ἀριθμοδείκτες (τὰ πολλαπλάσια) τῶν ὀνομαστικῶν μισθῶν βλέπε τὸ τεύχος «Ἀνταῖος» 3—4, 1949, σελ. 160. Οἱ μισθοὶ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἰσχύουν γιὰ τὴ μεγάλη μάζα τῶν μισθωτῶν.

Ἡ τρίτη στήλη δίνει τὸν εἰδικὸ τιμάρημο διατροφῆς, πού τὸν δημοσιεύει ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδας. Οἱ ἐπιφυλάξεις μας γιὰ τὴν ἀντικειμενικότητα τοῦ τιμάρημου τῆς Τ. Τ. Ε. εἶναι γνωστὲς ἀπὸ μελέτες καὶ ἄρθρα πού ἔχει δημοσιεύσει στὸ παρελθόν ὁ «Ἀνταῖος». Ἀπὸ ὅλους ὅμως τοὺς τιμάρημους κόστους ζωῆς πού δημοσιεύονται σήμερον φαίνεται πῶς ὁ εἰδικὸς τιμάρημος διατροφῆς, πού καταρτίζει ἡ Τ. Τ. Ε., νὰ πλησιάζει κάπως περισσότερο στὸ πραγματικὸ κόστος ζωῆς.

Ἡ τέταρτη στήλη, δίνει τοὺς πραγματικούς μισθοὺς σὲ ἑκατοστά. Οἱ μεταβολὲς τῶν πραγματικῶν μισθῶν μποροῦνε καὶ ἐκφράζον τὲς μεταβολὲς τοῦ πραγματικοῦ ἐπιπέδου ζωῆς τῶν μισθωτῶν. Ἡ σύγκριση γίνεται μὲ τὰ ἀντίστοιχα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ 1938.

Ἡ γενικὴ παρατήρηση, πού δαίνει ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακα, ἐπιβεβαιώνει τὴ κα-

ταστροφικὴ πτώση πού ἔχουν ὑποστεί μεταπολεμικά οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν μισθωτῶν. Οἱ πραγματικοὶ μισθοὶ καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο ἔχουν πέσει μεταπολεμικά κατὰ 50—60% κάτω ἀπὸ τὸ λιτοδίαιτο προπολεμικὸ ἐπίπεδο.

ΔΕΙΚΤΗΣ ΜΙΣΘΩΝ «ΑΝΤΑΙΟΥ»

Χρονικὸ διάστημα	Δείκτης ὀνομαστικῶν μισθῶν	Τιμάρημος Διατροφῆς Τ.Τ.Ε.	Δείκτης πραγμα- τικῶν μι- σθῶν καὶ βιοτ. ἐπιπ.
1938	1	1	100
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
1945	8,33	18	44
1946	52	152	32
1947	152	200	76
1948	188	302	62
1949 α) ὁμνη	188	357	52
1949 β) ὁμνη	215	343	63
1950 α) ὁμνη	215	364	59
1950 Ἰουλ.	215	380	56,58
1950 Αὐγ.	215	380	56,58
1950 Σεπτ.	215	372	57,80
1950 Ὀκτ.	215	373	57,65
1950 Νοέμβ.	215	371	57,95

Εἰδικότερα ἀπὸ τὸ δεύτερο ἔξάμηνο τοῦ 1949, ὅταν ἡ δικαστικὴ αὐξηση 30% ἔγινε γενικά ὑποχρεωτικὴ καὶ ὁ μέσος ὅρος τῶν μισθῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἀνέβηκε 15%, σημειώνεται πάλι μιὰ συνεχὴ πτώση τῶν πραγματικῶν μισθῶν καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, πτώση πού ἀπὸ τὸν πίνακα φαίνεται, σύμφωνα μὲ τὸν τιμάρημο διατροφῆς τῆς Τ. Τ. Ε. νὰ εἶναι γύρω στὰ 10%.

ΟΙ ΤΙΜΑΡΙΘΜΟΙ

Ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τιμάρημων, πού ἡ σύγχρονη ἀνάπτυξη τῆς Στατιστικῆς προσφέρει, ὁ τιμάρημος κόστους ζωῆς εἶναι ἐκεῖνος, πού ἔχει σαφὴ καὶ ἐντονο κοινωνικο-οικονομικὸ χαρακτήρα. Γιατὶ ὁ τιμάρημος κόστους ζωῆς δὲ μετράει γενικά τὸ κόστος ἡ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς, μὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καταρτίζεται γιὰ νὰ μετράει τὸ κόστος ζωῆς ὁρισμένης κοινωνικῆς τάξης, π.χ. τῆς ἐργατοῦπαλληλικῆς ἢ τῆς μικροαστικῆς, ἢ τῆς μικροαγροτικῆς κλπ. Καὶ ὅχι μόνον νὰ μετράει τὸ κόστος ζωῆς, μὰ νὰ παρέχει ἀκόμα καὶ τὸ μέτρο γιὰ τὴ μέτρηση τοῦ ὅψους καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῆς ἑκείνης κοινωνικῆς τάξης. Ἡ ἀνάγκη γιὰ ἕνα τέτοιο ἀξιόπιστο τιμάρημο γίνεται πὺρ μεγάλη σὲ ἐποχές, ὅπως ἡ σημερινή, πού οἱ τιμὲς τῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἡ νομισματικὴ ἐκφραση τῶν

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

εισοδημάτων συνεχώς μεταβάλλονται" εξ αιτίας του πληθωρισμού και της διαταραχής των δρών παραγωγής.

Οι μεταπολεμικές περιπέτειες του τιμάρθμου αυτού στην Ελλάδα είναι γνωστές. Περιοριζόμαστε να αναφέρουμε την απαγόρευση να δημοσιεύεται και την πληθωρική παραγωγή από τιμάρθμους, που παρουσιάζεται τα τελευταία χρόνια. Μά θπως λέει και το άρχαιο γνωμικό: ούκ έν τῷ πολλῷ τὸ εὖ.

Τὸ γενικό γνώρισμα σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς μεταπολεμικοὺς τιμάρθμους εἶναι πὼς τοὺς λείπει ἡ γενική ἀναγνώριση καὶ παραδοχή. Τοὺς ἀμφισβητοῦνται τὰ πῶς κύρια γνωρίσματα κάθε καλοῦ τιμάρθμου: ἡ ἀντικειμενικότητα καὶ ἡ ἀμεροληψία. Κι' αὐτὸ εἶναι φυσικό, ὅταν οἱ τιμάρθμοι αὐτοὶ δὲν καταρτίζονται μὲ πραγματικά, ἀντικειμενικά στοιχεῖα, μὰ μὲ θεωρητικά, αὐθαίρετα καὶ φανταστικά, καὶ ὅταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐμφανίζονται ἀθέλητα μεθοδολογικά σφάλματα πού δύσκολα μποροῦν νὰ ἀποδιώξουν τὴν ὑπόνοια πὼς γίνονται σκόπιμα.

Μὲ τὸν τιμάρθμο κόστους ζωῆς τῆς Ὑπηρεσίας Μελετῶν τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν, πού πρωτοεμφανίζεται γιὰ τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ 1950, ἀπλῶς μεγαλώνει ὁ ἀριθμὸς τῶν τιμάρθμων, πού ἔγιναν μεταπολεμικά γνωστοί, ἀπὸ 7 — ἂν δὲν ἀπατώμεθα — σὲ 8. Τὴν ἀρίθμηση αὐτὴ πιθανὸν νὰ ἀμφισβητήσει ὁ Α.Σ.Α., καὶ ἴσως μὲ τὸ δικίον του. Ἡ ὁμοιότητα, πού διαπιστώνεται ἀνάμεσα στοὺς δύο τιμάρθμους τοῦ Α.Σ.Α. καὶ τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν, σὲ μὲθοδο καταρτισμοῦ καὶ ὑπολογισμοῦ (ἡ ἴδια τυπικὴ οἰκογένεια, μὲ τὸ ἴδιο σχεδὸν εἰσόδημα, μὲ τὴν ἴδια σχεδὸν σύνθεση δαπανῶν, μὲ τὸ ἴδιο ἀκριθὲς θεωρητικό σιτηρέσιο καὶ μὲ ἄλλες ὁμοιότητες, ἀκόμη καὶ σὲ πῶς μικρὲς λεπτομέρειες), δικαιολογημένα γεννᾷ τὴ σκέψη πὼς δὲν ὀφείλεται σὲ τυχαία σύμπτωση.

Πάντως ἡ σύμπτωση αὐτὴ μᾶς διευκολύνει. Ἡ θέση πού παίρνουμε γιὰ τὸν τιμάρθμο τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τιμάρθμο μὲ ἄλλο τίτλο, δηλαδὴ γιὰ τὸν τιμάρθμο τοῦ Α.Σ.Α.

Τὸ ζήτημα τῆς πατρότητας τοῦ τιμάρθμου αὐτοῦ εἶναι ἓνα ζήτημα, βέβαια, πού ἀφορᾷ περισσότερο τὶς δύο Ὑπηρεσίες. Κεῖνα ὅμως πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ξενίζονται τὸν τιμάρθμο αὐτὸ καὶ τοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθοῦν ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία Μελετῶν τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν εἶναι:

1) Πὼς συμβαίνει ὁ τιμάρθμος αὐτός, πού εἶναι σὲ σειρά ἡλικίας ὁ πῶς μικρός, νὰ εἶναι καὶ ὁ πῶς μικρός σὲ ὕψος πού δείχνει γιὰ τὸ κόστος ζωῆς, σὲ σύγκριση μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τιμάρθμους; Ἡ μικρὴ του ἡλικία δὲ θὰ ἦταν, βέβαια, ἀρκετὴ ἐρμηνεία γι' αὐτὸ!

2) Πὼς συμβαίνει ὁ τιμάρθμος αὐτός, πού εἶναι ὁ ἴδιος καὶ συνεχίζει μόνο τὴ ζωὴ τοῦ τιμάρθμου τοῦ Α.Σ.Α. μὲ ἄλλο τίτλο, νὰ ἐμφανίζει τὸ κόστος ζωῆς γιὰ τὸ πρῶτο 15ῆμερο τοῦ Νοέμβριου 1950 χαμηλότερο ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ κόστους ζωῆς κατὰ τὸ Φλεβάρη 1950, πού ἐδειχνε, ὅταν παρουσιαζόταν σὸν τιμάρθμος τοῦ Α.Σ.Α.; Τὸ πραγματικὸ κόστος τῆς ζωῆς, δυστυχῶς, δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ ἄλλες στοὺς τίτλους. Εἶναι σὲ ὅλους γνωστὴ — καὶ ὅλοι εἰς ἄλλοι τιμάρθμοι μέχρις ἓνα σημεῖο τὴν ἐκφράζουν — ἡ ὕψωση τῶν τιμῶν πού συντελέστηκε μέσα σὲ τὸ διάστημα ἀπὸ τὸ Φλεβάρη μέχρι τὸ

Νοέμβριον τοῦ 1950. Καὶ ἰδοὺ οἱ ἀριθμοὶ γιὰ σύγκριση:

	Γενικός Τιμάρθμος Κόστους Ζωῆς		Α.Σ.Α. ὕπ. Ἐφ. Διαν.
	«Τρ. Ἐλ.»	«Βήματ.»	
1950, Φλεβ.	303.34	276	285.32
» Νοεμ.	321.14	306.5	284.97
Αὐξήσεις +		+ 30.5	+ 0.35
Μειώσεις -	+ 17.80		

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς ἐπιθεωρῶνται ἀλλή μιὰ φορὰ τὴ μόνη σωστὴ καὶ ἐπιστημονικὴ θέση, πού ἔχει πάρει τὸ περιοδικό μας, σὲ ζήτημα τοῦ τιμάρθμου κόστους ζωῆς: α) Ὁ τιμάρθμος πρέπει νὰ στηρίζεται σὲ πραγματικὰ στοιχεῖα καὶ ὄχι σὲ αὐθαίρετα, θεωρητικά ἢ φανταστικά στοιχεῖα καὶ ἐκτιμήσεις, β) ὅλα τὰ στοιχεῖα (εἶδη, ποσότητες καὶ ποιότητες εἰδῶν, τιμὲς βασικῆς ἐποχῆς, πληροφοριακὲς πηγὲς καὶ ἄλλα) πού ἀπαρτίζουν τὸν τιμάρθμο καὶ ἡ μέθοδος ὑπολογισμοῦ του, πρέπει νὰ ἀντέχουν στὸν ἐπιστημονικὸ καὶ δημόσιο ἔλεγχο, γ) ἐκπρόσωποι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐνδιαφερομένους πρέπει νὰ συμμετέχουν σὲ τὴν ἐργασία τοῦ καταρτισμοῦ καὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ τιμάρθμου, καὶ ὄχι μόνον οἱ «εἰδικοί». Ἔτσι μόνον μπορεῖ νὰ προκύψει ἓνας τιμάρθμος ἀντικειμενικός καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ σὸν ἀξιόπιστος σὲ τὴν συνείδηση τοῦ κόσμου, πού ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν τιμάρθμικὴ μέτρηση τῶν εἰσοδημάτων του.

Ὁ τιμάρθμος τῆς Ὑπηρεσίας Μελετῶν τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν καὶ τοῦ Α.Σ.Α. καταρτίστηκε μὲ θεωρητικὸ σιτηρέσιο γιὰ τὴ διατροφή καὶ μὲ ἐκτιμήσεις γιὰ τὶς ἄλλες δαπάνες. Ὁ τρόπος αὐτός τοῦ καταρτισμοῦ δὲν κατοχυρώνει τὸν τιμάρθμο ἀπὸ τὶς ὀπκειμενικὲς ἐκτιμήσεις καὶ ἀπὸ τοὺς αὐθαίρετους καθορισμοὺς τῶν δαπανῶν, πού μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετοῦν ὁρισμένους σκοποὺς, παραμορφῶνουν ὅμως τὴν πραγματικότητα καὶ ἐμποδίζουν τὸν τιμάρθμον νὰ ἀποδώσει τὸ πραγματικὸ ἐπίπεδο τῶν τιμῶν.

Μὲ τέτοιο τρόπο καταρτισμοῦ ὅλα εἶναι δυνατό. Ὅχι μόνον ὁ τιμάρθμος νὰ μὴ δείχνει τὸ πραγματικὸ ὕψος, ὅπου βρίσκεται σὲ μιὰ ὀρισμένη περίοδο τὸ κόστος τῆς ζωῆς, μὰ νὰ μὴ δείχνει οὔτε τὶς πραγματικὲς μεταβολὲς σὲ τὸ κόστος τῆς ζωῆς. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει, ὅπως εἶδαμε πῶς πάνω, καὶ μὲ τὸν τιμάρθμο τοῦ ὑπουργείου Ἐφοδιασμοῦ καὶ Διανομῶν, τῶς τιμάρθμο τοῦ Α.Σ.Α.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι πρόβλημα παραγωγῆς. Ἡ ἔνταση καὶ κυρίως ἡ σωστὴ κατεύθυνση καὶ διάρθρωση τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος καὶ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς ἰδιαίτερα, εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἰσορροπία καὶ διάσωση τῆς οἰκονομίας, πού ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση ὡς σήμερα παραπαεῖ ἀνάμεσα σὲ πολυποίκιλα προγράμματα καὶ σὲ τὴν ἐξαθροπτικὴ ἀναρχία.

Εἶναι φανερό πὼς ἡ συστηματικὴ καὶ ἀναλυτικὴ στατιστικὴ παρακολούθηση τῆς πορείας τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, σὲ σύνολό τῆς, εἶναι

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Διαβίωση-Διευδυνήσεις Νομικά Ζητήματα Κατοικία-Ψεία

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΜΙΑ ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΡΕΥΝΑ

Δημοσιεύουμε, χωρίς κανένα σχόλιο, αποσπάσματα από τη πιο κάτω έκθεση που δίνει καθαρά σε πιά κατάσταση βρίσκετε σήμερα η εργατική οικογένεια στην Ελλάδα. Η έρευνα διά την εξακρίβωσιν των δαπανών και του κόστους της ζωής των εργατικών οικογενειών εις την Ελλάδα έγινετο υπό την κατεύθυνσιν του Εργατικού Τμήματος της Αμερικανικής Αποστολής εις την Ελλάδα, του οποίου προϊστάται ο κ. Άλλαν Στρώουν και του τμήματος έρευνών και στατιστικής του ύπουργείου Έργασίας. Η Γ. Σ. Ε. Ε. παρέχε την συνεργασίαν της κατά την διάρκειαν της έκπονήσεως του σχεδίου και της διεξαγωγής της έρευνης.

Η Διείκσις της Γ. Σ. Ε. Ε. έδοήθη εις την έπιλογήν των εργατικών οικογενειών που θα παρείχον πληροφορίας και διά την πρόθυμον συνεργασίαν αυτών.

Η εργασία της περισυλλογής και της ταξινομήσεως του υλικού έγινετο από υπαλλήλους του ύπουργείου Έργασίας και της Αποστολής. Η κατάστρωσις και έπίβλεψις της έρευνης και η έπεξεργασία της παρούσης έκθέσεως έγινετο υπό την εϋθύνην του κ. Λισενμάγιερ ειδικού έπί των εργατικών Στατιστικών του Εργατικού Τμήματος της Αμερικανικής Αποστολής.

Ο δρ. Βόρις Στέρν άρχηγός του Τμήματος Έργασιών Σχέσεων του Γραφείου Έργασιών Στατιστικών του ύπουργείου Έργασίας των Ηνωμένων Πολιτειών έπενόησε το διά-

μερικώτερες έκδηλώσεις της και στη συνάρτησή της με τούς άλλους τομείς της οικονομικής ζωής, άποτελεί μία βασική ανάγκη, αλλά και προϋπόθεσις κάθε όρθολογισμένης οικονομικής ένιμέρωσις πολιτικής.

Γύρω άπ' το ζωτικό αυτό θέμα, τά στοιχεία που δίνονται — και φτάνουν ως το πλατύτερο κοινό — κάθε άλλο παρά άνταποκρίνονται σ' αυτή την ανάγκη. Υπεύθυνα στατιστικά στοιχεία δεν δίνονται και δεν υπάρχουν συνθετικά έπεξεργασμένα. Μένουν τά δελτία βιομηχανικής παραγωγής του Συνδέσμου Βιομηχανών, που δεν μπορούν να θεωρηθούν άντικειμενικά και άνεπηρέαστα από τίς Ιδιαίτερες έπιδιώξεις των συντακτών τους. Έκτός όμως άπ' αυτό, το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η σχηματικότητα και η γενικόλητά τους που τά κάνει παραπλανητικά. Τά στοιχεία αυτά παραθέτουν μόνο τούς δείκτες αύξομείωσις της βιομηχανικής παραγωγής, χωρίς να αναδείχνουν ούτε τίς έσωτερικές σχέσεις των παραγωγικών κλάδων, ούτε πολύ περισσότερο να δίνουν πληροφορίες για την όργανική τοποθέτηση της Β. Π. στο σύνολο της οικονομίας.

Με το ζωτικό αυτό θέμα ειδικός συνεργάτης μας β' άσχολήθη στο έρχόμενο τεϋχος.

γραμμα θάσει του οποίου έγινετο η έρευνα και ήτο υπεύθυνος διά την άρχικήν κατάστρωσιν και όργάνωσιν του πλάνου της έρευνης.

Δαπάναι και κόστος της ζωής των εργατικών οικογενειών.

Εις την Ελλάδα η μελέτη των σοδάρων προβλημάτων οικονομικής πολιτικής περιπλέκεται λόγω έλλείψεως αξιοπίστων στατιστικών στοιχείων πολλών πλευρών της οικονομίας. Ένα από τά πιο έπείγοντα προβλήματα μεταξύ όλων είναι ο καθορισμός του πραγματικού κόστους της ζωής των εργατικών οικογενειών της Ελλάδος. Άν και υπάρχουν άρκετοι τιμάρημοι κόστους ζωής διά τάς Άθήνας μεταξύ των οποίων και ο συντασσόμενος υπό της Αποστολής, δεν υπάρχουν χρήσιμα στοιχεία έπί του ζωτικού προβλήματος των πραγματικών δαπανών και του απαιτουμένου ποσού εις δραχμάς διά την συντήρησιν μιας τυπικής εργατικής οικογενείας υπό τάς παρούσας συνθήκας.

Έκτασις και μέθοδος της έρευνης

Διά να συγκεντρωθούν διάφορα στοιχεία εις τον τομέα αυτόν ήρχισεν εις τάς Άθήνας και τον Πειραιά μία έρευνα έπί των δαπανών και των εισοδημάτων των εργατικών οικογενειών.

Κατά την διάρκειαν του Μαΐου προστέθησαν 150 οικογένειαι έκ Βόλου, Ηρακλείου, Πατρών, Θεσσαλονίκης ώστε να συμπεριληφθούν έντός της έρευνης και περιοχαί έκτός των Άθηνών.

Η βασική μέθοδος η όποία έχρησιμοποιήθη διά την μελέτην του ζητήματος ήκολούθησε την ακόλουθον πορείαν:

1) Έκλογήν άντιπροσωπευτικών οικογενειών μεταξύ της κοινότητος και των εργατικών όμάδων που εξέλέγησαν διά να συμπεριληφθούν εις την μελέτην.

2) Λήψις πληροφοριών από αυτάς τάς οικογενείας σχετικών με τάς πραγματικάς προσόδους και με τά ειδικά έξοδά των έπί των διαφόρων συντελεστών οι όποιοι συμπεριλαμβάνονται εις το σύνολον των άναγκών που συνιστούν το κόστος της ζωής των εργατικών οικογενειών.

Άνεγνωρίσθη η ανάγκη ώστε η μελέτη να γίνη κατά τρόπον ώστε να συμπεριληφθούν εις αυτήν άντιπροσωπευτικοί τύποι προερχόμενοι από όλας τάς κατηγορίας εργατών.

Άν και εις την Ελλάδα δεν δύνανται να παρασχεθούν πραγματικά πληροφορία άναφερόμενα εις τούς έργαζομένους εις την βιομηχανίαν, κατέστη δυνατόν να γίνη μία παραβολή με τούς καταλόγους των Έργατικών Κέντρων ώστε να έπιτευχθή μία ύποδειγματική έκλογη άντιπροσωπεύουσα μίαν έρευναν έπί των κυρίων βιομηχανιών κάθε κοινότητος η όποία συμπεριελήφθη εις την μελέτην. Κατά το μεγαλύτερον μέρος η έ-

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ρευνα, περιορίσθη διά οικογενείας εις τὰς ὁποίας ὁ ἡμερομίσθιος ἀρχηγός των ἦτο χειρόναξ ἐργάτης.

Μόλα ταῦτα εἰς τὴν περιοχὴν Ἀθηνῶν—Πειραιῶς ἠρωτήθησαν διὰ τὴν συλλογὴν πληροφοριῶν 100 οἰκογένειαι εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἀρχηγός των ἦτο ὑπάλληλος.

Αὐταὶ αἱ 100 οἰκογένειαι θὰ καταστοῦν τὸ ὑποκείμενον παροχῆς ἐδικῶν πληροφοριῶν, διότι ὁ τρόπος ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας των, εἰς κάποιαν ἑκτάσιν, καθὼς καὶ τὸ πρόβλημα τῶν δαπανῶν τῆς συντηρήσεως εἶναι κάπως διαφορετικὸν ἀπὸ τῶν ἐργατῶν.

Ἀπο τοὺς ἐργάτας πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπετάθη ἡ ἔρευνα διὰ νὰ δώσουν πληροφορίας τὰ 90% παρέσχον χρησίμους τοιαύτας.

Οὕτω ἀπὸ τὰς 500 οἰκογενείας πού ἐλήφθησαν ὡς πρότυπον ἡ κατανομὴ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ἀπὸ ὅπου ἐλήφθησαν θάβειν ὡς ἀκολούθως:

Ἀθῆναι—Πειραιεύς	350
Βόλος	33
Πάτραι	37
Ἡράκλειον	26
Θεσσαλονίκη	54

Σύνολον οἰκογενειῶν 500

Διὰ τὴν παρούσαν ἑκθεσιν αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς θεωροῦνται μαζὶ ὡς μία κατηγορία. Αἱ ὑπόλοιποι 4 πόλεις θεωροῦνται ὡς μία δευτέρα μεγάλη διαιρέσις.

Τὰς οἰκογενείας ἐπεσκέφθησαν ὑπάλληλοι τοῦ ὑπουργείου Ἐργασίας καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς, οἱ ὅποιοι ἐπέτυχον νὰ ἀντλήσουν πληροφορίας σχετικὰς μετὰ τὰς πραγματικὰς δαπάνας διὰ τὰ καθημερινὰ ἔξοδα, ὅπως τροφή, καθημερινὰ μεταφορικά ἔξοδα, κλπ. μηνιαία ἔξοδα δι' αὐτὰς τὰς κατηγορίας, ὅπως: ἔξοδα συντηρήσεως τοῦ σπιτιοῦ, καύσιμος ὕλη διὰ μαγειρεῖμα, προσωπικὰ ἔξοδα, καθὼς καὶ ἔξοδα τὰ ὅποια γίνονται τὸν χρόνον δι' ἐνδυμασίαν καὶ νοικοκυριό.

Τὸ μέρος τοῦ σχεδίου τοῦ προορισμένου διὰ τὰ καθημερινὰ ἔξοδα ἀπεσκόπει εἰς τὴν παροχὴν

Μέγεθος οἰκογενείας	Ὅλαι αἱ περιοχαὶ
Σύνολον	500
Κάτω τῶν 4 μελῶν	16
Μὲ 4 μέλη	107
» 5 »	160
» 6 »	140
» 7 »	49
» 8 »	16
Ἄνω τῶν 8 μελῶν	12

ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ τεῦχος θὰ συνεχίσωμε τὴ

πληροφοριῶν ἀπὸ τὰς οἰκογενείας τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰ ἔξοδα μιᾶς ἐβδομάδος.

Διὰ τὰς Ἀθῆνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἐπισυνήφθη ἓνα συμπλήρωμα ἐπιτρέπον τὴν συλλογὴν ὁμοιῶν πληροφοριῶν διὰ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα. Τὰ στοιχεῖα τὰ περιεχόμενα εἰς τὴν ἑκθεσιν αὐτὴν παριστοῦν ἓνα μῆσον ὅρον τῶν δαπανῶν διὰ τὰς δύο ἐβδομάδας.

Εἰς τὰς ὑπολοίπους τέσσαρας πόλεις ἡ ἀπογραφή τῶν καθημερινῶν ἑξόδων περιορίσθη μόνον διὰ μιάν ἐβδομάδα λόγω τῶν ἀντιμετωπιζομένων προβλημάτων.

Τὰ μηνιαία ἔξοδα ἦσαν ἀντιπροσωπευτικά τῶν πραγματικῶν δαπανῶν τῆς οἰκογενείας διὰ τὸν μῆνα πού προηγήθη τῆς ἡμερομηνίας καθ' ἣν ἐγένετο ἡ ἐπίσκεψις εἰς τὰς περιοχὰς πού ἐλήφθησαν ὡς ἀντιπροσωπευτικά.

Τὰ ἐτήσια ἔξοδα παριστάνουν τὴν ἐκτίμησιν τῶν οἰκογενειακῶν δαπανῶν διὰ τὴν περίοδον 12 μηνῶν διὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ ἔρευνα.

Παρεσχέθη ἡ πληροφορία ὅτι αἱ οἰκοκυραὶ — αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς πληροφορίας ἐπετεύχθη νὰ δοθοῦν ἀπὸ τὰς οἰκοκυράς—συνειργάσθησαν μετὰ κάθε τρόπον καὶ κατέβαλλον εἰλικρινεῖς προστάθειας διὰ νὰ παράσχουν πλήρεις καὶ ἀκριθεῖς πληροφορίας.

Συγχρόνως μετὰ τὰς πληροφορίας τὰς σχετιζομένας μετὰ τὰ ἔξοδα συντηρήσεως ἡ ἔρευνα ἐπέτυχεν νὰ συγκεντρώσῃ πληροφορίας σχετιζομένας μετὰ τὰς γενικὰς συνθήκας ὑγιεινῆς διαβιώσεως καὶ οἰκογενείας καὶ διὰ τὸν τύπον τοῦ μαγειρευομένου φαγητοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐβδομάδος.

Ἐπίσης κατέστη δυνατόν νὰ ἐπιτευχθοῦν πληροφορίες σχετικὰς μετὰ τὸ εἰσόδημα ἐκ τῆς ἐργασίας.

Σύμψεις τῆς οἰκογενείας.

Προκαταρκτικῶς συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἔρευναν οἰκογένειαι μετὰ 4, 5 καὶ 6 μέλη καὶ τὸ δείγμα ἐσχεδιάσθη ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ σχῆμα αὐτὸ τῶν τριῶν ὁμάδων οἰκογενειῶν.

Ὁ ἐπόμενος πίναξ δεικνύει τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκογενειῶν καὶ ὁποῖα συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ἔρευναν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν μελῶν.

Ἀθῆναι—Πειραιεύς	Λοιπαὶ περιοχαὶ
350	150
16	30
112	48
102	38
32	17
9	7
2	10

δημοσίευση τῆς ἑκθεσης.

ΟΙ ΑΠΟΛΥΘΕΝΤΕΣ ΚΑΙ Ο 13ος ΜΙΣΘΟΣ

Στὴν ὑπουργικὴ ἀπόφασις γιὰ τὸν 13ο μισθὸ προβλέπεται, ὅπως καὶ στὶς προηγούμενες, ἡ καταβολὴ μειωμένου 13ου μισθοῦ εἰς τοὺς ἀπολυθέντας ἐργατοῦπαλλήλους. Τὸ πᾶν πού πρέπει νὰ πάρουν διαβαθμίζεται ἀνάλογα πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀπολύσεως. Μετὰ τὴν διάταξιν, ὡστόσο, αὐτὴ παίζεται κυριολεκτικὰ μὲ κατωδία εἰς βάρος τῶν μισθωτῶν, πού χάσανε τὴ θέση τους. Τὸ ὑπουργεῖο Ἐργασίας κάνει, ὅτι δὲν ξέρει, ποῖα ἦταν ἡ τύ-

χη τῶν ἀντιστοιχῶν διατάξεων στὶς προηγούμενες ἀποφάσεις γιὰ τὸν 13ο μισθὸ. Μετὰ περιέργη ἐρμηνεία πρῶτα τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας—τὸ ἔτος 1948—καὶ ὕστερα ὁ Ἀρείος Πάγος ἀρνήθηκαν τὴν ὑπαρξὴν ὑποχρέωσης γιὰ τὴν καταβολὴ τοῦ 13ου μισθοῦ εἰς τοὺς ἀπολυθέντας, γιατί, λένε, ἡ ὑπουργικὴ ἀπόφασις στὸ σημεῖο αὐτὸ «ἐξεδόθη καθ' ὑπερβάσιν ἐξουσιοδοτήσεως» καὶ συντοπῶς εἶναι ἀκυρή. Ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ ξεκινᾷ

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

από την ολότελα εσφαλμένη αντίληψη ότι πρέπει να υφίσταται ενεργός σύμβασις εργασίας, καθ' όν χρόνον καθίσταται άπαιτητή ή άξίωσις, (δηλ. κατά τόν χρόνον της εκδόσεως της απόφασεως). Η άποψη αυτή άποκρούστηκε μ' έπιστημονικά επιχειρήματα (βλ. σχόλιο του Α. Σακελλαροπούλου κάτω από την απόφαση του Συμβουλίου της Έπικρατείας στην Έπιθ. εργατικού δικαίου του 1948, σελ. 365—366 και του ίδιου μελέτη για τόν 13ο μισθό στην Έπιθ. έργατ. δικαίου του 1950, σελ. 53—54), αλλά τα κατώτερα δικαστήρια την εφαρμόζουν πειθαρχώντας στην απόφαση του Αρείου Πάγου. Κι' έτσι με πληθώρα δικαστικών αποφάσεων

τινάχτηκε στον άέρα ή διάταξη. Το ίδιο άσφαλώς θα επαναληφθεί και έφετος. Ο άριθμός των μισθωτών που στερείται έτσι τόν 13ο μισθό έφετος θα είναι πολύ μεγάλος, λόγω των άθρόων άπολύσεων, που γίνανε τε'λευταία. Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση τό ύπουργείο Εργασίας είχε υποχρέωση να κατοχυρώσει νομοθετικά τό δικαίωμα αυτό των εργαζομένων. Ο 13ος μισθός δέν είναι «δώρο», που παρέχεται από περισσή φιλανθρωπία στους εργαζομένους, αλλά είναι μισθός που αντίστοιχεί στην εργασία των μηνών που προηγούνται.

Η κωμωδία αυτή πρέπει να λήξει.

Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΑΠΕΡΓΙΩΝ

Η δυσαναλογία που υπάρχει ανάμεσα στους μισθούς και τόν τιμάρθμο, όδγησε τους εργαζόμενους, τόν τελευταίο καιρό, σε άπεργιακούς

άγώνες με αποτέλεσμα, μέσα σε ένα πεντάμηνο, να χαθούν 3.109.900 ώρες δουλειάς από την παραγωγή.

ΠΟΛΗ Ή ΕΠΑΡΧΙΑ	Α Π Ε Ρ Γ Ι Ε Σ						Απεργίες Δ.Υ.—Θ.Υ. γανισμών				Σ Ι Α Σ Ε Ι Σ		ΩΡΕΣ ΔΥΝΟΛΟ
	Εργατ. αίμαξ	Κλαδικές	Πανελλα- δικές	Σύνολο	Ημέρες άπεργίας	ΥΝΟΛΟ ΑΠΕΡ- ΓΩΝ	Κλαδικές	Πανελλα- δικές	Στάσεις	Αριθμός	Εργάτες	ΩΡΕΣ	
Αθήνα	63	35	4	102	360	60.000	27	4	2	14	18.800	59.600	2.150.700
Πειραιά	40	12	—	52	75	10.000	—	—	—	8	15.000	53.000	220.000
Θεσσαλονίκη	3	2	—	5	28	13.750	—	—	—	—	—	—	310.000
Μακεδονία	—	5	—	5	16	8.800	—	—	—	—	—	—	237.000
Ηελοπόννησος	—	3	—	3	30	4.175	—	—	—	—	—	—	140.000
Νησιά	1	4	—	5	25	1.250	—	—	—	—	—	—	43.000
Στερεά	1	2	—	3	9	540	—	—	—	—	—	—	9.200
Σύνολον	108	63	4	175	543	98.515	27	4	2	22	33.000	113.300	3.109.900

Βασικό αίτημα των εργαζομένων στους άγώνες τους, είναι ή τιμαριθμική προσαρμογή των άποδοχών τους, που σήμερα βρίσκονται 60% κάτω από τους μισθούς του 1938. Και αν προσθέσει κανείς την αύξηση της παραγωγής σε όρισμένους κλάδους, ή διαφορά αυτή γίνεται ακόμη μεγαλύτερη. Α. χ. ενώ ή απόδοση των λιγνιτωρύχων έίτανε 5 βαγόνια, σήμερα αύξήθηκε σε 15. Οι γυαλάδες από 1000 λαμπόγιαλα, παράγουν τώρα 2.500. Οι ύφαντουργοί αύξήσανε τους 15 πήχες σε 40-50 και σε μιά σειρά άλλων κλάδων ακόμα παρατηρείται αυτή ή αύξηση στη παραγωγή με

τό ίδιο προσωπικό.

Η συμμετοχή της εργατικής τάξης στην άνασυγκρότηση, αποτελεί βασικό παράγοντα. Με πεινασμένους εργάτες όχι μόνον δέν θα προχωρήσουμε στην άνοικοδόμηση της χώρας μας, αλλά και όπως δείχνει ο παραπάνω πίνακας, πολύτιμες εργατικές ώρες θα θυσιάζονται έπειδή οι κ. κ. άρμόδιοι συνεχίζουν ναρνούνται στον εργαζόμενο τό δικαίωμα να ζήσει.

* Οι άριθμοί του πίνακα μας δόθηκαν από τό Γραφείο Τύπου του Ε.Σ.Κ.Ε.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩ ΕΝΤΥΠΩ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΜΑΝΤΟΥ : Εισαγωγή
εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν. ("Ἐκδ. 2α
Ἀθήναι 1950).

Ὁ καθηγητὴς Ἀμαντὸς μὲ τὸν παραπάνω
τίτλο ἔγραψε καὶ τύπωσε τὸ 1933 τὴ μονο-
γραφίαν πού πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες τὴν ξανα-
τύπωσε σὲ δευτέρη σχεδὸν ἀπαράλλαχτη ἔκ-
δοση. Ὅταν ἐκδόθηκε ἡ πρώτη ἔκδοση δη-
μοσιεύθηκαν ἀρκετὲς κριτικὲς γιὰ τὴν ἐργα-
σίαν αὐτῆς τοῦ κ. Ἀμαντοῦ καὶ τονίστηκε ξε-
χωριστὰ ὅτι ὁ τίτλος «Εἰσαγωγή στὴ Βυ-
ζαντινὴ Ἱστορία» δὲν ἔχει καὶ μεγάλη σχέση
μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς μελέτης του.

Ἀσχετὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐκεῖνο πού
ἔχομε νὰ παρατηρήσουμε εἶναι ὅτι ὁ κ. κα-
θηγητὴς θὰ ἔπρεπε στὴ δευτέρη ἔκδοση νὰ
«ἀμειορῶσιν» προσθήκες ἢ καὶ μεταρρυ-
θμίσεις μιά πού περάσαν τόσα χρόνια ἀπὸ
τὴν πρώτη ἔκδοση καὶ στὸ ἀναμεταξύ πλουτί-
στηκε ἡ βυζαντινὴ βιβλιογραφία μὲ νεώτερες
ἐργασίες.

Ἀφοῦ ὅμως δὲν τὸ ἔκαμε, εἴμαστε ὑποχρε-
ωμένοι νὰ κρίνουμε τὴν ἐργασία του ὅπως
τὴν ἐμφανίζει.

Πρῶτα-πρῶτα ἔχομε νὰ παρατηρήσουμε
πὼς ὀρισμένα κεφάλαια ἀπὸ ἀποψη πληρο-
φοριακῇ ἔχουν τὴν ἀξίαν γιατί τὰ ζητή-
ματα πού θίγει ὁ κ. Ἀμαντὸς (θρησκευτικά,
πολιτικοκοινωνικά κλπ.) εἶναι στὴ γλῶσσα
μας ἀκόμα ἀνεκμετάλλευτα. Δὲν μπορούμε
ὅμως νὰ συμφωνήσουμε μαζί του μὲ ὀρισμέ-
νες κρίσεις του γιὰ τὶς αἰτίες πού ἔφεραν
τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἱστορικὸ ἀποτέλεσμα.

Ὁ κ. καθηγητὴς διαπιστώνει τὴν οἰκονο-
μικὴ κρίση τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ εἰδι-
κότερα τῆς Ρώμης, ἀλλὰ ἕνα τόσο μεγάλο
πρόβλημα τὸ σχολιάζει μέσα σὲ 3—4 σελί-
δες καὶ μάλιστα ὁλότελα ἐπιφανειακά.

Γιὰ τὶς ἐξεγέρσεις καὶ ἐπαναστάσεις τῶν
δούλων δὲν γράφει τίποτα γιατί ὅπως καὶ
ἄλλοι ἱστορικοὶ δὲν παραδέχεται ἢ πῶς σωστά
ἀπὸ λαθεμένο μεθοδολογικὸ προσανατολισμὸ
δὲν καταλαβαίνει πὼς τὸ καθεστῶς τῆς δου-
λείας ὅπως ἔφερε σὲ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο καὶ
παράλληλα σὲ παρακμὴ τὶς ἀρχαῖες Ἑλλη-
νικὲς πολιτείες, ἔτσι ἐσπρωξε καὶ τὴ ρωμαί-
κῃ Αὐτοκρατορίᾳ στὴν παρακμὴ καὶ τὸ χά-
ος. Καὶ ὅπως ξέρεي ὁ κ. καθηγητὴς τὸ καθε-
στῶς αὐτὸ τῆς δουλείας πού εἶχε ὡς ἀποτέ-
λεσμα τὸ σταμάτημα τῆς παραπέρα ἀνάπτυ-

ξης τῆς Τεχνικῆς εἶχε δημιουργήσει τὸ προ-
λεταριάτο τῆς Ρώμης καὶ τῶν ἄλλων πόλε-
ων, προλεταριάτο ὅμως πού μὲ τὸ νὰ μὴν
παίρνει μέρος στὴν παραγωγή δὲν εἶχε καμ-
μιὰ ἱστορικὴ ἀποστολὴ καὶ ὁ ρόλος του ἦταν
νὰ ζητᾷ «άρτον καὶ θεάματα». Μιὰ «Εἰσα-
γωγή στὴ Βυζαντινὴ Ἱστορία» ἂν δὲν κάνω λά-
θος πρέπει νὰ τὸ θίξει τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπὸ
ὅλες τὶς πλευρὲς γιατί εἶναι τὸ βασικόν. Ἐξ
ἄλλου θὰ γνωρίζει ὁ κ. Ἀμαντὸς ὅτι ἡ ὑπερ-
συγκέντρωση τῆς γῆς σὲ λίγα χέρια στὴν Ἰ-
ταλία μιά πού ἀποτύχανε οἱ ἐξεγέρσεις καὶ
ἐπαναστάσεις τῶν δούλων καὶ τὸ Ρωμαϊκὸ
προλεταριάτο ἀπὸ τὶς τότε συνθήκες δὲν ἔ-
παιξε κανένα προσδευτικὸ ἱστορικὸ ρόλο, ἀ-
φοῦ ἔφερε σὲ ἀδιέξοδο τὴν ἀγροτικὴ ὁικονο-
μία τῆς Ἰταλίας γενικὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐ-
παρχιῶν, ἀνάγκασε τοὺς ἴδιους τσιφλικάδες
ἢ νὰ μετατρέψουν σὲ βοσκοτόπια τὰ ἀπέραν-
τα κτήματά τους ἢ νὰ τὰ ἐνοικιάσουν μὲ ὀ-
ρισμένους ὄρους στοὺς δούλους καλλιεργητῆς
των καὶ ἔτσι σιγὰ-σιγὰ διαμορφώθηκε τὸ νέον
καθεστῶς τῆς δουλοπαροικίας.

Ἐπαναλαμβάνουμε λοιπὸν πὼς τὰ ζητή-
ματα αὐτὰ ἔπρεπε, νὰ τύχουν ξεχωριστῆς ἀ-
νάπτυξης καὶ ἀνάλυσης.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐπικρά-
τηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ κ. καθηγητὴς δὲν
δίνει οὔτε ἀρκετὰ στοιχεῖα, οὔτε ἡ ἀνάλυσή
του εἶναι κατατοπιστικὴ. Ὁ Χριστιανισμὸς μέ-
σα σὲ 300 χρόνια ὕστερα ἀπὸ διωγμοὺς
σκληροὺς, ἐγινε ἡ θρησκεία τῶν περισσότε-
ρων μεσογειακῶν λαῶν. Ἐνα τέτοιο μεγάλης
ἱστορικῆς σημασίας κίνημα πού ὅσο κι' ἂν
ἐμφανίζεται μὲ μάσκα θρησκευτικῆς εἶχε ἄλ-
λες ἀφορμὲς καὶ αἰτίες, χρειάζεται προσεχτι-
κότερο καὶ πολυμερέστερο ἀντίκρουσμα.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ ζήτημα τῆς μετάθε-
σης τῆς πρωτεύουσας στὴν Ἀνατολή. Ὁ κ.
Ἀμαντὸς ἀναφέρει ὀρισμένους λόγους ἀλλὰ
παραλείπει τὸν βασικότερον. Τὸ Βυζάντιον
(ὕστερα Κων) εἶναι πρωτεύουσα ὄχι ἂν
πλὴν γιὰ τὴ γεωγραφικὴ του θέση ἀλλὰ γιὰ-
τί ἡ Ρώμη ὕστερα ἀπ' τὶς ἐπαναστάσεις τῶν
δούλων, τὸ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο ἀπ' τὸ καθε-
στῶς τῆς δουλείας καὶ τὰ χτυπήματα τῶν βο-
ρείων-βαρβάρων γερμανικῶν λαῶν, δὲν μπο-
ροῦσαν νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴ ρωμαϊκὴ Αὐτοκρα-
τορία.

Οἱ δυτικὲς ἐπαρχίαι τῆς Αὐτοκρατορίας
γιὰ τοὺς λόγους πού ἀναφέραμε ἱκανοπᾶν
πέρασαν στὴν παρακμὴ, ἐνῶ οἱ Ἀνατολικὲς
καὶ μικρασιατικὲς πού δὲν εἶχαν σὲ μεγάλῃ
ἐκτασὴ χρεωκοπήσῃ οἰκονομικῶς γιατί οὐ
αὐτὲς ὑπῆρχε ἀκόμα σὲ μεγάλῃ κλίμακα ἡ μι-
κροῖδιοκτησία καὶ ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον, εἴ-
χαν μεγαλύτερη ζωτικότητα καὶ συνακόλουθα

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

αυτὲς γὰρ πολλοὺς αἰῶνες κράτησαν τὸ βάρος τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἐπιθέσεων καὶ αὐτὲς τροφοδοτοῦσαν τὴν ἀρχαία τάξη τοῦ Βυζαντίου γιὰ νὰ κρατιέται στὴν ἐξουσία μὲ τὴν ἐφαρμογὴ ληστρικής φορολογίας καὶ ἀντιλαϊκῶν συγκεντρωτικῶν μέσων βίας.

Ύστερα ἀπ' τὶς γενικὲς αὐτὲς παρατηρήσεις ἔχομε νὰ προσθέσουμε πῶς σε μερικὰ σημεῖα ὁ κ. Ἀμαντὸς ἀκολουθώντας καὶ ἄλλους ἱστορικούς, εἶνε κάπως ἀντικειμενικός καὶ ὁμολογεῖ ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ὄχι μόνον ὑποστήριξαν παντοῦ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἀντιλαϊκῶν στοιχείων ἐπικράτησαν καὶ ἄπλωσαν τὴν κυριαρχία τους ὄχι μόνο στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ στὴ Μεσόγειο. Καὶ παράλληλα οἱ δυτικοὶ στάθηκαν οἱ χειρότεροι δυνάστες καὶ οἱ σκληρότεροι καταπιεστές.

Δὲν συμφωνοῦμεν ὅμως μὲ τὴ γνώμη τοῦ κ. Καθηγητοῦ ὅτι τάχα ὑπῆρχαν καὶ Ρωμαῖοι φιλέλληνες (αὐτοκράτορες, λόγιοι κλπ.). Βέβαια ὠρισμένα ἄτομα ἀγάπησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ποίηση. Στὸ γενικὸ ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἀριστοκράτες ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐξ ἄλλου κι' ὅπου παρατηρεῖται «φιλελληνισμός» αὐτὸ δὲν ἔχει ὑποκειμενικὰ ἐκδήλωση. Πρόκειται γιὰ

μιά ἀνάγκη. Οἱ Ρωμαῖοι χρειάζονταν τὴν ἑλληνικὴ διανόηση γιὰ νὰ στερεώσουν τὴν ἐκμεταλλευτικὴ κυριαρχία τους. Ὄταν λοιπὸν ὁ Καῖσαρ ξανάχτισε τὴν Κόρινθο (44 π.Χ.) ποὺ τὴν κατέστρεψε καὶ ἐρήμωσε ὁ Μόμμιος (146) καὶ ὁ Ἀδριανὸς ἔχτιζε μνημεῖα στὴν Ἀθήνα δὲν ἦταν φιλέλληνες. Ὅ,τι ἔκαναν, τὸ ἔκαναν γιὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος καὶ γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν ὁ μὲν Καῖσαρ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῆς Ρώμης, ὁ δὲ Ἀδριανὸς γιὰ νὰ παγιώσει γενικὰ τὴ ρωμαϊκὴ κατοχὴ καὶ διείσδυση στὴν Ἑλλάδα καὶ εἰδικότερα καὶ ἐπὶ λόγους ὑστεροφημίας.

Ὅπως εἴπαμε πρὶν πάντων σὲ ὁρισμένα σημεῖα ὁ κ. Ἀμαντὸς εἶναι πρὶν ἀντικειμενικός καὶ ὁμολογεῖ ὅτι τὸ φορολογικὸ σύστημα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἦταν βαρύνον καὶ ἐξαθλίωνε τὶς λαϊκὰς μάζες, ὅτι ἡ στρατοκρατία ἦταν ἐπαχθεστάτη, ὅτι ὁ κλήρος μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔγινε καὶ αὐτὸς δυνάστης καὶ στραγγαλιστὴς τοῦ λαοῦ κλπ.

Θὰ ἦτο, εὐχὴς ἔργο ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ἀμάντου νὰ εἶχε πολλὲς τέτοιες σελίδες, δυστυχῶς ὅμως δὲν ἔχει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἐκλογὴ

ΕΚΛΟΓΗ ἀπὸ τὰ «καλύτερα δημοσιεύματα ὅλου τοῦ κόσμου. Τεύχος 60 Ὀκτώβριος 1950 σελίδες 136.

Δίπλα στὶς ὀλοσέλιδες καὶ προσοδοφόρες ρεκλάμες (13 σελίδες), στὶς πληροφορίες γιὰ τὰ θεατρικὰ ἔργα ποὺ θὰ παιχτοῦν τὸν Ὀκτώβρη καὶ εἰς ἀθλητικὲς συναντήσεις στὰ γήπεδα (2 σελίδες), δίπλα στὰ «μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα —κινηματογραφικὰ— ἔργα» μὲ τὶς φωτογραφίες τῶν «ἀστέρων» (2 σελίδες), δίπλα στὸ «Σαυρόλεξο» καὶ τὸ Σκάκι καὶ τὴ μὸδα στὸ Παρίσι (6 σελίδες) δίπλα στὶς γελοιογραφίες, τὰ ἀνέκδοτα καὶ τὰ εὐθυμα λόγια (13 σελίδες) —παίει, φαίνεται, ἡ «Ἐκλογὴ» νὰ συναγωνιστεῖ τὸ «Θησαυρὸ» καὶ τὸ «Ρομάντζο» — δίπλα στὰ γνωμικὰ καὶ τὴν κούφια σοφία — «Αὐτὸ ποὺ με καταπλήσσει στὴν Ἀμερικὴ — λέει ὁ Δουὲ τοῦ Οὐίνδσγου — εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο οἱ γονεῖς ὑποκοῦνε στὰ παιδιὰ τους» «Κανεῖς δὲ συμφωνεῖ μὲ τὶς γνώμες τῶν ἄλλων. Ἀπλῶς συμφωνεῖ μὲ τὶς δικές του, εἰπωμένες ἀπὸ κάποιον ἄλλον» λέει κάποιος ἄλλος σοφός — δίπλα λοιπὸν σ' ὅλα αὐτὰ τὰ τερπνὰ, ἀκολουθοῦν καὶ τὰ σοβαρὰ καὶ ὠφέλιμα δημοσιεύματα. Καὶ εἶναι αὐτὰ δυὸ εἰδῶν: Τὰ δημοσιεύματα μὲ ἐγκυκλοπαιδικὸ περιεχόμενο, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μερικὰ διαφωτιστικὰ ἄρθρα, ὅλα διαλεγμένα μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ γιὰ ὁρισμένο σκοπὸ.

Μὲ τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ δημοσιεύματα θέλει φαίνεται, ἡ «Ἐκλογὴ» νὰ μορφοῦσι τοὺς ἀ-

ναγνώστες τῆς, καὶ νὰ πλουτίσει τὶς ἐπιστημονικὲς τοὺς γνώσεις. Τοὺς πληροφορεῖ λοιπὸν πῶς ἕνας Ἀγγλὸς ἀρχαιολόγος ἀναζητᾷ «ἕνα χαμένο κόσμον» καὶ ἐλπίζει ὅτι θὰ ἀνακαλύψει ἐντὸς τοῦ ἔτους τὴ βουλιαγμένη Ἀτλαντίδα. Τοὺς πληροφορεῖ ἀκόμη, πῶς μπορεῖ νὰ «ὑπάρχουν» ἀκόμη ζωντανὰ Μαυμοῦς, καὶ πῶς «βρέθηκε ἀκόμη ἕνας ἑλληνικός θησαυρὸς» στὸ Μεταπόντιο ἕνα «κράνος» πολεμιστῆ «τοῦ 6 αἰῶνος π.χ.». Τοὺς διδάσκει γιὰ τὸ «βασίλειο τῆς σοκολάτας» τὴν Ἑλβετία τὸν «ἐπίγειο παράδεισον» ὅπου οἱ Ἀγγλοὶ περιηγητὲς «γίνονται μοναχοὶ» γιὰ τὸ ἐλβετικὸ «φαγητὸ» καὶ «τρώμε... ἐλβετικά λουκάνικα γιὰ δείπνο» καὶ «ὅπου ἡ σοκολάτα δίδεται χωρὶς θελτίο». Τοὺς πλουτίζει τὶς γνώσεις τους μὲ τὴν «ἱστορία τῆς φωτογραφίας» μὲ τὴ «ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου» (7 Ὀκτωβρίου 1571) μὲ τὸ «Ταξίδι τοῦ Μάσκο Πόλο». Τοὺς διαφωτίζει γιὰ τὰ «ραδιο-ισότοπα» ποὺ «στὴ βιομηχανία ἔχουν τόσες ἐφαρμογές» μὰ ποὺ δὲ «γίνεται ἐπαρκὴς ἐκμετάλλευσίς τους», γιὰτὶ «ἡ βιομηχανία εἶναι ἀκόμη ἐπιφυλακτικὴ» (φυσικὰ ἡ βιομηχανία στὶς καπιταλιστικὰς χώρες, ὅπου μοναδικὸς σκοπὸς τῆς εἶναι τὸ ἀτομικὸ κέρδος). Τοὺς ἀναγγέλλει μὲ τὸ δημοσίευμα «Ἀντίο Ἐλκος» πῶς μὲ τὸ καινούργιο φάρμακο, τὴ «μπανθίνη», ποὺ παρασκευάζεται —φυσικὰ— στὴν Ἀμερικὴ, θὰ σωθεῖ ἡ ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸ βασιανιστικὸ ἔλκος, καὶ τέλος τοὺς συστήνει νὰ πάνε ὅσοι θέλουν νὰ σπουδάσουν δημοσιονόμοι στὴν Ἀμερικὴ ὅπως ἔκανε καὶ ἡ Γαλίσα Χορστίνια Ρίνοιντε.

Μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ τερπνὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ «ἀπὸ τὰ καλύτερα δημοσιεύματα» —φαινοστεῖτε τί θὰ ἦσαν τὰ χειρότερα— διαλεγμένα

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ -ΕΝΤΥΠΟΥ

προπάντων από αγγλοαμερικανικά περιοδικά και εφημερίδες, και όχι «όλου του κόσμου» δυο πράματα επιδιώκει η «Εκλογή».

Πρώτα θέλει να προπαγανδίζει και να εξοραώσει στους αναγνώστες της την έντυπωση, πώς η έπιστήμη και η τέχνη καλλιεργούνται και ακμάζουν μόνο στην Άγγλία και την Αμερική, ενώ στις άλλες προπάντων τις σοσιαλιστικές χώρες κανένα «καλό» δημοσίευμα δε δίνει. Εκεί επικρατεί η βαρβαρότητα! Εκεί χτίζεται ο σοσιαλισμός, κι αυτό είναι η καταστροφή του κόσμου!

Δεύτερο επιδιώκει η «Εκλογή» με τα τεχνικά και έγκυκλοπαιδικά δημοσιεύματά της, να παραπλανήσει την προσοχή των αναγνώστών της, να τραβήξει την προσοχή τους μακριά από τα σημερινά καυτερά προβλήματα, που συνθλίβουν όλο τον κόσμο και έμεις τους Έλληνες ιδιαίτερα. Σά να πόνε όλο καλά. Σά να μην υπάρχει πείνα, ανεργία, εξαθλίωση, αίσχρη έκμετάλλευση. Ούτε σωρός τ' άρσενια. Σά να μην υπάρχει άγνωση με τον πόλεμο που έτοιμάζουν. Μά κι' αν υπάρχουν, κανένας λόγος να καταγινώσαστε, μ' αυτά τ' προβλήματα. Σημασία έχει να μάθουμε. Άν ζούμε σήμερα Μωμούθ και αν θα ανακαμφτεί η δουλιγαμένη Άτλαντίδα. Τότε θα θρσιλέψει στον κόσμο η ερήνη και η ευτυχία! Άς ριζούμε και τώρα μια μισή και στα άρθρα της.

Με τα άρθρα της η «Εκλογή» φανερώνει την ιδεολογία της και καθορίζει ακόμη καλύτερα τον ιδεολογικό προσανατολισμό, που θέλει να δώσει στους αναγνώστες της.

Πρώτα-πρώτα φινουράρει ο ύμνος στη δικτατορία του Μεταξά με το άρθρο του γνωστού δημοσιογράφου Γ.Α.Β. «Είκοσι όκτώ Όκτωβρίου». Ο άρθρογράφος μάς τονίζει πως το «ΟΧΙ» δεν το είπε ο ελληνικός λαός. Εκείνος που το είπε, είναι ο προστάτης της Ελευθερίας Μεταξάς: «Καθώς εδιάβαζα (το τηλεγράφων) είχα αρκετόν καιρόν δια να ένωσήμ ότι οι Έλληνες έκαλούμεθα να ζήσωμεν η ελευθερία η δούλοι». Και ακόμη προσπαθεί ο άρθρογράφος να μάς πείσει, πως την έποποιό επάνω στ' άλβανικά βουνά δεν την έκανε ο ηρωικός ελληνικός λαός. Ο νικητής είναι η δικτατορία του Μεταξά. Γιατί αν δεν ήταν η δικτατορία, αν οι Ιταλοί και οι Γερμανοί είχαν ζητήσει να πέσει ο Μεταξάς — αυτό ήταν το βασικό λάθος τους — τότε μέσα σε λίγες μέρες «η Έλλάς και η πειθαρχία της και η συνοχή της (θα ήταν) διαλελυμένα...». Και οι Ιταλοί θα ήταν μετά πέντ-έξ ήμερες εις τας Αθήνας.

Τόν ύμνο στη δικτατορία του Μεταξά, τον ακολουθεί ο ύμνος σε μια άλλη σπουδαία προσωπικότητα τον Γιάν Σμάτς — γνωρίσαμε κι' έμεις το φιλελληνισμό του, βαφτίσαμε μάλαστα με τ' όνομά του την δρό Βουκουρεστίου. Είναι το «πολυαναπτυμένο παιδί τής (Βαλτινικής) κοινοπολιτείας» γράφει στο άρθρο του ο άλλοτε ύπουργός των Έξωτερικών και σήμερα ύπαρχνός στο συντηρητικό κόμμα της Άγγλίας, ο Ήντεν. Ο Γιάν Σμάτς είχε «ακλόνητη πίστη στην ελευθερία». όμως «ο δεσποτισμός αυτός δεν στάθηκε η πνή της δυναμείας του». Και πόν να μη τού πάλει ύμνος ο Ήντεν, αφού ο Γιάν Σμάτς έγινε υπηκόος στο άποικιακό σύστημα της Άγγλιας και συνερός στην άγρια έκμετάλλευση των λαών των ύποδουλων στην αυτοκρατορία. Στο τούτο άρθρο «Αποτυχίες...» μάς

διηγείται ο ίδιος ο Άλ Διομήδης, πως άπό-τυχε στο διαγωνισμό και δεν έγινε δικαστής, πως έγινε ύφηγητής στο Πανεπιστήμιο, μα άπότυχε και δεν έγινε καθηγητής, και πως στο τέλος έγινε στα 1912 ύπουργός των Οικονομικών και έκτοτε επί τεσσαρακονταετίαν δεν ήσυχασε. Και πως να ήσυχάσει ο τρανός οικονομολόγος, άφοσιωμένος να έξυπηρετεί τα συμφέροντα των Τραπεζών και να οργανώνει τον κρατικό προϋπολογισμό σε βάρος του λαού.

Υστερα από τις προσωπικότητες, μάς μεταφέρει η «Εκλογή» στην ψυχολογία του πλήθους, με την περιπούδαστη έπιστημονική μελέτη «Ένα κοινωνικό μυστήριο — Η ηλικία του Πλήθους», για να δώσει έτσι έμμεσα άλλο ένα χτύπημα στη γνήσια Δημοκρατία.

Λοιπόν, «η έποχή μας είδε να γεννιέται ένα παντοδύναμο όν, το πλήθος» — αλήθεια, πως νοσταλγεί η «Εκλογή» την παλιά καλή έποχή, που το πλήθος υπήκουε τυφλά στους «όδηγους» του. Το πλήθος έχει «τα έλαττώματα ενός πρωτόγονου όντος» «έχει πάντοτε την τάση να εύθυραμμίζεται με το λιγότερο έξυπνο άτομο», έχει «ιδέες μικρής διάρκειας», παθαίνει «ομαδικές παραισθήσεις», η πνευματική του ηλικία κυμαίνεται από 9 ως 13 έτών, «είναι ένα όν θηλυκό, εύθραστο, φοβάται το κύριο... και είναι εύχρηστο στις άτμοσφαιρικές επιδράσεις». Γι' αυτό «οι έπαναστάσεις και οι μεγάλοι πόλεμοι ξεσπούν σ' έποχές ξεστης». Και γι' αυτό «συμβαίνουν περισσότερες έξεγέρσεις στα Κράτη της Νοτίου Αμερικής» — κάνει εκεί περισσότερη έστη — «παρά στη Βόρειο Εύρωπην» — όπου κάνει κύριο. Το πλήθος φοβάται ακόμη «το ήμίφως». Γι' αυτό «οι έξεγέρσεις είναι πιο συχνές με την πανσέληνο» (!!!). Το πλήθος πρέπει να το βλέπουμε «σαν ένα πνευματικά άσθενικό πλάσμα, σαν έναν άρρωστο... (Τού) χρειάζεται μια ειδική θεραπευτική μέθοδος». Απέναντί του πρέπει κανείς να ποιηρεύεται — που θα είπει άπλοελληνικά, πρέπει να το ξεγελάει. Και ο συγγραφέας της μελέτης δίνει τη συνταγή για τη δημιουργία ένθουσιασμού μέσα σε μια συγκέντρωση — τη συνταγή δηλαδή για να ξεγελάμε το πλήθος.

Το συμπέρασμα δε μάς το λέει ο συγγραφέας, μα βγαίνει μόνο του: Κσμία έμπιστοσύνη δεν πρέπει να έχουμε στο πλήθος. Είναι ανίκανο να αυτοκυβερνηθεί. Γι' αυτό να τον κυβερνάνε το λαό οι προσωπικότητες με φανερή ή μεταμφιεσμένη δικτατορία. Και για να τα έχουν καλά με το πλήθος, χρέος τους να το παραπλανάνε.

Κι' αν θέλουμε να μη γίνονται έπαναστάσεις, να βουτήσουμε το πλήθος στο «ήμίφως» και το σκοταδισμό και να στέλνουμε σ' όλες τις χώρες παγερά κύματα από το βόρειο πόλο.

Και μια μελέτη προσφέρει η «Εκλογή» στους αναγνώστες της. Είναι γραμμένη όχι με λέξεις. Είναι με «Είκοσι παράλληλες», τυπωμένες σε πολυτελέστατο χαρτί — πολύ πλούσιο, φαίνεται. Είναι οι οικονομικοί πόροι της Έκλογης.

Ιστορική, γλωσσολόγος, λαογράφος, άφιέ-ρωσαν τη ζωή τους να αποδείξουν πως η ελληνική φυλή έμεινε αναλλοίωτη από την δημοτική έποχή! Με το ίδιο ζήτημα καταπίστηκε και η «Ελληνική φωτογράφος Κα Νέλλυ» και κατάφερε «χωρίς περιττά λόγια, αλλά με την

πειστικότητα της εικόνας, να συνδέση την αρχαία Ελλάδα με τη σημερινή. Μας αποδεικνύει λοιπόν με τις αδιάψευστες φωτογραφίες, πώς ένας «ηπειρώτης βοσκός» είναι ο ίδιος κι απaráλλαχτος με τον «άθλητή Άγία» (Μουσείον Δελφών), πώς ο Ζεύς ο νεφεληγερέτης (Μουσείον Αθηνών) ξαναζεί σήμερα στο «γεροδοσκό από την Υπάτη», πώς η «Λατίθεια» (Μουσείον Ολυμπίας) ζει ανάμεσα μας, είναι μια «χωρική της Αττικής» και πώς οι αρχαίοι «Τρίτωνα» (Μουσείον Ακροπόλεως) είναι ίδιοι κι απaráλλαχτοι με τρεις «χωρικούς από τα Σφακιά της Κρήτης» — Πόσο υπερήφανοι πρέπει να είμαστε, Άλφειά !

«ΕΚΛΟΓΗ» τεύχος 61 Νοέμβριος 1950 σελίδες 132.

Εγκυκλοπαιδικά δημοσιεύματα και στο τεύχος τούτο, μακριά από τη σημερινή τραγική για τον τόπο μας πραγματικότητα, διαλεγμένα με την ίδια προσοχή και για τον ίδιο λόγο, που ιγονίσαμε παραπάνω, και ανάμεσά τους ρεκλάμες, το σταυρόλεξο, το σκάκι, ή μόδα στην Αθήνα, ανέκδοτα, εύθυμα λόγια και σοφά γνωμικά όπως π.χ. «Θά ήθελα να περάσω όλη μου τη ζωή σε ταξίδια, αν μπορούσα να δανειστώ μια άλλη ζωή για να την περάσω στίτι μου», «Για να ζήσει μια γυναίκα εύτυχισμένη με έναν άνδρα, πρέπει να τον καταλαβαίνει καλά και να τον αγαπά λίγο...». Μαζί λοιπόν μ' όλα αυτά και δύο περισπούδαστα «παραπλανητικά» άρθρα.

Το πρώτο: «Η κρίσις του τεχνικού πολιτισμού», είναι γραμμένο από τον Γάλλο ακαδημαϊκό G. Duhamel.

Το 19ο αιώνα, την «εύτυχισμένη εκείνη εποχή — μας λέει ο συγγραφέας — πίστευαν και διακρίνταν ότι η επιστήμη με τις λαμπρές της ανακαλύψεις, δεν μπορούσε παρά... μια μέρα να χαρίσει την ευτυχία». Μα ήρθαν οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι. «Ο κόσμος γέμισε έρείπια». Η «χείμαλλα» λοιπόν έσθλησε. «Τό θάυμα του τεχνικού πολιτισμού δεν είχε ως απαραίτητο επακόλουθο την παράληλη εξέλιξη του ήθικου πολιτισμού». Η ήθικη πρόοδος δεν συμβάδισε με την τεχνική πρόοδο: «Η γενική κρίση» με τις διάφορες μορφές της «κοινωνική, ήθικη, οικονομική» κρίση «έπεκτείνεται». Βασική αιτία «η κρίσις του τεχνικού πολιτισμού». Και να γιατί: α' «Η επιστήμη και ο τεχνικός πολιτισμός, «ή μηχανή», έδωσαν «στούς φιλόδοξους και τρελλούς μια προσωρινή δύναμη, που» δεν παράλειψαν «να την εκμεταλλευθούν». Έτσι ξέσπασαν οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι και σήμερα «οι άνθρωποι έτοιμάζουν έναν άλλο πόλεμο» εξοντωτικό.

β' «Η επιστήμη και «ή μηχανή» σπρώχνουν όλους τους λαούς «να βιομηχανοποιούνται... και να απομακρύνονται από την καλλιέργεια της γης» — και φυσικά, προσθέτω εγώ, έτσι στενεύουν οι αγορές και ξεσπάει ή οικονομική κρίση και εντείνονται οι εξοπλισμοί. Και από τό άλλο μέρος πληθαίνουν οι άνεργοι και οι εξαθλιωμένοι.

γ' «Η επιστήμη και το σύνηγό της, οι μηχανές, ταραζουν «την εύθραυστη οικονομική και κοινωνική αρμονία» και δημιουργούν την ανεργία και την εξαθλίωση — και μαζί

τους και την κοινωνική κρίση—. Και δ' «Η επιστήμη και οι μηχανές σκοτώνουν «τη χαρά της εργασίας». Έτσι «η απογοήτευση μεγαλώνει» και ο κόσμος φοβάται πια την επιστήμη, «στην οποία πριν από «κάτο χρόνια οι πιο σοβαροί άνθρωποι στήριζαν τόσο ωραίες ελπίδες».

Το σ.υ.μ.έ.ρ.α.σ.μ.α.βγαίνει μόνο του: «Η επιστήμη και ή τεχνική πρόοδος, ενώ έπρεπε να είναι πηγή ευτυχίας, αληθινή αλογία! έγιναν πηγή δυστυχίας και βαρείας κατάρια για την ανθρωπότητα.

Βέβαια λέγει ο ακαδημαϊκός Duhamel δεν μπορούμε πια να καταργήσουμε τον «τεχνικό πολιτισμό. «Ο πολιτισμός αυτός έχει πια δεθεί με τη ζωή μας». Και πώς θα βγούμε από τη γενική κρίση από την «χωρίς τάξη» πρόοδο; Δυο μέτρα προτείνει: Πρώτα «κάθε λαός μπορεί να κάνει μια προσπάθεια συντονισμού στην ίδια του τη χώρα». Έπειτα «οι πραγματικά πολιτισμένοι λαοί να συνενωθούν και να σχηματίσουν... ένα διεθνές συμβούλιο πολιτισμού».

Σωστός είναι οi περισσότερες από τις διαπιστώσεις που κάνει ο Duhamel και μάς συγκινεί ο «άνθρωπισμός» του. Το συμπέρασμα όμως που υποβάλλει στον άναγνώστη είναι παραπλανητικό, καθώς παραπλανητικά είναι και τα μέτρα για τη θεραπεία, που προτείνει.

Δεν είδε, ή δέ θέλησε να ιδεί ποιές είναι οι πραγματικές αιτίες, που στον 20ο αιώνα κατακύλησε ή επιστήμη. Γιατί τάχα πριν από «κάτο χρόνια οι πιο σοβαροί άνθρωποι στήριζαν τόσο ωραίες ελπίδες» στην επιστήμη; Ήσαν ούτοπιστές, άνοητα αισιόδοξοι; Δεν είχαν διαπιστώσει, και μαζί τους δεν διαπιστώνουμε κι εμείς, πώς ο άνθρωπος, με πολύτιμο όργανό του την επιστήμη, άνοιξε τό δρόμο για την υλική και πνευματική πρόοδο, πώς γκρέμισε τό δόγμα και τό μεσαιωνικό σκοταδισμό και λυτρώθηκε και όλοένα λυτρώνεται από την άγνοια, από τις δεισιδαιμονίες και την παραλυτική μυστικοπάθεια; Δεν είχαν διαπιστώσει και μαζί τους δε διαπιστώνουμε κι εμείς, πώς ή επιστήμη φέρνει τον άνθρωπο όλοένα πιο κοντά στην πραγματική αλήθεια και τον υψώνει σε κυρίαρχο μέσα στη φύση; Ποιές λοιπόν είναι οι πραγματικές αιτίες που ή επιστήμη με τις τεχνικές εφαρμογές της από άποτελεσματικό όργανο για την ευτυχία της ανθρωπότητας γίνεται όργανο για τη μαζική καταστροφή; Μήπως ή επιστήμη είναι καμιά ιδιότροπη κυρία, που άμα είναι στά καλά της χαρίζει άπλόχερα τά δώρα της και άμα έχει τά νύρα της γκρεμίζει ό,τι έχτισε;

Γιατί ή τραγική αυτή άντινομία; Είναι μέσα στη φύση της επιστήμης να ήταν άλλοτε καλή και εύεργετική και τώρα να γίνει κακή και καταστροφική; Όποτε φταίει ή επιστήμη, που κατασκευάζονται στά επιστημονικά έργα-στήρια τά μέσα για τη μαζική καταστροφή; Πειός τη βγάξει την επιστήμη από τον άληθινό προορισμό της;

Και γιατί και ή δεύτερη άντινομία; Γιατί «ή μηχανή», που προορισμός της είναι να υπηρετεί τον άνθρωπο, να τον λυτρώσει από τό μόχτο και τον ιδρώτα, γιατί λοιπόν «ή μηχανή» βύθισε τό δουλευτό στην οικονομική σκλαβιά και έγινε ο άφέντης του; Γιατί ή άνεργία και ή πείνα και εξαθλίωση; Σοβαρά μιλάνε πώς φταίει «ή μηχανή»;

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

Να σε ποιά ερωτήματα περίμεναν οι αναγνώστες απάντηση από τον ακαδημαϊκό Duhamel, για να κρίνουν ως πού φτάνει ο ανθρωπισμός του.

Μά μήπως και ο Duhamel έχει συμμαχήσει με όλους εκείνους τους αντιπροσδευτικούς φιλόσοφους, που χτυπούν την επιστήμη και κλονίζουν την αξία της και θέλει και αυτός από φιλανθρωπία να αντικόψει την προσδευτική πορεία της; Τι κρύβεται λοιπόν πίσω από την εκστρατεία τούτης; Ποιά τάχα συμφέροντα; Και γιατί όλοι αυτοί οι μεγαλοτιτλούχοι φιλόσοφοι και καθηγητές δεν αγωνίζονται να λυτρώσουν την επιστήμη από τα χέρια των βέβηλων, για να ξαναβρεί τον αληθινό προσρισμό της και να ξαναβρίνει εύλογα; Γιατί γίνονται, και μαζί τους και ο Duhamel χωρίς να το καταλαβαίνει, κήρυκες του σκοταδισμού;

Μά και μία άλλη άποψη έχει ο αναγνώστης: Γιατί τάχα είναι κακό και δημιουργεί ήθικη κρίση το ότι «όλοι οι λαοί» θέλουν και ζητούν «να βιομηχανοποιηθούν και απομακρύνονται από την καλλιέργεια της γής», όπως τονίζει ο συγγραφέας του άρθρου; Είναι τάχα ασυμβίβαστη η βιομηχανία με την καλλιέργεια της γής; Μήπως τα επιστημονικά άρθρα και τα καλλιεργητικά έργα και τα τρακτέρ και τα λιπάσματα βλάπτουν τη γεωργία; Μήπως βλάπτουν επειδή θα αυξάνει η παραγωγή και υπάρχει φόβος να πέσουν οι τιμές; Είναι τάχα προτιμότερο να πεινάει ο κόσμος και να καίονται τα στάβια, για να εξασφαλιστεί το κέρδος; Και έπειτα, για ποιά τάχα λόγο τη βιομηχανία πρέπει να την έχουν προνόμιο όρισμένοι λαοί και οι άλλοι λαοί να δουλεύουν στη γη; Για να μη στενέψουν οι αγορές, όπου θα τοποθετούνται φυσικά με κέρδος τα βιομηχανικά προϊόντα, που παράγουν οι προνομιοῦχοι λαοί; Ή μήπως υπάρχει κανένας άλλος εξωκοσμικός μυστηριακός λόγος;

Παραπλανητικά είναι και τα μέσα για τη θεραπεία, που προτείνει ο Duhamel. Πρέπει, μάς λέει, «ο κάθε λαός να κάνει μια προσπάθεια συντονισμού», για να διορθώσει «στην ίδια του τη χώρα, την «χωρίς τάξη» πρόοδο. Δηλαδή, τι πάει να είπει αυτό; Να κανονίσει ο κάθε λαός ποιες από τις εφαρμογές της επιστήμης θα εφαρμοστούν στη χώρα του και ως ποιά σημείο, για να μη δημιουργούνται άνεργοι και να μη σκοτώνεται «η χαρά της εργασίας»; Έναν τέτοιο συντονισμό ζητάει ο Duhamel; Ή μήπως θέλει ο κάθε λαός να πιάνει και να δέσει «τους φιλόδοξους και τρελούς», που εκμεταλλεύονται για κακούς σκοπούς την επιστήμη; Είναι τάχα αυτοί τίποτε ιδιότητες κοκοποιού; Ή μήπως είναι ανώτεροι τιτλούχοι και όλοι εκείνοι που κατευθύνουν το κράτος; Μά τότε ο κάθε λαός δε θα πρέπει να κάνει επανάσταση; Αυτό τάχα θέλει ο Duhamel;

Παραπλανητικό είναι και το δεύτερο μέτρο, που προτείνει ο συγγραφέας. «Να συνεννοηθούν, λέει, οι πραγματικά πολιτισμένοι λαοί και να σχηματίσουν... ένα διεθνές Συμβούλιο Πολιτισμού». Τρεις καινούργιες άποριες γεννιούνται. Πρώτα: Τι θα γίνουν οι άλλοι, οι μη πραγματικά πολιτισμένοι, οι καθυστερημένοι και αποικιακοί λαοί; Θα περιμένουν να τους εκπαιδεύσουν; Κι' αν ζητήσουν να κατακτήσουν την πολιτική και οικονομική ελευθερία τους και να δημιουργήσουν τον πολιτισμό τους; Έπειτα, ποιός θα κρίνει, αν ένας λαός είναι πραγματικά πολιτισμένος; Ποιός θα δι-

νει τα πιστοποιητικά αυτά; Δε βλέπουμε τί γίνεται σήμερα μπροστά στα μάτια μας; Τρίτη άπορία: Ποιά δικαιοδοσία θα έχει το «διεθνές Συμβούλιο Πολιτισμού»; Θα είναι πάνω ή κάτω από την υπερεθνική, την παγκόσμια Κυβέρνηση, που θέλουν να ιδρύσουν; Και τί θα κανονίζει το Συμβούλιο αυτό;

«Αν ο ακαδημαϊκός Duhamel ήθελε — την ικανότητα την είχε — να έμβασθαι στη σημερινή «γενική κρίση» και να βρεί ποιές είναι οι πραγματικές αιτίες, που δημιουργούν την αντίνομία στην επιστήμη και τις τεχνικές εφαρμογές της, θα έβλεπε καθαρά γιατί δε συμβάδισε η ήθικη πρόοδος με τον τεχνικό πολιτισμό, θα είχε πειστεί πως ο τεχνικός πολιτισμός βοηθεί αποτελεσματικά την υλική και πνευματική ανάπτυξη του ανθρώπου, και θα υπόδειχνε τότε τα σωστά μέτρα για να γίνει ο άνθρωπος αληθινός άνθρωπος. Φυσικά η «Εκλογή» δε θα έβρισκε τότε του γούστου της το δημοσίευσμά του και δε θα το δημοσίευε στις πολύτιμες σελίδες της.

✱

Το δεύτερο περισπούδαστο άρθρο, που προσφέρει η «Εκλογή» στους αναγνώστες της, είναι το άρθρο του Άγγλου δημοσιογράφου Alexander Werth «Η σύγχρονη Σοβιετική φιλολογία».

Ο συγγραφέας «γεννήθηκε στην Πετρούπολη το 1901 από αγγλορωσική οικογένεια». Ήταν «διπλωματικός συνεργάτης... και ανταποκριτής του «Σάνταιν Τάιμς» στη Μόσχα» από το 1940—46. Ποιός μπορεί ν' αμφιβάλλει πως ο κ. Werth την ξέρει καλά τη Σοβιετική λογοτεχνία;

«Μένει» λοιπόν «κατάπληκτος» που «αναγνώστες της Σοβιετικής Ένώσεως δεν ανιούν μέχρι θανάτου» διαβάζοντας «τα μυθιστορήματα, τα ποιήματα... που δημοσιεύθηκαν» τα τελευταία χρόνια. Τόσο άξεστοι και μπουνταλάδες είναι, δεν έχουν καμμία φινέτσα!... Όμως ο κ. Werth μας μιλάει μόνο για όσα «δημοσιεύθηκαν» και όχι για όσα «γράφθηκαν» και κλείστηκαν στα συρτάρια, γιατί πιστεύει ότι πολλοί Ρώσοι συγγραφείς... γράφουν ακόμη για προσωπική τους ικανοποίηση και με την άοριστη ελπίδα πως οι καιροί ίσως αλλάξουν, μυθιστορήματα και ποιήματα... ακατάλληλα όμως να δημοσιευτούν σήμερα». Φυσικά θα του τα έδειξαν, για να μάς το λέει ο κ. Werth.

Ακούστε τώρα γιατί η Σοβιετική λογοτεχνία δεν αξίζει μια πεντάρα.

Α'. Ο αξιότιμος κ. Werth μάς διαβεβαιώνει πως οι Ρώσοι λογοτέχνες δεν ενδιαφέρονται να γράφουν δημοφιλώς. Το να γράφεις «δημοφιλώς» αυτό που έχεις να πεις, αυτό δεν έχει απόλυτως καμιά σημασία. Τόλμησε τώρα του λόγου σου να είπεις μπροστά στην κριτική αυθεντία του κ. Werth, πως «Η Θύελλα» — ή πώση του Παρισίου» του Έρενμπουργκ είναι όμορφογραμμένα. Ή μήπως εννοεί ο κ. Werth, πως οι Ρώσοι λογοτέχνες, ρεαλιστές όπως είναι, ενδιαφέρονται προπάντων για το περιεχόμενο και δε μιμούνται τους ευρωπαίους λογοτέχνες, που κυνηγούν μόνο την επιφανειακή όμορφιά, τη φόρμα, και δεν τους νοιάζει για το περιεχόμενο;

Β'. «Να διαβάση κανείς το μυθιστόρημα «ή πρώτη έβδομας κάποιου Παντιέλεφ» «χωρίς τεχνικό λεξικό» είναι πραγματικά μά-

ταιος κόπος». Αυτό μας έλειψε τώρα να μας μιλάνε για έργαστάσια και καλχός οι λογοτέχνες και να έχουμε στην τσέπη μας «τεχνικό λεξικό». Μα τα μυθιστορήματα έμεις οι ευρωπαίοι τα θέλουμε για να περνάει η ώρα μας. Χωρίς άλλο πρέπει οι ρώσοι λογοτέχνες να πάνε να σπουδάσουν σε καμιά δημοσιογραφική σχολή στην Αμερική. Εκεί θα μάθουν, μας το λέει η «Εκλογή» (τεύχος 60, Οκτώβριος 1950 σελίδα 63) να γράφουν διηγήματα, που τα ρουφάει ο πολιτισμένος κόσμος.

Υ. «Το πρώτο και κύριο χαρακτηριστικό» της Σοβιετικής λογοτεχνίας «είναι η αίσιοδοξία». Μεγάλο έγκλημα! Η αίσιοδοξία σκοτώνει τη λογοτεχνία! Γιατί πώς μπορεί να είναι καλή η λογοτεχνία χωρίς κλάματα, χωρίς συμπονία για τους απόκληρους και τη σκληρή τους μοίρα; Που ζούμε λοιπόν; Στα σύννεφα; Δε βλέπουμε τη δυστυχία και την απαγοήτεια και την αγωνία γύρω μας;

Εκεί στη Σοβιετική Ένωση μας λέει ο κ. Werth, «στην ποίηση ιδίως ο ήλιος πάντα λάμπει, ενώ για το ρωσικό χειμώνα δε γίνεται ποτέ λόγος. Ο Όκεανός από τα ώριμα στάχυα, είναι μια εικόνα, που πάντα επαναλαμβάνεται, όπως και η κατάρτιση της φύσεως από τον άνθρωπο». Τη ζωή μας την παρουσιάζουν εκεί οι λογοτέχνες «εὐτυχισμένη, σχεδόν ειδυλλιακή... κάθε προσπάθεια κατευθύνεται προς την εξασφάλιση της ειρήνης και της ευημερίας». Παραμύθια! Μα μπορεί να υπάρξει ευτυχία στον κόσμο τούτο; Την ευτυχία ο άνθρωπος μόνο στον ούρακο επάνω θα τη βρεί!...

Δ'. «Τα περισσότερα ποιήματα είναι καταπληκτικά απλά». Σφάλμα, μεγάλο σφάλμα. Πρέπει δίχως άλλο, τα ποιήματα να είναι και λίγο δυσκολονόητα και να έχουν δα και λίγο συρραλισμό!

Ε'. Η Σοβιετική λογοτεχνία προπαγαντίζει, τώρα μάλιστα «στην Ασία, στην Κίνα, την Ίνδοκίνα» τον κομμουνισμό. Είναι κομματική και αυτό αποξεραίνει την μηχανή για την εμπνευση, — ενώ στις πολιτισμένες χώρες δεν ανακατεύεται με την πολιτική. Ο λογοτέχνης στέκει πάνω από τους ταξικούς αγώνες, είναι ελεύθερος, ψάλλει τη χαρά και τη λύπη, όμφαλοσκοπεί κάποτε και όχι λίγες φορές τέρπει και τέρπεται μέσα στην ήδυπάθεια.

Στ'. «Το ύφος» πρέπει να «είναι αρκετά σοβαρό». «Πηγαίνει» λέγει με πόνο ο κ. Werth, «η Ρωσία να γίνει χώρα ανεπανόρθωτα υστερήσει και μονοκόμματα, απαλλαγμένη από τις ανθρώπινες αδυναμίες». — «Ε, δίχως άλλο παλάβισαν οι Σοβιετικοί λογοτέχνες να θέλουν ν' αλλάξουν την ανθρώπινη φύση με τις βιφτες (!) αδυναμίες της. Μα αλλάζει ποτέ; Δε μας το απόδειξε ο Βάϊσμαν με τη θεωρία του για την κληρονομικότητα;

Ζ'. Η σοβιετική «λογοτεχνία χαρακτηρίζεται από μια πρωτοφανή ξηρότητα». «Δεν υπάρχει περιθώριο για σάτιρα και χιούμορ». «Το γέλιο για το γέλιο» είναι απαράδεκτο. Τα θέματα στους «εὐθυμογράφους και τους σατιρικούς» πρέπει να τα προσφέρουν «οί κεφαλαϊοκράτες και οι πολεμοκάπηλοι του εξωτερικού». Τα άστεια πρέπει «να εξυπηρετούν κάποιο κρατικό σκοπό» — ενώ έμεις στην ευλογημένη χώρα μας σκάμε στα γέλια και ξεχνάμε τα βάσανα και την κακομοιριά με τις γελοιογραφίες του «Ρομάντζου» για τους βαρελόφρονες και τις δαχτυλογράφες, με τις γυμνές εικόνες, με τη «Χοντρή και το Ζαχαρία»

του «Θησαυρού» και γιατί όχι και με τις γελοιογραφίες και τα άστεια και τα εὐθυμα λόγια της «Εκλογής»;

Βλέπετε πόσο πειστική και αντικειμενική είναι η κριτική του κ. Werth. Η Σοβιετική λογοτεχνία δεν αξίζει τίποτε! Έχετε αντίρρηση; Εγώ όχι.

Χημικά Χρονικά

Το περιοδικό αυτό πρωτοβγήκε το 1936. Είναι η περίοδος που άρχισαν να φαίνονται καθαρά τα πρώτα αποτελέσματα από την εξόρμηση, που έγινε το 1933 στην Ένωση Ελλήνων Χημικών, από μια ομάδα νέους χημικούς σε στενή συνεργασία με πλο παλιούς, έμπειρους και δοκιμασμένους συναδέλφους των.

Αυτό το ζωντανό ξεκίνημα με τη συνειδητή και συντονισμένη συνδικαλιστική και επιστημονική προσπάθειά του έδωσε τα «Χημικά Χρονικά».

Το επίσημο δημοσιογραφικό όργανο που έδωσε ο κλάδος των χημικών στη δημιουργική εκείνη περίοδο, άρχισε πολύ γρήγορα να συγκεντρώνει τη γενική εκτίμηση όχι μόνο από τους χημικούς, μα και από το μεγαλύτερο μέρος του επιστημονικού κόσμου της χώρας. Γιατί, πραγματικά, από τον πρώτο χρόνο τα «Χημικά Χρονικά», παρουσίασαν αξιοπρόσεκτη εξέλιξη με τη χαρακτηριστική ενημερότητα που έδειξαν για την παγκόσμια πρόοδο στη χημική επιστήμη και με το κριτικό πνεύμα που αντίκρουσαν τις διάφορες κατευθύνσεις στην επιστημονική έρευνα.

Παράλληλα με το επιστημονικό, το επαγγελματικό δελτίο του περιοδικού κρατούσε ζωντανό πάντα το ενδιαφέρον ολόκληρου του κλάδου.

Ένα ιδιαίτερο και πολύ αξιότιμο σημείο για τη συντακτική επιτροπή ήταν η εξαιρετικά φροντισμένη έκδοση των «Χημικών Χρονικών».

Έτσι με όλα αυτά τα παραπάνω θετικά στοιχεία που παρουσίασαν τα «Χημικά Χρονικά», μπορούμε να πούμε ότι αποτέλεσαν το υπόδειγμα πρωτοποριακής έκδοσης στο φτωχό και καθυστερημένο Έλληνικό επιστημονικό τύπο.

Πρέπει μάλιστα να τονισθεί πως όλα αυτά η αξιολογία προσπάθεια δε βασίστηκε σε καμιά παλιά έκδοτική πείρα, που μπορεί να δώσει ή μακρόχρονη παράδοση σ' ένα έκδοτικό οργανισμό. Ήταν αποκλειστικά ο καρπός από τη συνειδητή και συντονισμένη δράση που πραγματοποιήσαν μέσα στον κλάδο των χημικών. Αυτή έτρεφε και ζωογονούσε την Ένωση των Χημικών, γιατί συνδυάζετα έπαγγελματικά με τα επιστημονικά ζητήματα και δεν ξεχώριζε την επιστήμη από τη ζωή.

Χωρίς καμιά χρηματική άμοιβή ή συντακτική επιτροπή και οι συνεργάτες της στο περιοδικό σήκωναν ακούραστα όλο το φορτίο που τους έδινε το βαρύ καθήκον που πρόθυμα είχαν αναλάβει.

Είναι κρίμα ότι η προσπάθεια δε συνεχίστηκε με τον ίδιο ρυθμό. Η έκδοση του περιοδικού εξακολούθησε κανονικά και στην περίοδο του Έλληνο-ιταλικού πολέμου, μα ποιοτικά χρονο με το χρόνο κατέβαιναν τα «Χημικά Χρονικά».

Το φαινόμενο αυτό θασικά πρέπει να το αποδώσουμε στους δυο παρακάτω λόγους:

Πρώτα, γιατί η επιστημονική ηγεσία στον κλάδο δεν έδειξε ποτέ όχι μόνο στοργή, μα ούτε και κανένα ενδιαφέρον για να αναπτυχθεί και να

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

σταθεί το περιοδικό αυτό. Σε μία πρόχειρη στατιστική που έδωσε η συντακτική επιτροπή στον απολογισμό της του 1939, τονίστηκε χαρακτηριστικά ότι καμιά επιστημονική εργασία απ' αυτές που έγιναν από τα Πανεπιστημιακά εργαστήρια δε δόθηκε, ούτε σε περίληψη, για τα «Χημικά Χρονικά».

Μπορεί μάλιστα και πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η εχθρική στάση δεν έκδηλώθη μόνο με τρόπο αρνητικό, μα και θετικό ακόμα.

Ο ό ε τ ε ρ ο ς λό γ ο ς, πολύ σημαντικός κι αυτός, είναι ότι τα πολύ περιορισμένα οικονομικά μέσα δεν άφηναν περιθώρια στην Ένωση Έλλήνων Χημικών για να ενισχύσει σημαντικά τον εκδοτικό οργανισμό των «Χημικών Χρονικών».

Είναι εύνοητο ότι χωρίς το απαραίτητο βοηθητικό προσωπικό, δεν μπορούσε να συνεχίζεται η δουλειά πάντα με την ίδια ομαλότητα.

Η πραγματική χρεωκοπία στα «Χημικά Χρονικά» εκδηλώθηκε στην περίοδο της κατοχής.

Βέβαια σ' αυτή την περίοδο δε μπορούσαμε να έχουμε αξιώσεις για ταχτική έκδοση, για φροντισμένη εμφάνιση, για εννημερότητα κλπ. Ως τόσο, είναι αναμφισβήτητο, πως αν το περιοδικό διευθυνόταν και σ' αυτήν ακόμα την εποχή από μία συνειδητή και φωτισμένη συντακτική επιτροπή, όπως και στα πρώτα έτη του, δεν θα παρουσιαζόταν η άθλια και άνεδαφική εικόνα που εμφανίζουν με το περιεχόμενό τους τα τεύχη, που εκδόθηκαν στην περίοδο αυτή που την πέρασε με τόσες σκληρές δοκιμασίες ο Έλληνικός λαός και το Έθνος ολόκληρο.

Με την ποιότητα που παρουσιάζει η ύλη στην εποχή εκείνη, αδικαιολόγητα γίνεται δυσφήμιση για ολόκληρο τον κλάδο των χημικών.

Γιατί μέσα στην τόσο δύσκολη περίοδο που περνούσε η χώρα, καμιά δικαιολογία δεν μπορεί να σταθεί για τα αναχρονιστικά επιστημονικά ζητήματα με καθαρά ειδικευμένο περιεχόμενο και με αμφίδολη επιστημονική αξία που δημοσιεύονταν στα «Χημικά Χρονικά».

Σ' αυτή την εποχή που οι χημικοί μπορούσαν να προσφέρουν, και πραγματικά στο μεγαλύτερο μέρος πρόσφεραν, πολύτιμες υπηρεσίες για την επίβιωση του Έλληνικού λαού, παλαίθοντας με πρωτόγονα μέσα, χωρίς κίνηση, χωρίς καύσιμα, χωρίς πρώτες ύλες για να παρασκευάσουν ή για να υποκαταστήσουν με τους πιο πρόχειρους τρόπους τα αγαθά που έλειπαν και μάλιστα τα είδη της διατροφής, τα «Χημικά Χρονικά» πουθενά δε φαίνονται να είναι οδηγός και συμπαραστάτης τους.

Στην ιστορική εκείνη περίοδο φυσικά πολύ μεγαλύτερη σημασία θα είχε και πιο πολύ θα συγκινούσε κάποιο άρθρο που θα έδινε ένα εύκολο τρόπο για την παρασκευή του χαρουπόμελου από μία έμβριθη επιστημονική εργασία με περιεχόμενο τη μετάθεση μιας ρίζας από την όρθο-στην παρα-θέση.

Έτσι τα δναιμικά τεύχη των «Χημικών Χρονικών» που εμφανίσθηκαν στην περίοδο της κατοχής έξω από την κακότεχνη εμφάνισή τους δε μας αφήνουν τίποτα που να θυμίζει τον παλμό από τη δραματική αυτή περίοδο.

Η άποικαρδιωτική αδιαφορία, μέσα στη θύελλα που ξεκατάρχει τον τόπο, δεν παρουσιάζεται αποκλειστικά στο επιστημονικό τμήμα του περιοδικού. Το ίδιο φαινόμενο θέλουμε και στο επαγγελματικό τμήμα που ήταν άλλοτε γεμάτο παλμό και καθρέφτιζε τη ζωντάνια του κλάδου.

Τα τεύχη των «Χημικών Χρονικών» που έγι-

καν στην περίοδο της κατοχής δίνουν την εντύπωση στον αναγνώστη ότι οι Έλληνες χημικοί στην μαύρη αυτή περίοδο ζούσαν σε ευδαίμονα μακαριότητα.

Μά και σήμερα, ύστερα από έξη ολόκληρα χρόνια που πέρασαν από την τραγική εκείνη περίοδο, δε σημειώθηκε καμιά πρόοδος.

Ενώ στα τελευταία μεταπολεμικά χρόνια παρατηρήθηκε μεγάλος εκδοτικός όγκος για τις σημερινές δύσκολες οικονομικές συνθήκες και ενώ αύξηθηκε το ενδιαφέρον όχι μόνο στον ειδικευμένο επιστημονικό κόσμο μα και γενικότερα μεγάλωσε το αναγνωστικό κοινό που ενδιαφέρεται για τις προόδους της Φυσικής και της Χημείας, σε κτηπητή αντίθεση για ό,τι γίνεται γύρω μας, τα «Χημικά Χρονικά» παρουσιάζουν αξιωσημείωτη κατάπτωση και όπισθοδρομικότητα.

Τα τεύχη που βγαίνουν σπάνια και άτακτα δείχνουν ότι τα «Χημικά Χρονικά» βρίσκονται σε μακάρια ξγνοια για όλη την κοσμογονία που πραγματοποιείται με την επιστημονική έρευνα μέσα σε πολύ γοργά χρονικά διαστήματα.

Άρθρα και μελέτες πάνω σε θέματα που ενδιαφέρουν ένα πολυ περιορισμένο αναγνωστικό κοινό και που είναι ολότελα ξένα από τα σύγχρονα ζωντανά προβλήματα και ακόμα περισσότερο και από τα ελληνικά γεμίζουν τις σελίδες στα «Χημικά Χρονικά».

Στην περίοδο αυτή, που έπρεπε να γίνεται αληθινή ανασυγκρότηση και ανοικοδόμηση στη χώρα, το θέμα για την εκβιομηχάνιση και την αξιοποίηση όλων των πλουτοπαραγωγικών πηγών ήταν ανάγκη να βρίσκεται την πρώτη θέση στις σελίδες των «Χημικών Χρονικών». Γιατί μόνο όταν λυθεί το ζήτημα αυτό θα αποκτήσει ο τόπος σταθερές οικονομικές συνθήκες που δε θα θελιώσουν μόνο τη θέση του Έλληνα τεχνικού, μα και το βιοτικό επίπεδο ολόκληρου του πεινασμένου ελληνικού λαού.

Στα ζητήματα αυτά τα Χημικά Χρονικά έπρεπε να βρίσκονται στην πρώτη γραμμή του αγώνα για να πραγματοποιηθούν όλες εκείνες οι επαγγελίες που εταξαν στον ελληνικό λαό και που άκοιμε σήμερα από επίσημα χείλη πως η εκβιομηχάνιση της Ελλάδας ήταν ένα όνειρο που δε θα γίνει πραγματικότητα.

Σε τέτοιες στιγμές ή σωπή και ή άπουσία από τον αγώνα δείχνει το άνυπαρκτο ενδιαφέρον για τα ζητήματα του κλάδου. Δείχνουν ακόμα περισσότερο τη σκληρή αδιαφορία στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που είναι συνδεδεμένα με την ύπαρξη και την επίβιωση του ελληνικού λαού.

Τη λιποταξία τους αυτή τα Χημικά Χρονικά δε θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν με κανένα τρόπο. Είναι θαριά ή εϋθύνη για τον έπιστήμονα που έδωσε τον όρκο πως δε θα καπηλευθεί την έπιστήμη του και ότι θα την χρησιμοποιήσει για το κοινό όφελος.

Ακέραια την εϋθύνη για την κατάπτωση και την ολοκληρωτική χρεωκοπία που παρουσιάζουν σήμερα τα Χημικά Χρονικά την έχει ή άγροσία του κλάδου. Αυτή υπόδειξε τα μέλη της συντακτικής επιτροπής που διευθύνουν από το 1945 και έδωθε τα Χημικά Χρονικά.

Αξίζει να σημειωθεί πως δεν παράλειψε ποτέ και την υπόδειξη κάποιου καθηγητού άνάμεσα στα άλλα μέλη της συντακτικής επιτροπής.

Και το ζήτημα τούτο βέβαια δε θάταν αξιοσημείωτο αν δε συνέβαινε ένας καθηγητής ει-

Φιλικός μάλιστα στα ζητήματα για την ανασυγκρότηση και την εκθροίνισή της να συγκινηθεί τόσο από την έκλογή του στη συντακτική επιτροπή ώστε δεν παρουσιάστηκε σε καμιά σχεδόν από τις συνεδριάσεις της επιτροπής.

Τα Χημικά Χρονικά σήμερα δεν έχουμε την αξίωση να αντιγράψουν το υπόδειγμα που μάς έδωσε το περιοδικό στην πρώτη περίοδο του 1936.

Τα σημερινά προβλήματα είναι διαφορετικά και φυσικά είναι ανάγκη και τα Χημικά Χρονικά να προσαρμοστούν στα σύγχρονα προβλήματα του κλάδου και της χώρας.

Π.

Νέα Οικονομία

— Στη «Ν. Οικονομία» του Οκτωβρίου δημοσιεύεται άρθρο της Σύταξης για τις προϋποθέσεις της Ανασυγκρότησης. Ξεκινώντας από την περικοπή της αμερικανικής βοήθειας για το τρέχον οίκον. έτος κι' απ' τη γνωστή επιστολή Πόρτερ του περασμένου Σεπτεμβρίου, που εξηγεί και τους λόγους της περικοπής, το άρθρο βρίσκει πως δυο σωστές και αν είναι οι υποδείξεις του τώως άρχηγού της Αμερικανικής Οίκον. Αποστολής στην Ελλάδα, είναι ανεπαρκείς από πρακτική πλευρά, για δυο λόγους: γιατί αγνοούν τις πολιτικές προϋποθέσεις της εφαρμογής τους και γιατί τα μέτρα που υποδειχνονται θάταν εφαρμοσμένα μόνο μέσα στα πλαίσια μιας γενικότερης οικονομικής πολιτικής, που όμως δεν αντιμετωπίζεται στο σύνολό της απ' την αμερικανική αποστολή. Και άπαριθμεί, συνεχίζοντας, τα μέσα που, πάνω απ' όρισμένα έντυπωσιακά μέτρα που περιλαμβάνουν οι υποδείξεις της επιστολής, θάταν απαραίτητα για να προωθηθεί στο ύπολειπομένο τουλάχιστο χρονικό διάστημα του Σχεδίου Μάρσαλ, το έργο της ανασυγκρότησης: καθολικός έλεγχος στην οικονομία δηλ., έλεγχος στην παραγωγή και εξαναγκασμός του ιδιωτικού κεφαλαίου σε όρισμένες τοποθετήσεις, γενικός έλεγχος των τιμών και της κατανάλωσης, σωστή βασικά η θέση του άρθρου, μά αν, για νάρθουμε καλ' στο συμπέρασμά του, η αμερικανική αποστολή ενδιαφέρονταν πραγματικά να γίνει κάτι στην Ελλάδα στο πεδίο της Ανασυγκρότησης, θά είχεν όλη τη δύναμη για να επιβάλει τις πολιτικο-οικονομικές κατευθύνσεις που σημειώνονται στο τέλος του άρθρου, τη μετάθεση του έργου της Ανασυγκρότησης απ' τα χέρια της οικονομικής ελιταρχίας, στα χέρια του εργαζόμενου ελληνικού λαού και την αποκατάσταση της τωρινής συνύπαρξης (γρ. σύγχυσης) απόλυτης ασυδοσίας και κρατικής παρέμβασης, με ένα ολοκληρωμένο σύστημα έλέγχου της οικονομίας. "Αρα...

Με το ξανάνθισμα της κενσινανής φιλολογίας — νάναι άραγε η οικονομική κρίση που πλησιάζει ή αίτία για την θορυβώδη έπανεμφάνιση μιας θεωρίας που όφείλει τη γέννησή της στις περιοδικές κρίσεις του μεσοπολέμου — στο ίδιο τεύχος της «Ν. Οικονομίας» δημοσιεύεται δεύτερο κενσινανό κείμενο μέσα στο χρόνο τούτο, έκτεταμένο απόσπασμα απ' το τελευταίο βιβλίο του καθηγ. Cole «Σοσιαλιστική Οικονομία», με τον τίτλο «Κενσινανός και Σοσιαλισμός», όπου γίνεται ανάλυση των βασικών ιδεών του Άγγλου οικονομολόγου, ιδιαίτερα γύρω απ' το πρόβλημα της πλήρους απασχόλησης, με το όποιο κυρίως κατέγινεν ο Κένς. Διαβάζοντας το απόσπασμα αυτό και παρακολουθώντας την επιφανειακή κρι-

τική που γίνεται σ' αυτό για τις οικονομικές ιδέες του Κένς, περιορισμένη κι' αυτή στην τεχνικοοικονομική αξία τους, δε μπορεί να μην ανατρέξει στη βαθειά ανατομία της γένεσης, του περιεχομένου και των σκοπών της κενσινανής θεωρίας, που γίνεται στη μελέτη του I. Trachtenberg που, κατά μετάφραση απ' τη «Nouvelle Critique», δημοσίευσε ο «Ανταίος» στα τεύχη 3-4 και 5-6 του τόμ. 1949-50. Απ' την άποψη αυτή, απόλυτα δικαιολογημένη, βρίσκομε την ακόλουθη περικοπή απ' τον Cole, που, αφού δέχεται πως η κενσινανή οικονομία επηρέασε βαθειά τη σκέψη των σοσιαλιστών, καθώς και των «προσοδευτικών» κάθε λογής, προσθέτει: «οι μόνοι οικονομολόγοι που δεν ταράχτηκαν απ' τον κενσινανισμό, ήταν οι Μαρξιστές, που, έχοντας τη δική τους οικονομική θεωρία από δω κι' έναν αιώνα, έβλεπαν τη νέα θεωρία σαν την τελευταία σανίδα σωτηρίας του καπιταλισμού να σωθεί απ' τον έαυτό του, παίρνοντας το Κράτος σύμμαχο».

Έλληνική Δημιουργία

Τεύχη : 64, 65, 66 Οκτώβρη-Νοέμβρη 1950

* Καινούρια πρότυπα για μίμηση, καινούρια ιδανικά προτείνει ο Σπ. Μελάς στους νέους: «Τη μεγάλη ανθρώπινη στιγμή του Μαρξισμού... όταν είδε την τέχνη σαν άμαρτία... και γύρισε αποφασιστικά τις πλάτες του στις ψεύτικες αξίες μιας ζωής προς το θεαθήναι για να ζήσει με τον έαυτό του, τη δική του ζωή, τη δική του αλήθεια και ν' αγωνιστεί για την έσωτερική του τελείωση» («Ελληνική Δημιουργία» άριθ. 64). Στη διακήρυξη όμως αυτή: πίσω στα μεσαιωνικά ιδανικά, τον πρόλαβε η άγία γουμένη του μοναστηριού της Κερατέας, που από καιρό τα έχει καμωμένα πράξη, για την έσωτερική και την έξωτερική άποτέλειωση των τροφίμων της: γυναικών και μικρών παιδιών.

Και καινούρια συνθήματα: «ό γυρισμός στη γνήσια δημοτική παράδοση, το αίτημα της ελληνικότητας στην τέχνη» («Ελληνική Δημιουργία» άριθ. 65). Καινούρια, μά και παλιά. Έπειδή το σύνθημα το έχει καμωμένο πράξη πριν από πολλά κιόλας χρόνια ο Σπ. Μελάς με το «Γέρο του Μοριά», με το «Ναύαρχο Μιαούλη» και με τα «Ματωμένα ρόσια». Πριν από το Σπ. Μελά οι λογοτέχνες ήταν ήθογράφοι-λαογράφοι, λίγοι μόνο πάσχισαν να ύψωθούν στο καθολικό. Και στο ενδιαίεμο; «Όλες οι ενδιαίεμες φλυαρίες των «ψυχολογικών» άφηγημάτων κατά τη δυτική μόδα ή την αμερικανική, όλες οι διάφορες πορνογραφικές κατασκευές, όπως και τα γλυκανάλατα ψευτοποιντικά και ψευτολυρικά μυθιστορήματα, που θυμίζουν εκείνες τις ζωγραφίες των κουτιών με τα σκολοπατάκια ή τα φουντάνα στα ζαχαροπλαστεία, είναι για τα σκουπίδια. Και το σώρωμα θά περάσει σύντομα. Σύμφωνα. Το σώρωμα θά περάσει και θά σώσει και αυτά και άλλα πολλά. Έπειδή ελληνικότητα στην τέχνη, δίχως ελληνικότητα στην ψυχή και στη συνείδηση και δίχως άγώνες για να κερδίσουμε την ελληνικότητα του τόπου, δεν μπορεί να γίνει.

Έπειδή μαθές ή ζωή μας σήμερα είναι τόσο ρηνή, τόσο άνόητη και κούφια. Έπειδή όλα κυλάνε ήσυχα, σιγανά, άποτελεσματικά. Έπειδή κομιά άγωνία και ταραχή δεν ταράζει τους λαούς. Έπειδή άγώνες και πόλεμοι

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

πουθενά δε γρικιούνται στη γήινη σφαίρα μας. ("Όσα λένε για κάτι τουρκόπουλα από το 'Αϊβαλή κι' απ' άλλου πώς τὰ ξεφάσαν στην Κορέα, όσα λένε για κάτι 'Ελληνόπουλα που τραβάνε για τὸ μακελειό, είναι πράγματα δίχως σημασία). 'Επειδὴ τὸ τί θὰ πεί παλληκαριά δὲ νογανε σήμερα οἱ ἄνθρωποι. Για τούτο καὶ ὁ Φώτης Κόντογλου κα- τισπιάστηκε ἀπὸ τὸ ἔτος σωτήριον 1923 κι' ἐξακολουθεῖ ἕως τὴν σήμερον νὰ διασκεδάζει λίγο τὸν κόσμον με τὶς κουρσάρικες ἱστορίες του, γραμμένες ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἴδιου καὶ περασμένες στὴν «'Ελληνικὴ Δημιουργία» τοῦ Σπ. Μελά.

1.

Ἀγροτικὴ Ἐπιδεώρσις

— Στὸ διπλὸ τεύχος Αὐγούστου — Σεπτεμβρίου 1950 τοῦ μοναδικοῦ στό εἶδος τοῦ κοινωνικοῦ, ἐ- πιστημονικοῦ, καὶ οἰκονομικοῦ περιοδικοῦ «Ἀγρο- τικὴ Ἐπιθεώρησις», δημοσιεύεται ἓνα εἰσαγωγικὸ ἄρθρον γιὰ τὸ ἐργαστάσιον Ἀζώτου, τοῦ συγγραφέα τῆς πρόσφατης τεχνικο-οικονομικῆς μελέτης «Ἡ βιομηχανία Ἀζώτου ἐν Ἑλλάδι» κ. Β. Πάνου,

ὅπου ἐξετάζονται οἱ μέθοδοι παραγωγῆς τοῦ λι- πάσματος αὐτοῦ καὶ οἱ δυνατότητες παραγωγῆς στὴν Ἑλλάδα τῆς βιομηχανίας αζώτου με βάση τὴν ἀνάπτυξη τῆς λιγνιτοπαραγωγῆς, στὴν περιο- χὴ Πτολεμαΐδας. Ὅσο γιὰ τὸ φορέα τῆς βιομη- χανίας αὐτῆς, ὁ κ. Πάνου σωστά τονίζει πὺς πρέ- πει νὰ εἶναι τὸ κράτος καὶ ὄχι ἰδιωτικὴ ἐπιχείρη- ση, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἐ- ταιρίας Λιπασμάτων που ἐπιτυχόσασα τὴν πώλη- σιν τῶν ὀρυκτοφωσφορικῶν τῆς εἰς διπλάσιος τιμῆς τῶν διεθνῶν, χάρις εἰς τὸν ἀπαγορευτικὸν δα- σμὸν τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγῆς των, μετ- ἤλθε παραλλήλως ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τῆς αζωτούχου λιπάσεως, τῆς μόνης ἐνδεδειγμένης διὰ τὴν αὔξησιν τῶν γεωργικῶν ἀ- ποδόσεων, ζημιώσασα οὕτω ἐπὶ μίαν 40ετίαν, ἀ- νυπολογίστως τὴν ἑλληνικὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἐ- θνικὴν οικονομίαν τοῦ τόπου». Στὸ ἴδιο τεύχος τῆς «Α. Ε.» δημοσιεύεται ἐκτενὴς μελέτη τοῦ δα- σολόγου Βαγγέλη Τσέκου γιὰ τὴν δασικὴ πολιτι- κὴ ἀπὸ ὕδρολογικῆς πλευρᾶς, τὸ α' μέρος ἐργα- σίας τοῦ ἐπίσης δασολόγου κ. Α. Τσαπάρη γιὰ τὰ ἀγροτικὰ ζητήματα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας. ἡ συνέχεια τῆς μελέτης γιὰ τὶς βιταμίνες τοῦ πρ. καθηγητῆ στο Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης κ. Κ. Τζώνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Χρ. Εὐέλπιδης. «Οἰκονομικὴ καὶ κοινω- νικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος». Ἐκδ. Ἀργ. Παπα- ζήσης. Ἀθῆναι, 1950.

Ξεν. Ζολώτα. «Νομισματικὰ προβλήματα καὶ ἑλληνικὴ οικονομία». Ἀργ. Παπαζήσης. Ἀ- θῆναι, 1950.

Γ. Χαλκιοπούλου. «Ὁ τόκος εἰς τὴν ση- μερινὴν Χρηματογοράν». Ἀργ. Παπαζήσης. Ἀ- θῆναι, 1950.

Σ. Ἀγαπητιδῆ. «Τὸ σχέδιον Μάρσαλ καὶ τὸ ἑλληνικὸν πρόγραμμα ἀνορθώσεως». Ἀθῆναι 1950.

Γ. Κούλη. «Ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις ἐν Ἑλλάδι». Ἀργ. Παπαζήσης. Ἀθῆναι, 1950.

Ν. Μουσοῦτη. «Τὸ πρόγραμμα ἀνασυγ- κροτήσεως καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς πραγματοποιήσεως τῆς». Ἀθῆναι, 1950.

Α. Λοῦκοπούλου. «Τὸ τραπεζικὸν ἀ- πόρρητον». ("Εκδόσις Νομικοῦ Δελτίου Τραπεζῆς Ἑλλάδος, Νο 1, 1950).

Π. Παπανικολάου. «Ἑρμηνεία τοῦ ἑ- νοχικοῦ δικαίου κατὰ τὸν ἀστικὸν κώδικα». Ἀ- θῆναι, 1950.

Ν. Πανταζοπούλου. «Γένεσις καὶ ἀνέλιξις τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου μέχρι τοῦ ἀστι- κοῦ κώδικος». Ἀθῆναι, 1950.

Δ. Ζακυθινόυ. «Βυζάντιον—κράτος καὶ κοινωνία». Ἐκδ. οἶκος «Ἰκαρος». Ἀθῆναι, 1951.

Α. Διομήδης. «Βυζαντινὰ Μελέται». Ἰ- καρος. Ἀθῆναι, 1950.

Χ. Καμαριώτης. «Σεξουαλικὴς ἀν- πάρκειες στὸν ἄνδρα». Ἀθῆναι, 1950.

Δ. Τσιρίμπα. «Ἡ αὐτοδιοίκησις καὶ αἱ μαθητικαὶ κοινότητες». Ἀθῆναι, 1950.

Στ. Παπασταματίου. «Οἱ ἐκθε- σεις Ἰδεῶν — Θεωρία καὶ γενικά σχέδια». Π. Ράνος. Ἀθῆναι, 1950.

Γ. Βαλέτας. «Πολυλᾶς — Ἀπαντα τὰ λο- γοτεχνικά καὶ κριτικά». Ἐκδόσεις Πηγῆς. Ἀ- θῆναι, 1950.

Ρομ. Ξιν Ρολλάν. «Μπετόθεν». Ἐκδ. οἶκος Γκοβόστη. Ἀθῆναι, 1950.

Γ. Λεμπόν. «Ἡ ψυχολογία τῶν ἐπαναστα- σεων». Ἐκδ. οἶκος Ἀθ. Μαρῆς. Ἀθῆναι, 1950.

Ὁ «ΑΝΤΑΙΟΣ» θὰ δίνει στοὺς ἀναγνώστες του πλῆρες βιβλιογραφικὸ δελτίον κατὰ μῆνα. Ἐπίσης πληροφορεῖ τοὺς κ. κ. συγγραφεῖς ὅτι κριτικὲς θὰ δημοσιεύει μόνο στὰ βιβλία ποὺ θὰ παίρνει σὲ δύο ἀντίτυπα.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 6 § 1

τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου 1092)1938

Ἐκδότης—Διευθυντὴς

Δ. Μπάτσης, Βασ. Ἡρακλείου 12 — Ἀθῆναι.

Προϊστάμενος Τυπογραφείου :

Μιχαὴλ Ζουμπούλης Στὸ Πάππου 2

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ :
ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑ
Η ΝΟΘΕΙΑ ΣΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ
Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

4 ΜΕΛΕΤΕΣ ΜΕ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟ ΕΝΔΙΑ-
ΦΕΡΟΝ

ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΣΚΑΝΔΑΛΩΝ

"ANTÉE.,
SCIENCE - TECHNIQUE - ÉCONOMIE
REVUE MENSUELLE

A U C O M I T É D E R É D A C T I O N

ANDRE ZAKKAS DEPUTE ENCIEN MINISTRE K. SOTIRIOU PEDAGOGUE
NIC. KITSIKIS PROF. DE L'ECOLE POLYTECH. STAVROPOULOS INGENIEUR
HNIQUE

ATHENES. — Rue Aristidou. — Direction : D. BATSI. — No. 1 Janvier 1951. — 6e Année

S O M M A I R E

Questions	Page 1
Notre enquête sur la crise du tabac (réponse des M. M. Filaretos et Thymio- giannis	» 3
G. Anguelou : Les conséquences de la crise du tabac	» 6
D. Batsis : Assujettissement économique et crise économique et financière	» 10
John Kennedy - Charles Mac Leed : La militarisation de la science	» 17
Markos Avgheris : Les droits de l'homme et les intellectuels	» 24
Fr. Cohen : Critique à une étude de Marcel Prenant	» 27
F. Spiliopoulos : La nutrition du peuple Grec	» 32
Chronique scientifique et technique	» 37
Revue Economique et Sociale	» 51
La critique des livres et des revues	» 56

Approved For Release 2010/02/05 : CIA-RDP82-00457R007700580004-7

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 5.000.

Approved For Release 2010/02/05 : CIA-RDP82-00457R007700580004-7